

ΣΗΜΕΡΑ ΤΑ ΛΟΥΛΟΥΔΑ

Σήμερα τὰ λούλουδα ὅλη μέρα
μέσ' στὸν κῆπο μοῦ χαμογελοῦσαν,
σὰ νὰ μὲ φωνάζανε: Π α τ έ ρ α !
καὶ τὰ χέρια σὰ νὰ μοῦ φιλοῦσαν.

Σήμερα δὲν εἶναι σὰν καὶ πάντα.
Λούλουδα, χορτάρια, μιλημένα. . .
ὅλα, ἀπὸ τὸ ρόδο ὡς τὴ λεβάντα
τὴν ἰδέα μου βλέπουν, ὄχι ἐμένα,

τὴν ἰδέα μου.

Δέρονται ἡ ζωὴ μου
μέσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ ξεπέφτει·
ἀπονοι εἶν' οἱ ξένοι, κ' οἱ ἀκριβοὶ μου
μ' εἶπανε παράνομο καὶ ψεύτη.

Ἡ ζωὴ μου μέσα στοὺς ἀνθρώπους
γερασμένο λείψανο καὶ τρίμμα,
σβύνει στοὺς καιροὺς, καὶ ζῆι στοὺς τόπους
σάμπως παραπάτημα καὶ κριμα.

Ρώτημα ἡ ζωὴ μου καὶ τρεμουλά,
κέρωμα καὶ σκέβρωμα ἡ θωριά μου,
μόνο ἐστὶ πὰς κ' ἔρχεσαι, νυφούλα
λευκοφόρα, ἰδέα μου, καρδιά μου. .

Σήμερα — καὶ ποιὸς θὰ τὸ πιστέψη; —
τὰ λουλούδια κλαίγανε μαζί μου,
τὰ λουλούδια εἶν' ἀπὸ σκέψη,
ἀπὸ μοσκοβόλημα ἡ ψυχὴ μου.

ΔΟΥΛΕΥΤΡΕΣ ΑΣΠΡΟΜΑΝΤΥΛΟΥΣΕΣ

Βαρκοῦλες, οἱ ἔγνοιες κυματοῦσες
θάλασσεσ καὶ μᾶς τριγυρνᾶν.

(Δουλεῦτρες ἀσπρομαντυλοῦσες
ἀπὸ τὸν κάματο γυρνᾶν.)

Οἱ πίκρες, ὀχεντρομαλλοῦσες
ἔμπουσες, καὶ σκληρὰ χτυπᾶν.

(Δουλεῦτρες ἀσπρομαντυλοῦσες
φῶς ἰλαρότατο σκορπᾶν.)

Μπλάβεσ ξωθιῆσ χρυσοματοῦσες
οἱ ἀγάπεσ καὶ μᾶς τυραγνᾶν.

(Δουλεῦτρες ἀσπρομαντυλοῦσες
κρασί γλυκόπιτο κερνᾶν.)

Τὰ δειλινά, ἠλιοκόρες ροῦσες,
τὰ σβοῦν μαχαίρια βραδιανά.

(Δουλεῦτρες ἀσπρομαντυλοῦσες,
κοπάδι πρόσχαρο περνᾶ.)

Γλυκοαίματεσ, γλυκολαλοῦσες
ἡ ὥρα κι ἄσ κλαίει, καὶ ἡ καρδιά,

δουλεῦτρες ἀσπρομαντυλοῦσες,
βαρειά κι ἄσ εἶναι. Ξαστεριά.

24 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1913.

ΑΥΓΗ

Εὔπνησα καὶ πῆγα
νὰ χαρῶ νὰ βρῶ
τῆσ αὐγῆσ τὸ ρῆγα
καὶ τὸ θησαυρό,
σὰ σὲ πανηγύρι,
σιτὸν ἀφρὸ οὐρανὸ
τοῦρανοῦ τὸν κύρη,
τὸν αὐγερινό.
Πρώτη φορὰ τάχα
σὰ νὰ τῆ θωροῦσα
τῆ ροδογελοῦσα,
τάχα δὲν ξανά 'χα

στὴ γραμμένη Ἀθήνα
θαμπωθῆ κ' ἐγὼ
ἀπὸ τᾶῦτα κρῖνα
πὸν κορφολογῶ; . .
Ξωτικέσ! καὶ ντύνονται
καθεμιὰ τὸ φόρεμα
μὲ τάσημογενέματα
καὶ τὰ χρυσοράμματα,
λούζονται καὶ σβύνονται
μέσ' στὸ νεραῖδόρρεμα
τὰ γλυκοχαράματα,
καὶ σ' ἐμένα δίνονται,
σάμπωσ ἀπὸ πνέματα,
χάρες καὶ γητέματα.
Γεύτηκα τὴν πλάση,
τοῦ Μαγιοῦ κερᾶσι,
καὶ τὸν οὐρανό,
μιασ πηγῆσ κρουνοῦ,
κ' ἔχυνε ὀλοένα
μέσ' σὲ χρυσοκάνατο,
κ' ἔχυνε γιὰ μένα
τὸ νερὸ τ' ἀθάνατο.
Κ' εἶταν ἓνα σπῆλιο
σὰν ἀπὸ τοπάζι,
πιδ ἀκριβὸ ἀπ' τὸν ἥλιο,
κ' εἶδα νὰ μοιράζῃ
τῆσ αὐγῆσ τὸ χέρι
τὸ μαργαριτάρι,
κ' ἦπια σὰ νεχτάρι
τῆσ αὐγῆσ τᾶστέρι,
κ' εἶταν ὡσ νὰ βρῆκα
πρώτη φορὰ τώρα
τῆσ ζωῆσ τὴν ὥρα,
τῆσ ζωῆσ τῆ γλύκα,
κ' εἶταν ὡσ νὰ μπῆκα
πρώτη φορὰ τώρα
στῆσ ζωῆσ τῆ χώρα
τῆ θησαυροφόρα,
καὶ ξαναρχινοῦσα
τὴν παλιὰ τῆ στράτα,
τῆ ζωῆ τῆ ζοῦσα
μὲ καινούρια νιάτα,
ἡ ψυχὴ μου ἀγόρι,
οἱ οὐρανοὶ εἶταν μπλάβοι,
ἡ οἰκουμένη κόρη,
ἀπὸ τὸ καράβι
ποῦ ἔστεκα πλωρίτεσ
τὴν ὀρμὴ μου ἀνάβει

λάγνα ἢ κυματοῦσα
θάλασσα κ' οἱ ἄφροί της,
καὶ μὲ πάει τὸ κύμα,
καὶ μὲ πάνε πρῶμα
σύντροφοι οἱ βορριάδες,
σκλάβοι τὰ μαϊστράλια
σὲ νησιὰ κοράλλια
σὲ ξανθὲς κυκλάδες.

25 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1913.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ "ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥΣ ΙΑΜΒΟΥΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΙΣΤΟΥΣ"

Ναυσικά, δὲ σὲ μοίραεν
ἢ συνονόματή σου
μὲ τὴ μοῖρα ποῦ θάκανε
δρoσαυγὴ τὴ ζωὴ σου.

Ἐπὶ ἀλπικὰ ροδόδεντρα
σοῦ φέρουν ξένοι ἀνέμοι
μόσκους· μέσα σου ἀξέσπαστος
λυγμὸς μπετόβειος τρέμει.

Ἐλλότρια πουλιὰ γρίκησες,
σὲ ἀχνοὺς γλανκοὶ σοῦ πλένε
οἱ λογισμοί. . . Στὰ μάτια σου
κόσμοι γελᾶν καὶ κλαῖνε.

26 ΤΟΥ ΦΕΒΡΑΡΙΟΥ 1914

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ.

Ο ΘΕΟΔΟΤΟΣ

Ἄν εἶσαι ἀπ' τοὺς ἀληθινὰ ἐκλεκτοὺς
τὴν ἐπικράτησί σου κύτταζε πῶς ἀποκτᾶς.
Ὅσο κι ἂν δοξασθεῖς, τὰ κατορθώματά σου
στὴν Ἰταλία καὶ στὴν Θεσσαλία
ὅσο κι ἂν διαλαλοῦν ἢ πολιτεῖες,
ὅσα ψηφίσματα τιμητικά
κι ἂν σ' ἔβγαλαν στὴν Ρώμῃ οἱ θαυμασταί σου,
μῆτε ἢ χαρὰ σου, μῆτε ὁ θρίαμβος θὰ μείνουν,
μῆτε ἀνώτερος — τί ἀνώτερος; — ἄνθρωπος θὰ αἰσθανθεῖς,
ὅταν, στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὁ Θεόδοτος σὲ φέρει
ἐπάνω σὲ σινὶ αἱματομένο,
τοῦ ἀθλίου Πομπηίου τὸ κεφάλι.

Καὶ μὴ ἐπαναπαύεσαι ποῦ στὴν ζωὴ σου
περιορισμένη, τακτοποιημένη, καὶ περὶ
τέτοια θεαματικά καὶ φοβερὰ δὲν ἔχει.
Ἴσως αὐτὴν τὴν ὥρα εἰς κανενὸς γειτόνου σου
τὸ νοικοκερεμένο σπίτι μπαίνει —
ἀόρατος, ἄυλος — ὁ Θεόδοτος
φέρνοντας τέτοιο ἓνα φρικτὸ κεφάλι.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΠΑΝ

Στὰ βράχια τοῦ ἔρου ἀκρογιαλιοῦ καὶ στῆς τραχιᾶς χαλικωσιᾶς
 Τῆ λαύρα,
 Τὸ μεσημέρι, ὅμοιο πηγῆ, δίπλα ἀπὸ κῦμα σμάραγδο,
 Τρέμοντας ὄλο ἀνάβρα·

Γαλάζια τριήρη, στὸ βυθόν, ἀνάμεσα σὲ ἑαρινούς ἀφρούς,
 ἢ Σαλαμίνα,
 Καὶ τῆς Κινέτας, μέσα μου, κατὰβαθος ἀνασασμός,
 Πεῦκα καὶ σκοῖνα.

Τὸ πέλαγὸ ἔσκαγ' ὄλο ἀφρούς καὶ τιναχτὸ στὸν ἄνεμο
 Ἄσπροβόλα,
 Τὴν ὥρα ὁποῦ τ' ἀρίφνητο κοπάδι τῶν σιδέρικων
 Γιδιών, ροβόλα·

Μὲ δυὸ σουρίγματα τραχιά, ποῦ κάτουθε τὸ δάχτυλο
 Ἄπ' τῆ γλῶσσα,
 Βάνοντας βούτζ' ὁ μπιστικός, — τὰ μάζωξ' ὅλα στὸ γιालὸ
 Κιᾶς ἦταν πεντακόσα!

Κι' ὅλα ἐσταλιάσανε σφιχτιά, τρογύρ' ἀπ' τὰ κοντόθαμνα
 Κι' ἀπ' τὸ θυμάρι—
 Κι' ὡς ἐσταλιάσανε, γοργά, τὰ γίδια καὶ τὸν ἄνθρωπο,
 Τὸ κάρωμα εἶχε πάρει.

Καὶ πιά, στίς πέτρες τοῦ γιालοῦ κιᾶπάνου ἀπ' τῶν σιδέρικων
 Γιδιών τῆ λαύρα,
 Σιγῆ — κι' ὡς ἀπὸ στρίποδα, μέσ' ἀπ' τὰ κέρατα, γοργὸς
 Ὁ ἥλιος καπνός, ἀνάβρα' —

Τότε εἶδαμε — ἄρχος καὶ ταγὸς — ὁ τραγὸς νὰ σηκώνεται
 Μονάχος,
 Βαρὺς στὸ πάτημα κι' ἀργός, νὰ ξεχωρίσει κόβοντας — καὶ κεῖ
 Ὁποῦ βράχος,

Σφήνα στὸ κῦμα μπαίνοντας, στέκει λαμπρὸ γιὰ ξάγναντο
 Ἄκρωτήρι,
 Στὴν ἄκρη ἀπάνου νὰ διαβεῖ, ποῦ ἡ ἄχνη διασκορπᾷ τ' ἀφροῦ —
 Κι' ἀσάλευτος νὰ γύρει,

Μ' ἀνασκωμένο, ἀφίνοντας νὰ λάμπουνε τὰ δόντια του
 Τ' ἀπάνω χεῖλι,
 Μέγας καὶ ὀρτός, μυρίζοντας τὸ πέλαγο τὸ ἀφρόκοπο,
 Ὡς τὸ δεῖλι!

ΖΩΗΦΟΡΟΣ

Μὲ φτέρνα, ὡς μῆλο κόκκινο, χτυπώντας
 Τὰ πλευρὰ τῶν ἀλόγω, φροντωμένη
 Ποῦ φλέβα κλαδοτῆ κ' ἰδρὸς κολλώντας
 Στὴν κοιλιά καὶ στὰ νύχια κατεβαίνει—
 Καὶ μὲ τὴν ἀπαλάμη σαλαγώντας
 Στὸ λαιμό, ποῦνε ἢ τρίχα χωρισμένη
 Σὰν τὸ φτεροῦ τοῦ κόκνου, ἀναδεμένοι
 Μὲ σκιάδι ἢ μὲ στεφάνι, πάνε ὀρμώντας.
 Ἡ γῆ στὸ κάμα ἀνοίγει, τὸ τζιτζικί
 Στὶς ἐλιές, διαλαλεῖ μιὰ ἀνάερη νίκη,
 — Ἡ λιτανεῖα τὸν πέπλο τώρα βγάνει,—
 Καὶ μὲ τὸ λίγο ἀγέρι, φεύγει πρίμα,
 Χορευτὸ τῶν ἀτιῶν τὸ πλούσιο κῦμα,
 Κάλπασμα, τετραπόδισμα, ἢ ραβάνι.

ΣΠΑΡΤΙΑΤΗΣ

Εὐλογημένος, ποῦ βωδιῶν ζευγάρια,
 Τὸ χρῆμα τῆς σκλαβιάς σοῦ σέρνει πίσω·
 Τὰ σιδερένια τάλαντα, σταβάρια
 Κομμένα ἀδρὰ ἀπὸ γέλατο βουνίσο,
 Νὰ σοῦ θυμᾶν πιδὸν σκύβουνε τὰ βάρια,
 Καὶ τί, κρατάει κορμί, σὰ δέντρον ἴσο!
 Ὅ,τι ἀπὸ κεῖθε, τῆς ζωῆς ἡ ἀγγάρια—
 Κι' ὅ,τι ἀπὸ δῶθε — ἀκέριο κ' Ἐλυμπίσο.
 Ἡ Ὀρτὴ σοῦ φέγγει Ἀρτέμιδα, στὴ ζήση,
 Τί, θὰ σταθεῖ καὶ τί, θὰ νὰ λυγίσει,
 Μὲ τὸ ἀψηλὸ τῆς ὀδηγώντας πόδι.
 Κι' ἂν σι' ἀνηφόρια, νιδὸς παραπατήσει,
 Πολύκλωνο μαστίγι θὰ κολλήσει,
 Τριγύρ' ἀπ' τὸ κορμί του, σὰ χταπόδι.

ΤΡΕΧΑΝΤΗΡΑ

ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ

Καταμεσὶς ἀνέμου ἡ τρεχαντήρα,
 Μὲ τὰ πανιά της, τόξα τεντωμένα,
 Τοῦ διακιῶ τὴ στερνὴν ἐπῆρε γύρα
 Στὰ γαλανὰ βουνὰ τὰ γυμνωμένα —
 Κι' ὁ αἰθεροδρόμος βόγγος ποῦ ἐπλημμύρα,
 Στὰ ξάοια, στὰ πρυμνήσια, στὴν ἀντέννα,
 — Δελφίνια ἐπαραιρέχανε ὀλοένα —
 Τὴν ἔκρουε μὲς στὸ κῆμα, ὀλόρτη λύρα!
 Δίκοπη σπάθα ἐξέσκιζε ἡ καρήνα
 Κι' ὁ ἀφρὸς στὴν πρύμνα, χώριος σὲ δυὸ κρῖνα,
 Τῶν σταλιῶν ἀνατίναζε τὸ σείστρο,
 Σὰ μ' ἓνα «λάσκα»! — ὁ ἥλιος ἔμεσουράνει —
 Στῶν Σαλώνων ἐμπῆκε τὸ λιμάνι,
 Μὲ τὸν καταμεσήμερο μαῖστρο!

ΠΕΤΩΝΤΑΣ

Τῶν φτερῶν τὴ λαχτάρα τὴν ἀκράτη,
 Στὰ ξένα πρωτογνώρισα, στὴ Ρώμη·
 Ὡ βύθισμα, στῆς αἴρας τὴν ἀφράτη
 Βοή, ἱεροὶ τῆς λευτεριάς μου δρόμοι!
 Ποτὲ ἡ καρδιὰ δὲν ἦτανε γεμάτη —
 Καὶ τὴν καρδιὰ μου τὴ γιομίζει ἀκόμη,
 Π' ὠκραξα ξάφνου ἀπ' τὴν κορφή της· «Νά τη,
 Ἡ Ἑλλάδα, τῆς χαρᾶς τὸ σταυροδρόμι!
 Ἐκεῖ φέρε με, ἐκεῖ' στὰ φωτονήσια,
 Κυβέρνα τὴν Ὀρμὴ τὴν Ἑλυμπίασια,
 Σύντροφε, στὸ διαμάντι τῆς ἡμέρας·
 Μονοχέρι, σαῖτα κι' ὀλοῖσα,
 Κεῖ, ποῦ τὰ πρῶτα γέλια μου ἀναβρούσα!».
 — Μὰ τὰ λόγια, μου θέριζεν, ὁ ἀγέρας. —

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΧΑΜΕΝΟ ΤΑΞΕΙΔΙ

Ἐπόθησα ταξιδευτὴς νὰ προσκυνήσω
 Τὸν χρυσελεφαντένιο μου ναό,
 ὅπ' ἔχτισα ταιριάζοντας τὴ λύρα
 μὲ τὸ ρυθμὸ τῶν εἴκοσι χρονῶ.

Κ εἶπα πῶς θὰ τὸν ξαναβρῶ στὴν πολιτεία
 ὅπ' ὁ ξανθὸς Ἀπρίλης κυβερνᾷ,
 πῶς θὰ μὲ πάρῃ τ' ὄριο τρεχαντήρι
 ποῦ πάνω σ' ἀνθοκύματα κυλᾷ.

Ἐπόθησα, μὰ ὁ καπετάνος δὲ μὲ παίρνει.
 — Ταξιδευτὴ μου ἐκεῖ, τί θέλεις πιά!
 Στὴ βάση τοῦ ναοῦ σου χιτίζουν ἄλλοι.
 Ποιὸς συλλογιέται τώρα τὰ παλιὰ!

ΚΑΤΑΚΟΜΒΕΣ

Ποτὲ τὴν κατακόμβη μὴν ἀφήνης
 κι ἂν σὲ διώκουν Νέρωνες καὶ Διοκλητιανοί,
 κι ἂν στ' ἀμφιθέατρο ποῦ ὁ ὄχλος ἀλαλάζει
 οἱ πάνθηρες τ' ἀδέρφια σου ξεσχίζουν.
 Τὶς ὕβρεις, τὰ μαρτύρια νὰ προτιμᾷς,
 τὴν ἀγωνία νᾶχης πάντα τοῦ θανάτου,
 μὰ τῶν Ρωμαίων τοὺς Θεοὺς μὴν προσκυνήσης,
 μὴ γελαστῆς γιὰ τῶν εἰδώλων τὴ λατρεία.
 Ποτὲ τὴν κατακόμβη μὴ ξεχάνης,
 μὰ σιγαλὰ στῆς νύχτας τὰ σκοτάδια,
 μακρὰ σου ἀφήνοντας τὰ φῶτα τῶν ὀργίων,
 νὰ τρέχης τὸ λυχνάρι σου ν' ἀνάβης.
 Πάντοτε τὸ στεφάνι νὰ προσμένης,
 στὸ θυμιατό σου μοσκολίβανο νὰ βάζης·
 θαρθῆ μιά μέρα ποῦ οἱ Ρωμαῖοι θὰ χαθοῦνε
 κ' ἡ κατακόμβες θὰ νὰ γίνουν ἐκκλησίαις.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

V

Τρέμεις νάν τὰ παραδεχτείς τὰ λάθια σου, φτωχέ, καὶ κλαῖς
Ἀπάνω στὴ χαμένη σου δύναμη, ἀνοητεμένα.
Κάθε μου πράξη ἔχτρευομαι, τὴ μέρα δέκα, ἐγώ, φορὸς,
Στολίζοντάς μου τὰ μαλλιά μ' ἄνθια, τὰ ξασπρισμένα.

Γιὰ τοὺς ἀληθινούς σου γιούς, τὸ σήμερο, αὔριο εἶνε, θεά,
Μᾶν ἡ καρδιά πιὸ χαμηλὰ σταθεῖ, στὸν ὄγλο πλάι,
Τὸ ἄδρὸ κρασι ποῦ πίνουμε, τὸ χέρι σου ὅπως τὸ κερνᾶ,
Κόβει σὰ γάλα καὶ καθὼς νερὸ χυμένο πάει. . .

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

XXI

Μὲ στάχτη ἄς μὴ σκεπάζουμε τὴ λύρα μας, ὦ Μοῦσα,
Σὰν σ' ἕνα φέρετρο μπροστά,
Μὲ πρασινάδα τὴν κοσμῶ καὶ θρηῖνους θὰ ποθοῦσα,
Νὰ μὴν ἀκούσω πιά.

Ἄλλ' ὄχι, ὁ πονηρός μας ὁ σκοπὸς μ' ἄδολη πρέπει ὀδύνη
Στὴ λύρα ν' ἀντηχεῖ,—
Δὲν εἶνε ἡ Ἀλκιώνα αὐτὴ, τὸ κῆμα ὅπου πραῦνει
Μὲ τὸν καῦμό της τὸ βαθύ;

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

II

Σὲ μιὰ κοιλάδα γελαστή, ρεμβὸ κανεὶς ν' ἀκούει
Πῶς τὸ καλάμι μοίρεται μ' ἄλλα καλάμια ὄντας θροεῖ,
Σκύβει ἕνα μέτωπο ὑψηλὸ καὶ στὶς χορδὲς ποῦ χροῦει
Περνώντας μέσα ἀπὸ τὰ δρῦ τ' ἀνέμου ἢ κρύα ὀρμῆ.

Μὰ μπρὸς στοῦ δέντρου τὴ φωνή, τοῦ μοναχοῦ, ἀπομένει
Τοῦ δάσου, μάταια ἡ βοή, τοῦ καλαμιῶνα ὁ στεναγμός,
Καθὼς στὸν κάμπο, τὸ βαθὺ μυστήριο κατεβαίνει,
Κι' αὐτὸ θρηνεῖ στὸν ἄνεμο, πρόδρομο τῆς νυχτός.

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

XII

Γελά ὁ Ἀποῦλης, πιὸ γλυκὰ τόρα μ' αἰχμαλωτίζουν
Τῆς μοίρας τὰ σκληρὰ δεσμά,
Κ' οἱ σκέψεις οἱ χαρούμενες, σ' ἐμὲ ξαναγυρίζουν,
Ὅπως τὰ φύλλα στὰ κλαδιά.

Καὶ πῶς; τὸ λίγο μέλι αὐτὸ θέλεις μοῦ τὸ προσφέρει
Στὴ στάλα, ἀλήθεια, τὴ στερνὴ,
Μαύρη ζωή; ὦ ἀλλοίμονο! κἂν τόσο ἔχω ὑποφέρει,
Φίλοι δὲν ἤμαστε παλιοί;

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

VII

Σὰ θὰ μπορέσω, ἀφίνοντας μάταιες φροντίδες πίσω,
Καὶ τὴν ἀνία τὴν κοσμικὴ τῆς πόλης τῆς φριχτῆς,
Τὸν ἴδιο ἐμένα σ' ἄσυλα δασῶν ν' ἀναγνωρίσω,
Καὶ στὶς ὄχτιές τις ἤσυχες μιᾶς λίμνης λαμπερῆς.

Μὰ θέλω πιὸ νὰ ὄνειρεφτῶ σ' ἀκρογιαλιές σου, ὀποῦνε,
Θάλασσα, λίκνο μου τερπνὸ τῶν πρώτων μου ἡμερῶν,
θ' ἀκούσω ἐκεῖ τοὺς γλάρους σου τοὺς ἄγριους νὰ θρηνοῦνε,
Τὰ μάτια μου θὰ δροσιστοῦν στὴν ἄφρια τῶν νερῶν.

Τι μὲ ξαφνιαίνει ὁ πρώϊμος χειμῶνας τόρα ἐμένα;
Ὅλα τὰ δῶρα τ' ἀπριλιοῦ τάχω ἀσωτέψει, ἐνῶ,
Τὰ στάχνα μου τὰ θέρισαν ἄλλοι, τὰ μεστομένα,
Καὶ τὸ χεινοποριάτικο δὲν ἔδρεψα καρπὸ.

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

XVII

Μὲ χάρη ποιὰ βουκολικὴ, τὰ ἐρεΐπια τῶν μνημείων, κισσέ,
Ξέρεις ἐσὺ νὰ ντύνεις!
Μ' ἀρέσεις καὶ στὸν πλάτανο τὸ γέρο ἀκόμα, ὡς πλέκεις
Κι' ὅπως σφιχτὰ στὴν ἀγκαλιά σου τότε κλίνεις.

Μὰ σ' ἀγαπῶ περισσότερο, φριχτὲ καὶ σκότεινε κισσέ,
 Νὰ κρέμεσαι σὲ κάποια βρύση,
 Καὶ τὸ νερὸ θρηνητικὰ ν' ἀφίνεις νὰ κυλᾷ ἀπὸ σέ,
 Στὴ γούβα μέσ' τὴν πέτρινη πῶχει ὁ καιρὸς ραΐσει.

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΧΙ

Δῶρα ὠραῖα, ποῦ ἡ Μούσα μου, καὶ τώρα μοῦ χαρίζει,
 Ὡϊμένα! ὦ στίχοι μου, ἄλλοτες,
 Στὸ περιβόλι ἦσατε ἔσεῖς τὸ λούλουδο π' ἀνθίζει,
 Καὶ τὸ πουλί στίς φυλλωσιές.

Εἴσατε τὸ ρυάκι ἔσεῖς ποῦ τῶκανε καθρέφτη,
 Φαιδρό, τοῦ ἡλιοῦ ἢ φεγγοβολή,
 Καὶ τώρα εἴσατε, στίχοι μου, τὸ αἶμα ποῦ μαῦρο πέφτει,
 Ἀπὸ πληγὴ θανατερή.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

I

Ὡ καλοκαίρι οἱ χάρες σου γιὰ μὲ ἔχουν τώρα λείψει,
 Ὅπως κ' ἐκεῖνες τοῦ Μαγιοῦ, δὲν ἔχουν πιά ὁμορφιά,
 Χαῖρε καὶ σὺ χεινόπωρο! θ' ἀνοίξω δίχως θλίψη
 Τὴ θύρα μου, στὸν ἄπονο χειμῶνα ὅπου χτυπᾷ.

Στὸ δάσος μέσα τὸ παλαιὸν ὁ ἀέρας καὶ ἡ ἀξίνη,
 Στρώνουν τοῦ δέντρου τοῦ γεροῦ μπροστά του τὰ κλαδιά,
 Κι' ἀνάμεσα στ' ἀνθρώπινα ἢ μοῖρα—δικαιοσύνη,
 Δόξα, φιλίαν, ἔρωτα, γκρεμνάει κάθε φορὰ.

Δίπλα στὸν κλῶνο ποῦ βαρὺ ἔνα χτύπημα σωριάζει
 Λίγο τοῦ φύλλου σὰν θροεὶ στὴν αὔρα ὁ στεναγμός,
 Κιόνας τῆς λύρας τὶς χορδὲς ἢ δυστυχία ταραίζει
 Κάθε τραγοῦδι ἀλλοιώτικο χαμένος εἶνε ἀχός.

Ἀπαίσια ζωὴ, μέρες φριχτές, ποῦ ἡ πίσρα σᾶς μολεύει
 Σᾶς ξεπερνῶ μὲ ραϊσμένη ἀκόμα τὴν καρδιά,
 Ποῦ κι ἂν φαντάζει πιὸ λαμπρὴ, ποῖος ξέρει, θὰ ἀσωτεύει
 Τὴ ζοφερὴ καὶ θεῖα φωτιά ποῦ μ' ἔχει κάψει πιά.

ΤΟΥ ΔΙΠΛΟΧΗΡΕΥΑΜΕΝΟΥ

Μόλις κι' ἂν ἔσκανα ἀπ' τὸ αὐγὸ
 σὰν μὲ εἶδε μιὰ γρηᾷ σαλιάρρα,
 Ξεκουτιάρα,
 μὲ εἶδε καὶ μὲ παντρεύτηκε
 ἀμέσως, τὶ μὲ ὀρέχτηκε
 σὰν φῖνο προφαντό.

Κι' ὅσο ἦτον μέρα μὲ εἶχε μὴ
 στάξει καὶ μὴ βρέξει, ὅμως ὅταν
 θὲ νὰ ἐρχώταν
 τὸ σκοτάδι, πῶς μάνιζε
 ἢ λάμια καὶ βασάνιζε
 τὸ νέο μου κορμί.

Δὲν βάσταξα καὶ μιὰ νυχτιὰ
 δεήθηκα «Πάρε τὴν Χάρε
 καλέ, πάρε
 τὴν» καὶ μεμιάς χαλάρωσε
 τὸ ἀγκάλιασμά της, ζάρωσε
 καὶ πέθανε ἡ γρηᾷ.

Ἀνάσα ποῦ πῆρα! Ὁ βραχνᾶς
 σὰν μαύρη διαλύθηκε ἀντάρα,
 καὶ λαχτάρα
 ἔνοιωσα τότε ποῦ ἔβραζε
 μέσα μου, λὲς καὶ μὲ ἔκραζε
 κάποιο κάλεσμα νηᾶς,

κι' ἔτρεξα στὴν φωνὴ νὰ βροῦ
 τὴν ἄγνωστη γλυκολαλοῦσα,
 ὅταν ροῦσσα
 νεραῖδομμάτα ἀντάμωσα
 ποῦ σᾶστ σα! Τῆς ἄμμουσα
 πίστι, δίχως νὰ δῶ

στὸ βλέμμα της κάτι κρυφὰ
 μισέμματα στὰ ξένα. . . πέρα. . .
 Καὶ μιὰ μέρα
 ἔξαφνα ἢ ροῦσσα χάθηκε. . .
 Κι' ἡ νηότη μου μαράθηκε. . .
 Ἄχ καῖμένη γρηᾷ!

Η ΠΑΤΙΝΑΔΑ ΤΟΥ ΔΟΝ ΧΟΥΑΝ

Σάν μου φανερώθηκες ξωτικιάς γενηά
 πάλι μεμιάς ανάβουσε ή λαχτάρα
 ποῦ σὰ σωθικά μου σφύζει σάν χαρά
 καὶ με σκλαβώνει σάν κατάρρα.

Καὶ Σίσυφος τοῦ πάθους—τάχατες γιὰ ποιο
 κοῖμα μου;—δὲς πῶς τὴν καρδιά μου ἀρπάζω
 πάλι τὴν νοσταλγική, καὶ πρὸς τὴν πιὸ
 ψηλὴ κορφή τὴν ἀναιβάζω. . .

Καὶ τραγουδῶ. . . Κι' ἀνάβει ἡ πλάνα μου φωνή
 τόσο τὸν πόθο σου ν' ἀγαπηθοῦμε
 ποῦ, σάν τις ἄλλες, θὰ μοῦ δοθεῖς κι' ἐσὺ
 κι' ἀγγαλιαστοὶ θὰ σπαραχθοῦμε. . .

NEL CAMIN

Τρία πουλάκια κάθονται στὸν δρόμο κάποιας ζήσης,
 τὸ ἕνα θεωρεῖ τὰ τωρινά, τὸ ἄλλο τὰ περασμένα,
 τὸ τρίτο τὰ ποῦ μέλλονται — κι' εἶναι θολὴ ἡ ματιά τους.
 Καὶ λέγω τους «Ντροπὴ πουλιὰ καὶ κοῖμα σὰ φτερά σας!
 Κι' ἂν κελαῖδεῖτε τὶ με αὐτὸ σάν δὲν ψηλοπετᾶτε
 μόν' μένετε σὰ χαμηλά καὶ στὴν μελαγχολία. . .;»

Κ. Δ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΟΝ ΥΜΗΤΤΟ

Βαθειὰ μέσ' ἀπ' τοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας
 Κι ἀπ' τὰ σπιτιά, βαθειά, τ' ἀραδιασμένα,
 Μενεξεδένιο φέγγει τ' ὄραμά σου,

Καὶ χαράξεις ὀλάπλωτη ραχοῦλα
 Σὲ γαλανὸ ἠλιοστάλαχτο στεφάνι,
 Μελιχρὸ τῆς Ἀθήνας παραστάτη.

᾽Ω Ὑμηττέ, μυρισμένα τὰ βοτάνια
 Τὴν πέτρα σου ἡμερόνουν, κ' ἡ μολόχα
 Γλυκειὰ με τὸ γλυκὸ σμίγει θυμάρι.

Κι ὅποιος ἔρθῃ τ' ἀψήλου θ' ἀγναντέψῃ
 Στὰ πλατειὰ τοῦ πελάγου νὰ χαράξουν,
 Σὰ μακρινὸ ξημέρωμα, οἱ Κυκλάδες.

Κι ὁ βοσκὸς ποῦ κατάρραχα πηγαίνει
 Νὰ σβύνη τὸ πεφτάστερο ἀγναντέβει
 Σ' ἀλαργινὸ τῆς Ἀττικῆς λιμάνι.

Στὰ πόδια σου ἀπλωμένα τὰ μετόχια,
 Στὶς ράχες σου ρημόκλησα, κι ἀρχαῖος
 Ὁ τροῦλος εἶν' ἐδῶ στὸ μοναστήρι.

Καὶ σὲ κάθε ποῦ ἀπόμεινε ὀμαδί
 —Πέτρα θλιμμένη στὴ χαρὰ τοῦ κάμπου—
 Τοῦ τόπου σίχναζε τ' ἀρχοντολόγι

Κ' οἱ λαμπρὲς Ἀθηνιώτισσες Κυράδες
 Τῆς ψυχοπόνιας τὸ κερὶ κρατώντας.
 Καὶ τὰ θαμπὰ μοῦ τραγουδᾶν σιγίλλια

Τοῦ ἐφτάψυχου τὴ θύμηση τοῦ Γένους,
 Ποῦ μέσα μου καθῶς ἀργοσταλάζει,
 Ἐξειλίζει καὶ γίνεται τροπάρι.

᾽Ω Ὑμηττέ, τῆς Ἀθήνας παραστάτη,
 Ὅραμα στὴν καλὴ τὴν πολιτεία,
 Πῶς τὸν ἀέρινο γεμίζεις θόλο,

Πῶς μοῦ γεμίζεις τὴν ψυχὴ, τραγοῦδι
 Σὲ χρόνια πριδιακίσα ποῦχω ἀκούσει
 Καὶ τώρα δὲ μπορῶ νὰ τὸ ξεχάσω.

ΣΕ ΑΤΤΙΚΗ ΠΑΙΔΟΥΛΑ

Σάν πέταμα φτεροῦ στή μοναξιά μου,
Λές κ' ἦρθε καί ψιθύρισε τὰ λόγια
Λαχταριστή φωνή βαθιολαλούσα.

Τὸ μουσικό σου μήνυμα ἦταν ψέμα
Καὶ σὰ μαλλιά σου ἀπάνω δὲν ἐφάνη
Τ' ἀχνισμένο μελίχρυσο στεφάνι.

Ἄθηναία παιδούλα τὸ κορμί σου
Τῆς Ἀττικῆς ἡ χάρις ἀπαλοδένει
Σάν τ' ἀκρογιαλίας καὶ τοὺς ἐλαιῶνες.

Κ' εἶπα σὲ μάρμαρο νὰ σὲ σκαλίσω
Ἄμαδρουάδα ὀλόχαρη σκυμμένη
Σὲ πέτρινη πηγῆ, κ' εἶπα νὰ χύσω

Τὴν ὀμορφιά σου χαμηλοβλεπούσα
Σ' ἓνα θαμπὸ γυαλὶ τοῦ μεσαιῶνα
Μὲ τὰ ματόκλαδα πλατειὰ ριγμένα.

Μὰ δὲν εἶμαι ὁ τεχνίτης π' ἀνασταίνει
Στὸ μάρμαρο τὴ σάρκα καὶ ποὺ γράφει
Στὸ γυαλὶ τοὺς θλιμμένους τοὺς ἀγγέλους.

Κ' ἔτσι ἄς ξηγᾶ τὴ χάρις σου μονάχα
Πιὸ πέτρα κι ἀπὸ τὰ δικά σου χρόνια
Κοντὰ σου ἡ λαμπρομέτωπη μητέρα.

Ἀπὸ ψυχὴ πάντοτε νᾶσαι ὠραία,
ἽΟ κρυμμένη ὀμορφιά, κι ὅταν ἡ ὠρα
Χαράξῃ νᾶναι πλούσιος ὁ καημός σου.

ἽΟ παιδούλα κι αὐριανὴ μητέρα,
Βουσομάννα κ' ἐσὺ καλὴ θὰ γίνῃς
Κι ἀρχοντικά τὸ σῶί σου θὰ πλέξῃς.

Τὸν ἀσυνήθιστο ὅμως μὴν προσμένῃς
Νὰ πῶ τὸ λόγο ποὺ δὲν εἶπα ὡς τώρα,
ἽΟ στερνὴ κι ἀσυντρόφευτὴ ἀγαπούλα.

Εἶναι βαρειά καὶ τοῦ καημοῦ τὰ λόγια,
Σάν πέτρα στὸ νερό. Γι' αὐτὸ ἄς ὑφαίνῃ
Σιωπὴ, μακαρισμένη σαβανώτρα,

ἽΗ καὶ τοῦ στίχου τὸ χρυσὸ πλεμάτι
Ποὺ δὲν εἶναι καλὸ τοῦ κάτου κόσμου
Μὰ στολίδι πεσμένο ἀπ' τὸ φεγγάρι.

ΛΕΑΝΤΡΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΟΝΕΤΤΟ

Πάντ' ἀνατέλλει, πάντα βασιλεύει
Στὴν ἄδεια τὴν καρδιά μου ἡ θλίψη μόνο
Κι' ἀργὰ τὰ δάκρυα μέσα μου ἀποσώνω
Κι' ὅλη ἡ ζωὴ μου χάλασμα καὶ ρέβη. . .

Ποιὸς νὰ τὸν πῆ τοῦ χωρισμοῦ τὸν πόνο!
ἽΗσκιος χαρᾶς στὸ μάτι μου σαλεύει
Καὶ τὴν ψυχὴ μου κάποτε ἀναδεύει
Μὲ τὴν ἀγνὴ σου θύμησι καὶ μόνο.

Μὰ βασιλεύει κι' ἀνατέλλει πάλι
Μὲς τὴ βαρειά καρδιά μου ἡ μαύρη λύπη
Καὶ στῆς σιωπῆς τὸ θαμπερὸ κρουστάλλι

Γλιστράει καὶ πᾶει βουβὸ τὸ καρδιοχτύπι...
Καὶ μόνη μοῦ γελᾷ ἡ λαχτάρα ἡ πρώτη
— Λευκὰ φτερὰ μὲς στῆς νυχτὸς τὰ σκότη!

ΜΗΤΣΗΣ ΚΑΛΑΜΑΣ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΥΛΙ

ΠΡΟΣΩΠΑ :

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ
ΤΟ ΠΟΥΛΙ

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

Ὁ ποιητὴς περπατᾷ σὲ μιὰ κλεισούρα ἀλπική. Στὴν κεφαλὴ του ὁ οὐρανὸς εἶνε σὰ ρυάκι πού γιὰ ὄχθες του ἔχει τοὺς βράχους. Κ' οἱ βράχοι αὐτοὶ σουφρωμένοι, σχισμένοι, λεπριασμένοι ξερνοῦν ἀσήμι πάνω σὲ μαῦρο φόντο. Ἀκούεται μιὰ σταλαγματιά πού χτυπᾷ ἀπὸ ψηλὰ τὴ γῆ.

Ἀνάμεσα στὰ στεγνὰ χόχαρα, στὰ τσιμισίρια, στὶς λεβάντες, οἱ ἀκρίδες τηδοῦνε σὰν συντρίμια ἀπὸ ἀσβεστόπετρες.

Δεξιὰ μέσ' τὴν κοιλάδα, κάτω χαμηλά, κατοικουῖ ἕνας χείμαρρος μὲ πρασινόχρωμο νερὸ πού βράζει. Ξεραῖλα παντοῦ, μὰ μπορεῖ ὁ καθένας νὰ φανταστεῖ πίσω ἀπὸ τὰ ἔλατα, στὶς κορυφές ἀπάνω, γλόη πυκνὴ πού μέσα στὴν πράσινη γλύκα τῆς ἀποκοιμῆται τὸ κνηγι.

Ὁ ποιητὴς πέρνει τὸ στεγνὸ τὸ μονοπάτι, ποῦχει μτυερὰ χαλίγια. Εἶνε δύο ἀπ' τὸ ἀπομεσήμερο. Τραγουδᾷ :

Ἐξέοψη ἀπὸ τὸ χωριό, πού κάτω ἀπὸ τὸν κάτασπρο ἥλιο
σκουριάζουν τὰ γεράνια
πὺν κάτω ἀπὸ τὸ ἄδρὺ καὶ βελουδέσιο φύλλο του,
τὸ κολοκῦθι πέρνει τὸ μεσημεριάτικο ὕπνο του,
στὸν ἴσκιό τὸ γαλάζιο τῆς κληματαριᾶς.
Εἶνε ἡ φτωχὴ μὰ ὄμορφη πατρίδα τῆς μητέρας μου,
πὺν ἡ τραχειὰ τῆς γῆ χαρίζει τὴν πικρὴν ἔλη
στὸ κιτρινόπουλο, στὴ τσίγλα.

Ἀφουκραστῆτε τὸ στριγγὸ γαλάζιο
ξαφτούρισμα τοῦ σταχτιοῦ γρύλλου.
Πηδᾷ, πετᾷ καμπυλωτὰ στὴ στεγνὴ σιγαλιὰ
ἀπὸ ξερὴ λεβάντα σὲ ξερὴ λεβάντα.

Διψοῦσεν ἡ ψυχὴ μου τοῦ νεροῦ τὸ πράσινο τὸ γέλιο,
Τρελλάθηκα σὰν τὰ πουλιὰ καὶ τώρα κλαίγω.
Κλαίγω ἀπὸ τρυφερότητα στὸ βάθος τῆς κοιλάδας.
Σὰν τὴν ὄριμη τὴ θήκη μεστὸ ρημαγμένο πάρο,

ἔτσι καὶ ἡ καρδιά μου ἀνοίγοντας ἔπεσε στὸ φράχτη,
τὴν κάτασπρη τὴ μέρα πού ποθαίνουν τὰ ροδάκινα.

Κυτάχτε τὸ στεφάνι μου, εἶνε πλεγμένο ἀπὸ σφήκες
ὀλοκίτρινες μὲ πρίνα.
Μοῦ τῶπλεξε ἡ μαύρη ἡ Μαμόρα
κι ὕστερα τρελλάθηκα.

Ποθύμησε ἡ ψυχὴ μου νὰ ὑψώσει εὐλαβητικὰ τὰ χέρια τῆς,
ποθύμησε ἡ ψυχὴ μου τὴν πηγὴ τὴ δροσερὴ,
πού γεμίζει τὶς χρυσὲς τὶς γοῦβες
μὲ τὸ κατακάθαρο πρασινωπὸ νερὸ τῆς.

Ζητήχτε τὴν καρδιά μου. Δὲ ξέρω πιά πού βρίσκεται.
Τρελλάθηκα.

Χτυπήστε μὲ τὰ πόδια σας νὰ ἰδῆτε κάτω ἀπὸ τὶς πέτρες.
Ψάξτε μέσα στὰ γαλάζια τσιμισίρια καὶ τὰ κέδρα,
Ψάξτε στὴν πυρρὴ χαράδρα, πού ἀνάβει μέσα τῆς ὁ ἀθέρας,
πού στὴ στέγνα, τὸ καταμεσήμερο,
ἀκούει τὸ ξαφτούρισμα κανεῖς
τῆς σταχτιᾶς τῆς πέρικας
νὰ φουρφοουρίζει στὶς λεβάντες πάνω.

Ὁ ποιητὴς κάθεται σὲ μιὰ πέτρα, κοντὰ σὲ ἕνα πρίνο. Πάνω ἀπ' τὸ
κεφάλι του σὲ μιὰ σουρβιά σταλαίξει ἕνα πουλι καὶ τοῦ λαλεῖ :

Τὸ μικρὸ χτυπητὸ θρουητό, πού ἀκοῦς καὶ σὲ ξιπιάζει,
Τὸ κάνει ἡ μικρὴ ἡ μελανὴ μυτίτσα μου,
θρουματίζοντας σπόρο ἀπὸ καναβοῦρι,
πού ἀνακάλυψα σκαλίζοντας μὲ προσοχὴ τὰ κόπρια
κάποιου μουλαριοῦ.
Εἶμαι φτωχὸ στὴ σκέψη εἶμαι ὥστόσο ἕνα πουλί,
καὶ ξέρω τὸ χινόπωρο, πὺν ὁ Θεὸς θὰ ξαπολύσει πάντα
τοὺς σπόρους τοὺς καλοὺς ἀπὸ τὰ χέρια του.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Περίεργο ! νὰ μοῦ λαλεῖ ἕνα πουλί.
Δὲν γνῶριζα ὡς τὰ τώρα τὰ βουνίσια τὰ πουλιὰ,
Μ' ἀκόμα πὺν παραξένο μοῦ φαίνεται
νὰ μοῦ μιλάει τραγουδώντας.

Τὶ νόστιμο, μικρὸ, μὰ χονδρουλὸ κεφάλι !
Εἶνε ἀπὸ μελανὸ βελουδο ! Τὸ κομψὸ στηθαῖο του
μοιάζει σὰν αἰγόκλημα, στοῦ καλοκαιριοῦ τὸ τέλειωμα.

Μικρὸ πουλάκι ! πόσο εἶσαι ὄμορφο !
 Πόσο εἶσαι ὄμορφο ! Τὰ μαῦρα τὰ ματάκια σου
 μοιάζουν σὰ σπόροι τοῦ ἄγριου βατόμουρου,
 καὶ ἡ μικρὴ καμπυλωτὴ ραχοῦλα σου
 ἔχει τῆς πλάκας τῆ χρωματώσιά, σὰ νᾶταν
 στέγη τῆς καλύβας σου !

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Ἐπόφερα πολὺ τὸν περασμένο χρόνο. Κάποιος κυνηγὸς
 μοῦ εἶχε φυτέψει ἓνα βόλι κάτω ἀπ' τὴ φτεροῦγά μου.
 Μὲ τὴ μυτίτσα μου, ἔτριψα σὲ πέτρα ὀγρὴ
 φύλλα ἀπὸ δυόσμο, ἔ' ανακάτεψα μὲ ἄργιλλο,
 τακούμπησα κάτω ἀπὸ τὸ φτερό μου στὸ αἶμα τὸ πηγμένο.
 Κάθε πρωὶ μὲ τὴ δροσοῦλα ποῦ ξυπνοῦσα,
 τανιοῦσα ἤσυχα τὴν πονεμένη μου φτεροῦγα.
 Ξανάρχιζα τὴν ἴδια θεραπεία μὲ τὸ μικρὸ κατάπλασμα ἀπὸ δυόσμο
 Μὰ τώρα εἶμαι πιά καλά, ἄς ἔχει δόξα ὁ Θεός.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Τὸν εἶδες τὸ Θεό, ὅταν πετοῦσες στὰ οὐράνια ;

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Ἦχι δὲν εἶνε ὁ Θεὸς ψηλά, βρίσκεται δῶθε χάμου.
 Κάθεται στὸ σπιτάκι ποῦ ξανοίγεις ἐκεῖ πέρα,
 ἐκεῖνο ποῦ ἔχει μιὰ βρυσούλα, ἄγρια γαροφύλλα,
 κι ἓνα σκυλί ποῦ ἀποκοιμείται νανουρισμένο ἀπ' τὶς ἀλογόμυιγες.
 Πολλὲς φορὲς σὲ μιὰ σουρβιά κουρνιαζοντας
 εἶδα τὶς κάμπιες τοῦ Θεοῦ ποῦ λαιμπαν τὴν αὐγοῦλα,
 δίπλα στὴν ἀνυπόταχτη βετούλα,
 ποῦ ξαπολά χιλιάδες βερβελιές.
 Ξυπνάει τὸ πρωὶ ὁ Θεός, τὸ βράδυ ἀποκοιμείται,
 ὅταν χαμογελοῦνε τὰ τραντάφυλλα λουσιμένα στὶς δροσοσταλίδες,
 Γνωρίζει αὐτὸς τὸ τί ποθοῦνε γκαρδικὰ τὰ πάντα.
 Βρέχει ὅταν τὸ χόρτο εἶνε ξερό. Φροντίζει
 γιὰ τὴ μελιτζάνα, τὸ κολοκύθι, τὸ μαρούλι.
 Σπέρνει τὸ σπόρο τὸν καλό, τὸν ἄξιο σπόρο.
 Τὸ μυρωδάτο του σταφύλι, τραγουδᾷ ὅταν ὁ Ὀχτώβρης φτάσει,
 μετὰ παλλιὰ βαγένια, ποῦ χουν τὰ τσέρκια ἀπὸ λυγιές.
 Ὅταν μιᾶ, μὲ τὴ φωνή του τὴν γλυκειὰ σὰν τὸ φίλι,
 σηκώνει ἀπὸ τὴ θέση του τὸ σκύλλο
 καὶ τὸν κάνει νὰ κουνᾷ τὴν ἀλυσίδα του.

Βαστᾷ καλὰ μ' ὅλα τὰ γερατιά του ὁ Θεός
 καὶ σαλαγάει στὴν πράσινη τὴ γλόη
 τῶν μαῦρων κορυφῶν τῶν Ἄλπεων,
 ποῦ οἱ λαγοὶ χοροπηδοῦν ὀλονυχτίς,

τὴν παχουλὴ ἀμνάδα, τὸ ξερακιανὸ κασιόκι.
 Συχνὰ πυκνὰ τὸν ἀκολούθησα, μεστοὺς σταχτιοὺς τοὺς λόγγους
 ἀπὸ τὴν ἀδελφὴ μου καλεσμένο,
 τὴν τσιμισιρένια τὴ φλογέρα του.
 Καὶ φτερουγίζοντας ἀπάνω στὰ κοπάδια,
 ἀπὸ τὴν μιὰ σουρβιά στὴν ἄλλη,
 ριχνόμουνα πολλὲς φορὲς στὰ δασωμένα πσινά τους,
 γιὰ νὰ τσιμπῶ τὸ σπόρο ποῦ εἶχε ἀφίσει
 ἐκεῖ ἀπάνω τὸ χινόπωρο.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Ἦ ! πόσο μὲ παραξενεύεις ! Μιλᾶς σὰν νᾶσουν ἄνθρωπος,
 ἔχεις τὴ χάρη τῶν πουλιῶν τῶν μαγεμένων,
 ποῦ γράφουνε γιὰ δαῦτα οἱ μεγάλοι ἄγιοι
 στὰ βιβλία των, τὰ στολισμένα μὲ τὶς ζωγραφιές,
 ποῦ παρασταίνουν τὸ Θεὸ στὰ σύννεφα.
 Λὲν ἔχεις σπητικό, γιὰ νὰ μὴ πῶ φωλιά ;
 Πὲς μου μικρὸ πουλί, τὴ νύχτα ποῦ κοιμάσαι ;
 Ἐδῶ δὲν βρίσκεις παρὰ ξεροβότανα,
 γαλάζια γαδουράγκαθα ὅπου κεντοῦνε σὰν τοὺς πρίνους
 καὶ πρίνους ποῦ κεντοῦν σὰ γαδουράγκαθα γαλάζια.
 Ὅσο γιὰ τὸ φεγγάρι, βρίσκεται πολὺ ψηλά.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Κοιμήθηκα τὴν περασμένη τὴ νυχτιὰ σένα τσαμπὶ ἀπὸ σούρβα !
 Εὐτυχημένο πάλι ! Εἶμαι μικρὸ πουλί μὲ δίχως ἀξιώσεις.
 Ὅταν φουσομανάει ὁ ἄνεμος, ὅταν κατρακυλοῦνε
 στὶς κοιλάδες, σὰ ξεκομμένα βράχια οἱ σκιές,
 κούβουμαι ἀνάμεσα σὲ δυὸ θαμνάκια ἀπὸ θυμάρι.
 Τὴν ἀνοιξη ὡστόσο ξευγαρώνω μὲ μιὰ θηλυκιά,
 ὅταν ὁ ἀθέρας εἶνε ρόδινος καὶ λάμπουν οἱ μπαξέδες κάτασπροι.
 Πετοῦμε μερικὲς ἡμέρες δίπλα δίπλα,
 χωρὶς νὰ ξέρουμε τὸ τί φουσοκάνει τὶς καρδιές μας,
 γερμίζοντάς τες ἀπὸ ἐλπίδες κι ἀπὸ σπόρους.
 Στὸ ὕστερο, φροντίζοντας γιὰ τὴ φωλιά,
 ποῦ τὰ γαλάζια αὐγά θὲ νὰ βαρθοῦνε,
 πῶς δηλαδὴ θὰ τὴ βολέψουμε μὲ πράματα
 ὅσο μπορούμε ἀπαλά, στρώνουμε
 τὴν καρδιὰ τῆς τρυφερότερης τῆς μούσκουλης
 μὲ τὸ λαμπρὸ τὸ χνοῦδι ποῦ ἔπεσε ἀπὸ τὰ χάρδια μᾶς.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Κι ἐγὼ στὰ περασμένα εἶχα μιὰν ἀγαπημένη,
 ποῦ ἦταν πιὸ γυμνὴ καὶ πιὸ ὄμορφη ἀπὸ τὸν τόπο τοῦτο.
 Θεέ μου, τόσα χάρδια εἶχαμε κάνει ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο,
 ποῦ θὰ μπορούσαν μιὰν ἡμέρα νὰ γεννοῦνε ἀπὸ ἐμᾶς

γαλάζια αὐγὰ σὲ μιὰ φωλιά ἀπὸ φτέρη,
εἶτε ἀνάμεσα σὲ δύο ρίζες.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Καὶ σὲ πιὸ μπαξεδάκι ξαναβρίσκεστε τὴν ἀνοιξή ;

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Πότε δὲν ξαναβρίσκεται κανένας μὲ τὴν ἐρωμένη του.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Καὶ δὲ φωνάζει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, τὶς φωτερὲς τὶς νύχτες,
ὅταν τὰ ἀνθισμένα ἀηδόνια εὐωδιάζουν ἀπ' τὰ ἡράνθημα,
ὅταν κρυμμένος στὰ χλωμὰ τραντάφυλλα ὁ σκαραβαῖος
κι ἀλευρωμένος ἀπ' τὴ γύρη σὰ νὰ ζύμωνε,
πάνω στὴν κατακόκκινη κοιλιά του πασπατεύει μὲ τὰ πόδια του.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Ἄχι· σοῦ λέγω, πὼς μοῦ ἔφυγε γιὰ πάντα.
Πουλί, πές μου τὸ ὄνομα τῆς θηλυκιᾶς σου τῆς γλυκιᾶς,
ποῦ θὰ ξανάβρεις σὺ τὴν ἀνοιξή ;

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Φίλε, οἱ γυναῖκες τῶν πουλιῶν δὲν ἔχουν ὄνομα,
σφυρίζω κι αὐτὴ φτάνει ἀμέσως. Πάντα ὅμοια !
τοῦ ἀπριλιάτικου τραντάφυλλου ἀγαπᾶει τὰ μπουμπούκια,
τοὺς σπόρους τοῦ γαλάζιου λιναριοῦ καὶ τὸ σαρκὶ τῆς μέλισσας·
ἀναγνωρίζω τὴν χωρὶς ἀμφιβολία, γιατί κι αὐτὴ
ἀναγνωρίζει τὸ τραγούδι, ποῦ τὴν ἀνοιξή σφυρίζω.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Μὰ δὲν γελιέται καὶ καμμιὰ φορὰ ; δὲν ἔχετε ὅλα σεις,
ὅλα ἀφοῦ μοιάζετε τὴν ἴδια τὴ φωνή ;

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Μὲ τὸ συμπάθειό· τὸ τί θέλεις νὰ μοῦ πεις δὲ νοιώθω.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Μὰ δὲν τυχαίνει καὶ νὰ τρέξει αὐτὴ στὸ σφύριγμα ἑνὸς ἄλλου,
τὸ ἴδιο καὶ σὲ σένα δὲν τυχαίνει ;

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Δὲν σκέφτηκα ποτέ μου, πὼς δὲν εἴμαστε ὁλομόναχοι.
Ἡ καθεμιὰ τῆς ἄλλης μοιάζει. Εἶνε τὸ λοιπὸν πάντα ἡ ἴδια,
ἡ ἴδια πάντα ποῦ ἀγαποῦμε, ὅταν φουντώνει ἡ ἀνοιξή,
μέσα στὴ ζαχαρένια, τὴ ζεστὴ τὴ μυρουδιά τοῦ φλαμουριοῦ.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Μὰ κείνη ποῦ ἀγάπησες τὸν περασμένο χρόνο,
δὲν ἔχει τάχατε ἀποθάνει ; δὲ μαράθηκε ἴσως
στοῦ χινόπωρου τοὺς ἀνεμούς ;

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Ποτὲ δὲν ἀποθαίνει ἡ θηλυκιὰ ποῦ ἀγαπήσαμε,
μιὰ καὶ ξαναγυρίζει μὲ τὴν ἀνοιξή,
μιὰ καὶ ὁ ἔρωτας στὸ κάλεσμα μας ξαναέρχεται.
Ἄν εἶχε ὄνομα δὲν θάτανε αὐτὴ,
δὲν θὰ μᾶς ξαναγύριζε καὶ θάτανε λιγώτερο πιστή.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Γλυκὸ πουλάκι ! Πόσο φαίνεται πὼς ἔχεις δίκαιο !
Πόσο λιγώτερο θὰ ὑπόφερνα, ἂν κείνη ποῦ ἀγάπησα,
μὴ ἔχοντας κανένα ὄνομα, τὸ ἰδικό της δὲν μοῦ χάριζε.
Θαρχότανε κάθε καινούριο Μάη πάντα ὠραία σὰν καὶ πρίν,
πιὸ νέα κάθε χρόνο,
Καὶ νοιώθω τώρα τὶ δυστύχημα ποῦ εἶνε,
μικρὸ πουλί ποῦ ἔχεις τὸ μάτι στογγυλό,
τὴν κεφαλὴ γυρμένη σὰν μ' ἀκοῦς,
τὶ δυστυχία εἶνε, τὸ νὰ θέλουμε νὰ μάθουμε
ὅταν πολὺ ἀγαπήσαμε τῆς ἐρωμένης τόνομα.

Τὸ πουλί ξαφτουρίζει

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Ἄποιοι ποιητὴς περπατᾷ σὲ μιὰ ὄμορφη τοποθεσία, ποῦ ἔχει πρίνους,
ἐλατα, ξεροπόταμα, βράχους. Ὁ ἀθέρας γεμίζει τὸ κάθε τι ποῦ μένει ἄδειο,
εἶνε κομμένος σὰν πολύτιμο πετράδι ἀπὸ κάθε δόντι τῶν βράχων, ἀπὸ κάθε
κλαδάκι. Ὁ ποιητὴς ἀκούει μιὰ νότα ἀδύνατη καὶ ἐξακολουθητικὴ. Ξανοί-
γει στὴν κορυφὴ ἑνὸς ἐλατου, τὸ φίλο του τῆς περασμένης μέρας.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Τί ἰ ἰ ἰ ἰ ἰ ἰ ἰ ἰ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Ἄγαθὸ πουλί ! Κανένας δὲν σ' ἀκούει !
Γιὰ ποιὸν λοιπὸν σὺ τραγουδᾷς, μικρὸ σημάδι ζοφτανό,
ποῦ στὸ ἄπειρο τινάζεις τὸν ἀπαλό σου κόκκινο λαιμό ;

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Τραγουδοῦσα γιὰ τὸν ἑαυτό μου μόνο.
Μὰ μιὰ φορὰ ποῦ σὺ μ' ἀκοῦς,
μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πὼς καὶ γιὰ σένα τραγουδοῦσα.

Σάν τὴ δροσιὰ τοῦ μαύρου γοργοπόταμου τοῦ δάσου,
Γιὰ ποῖνε εἶνε; Εἶνε γιὰ κείνον ποῦ τὴν πίνει.
Καὶ τ' οὐρανοῦ τὸ χεῶμα; Γιὰ κείνον ποῦ τὸ βλέπει,
καὶ ἡ φωνή μου; Εἶνε γιὰ κείνον πάλι ποῦ ἀκούει τὴ φωνή μου.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Πουλάκι, μοιάζεις τῆς Ἑλλάδας τοὺς Σοφοὺς,
ποῦ σχεδιάζουνε στὶς πέτρες χαμηλὰ σὰ χίτριά.
Ἔχουν τὸ δάχτυλό τους σηκωμένο, τὸ ἓνα πόδι μπρός,
γιὰ νὰ διδάξουν στοὺς θνητοὺς τὴ θεία Σοφία.
Ἡ μύτη τῶν εἶνε ὄλο εἰρωνεία,
τὸ κατσαρό τους γένειο καμπυλώνεται,
τὸ μπράτσο τους ἀκουμπισμένο σ' ἓνα
νεαρό τους μαθητή, σὰ νάταν σὲ ραβδί.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Ἴσως μιᾶς γιὰ τὶς φωλιές ἐκεῖνες τῶν χελιδονιῶν,
ποῦ σκάλισαν στὶς πέτρες. Μοῦ τόπαν,
καὶ τὸ πὼς ἐκεῖ κουρνιάζουν, καὶ τὸ πὼς οἱ κάτοικοι τῆς πολιτείας,
ὄλο ἀγαθότητα, ὅταν χειμῶνας φτάσει,
καθαρίζουν τῆς Ἑλλάδας τοὺς Σοφοὺς
γιὰ νὰ φωλιάσουν κεῖ τὰ χελιδόνια!

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Πόση ὑπερηφάνεια! Δὲν τὸ κάνουνε γιαντιά,
παρὰ γιὰ ὅσους δόξα ἀθάνατη στολίζει,
οἱ φωλιές ἐκεῖνες εἶνε ἢ μουσεῖα,
ἢ τὰ κεφάλια κείνων ποῦ στὶς πέτρες σκάλισαν.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Λίγη ὥρα τώρα, δὲν σοῦ εἶπα ποιητή,
πὼς κάθε τι εἶνε ἐκεῖνο ποῦ εἶνε, καὶ ὄχι ἄλλο τίποτε.
Ἄν γιὰ φωλιά τὰ χελιδόνια τὸ χρησίμεψαν,
δὲν εἶνε πιά τραντάφυλλο, δὲν εἶνε πιά κεφάλι,
καὶ ἄς ἀνήκει ἑκατὸ φορές, καὶ ἀκόμα πιότερο,
σὲ κάποιον Ἕλληνα Σοφό.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Ἀγαπημένο μου πουλί, εἶσαι σοφία γεμάτο!
Σταλήθεια δὰ δὲν πιστεῦνα ποτέ, πὼς θὰ μοροῦσε
ἓνα πουλί νὰ δμιλήσει σὰν καὶ σένα.
Ἄν ἤμουνα Σατρατίης κάποιας πολιτείας περσικῆς,
θ' ἄστρωνα τὴ φωλίτσα σου μὲ περσικὰ ταπέτα.
Μίλιο λευκό, ποῦ νὰ τὸ διάλεξαν χίλιες γυμνές παρθένες,

καὶ μοσκομυρισμένο ἀπ' τὰ στήθια των, τὴ φρέσκια των ἀνάσα,
θὲ νάταν τὸ φαγὶ ποῦ σοῦ ἔπρεπε.
Καὶ σὰ βασιλικὰ συμβουλίά μου θὰ σὲ προσκαλοῦσα
κάτω ἀπὸ τ' ἀνθία τῆς ροδακινιάς, γιὰ νὰ σὲ προστατεύουν
ἀπὸ τὸν ἥλιο τὸ βαρὺ τοῦ ἀλαργινοῦ τοῦ τόπου.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Μ' ἀφίνεις στὸ βουνό μου! Δὲν τὸ ἀλλάζω ἐγὼ μὲ τὴν Περσία!
Μὰ μήτε μοῦ χρειάζονται γυμνές παρθένες τὸ μίλιο μου νὰ μᾶσουν.
Οἱ ἀρτοφύλακες μου εἶνε τὰ ὄμορφα τὰ γαδουράκια,
ποῦ μὲ τὴν ἄκρη τῶν ποδιῶν των, χτυπώντας εἰς τὶς πέτρες
μοῦ ξεσκεπάζουν τὰ σκουλήκια.
Τὸ κάτω τῆς γραφῆς, σὲ θεωρῶ κουτό,
ὅπως δὰ εἶνε ὄλοι οἱ ποιητάδες,
ποῦ ξαναβρίσκουν πάντα, ἐκεῖνο ποῦ ἀπὸ καιρὸ ἔχει βρεθεῖ.
Μιλοῦν γιὰ τὴν γαλάζια μυρουδιά, ποῦχει ἢ λεβάντα,
χωρὶς νὰ σκέπτονται, πὼς ἓνα λαγουδάκι
μὲ τὴν οὐρά του σηκωμένη τήνε ματσουλίζει
καὶ τὴ γνωρίζει πὶδ καλά, χωρὶς νὰ μᾶς μιᾶ γιὰ δαύτη.

Τὰ συμβούλια τῶν ἀρχόντων σου
Στὸ Ἰνδουστάν ἢ τὴν Περσία,
εἶνε γιὰ μᾶς ἢ ἄνοιξη,
ποῦ στὸν ἔρωτα καλεῖ.

Εἶνε ὁ μαῦρος ἀσημένιος βράχος,
ποῦ μιὰ καὶ δροσιὰ σταλάζει,
γιὰ νὰ πιοῦμε μᾶς φωνάζει
δίχως κίνδυνο καὶ φόβο.

Εἶνε ἡ γῆ στρωμένη σιάχια
σιάχια τοῦ καλοῦ Θεοῦ,
τὴ στιγμή, ποῦ οἱ θεριστὰδες
ἤσυχάζουν στὴν καλύβη.

Κι ὅταν φθάσῃ ὁ χειμῶνας,
τότε ἀφίνουμε τὶς Ἄλπεις,
ποῦ τὰ τσιμισίρια χιονισμένα
σὰν τὶς κορασιές ροδίζουν.

Νὰ τον φτάνει ὁ χειμῶνας
ὁ χειμῶνας, ποῦ μᾶς λυώνει,
μᾶς ποθαίνει τὰ καῦμένα
σιῶν ναῶν τὰ πρόθυρα.

Θὰ μᾶς δεῖτε ὄλο πρισμένα,

τὰ φτερά μας σηκωμένα,
 στὸ ἓνα πόδι στηλωμένα
 εἰς τοὺς χιονισμένους φράχτες.

Πότε θὰ σὲ ξαναἰδῶ ; Ἀντίο !

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

Χειμώνας. Ὁχι μακριὰ ἀπὸ ἓνα χωριὸ τοῦ βουνοῦ. Χιονίζει. Ὁ σταχτὸς οὐρανὸς γυαλίζει. Ὁ ποιητὴς ἀκούει μικρὰς φωνές, ποὺ βγαίνουν κάτω ἀπὸ μιὰ ρίζα. Προσέχει καὶ βλέπει στὸ μέρος, ὅπουθε βγαίνει ἡ φωνή, ἓνα ὄμορφο τραντάφυλλο. Θέλει νὰ τὸ κόψει.

Τὸ τραντάφυλλο εἶνε ὁ φίλος του, τὸ πουλάκι ποὺ τοῦ μιλοῦσε τόσο ὠραῖα στὸ βουνό. Εἶνε πληγωμένο. Τὸ σηκώνει. Μεγάλῃ λύπη πλακώνει τὴν καρδιά τοῦ ποιητῆ. Τὸ χέρι του τρέμει ἀπὸ τὸ τρομερὸ μῖσος, γιὰ κείνο ποὺ προξενεῖ τὸν πόνο.

Κυττάζει προσεκτικὰ πρῶτα τὸ πουλί, ποὺ σπαρταρᾷ, καὶ ὕστερα τὰ βουνά. Τὰ βουνά εἶνε γονατισμένα στὴ γῆ, σὸβαρὰ σὰν τὶς χῆρες ποὺ προσεύχονται, καλοκάγαθα σὰν τὰ σκυλιὰ ποὺ φυλάνε τὰ κοπάδια. Τὸ πουλάκι ξαναπέρνει λίγη ζωὴ. Ἀναγνωρίζει τὸν ποιητῆ καὶ τοῦ λέγει :

Μὲ χτύπησαν μὲ τὸ ντουφέκι ! Νὰ κεῖ κάτω !

Εἶχα τὸ δρόμο μου χαμένο μεστὸ χιόνι. Πεινασμένο,
 τὸ σῶμα μου κουλούρα καὶ πηδώντας σένα πόδι.

Πλησίασα ἐκεῖ πέρα καρτερώντας γιὰ τὰ ψύχουλα,
 ποὺ θά'πεφταν ἀπ' τὸ ψωμί, ποὺ τρωγε ἓνα κοράσι
 δίπλα σὶνὸν πατέρα του.

Κρατοῦσε τὸ παιδί του, μάγουλο μὲ μάγουλο ἀπάνω του,
 μέσα σὸν κῆπο τὸ θλιμμένο, ὅπου τὰ τσιμισίρια καὶ τὰ λάχανα
 τώρα ἀπὸ κρούσταλλα καὶ χιόνια εἶνε σκεπασμένα.

Στὴ ροῦδ' ἡμῶνα κουρνιασμένο, ποὺ τὸ καλοκαίρι
 κοιμάται κάτω ἀπὸ τὰ ματωμένα τᾶνθια τῆς
 καὶ τὰ γυαλιστερά τῆς φύλλα.

Ἡ κόρη κι ὁ πατέρας ἦταν καθισμένοι
 πίσω ἀπὸ τὰ ξερὰ κλαδιὰ τοῦ μικροῦ δάσου.

Πὼς ἦτανε καλοὶ τὸ γνῶριζα, ἀφοῦ ἐλεημονοῦνε τοὺς πτωχοὺς,
 ὅπου γυρνοῦν στοὺς δρόμους ξεσηκώνοντας τὴ σκόνῃ
 καὶ δείχνοντας τὰ δόντια των σταγκάθια καὶ στὶς πέτρες.

Πὼς ἦτανε καλοὶ τὸ γνῶριζα. Πλησίασα τότε κι ἐγώ.

Ὁ κύρης ἔκανε ἓνα κίνημα. Καὶ τὸ μικράκι
 πατέρα, εἶπε, κύτταξε ! Νὰ το πεσμένο ἐκεῖ ! τί ὄμορφο !

Μὲ χτύπησε κι αἰστάνθηκα σκοτάδι
 σταυτιά μου νὰ σφυρίζει καὶ νὰ σκάζει.

Δὲν ξέρω πὼς κατάφερα νὰ φτάσω ἐδῶ.

Πονῶ καὶ ἡ καρδούλα μου χτυπᾷ, νὰ σπάσει τὰ φτερά μου.

Τὸ πόδι μου κρῶνει, τὸ βουνὸ στριφογυρίζει.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Μικρὸ πουλάκι ! νὰ σὲ γιάνω θᾶθελα !

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Ἡ γαλάζια καρδιά τῆς λεβάντας, ξεράθηκε ἀπ' τὰ κρούσταλλα.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Ἡ ἄργιλλος ἀπόθανε στὰ χιονισμένα βάθια τοῦ χειμάρρου.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Τοῦ γαδουράγκαθου τὸ χνοῦδι ξέφυγε σὸν ἄνεμο.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Στοῦ δυόσμου τὰ παιγνίδια, τὸ νερὸ δὲν μουρμουρίζει πιά.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Ὁ Καλὸς Θεὸς θὲ νὰ ποθάνει σὸν ἀχυρῶνα τὸν ἀνεμισμένο !

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Σύχασε κι ἄφισέ με ἀπαλὰ σὰν τὴν ἀνάσα
 τὴν κεφαλή σου νὰ χαδέψω μὲ τὰ χεῖλια μου.
 Πόσο φριχτὸ εἶνε ὅταν βλέπω τὸ γυαλιστερὸ ματάκι σου
 ν' ἀνοίγει ἀπὸ τὸν τρόμο καὶ τὴν ὑποψία
 Δὲν θὰ ποθάνεις ! Θὰ πετάξεις πάλι στὸ γαλάζιο ἄπειρῳ !
 Θὰ ἴγγιξεις μὲ τὸ πέταγμά σου πάλι τὰ τραχήλια.
 Στὴν ὀμιγλώδικῃ τῇ νύχτῃ τὶς φωτιές θὲ νὰ ξαναἴδεις πάλι,
 ποὺ ἀνάβουν οἱ τσοπάνηδες στὰ πρίνα,
 τὶς φωτιές ὅπου καλοῦν καὶ διώχνουνε μαζὴ τοὺς λύκους.
 Μικρὸ, παρηγορήσου καὶ δὲν θὰ ποθάνεις.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Μὰ μήπως εἶνε ὁ θάνατος κακός, μιὰ καὶ θὰ σβύσει ὁ πόνος ;
 Γιατί δὲν θέλεις φίλε νὰ ποθάνω ;
 Δὲν βλέπεις τάχατε, ἦσυχᾷ, τὰ ἄνθια νὰ ποθαίνουν ;
 Εἶτε θὰ ζῶ μεστὸ βουνό, εἶτε θὰ ζῶ στὸ χάρο,
 δὲν εἶνε τάχα ὁ ἴδιος τόπος, τὸ ἴδιο πράγμα ;
 Κι ὅταν σὰν μαραμένο φύλλο
 τὸ κορμί μου θὰ στριφογυρίζει στὸ ρυάκι,
 μήπως δὲν θὲ ν' ἀνθίσει πάλι ὁ κύτισος ;
 μήπως δὲν θὰ πετάξει πάλι ἡ ἀκρίδα ;
 δὲν θὰ καρποφορήσει πάλι ἡ ἀγριομουσουλιά ;
 ὁ βράχος δὲν θὰ κλάψει πάλι ;
 Κι ἡ θηλυκιά μου πάλι δὲ θὰ τραγουδήσει
 ἀπαλὰ σταυγὰ τῆς κουρνιασμένη ;
 Καὶ μιὰ ποὺ θὰ ποθάνω ζωντανό, δὲν εἶμαι τάχα πιὸ εὐτυχισμένο ;

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Ἄγαπημένο μου πουλί, θάταν σκληρὸ γιὰ μένα,
νὰ ξέρω πὼς τὴ φύση δὲ θὰ βλέπω πιά,
κι ὥστόσο τὸ τραγούδι νὰ μὴ πάψω.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Καλὰ δὲ νοιώθω, τὸ τί δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ.
Δὲν πόθانا ἀκόμα. Καὶ γι'αυτὸ λοιπὸ δὲν ξέρω.
Σὰν ποὺ δὲν ξέρω τὰ βουνά, ὅπου δὲν ἔχω ἀγναντέφει.
Κι οὔτε τὸ δρόμο ξέρω ποὺ μᾶς βγάζει κατὰ κεῖθε,
μὰ ξέρω ὥστόσο πὼς ποθαίνουμε, ὅταν πιά δὲν κουνοῦμε.
Τὸ χέρι σου! Ἄνοιξε τὸ χέρι σου! Σοῦ ὑπόσχομαι
νὰ κάτσω φρόνιμα!

Ὁ ποιητὴς κυττάζει κλαίγοντας τὸ ποθαμένο πουλί, ποὺ τὰ ποδα-
ράκια του ἔχουν μαλακώσει πιά.

(ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΜΟΝ ΤΟΥ FRANCIS JAMMES
LE DEUIL DES PRIMEVERES - PARIS - MERCURE DE FRANCE)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Κ. Ν. ΠΑΠΠΑ

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΛΥΚΟΥ

ΧΑΡΙΣΜΕΝΟ ΣΤΟΝ ΑΓΑΠΗΤΟ ΜΟΥ ΠΕΤΡΟ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ
ΜΕ ΠΟΛΛΗΝ ΑΓΑΠΗΝ, ΕΚΤΙΜΗΣΗ Κ' ΕΛΠΙΔΑ

Ὁ Ζώδιος καὶ ὁ Ἀλύπιος ἐμελέτησαν νὰ χαλάσουν τὸν Τρι-
σκέψιο. Ἡ ἔχθρα, ποὺ φυτρώνει σὰν τσουκνίδα στὴς ταπεινὲς
ψυχὰς ἐναντίον κάθε μεγάλου καὶ δυνατοῦ, ἐθέρειψε μέσ' στὴ ψυχὴ
τους ἕξ αἰτίαι τῆς νίκης τοῦ Τρισκεψίου εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν μάγων.
Καὶ μολονότι ἡ νίκη του, καθὸ νίκη σοφίας, δὲν τοῦ ἔδωσε καμ-
μιὰν ὠφέλεια, οὐδὲ εἶχε κανένα φανερὸ ἀποτέλεσμα, γιὰ τὰ παι-
γνίδια τῶν γελοιοποιῶν ἐτράβηξαν τὴν προσοχὴ τοῦ λαοῦ, ὅμως
οἱ δυὸ μάγοι δὲν ἐλησμονοῦσαν τὸ πάθημά τους.

Κι ἀφοῦ πολλὰ ἐσυζητήσαν, ἐσυμφώνησαν τέλος νὰ μεταχει-
ρισθοῦν κάποια γυναῖκα, ποὺ νὰ σαγηνέψῃ τὸν Τρισκέψιο καὶ νὰ
τὸν παρασύρῃ πρὸς ἓνα φρονικὸ δεῖπνο. Γιὰτὶ ἄλλην ἀδυναμία παρὰ
τὸ πάθος στὴ γυναικίαν ὁμορφίαν δὲν ἐφαίνετο νάχῃ ὁ σοφὸς ἐκεῖ-
νος. Καὶ ναὶ μὲν ἐπροσπαθοῦσε νὰ τὸ δικαιολογῇ κ' ἐγνωρίζε καλὰ
νὰ τὸ εἰρωνεύεται, ποτέ του ὅμως δὲ μπροοῦσεν ἐγκαιρὰ νὰ τὸ ξε-
φύγῃ. Καὶ τὸ πάθος αὐτὸ συχνὰ τοῦ ἐτάραζε τὴ ζωὴ ἕως εἰς τὰ
γρηρατεία του.

Ὑπῆρχε λοιπὸν τότε στὴν πολιτεία τῶν μάγων ἡ Κομαιθώ,
ποὺ λεγόταν καὶ χρεωκόπα τῆς ἀγάπης, νέα γυναῖκα, γνω-
στὴ ὄχι τόσο γιὰ τὴν ὁμορφίαν, ὅσο γιὰ τὴν ἀνόητη πονηρίαν της.
Οὗτ' ἢ ὄψη της, οὔτε τὸ κορμί της εἶχαν καμμιὰ ξέχωρη γοητεία,
ἤξερεν ὅμως νὰ μεταχειρίζεται καλὰ καὶ μὲ πολλὴ φιλαρέσκεια τὰ
κοινὰ στὴς νέες γυναῖκες χαρίσματα γιὰ νὰ παρασύρῃ τοὺς ἄνδρες.
Καὶ τὸ κατώρθωνε, γιὰτὶ ὅπως ξέρονμε, οἱ νεῖες γυναῖκες ἔχουν
πάντα μιὰν ἐμπορεύσιμη ἀξία, ποὺ μπορεῖ νὰ τοὺς ἐνκολύνῃ τὴ
ζωή, κ' οἱ ἄνδρες τῆς κυτοῦν ὄχι κατὰ τὴν ὁμορφίαν καὶ τῆς ἀξίας
ποὺ ἔχουν, ἀλλὰ κατὰ τῆς πονηράδες καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἡδονῆς.
Ἔτσι καὶ συνέβη στὸν κόσμον νὰ λάβουν κάποια σημασία ὄχι ἐξαι-
ρετικὰ ὁμορφες κ' αἰσθητικὲς γυναῖκες, ἀλλὰ φιλάρεσκες, ἐπίβου-
λες καὶ δολερές.

Τέτοια κ' ἡ Κομαιθώ, ποῦχε μιὰ γελοίαν ὑπόληψιν στὸ μι-
κρὸ της μυαλὸ καὶ στὴν ἀσήμαντη ὁμορφίαν της, ἤξερε νὰ τραβᾷ
τοὺς ἄνδρες, δείχνοντας κάποια σεμνὴ ἐνδοτικότητα σὰν ἀπὸ θαν-
μασμὸ στὰ αἰσθήματα, στὴ σκέψιν καὶ τὰ ἰδανικὰ ἐκείνου, ποὺ
ἤθελε νὰ σαγηνέψῃ, ὡς ὅτου νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ αὐτὸς πρῶτα σὰν
εὐκόλο ἀπόκτημα κ' ὕστερα νὰ τὴν πονέσῃ ἢ καὶ νὰ τὴν ἀγαπήσῃ.
Καὶ πάντα ἡ Κομαιθώ ἀγωνιζόταν νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν ἀνδρική

τούτη αδυναμία, όμως ὀλίγα ὠφελιότουν, γιατί δὲν εἶχε καμμιά δική της ἀξία οὔτε κι ἄλλη πρακτικὴ ἐπιτηδειότητα. Κ' ἐπειδὴ, στερημένη ἀπὸ τὴ λατρευτὴ ἐκείνη γυναικείαν ἡδονοπάθειαν, ἀφηνότουν σὲ κάθ' ἐξευτελισμὸ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κορμιοῦ της ἐξόν στὴ φυσικὴ ἐγκατάλειψη, λογιάζοντας—καθὼς πολλές λαϊκὲς γυναῖκες— πὼς ἔτσι κρατοῦσε τὴν ἀξιοπρέπειαν της καὶ τὴν ἠθικὴν, ποιοὺς ἀργὰ καὶ ποιοὺς γλήγορα τὴν ἀηδίαζαν οἱ ἄνδρες· καὶ κάποιοι, ἀπ' ὅσους εἶχαν ξεγελασθεῖ καὶ τάνανιωσαν, τὴν εἶχαν ἐμπαικτικὰ ὀνομάσει χρεωκόπα τῆς ἀγάπης. Ὅμως αὐτὰ δὲν ἐμπόδιζαν ἄλλους νὰ παρὰσφύρονται.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴ γυναῖκα, πού τὴν καλογνώριζε ὁ Ζώδιος, ἐστοχάσθησαν νὰ μεταχειρισθοῦν ἐναντίον τοῦ Τρισκεπίου μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο—

Ἐπαραφύλαξαν νὰ τὴ συντίχουν καὶ πλησιάζοντας τὴν ἐσυντρόφευαν. Ἐτσι στὸ δρόμο, λέγοντας γιὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς σοφίας, ἦρθαν ἐπίτηδες σι' ὄνομα τοῦ Τρισκεπίου, πού τὸν εἶχε κι αὐτὴ ἀκουσμένα καὶ τῆς παίνευαν μὲ ζῆλο τὴ σοφίαν, τὸ χαρακτήρα, τὴ δύναμιν καὶ τὴν ὑπόληψή του.

Τότε ἡ Κομαιθῶ, ὅπως κ' ἐκεῖνοι τ' ἀπάντεχαν, φανέρωσε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸν γνωρίσῃ.

— Λίγους ἄνδρες, εἶπε, βρίσκει εὐγενικοὺς κ' εὐχάριστους μιὰ γυναῖκα ἐξαιρετικῆ. Θὰ σὰς χρωστοῦσα μεγάλη χάριν νὰ μοῦ γνωρίσετε τὸν Ἀβύθη.

— Ἀβύθη δέ, ὡς γνωστό, συνείθιζε ὁ λαὸς νὰ ὀνομάζῃ τὸν Τρισκέπιον.—

— Πρόθυμα θὰ σὲ δουλεύαμε, ἀποκρίθηεν ὁ Ἀλύπιος ἂν εἴμεθα φίλοι τοῦ Τρισκεπίου. Μὰ κατόπι τοῦ ἀγῶνα τῶν μάγων, πού ὅλοι μας ἐπαλαίψαμε ἐναντίον του, ἐκόπηκεν ἡ φιλία μας. Ὅμως εὐκόλο σοῦ εἶναι νὰ τὸν γνωρίσῃς, ὅταν τοῦ γράψῃς πὼς ἀκούοντας τὴ σοφίαν του ποθεῖς νὰ τὸν ἰδῆς καὶ νὰ τοῦ μιλήσῃς.

— Θὰ δεῖλιαζα νὰ τοῦ γράψω, εἶπ' ἡ γυναῖκα. Γιατί δὲν ξέρω ἂν θ' ἀκούσῃ τὴ πρόσκλησή μου κἄνω φόβου τῆς προσβολῆς.

— Ἀδύνατο νὰ μὴν ἔρθῃ ἀμέσως, ἀπολογήθηκε ὁ Ζώδιος. Ὅλοι ἀναγνωρίζουν, κι αὐτὸς πιότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, τὴ γνώσιν καὶ τὴν ὁμορφίαν σου.

Ἡ Κομαιθῶ ἐκαμάρωσε στὴν κολακείαν, καὶ δεχόμενη τὴ γνώμην, ἐπαρακάλεσε τὸν Ζώδιον νὰ τῆς γράψῃ τὸ γράμμα. Κ' ἐξήτησε μάλιστα νὰ τοὺς βεβαιώσῃ πὼς θάκανε γλήγορα τὸν Τρισκέπιον νὰ φιλιώσουν.

Οἱ μάγοι ὅμως τῆς ἀντέσκοψαν: «Ὅχι, μὴ φροντίσῃς διόλου γι' αὐτό· μὴ τοῦ μιλήσῃς γιὰ μᾶς, γιατί θὰ χάσῃς τὴ φιλίαν καὶ τὴν ἀγάπην του. Πιὸ ἀργὰ στῆς σοφίας τὸ δρόμον θὰ συντίχουμε καὶ θὰ φιλιώσουμε.»

— Μόνον γνώριζε, τῆς ἐπρόσθεσε ὁ Ζώδιος, πὼς ἀγαπᾷ ὁ Ἀβύθης τὰ συμπόσια σὲ περιβόλια καὶ δάση παράμερα μὲ μικρὴν συντροφίαν. Μὴν ὀκνήσῃς νὰ τὸν καλέσῃς σὲ τέτοια, κι ἂν ἀρνηθῇ, ἐσὺ νὰ ἐπιμένῃς. Μὲ τέτοιους τρόπους θὰ τὸν σκλαβώσῃς κ' ἡ μαγείαν

του εἶναι τόσον ἀκτινόβολη καὶ δυνατὴ πού ἀμέτρητα καὶ πολλαπλὰ θὰ σὲ ὠφελήσῃ.

Ἐτσι, ἀποσπερὶς ἡ Κομαιθῶ ἔστειλε τὸ γράμμα καὶ τὴν ἄλλην μέραν, γοητευμένος ἀπὸ τὴ καλογοραμένη πρόσκλησιν κ' εὐκολόπαθος στὰ ἐρωτικά, ὁ Τρισκέπιος ἐπῆγε νὰ γνωρίσῃ τὴ χρεωκόπα τῆς ἀγάπης, πού ἡ φήμην τοῦτε φέρει γι' αὐτὴν πολλὰς κι ἀντίθετες γνώμης, τῆς περισσότερας χλευαστικῆς. Καὶ τοῦτο μάλιστα κεντοῦσε τὴν περιέργειαν καὶ τὸ πάθος του.

— Ὅπως τὸ λέει ἓνας λόγος παλῆος: καμμιά κουταμάρα εἶτε κι ἀσχίμια τῆς γυναίκας δὲ μποροῦν ν' ἀντισκόφουν τὸν ἄνδρα, σὰν ἔχη μέσα του προδιάθεσιν νάγαπήσῃ. Ἡ κρίσιν του παραπατᾷ, ἡ ἀντίληψιν θολώνει κ' ἡ αἴσθησί του στρεβλώνεται. Κουτσουρεύει σιγά, σιγά τὸ ἰδανικὸ τῆς ὁμορφιάς σύμφωνα μὲ τῆς ἀσχημιᾶς τῆς γυναίκας ποῦγχει μπροστὰ του καὶ δικαιολογεῖ σοφιστικὰ τῆς προστυχίαν καὶ τῆς ἀνοησίας της, ὥστε καὶ φθάνει νὰ τῆς πιστεῦῃ σὰν ἰδιόρρυθμον φανέρωμα εὐγένειας τάχα καὶ φρονιμάδας.

Τέτοιος κι ὁ Τρισκέπιος γλήγορα ἐπιάσθηκε στὰ δίχτυα τῆς Κομαιθῶς. Εὐρισκ' εὐχαρίστησιν στὴ συντροφίαν της καὶ μέρα τὴ μέρα ὁ πόθος τῆς ἐρωτικῆς ἡδονῆς μεγάλωνε στὴν ψυχὴν του.

Στὸ μεταξὺ ὁ Ἀλύπιος ἔστειλε στὴν Κομαιθῶ κάποιον ἐμπιστευμένον δοῦλον του, νὰ παρουσιασθῇ καὶ νὰ ζητήσῃ τάχα καταφυγίον σὰν ξένος κι ἄγνωρος τοῦ τόπου. Κι ὠρμημένον ὁ δοῦλος τῆς ἐγαργάλισε τὴν ματαιοδοξίαν καὶ τὸ συμφέρον της.

— Ἥρθα, τῆς εἶπε, κατατρεγμένος ἐδῶ, προτιήτερα ὄντας δοῦλος πιστὸς τοῦ ἡγεμόνα Κουβάχου τῆς Μηδενίας, πού τὸν ἐσκότωσαν οἱ ἐχθροὶ του. Ἐφυγα σὰν ἔσφαξαν ὅλους τοὺς δικούς του, γιὰ νὰ γλυτώσω κἂν τὴ ζωὴν μου. Κ' ἔρχομαι στὴν ξακουσμένην Κομαιθῶν ζητώντας προστασίαν.

— Καὶ πὼς ἔμαθες ἐμένα κι ὄχι κανέν' ἄλλον τοῦ τόπου; τὸν ἐρώτησ' ἐκείνη.

— Σὰν ἐφθασα σήμερον πρωτὶ στάθην στὴν ἀγορὰν, ἐρευνώντας ποιοὺς θὰ μοῦ φάνταζε καλύτερος νὰ τὸν ζυγώσω. Ἐκεῖ ἄκουσα κάποιους πού μοῦ φάνηκαν σοφοὶ καὶ σπουδαῖοι νὰ μιλοῦν γιὰ τὴν ὁμορφὴν καὶ καλὴν Κομαιθῶν. Ἐτσι ζήτησα τὸ σάτιν σου κ' ἦρθα, λογιάζοντας προτιμότερον νὰ δουλεύω μιὰ τέτοια γυναῖκα παρὰ ἓνα πλούσιον ἄρχοντα.

— Καὶ τί ξέρεις, τὸν ἐρώτησε, καὶ τί ζητᾷς ἀπὸ μένα;

— Ἦμουν κεραστὴς καὶ συμποσιάρχης ἀπὸ νεότητος μου ὅσο πού γέγρασα. Τὸ ἴδιον ἔργον, ἀλλὰ κι ὅ,τι ἄλλο χρειάζεται μπρῶν νὰ κάνω στὴ δουλειῇ σου, κι ἄλλη ἀμοιβὴ δὲν ζητῶ παρὰ τὸ ψωμί μου.

Ἡ Κομαιθῶ, ἂν καὶ δὲν εἶχε ποτὲ συμποσιάρχην, κολακηνόμενη ὅμως ἀπὸ τὰ λόγια του καὶ στοχαζόμενη πὼς ἀνέξοδα θάχε μιὰ τέτοια μεγαλοπρέπειαν, πού ἐλόγιασε καὶ ὅλα νὰ τὴν ἐπιδείξῃ γλήγορα στοὺς γνωρίμους, ἐδέχθηκε νὰ τὸν κρατήσῃ.

Κ' ἔτσι ὁ Μόδας—τέτοιο τῆς εἶπε τὸνομά του ὁ δοῦλος, πραγματικὰ λεγόμενος Σίραβος—δείχνοντας ἀξιώτητα σ' ὅλα καὶ προθυ-

μία, ἔγινε σύντομα ὁ ἐμπιστευμένος της, ὅπως βουλήθησαν οἱ δυὸ μάγοι.—

—Σ' αὐτὸν ὁ Ζώδιος, παρέχοντάς του ἓνα θανατερὸν φαρμάκι, ἐμπιστεύθηκε τὸν ὀλεθροῦ τοῦ Τρισκεψίου. Κι ὁ ἴδιος μὲν τοῦ ἔταξε γι' ἀνταμοιβή τὴν ἐλευθερίαν του, εὐθύς ἅμα τελεῖται τὸ ἔγκλημα, ὁ Ἀλύπιος δὲ τοῦ ἔδωκε ἀμέσως στὸ χέρι ἑκατὸ βιργία ἦσαν δὲ βιργία τὰ μεγαλύτερα ἀσημένια νομίσματα τῆς χώρας. Κ' ἡ ὁδηγία ποῦ ἔλαβεν ὁ δοῦλος ἦταν τέτοια: Θάκανε τὸν κεραστή στὰ δεῖπνα τῆς Κομαιθῶς καὶ στὸ πρῶτο ἀγροτικὸ συμπόσιο, ποῦ θάταν καλεσμένος ὁ Τρισκέψιος, θὰ τοῦδινε τὸ φαρμάκι μέσ' στὸ ὕστερο κέρασμα. Κατόπι θ'ἀφενγε ἀμέσως κ' εἶχαν ἐκεῖνοι ἐτοιμάσει τὸν τρόπο νὰ τὸν ἀπομακρύνουν.— Ἄλλοιῶς δὲν ἦταν κ' εὐκόλο νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ κανένας, γιατί πριχοῦ τὸν στεῖλουν στὴν Κομαιθῶ τοῦχαν ἀλλάξει τεχνικὰ τὴν ὄψη, ὥστε νὰ φαίνεται πιὸ ἄσχημος καὶ πιὸ νέος.

Ἔτσι ἐλόγιασαν οἱ δυὸ μάγοι πὼς ἄδηλος θ' ἀπόμεινε ὁ φόνος. Κι ὁ κόσμος θὰ πίστευε εἴτε πὼς κάποιος ἐραστής τῆς Κομαιθῶς ἐφαρμάκεψε ἀπὸ πάθος τὸν Τρισκέψιο εἴτε ὁ ἀνεύρετος δοῦλος ἀπὸ ζήλια, εἴτε ἡ Κομαιθῶ ἀπὸ ἐκδίκηση. Μποροῦσε ὅμως, γιατί τὸ φαρμάκι τῶν μάγων ἦταν κρυφὸ, καὶ νὰ πιστέψῃ ὁ κόσμος πὼς αἰφνίδια ἐτιμώρησε τὸν Τρισκέψιο ἢ θεία ὀργή. Τοῦτο μάλιστα ἐπροσδοκοῦσαν ὁ Ἀλύπιος καὶ ὁ Ζώδιος, θέλοντας ὡς καὶ τὴ μνήμη νὰ λερώσουν τοῦ Τρισκεψίου—

Καὶ γι' αὐτὸ ἀπ' ὅταν ἐμελέτησαν νὰ τὸν χαλάσουν, ἄλλοιῶς παρασυρόμενοι κι ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τοῦ κακούργου νὰ μιλή ἀπὸ πρωτιέτερα γιὰ τὸ ἔργο του, ἄρχισαν νὰ κατηγοροῦν πολλὰ τοῦ Τρισκεψίου, σὲ γνωστοὺς καὶ σ' ἀγνώστους, λέγοντας πὼς εἶναι ἀσεβής, κακὸς καὶ ἀνήθικος καὶ πὼς δίχως ἄλλο ἢ θεία δίκη θὰ τὸν δώσῃ γλήγορα ἄθλιο τέλος. Ἀντίθετα δὲ αὐτοὶ ἄρχισαν νὰ δείχνουν ζήλο πρὸς τὰ θεῖα καὶ καλωσύνη στοὺς ἀνθρώπους τόσο πολὺ, ποῦ ἐκινήθη τῶν φρονίμων ἢ περιέργεια, κ' ἓνας δυσκολόπιστος γέρος εἶπε κι ὅλα γι' αὐτοὺς στὸ Συνέδριο τῶν γερόντων πὼς βρῖσκει νάχουν περισσευούμενη κι ἀταίριαστην ἀρετή.

Ἡ φιλία ὡστόσο τῆς Κομαιθῶς καὶ τοῦ Τρισκεψίου γινόταν ὀλοένα στενώτερη καὶ τρυφερή. Ἡ ἀφοσίωση ποῦ τοῦ ἔδειχνε ἢ γυναῖκα ἐκεῖνη καὶ πολλὰς τὰς ἀθελὰς τῆς ἐνδοτικότητες εἶχαν φλομώσει τὸ μάγο, ὥστε νὰ μὴ ξεκοίνη πιὰ τὴν κουνφόριαν, τὴν ἀμάθειαν καὶ τῆς ἀνοησίας της. Κ' ἡ τόση σχέση τους ἄρχισε νὰ τὸν ζημιώσῃ στὴ γνώμη τοῦ κόσμου. «Ἀχαλίνωτος εἶναι κι ὁ Τρισκέψιος κ' εὐκόλο κατηγοριάζει μὲ τῆς γυναῖκες», εἶπε ὁ ἴδιος κακόθυμος γέρος στὸ Συνέδριο. Κι ἀλήθεια τόσο εἶχε κατηγοριάσει, ὥστε βρισκόταν πάντα σ' ἀπόσπερα τραπέζια τῆς Κομαιθῶς κι ἀνώφελα ἔδινε τὸν πλοῦτο τῆς σοφίας του σὲ χυδαίους καὶ σὲ μαρούς. Καὶ πληθος δῶρα ἔκανε τῆς Κομαιθῶς συχνὰ καὶ πολύτιμα, ὥστε κ' ἡ ἴδια νὰ πιστέψῃ πὼς τῆς ἄξιζαν.—Ὅμως αὐτὰ καὶ τὸν ἐγλύτωσαν ἀπὸ τὸν ὀλεθρο, γιὰ νὰ φανῇ καὶ τότε σωστός ὁ ἀρχαῖος

λόγος: πὼς κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ κόψῃ τοῦ ἀνθρώπου τῆς μέρες ἔξω ἢ Μοίρα.—

Θυμάμενη τὰ λόγια τῶν μάγων ἢ Κομαιθῶ τὸν ἐκάλεσε σύντομα σὲ συμπόσιο ἐξοχικόν. Αὐτὸς ὅμως ἀρνήθηκε τότε, καὶ μόνο σὺν πέρασαν μέρες καὶ τοῦ ξανάκανε τέτοια πρόσκληση τὴν ἀποδέχθη.

Ὁ δοῦλος ὁ Μόδας ἐφρόντισε τότε γιὰ τὸ συμπόσιο κι αὐτὸς ἐδιάλεξε κάποιον ἀπόκεντρο δάσος, λαβαίνοντας ἔγνοια γιὰ τὴ φνυγὴ του. Κ' ἦταν τὸ δάσος πυκνὸ ἀπὸ βαλανιδιὰς καὶ πουρνάρια, ποῦ φριδωτὰ κυλοῦσε ἀνάμεσόν τους λιφερό, καθάριο νερό, σκεπιάμενο ἀπὸ δασὺ πολυτρίχι στὴ πηγὴ του—ἀνάβρα ἐνὸς χορταριασμένου βράχου, ποῦ βελουδιζ' ὅλος καὶ δροσοβόλαγε στὸ ἡμερινὸ φῶς, κι ἀνεβόλαζε νοτιὰ καὶ χορταρίλα τὴ νύχτα.—Ἔτσι θέλουν τὸ δάσος τὰ χρονικὰ τοῦ τότε καιροῦ, ποῦ κατὰ τὴν ἀνόητη συνήθεια τῶν τραγοιδιστῶν καὶ τῶν χρονογράφων ἀρμαθιάζουν παράτοπους λυρισμούς...

Ἔτσι ἐφθασεν ἡ κρίσιμη ὥρα.—Στὸ συμπόσιο, ἔξω τοῦ Τρισκεψίου καὶ τῆς Κομαιθῶς, ἐκάθησαν δυὸ φίλες της καὶ τρεῖς ἄλλοι ἄνδρες, ὅλοι τους ἐορτασταὶ πρόστυχοι κι ἀγνωστοὶ ὀλοτέλα στὸν Τρισκέψιο. Αὐτὸς ὅμως, θέλοντας νὰ τιμῆσῃ καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Κομαιθῶ, ἐφόρτωσ' ἓνα δοῦλό του ἔξι ἀσημένια ποτήρια κ' ἓνα κρατῆρα παλιὸ κρασί καὶ τὸν ἐπρόσταξε, μένοντας κρυμμένος ἀπόμερα νὰ παρυσιασθῇ στὸ τέλος τοῦ συμπόσιου. Τότε, χαρίζοντας στὸν κάθε συμποσιαστῇ ἓνα κύπελλο καὶ στὴν Κομαιθῶ τὸ καλύτερο, νὰ τοὺς κερᾶσῃ τὸ καλὸ κρασί—

Καὶ τὶ ἄλλο ἔγινε στὸ συμπόσιο δὲν εἶναι χρειὰ νὰ ἱστορηθῇ· ἄλλοιῶς καὶ καθένας δύναται νὰ τὰ φαντασθῇ· τόσο ἦταν ὅλα κοινὰ καὶ χυδαῖα—

Μὰ στὴν ὕστερη στιγμή, σὺν ἔμελλε πιὰ νὰ σηκωθοῦν κι ὁ Μόδας τοὺς εἶχε βάλει τὸ στερνὸ κέρασμα, ἔχοντας ρίξει τὸ φαρμάκι στὸ ποτήρι τοῦ Τρισκεψίου, τότε σύγκαιρα ἐπρόβαλε ὁ δοῦλός του μὲ τὰσημένια κύπελλα καὶ τὸν κρατῆρα. Κι ὅλοι τοὺς χαρούμενοι γιὰ τὸ ἀναπάντεχο δῶρο ἀφήσαν τοῦ Μόδα τὸ κέρασμα κ' ἐπῆραν τὸ νέο, ἔξω ὁ μάγος, ποῦ κρατοῦσε τὸ πρωτινὸ δικὸ του μὲ τὸ φαρμάκι—

Κι ὁ Μόδας ὡστόσο ἐφυγεν ἀμέσως—

Ὅμως ξάφνου ἢ Κομαιθῶ, ζαλισμένη ἀπὸ τὸ πιετὸ καὶ μεθύσιμην ἀπὸ τὴν χαρὰ τοῦ δώρου, ἄρπαξε τὸ ποτήρι τοῦ μάγου καὶ μόλις δοκιμάζοντας τὸ πιετὸ ἔχυσε τὸ ὑπόλοιπο χάμω, λέγοντας μὲ ἀνόητη ἔμφραση:

—Δὲν ἔπρεπε, σοφὲ Τρισκέψιε, νὰ πιῆς ξέχωρο ἀπὸ μὰς κρασί. Ἄλλωστε καὶ χρωστοῦσα μὴν ὕστερη σπονδὴ στὴ γῆ, πριχοῦ σηκωθοῦμε.

Καὶ προσφέροντας τὸ δικὸ της ποτήρι ἐπρόσθεσε: —Καὶ τώρα δὲν θ'ἀρνηθῆς, θαρῶ, νὰ μοιραστοῦμε οἱ δυὸ τὸ δικὸ μου κέρασμα.

... Ἔτσι τέλειωσε τὸ συμπόσιο. Πρὶν ὅμως προκάμουν νὰ

ξεκινήσουν ἢ Κομαιθῷ σωριάσθηκε κατὰ γῆς κι ἀφροὶ ἀσπροπράσινοι στεφάνωσαν τὰ χεῖλη της — τόσο ἦταν δυνατὸ τὸ φαρμάκι, πὺ μὲ μόλις τῷχε δοκιμάσει.

Ἔτσι βλέποντάς την ὁ Τρισκέπιος ἐταράχθη· γιατί πολὺ γνωρὸς καὶ δεξὺς, ἔνοιωσε ἀμέσως καὶ τὴν αἰτία καὶ τὸν πρῶτο σκοπὸ τοῦ κακοῦ. Μάλιστα, σύγκαιρα πὺ φρόντιζε νὰ τὴν συνεφέρῃ, ἔψαχε ναῦρη τὸ Μόδα καὶ μὴ βλέποντάς τον ἔβαλε τοὺς ἄλλους νὰ τὸν ζητήσουν. — Μὰ ὁ δολερὸς ἐκεῖνος εἶχε γίνεϊ ἄφαντος. Κι ὅταν μάταιος ἐδείχθη ὁ κόπος νὰ συνεφέρουν ἐκεῖ τὴν Κομαιθῷ, τὴν ἐφορτώθηκαν ὅπως, ὅπως καὶ ταραγμένοι, βαρυνόμενοι ἐγύρισαν στὴ πολιτεία —

— Καὶ στὸ δρόμο βλέποντας ἐκεῖνο τὸ ἄψυχο, ἀμελημένο κορμὶ ὁ μάγος καὶ λογιάζοντας τὴ ντροπὴ πὺ θάπεφε πάνω του — γιατί θάπορούσε ὁ λαὸς γιὰ τὸ ξεφάντωμά του καὶ τοὺς συντρόφους του — αἰσθάνθηκε ὁ μάγος βαθύτατην ἀηδία πρὸς τὴ γυναῖκα καὶ πρὸς τὰ πάθη του.

Ὅσοσο κοινολογήθηκε ἀποσπερὶς τὸ πρᾶμμα στὴν ἀγορὰ καὶ μὲ πὺ δὲν ἔπρηξε βαρὺς κίνδυνος στὴ ζωὴ τῆς Κομαιθῷς, ὅμως εὐθὺς ἐφρόντισε τὸ Συνεδριὸ τῶν γερόντων κ' ἐκάλεσε τοὺς συντρόφους τοῦ συμποσίου.

Κανένας τοὺς δὲν ἤξερε ἄλλο τίποτε, παρὰ τὸ ξαφνικὸ φευγιὸ τοῦ Μόδα κι ὅλοι ἀπείκασαν πὺς θὰ τὴν ἐφαρμάκωσε ἀπὸ μανία ἐρωτική. — Μόν' ὁ Τρισκέπιος πὺ θέλησε νὰ μιλήσῃ τελευταῖος, παρακάλεσε τοὺς γέροντες ἀντὶ νὰ ἰστορήσῃ τίποτε γιὰ τὸ συμβάν, νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ πῆ ἓνα μῦθον. Κ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἐδίσταζαν, τοὺς ἀπολογήθηκεν ἔτσι:

— Ἀπ' ὅτι σᾶς εἶπαν οἱ ἄλλοι δὲ θὰ μποροῦσα νὰ σᾶς πῶ περισσότερα· γιατί σεῖς ρωτᾶτε πὺς ἐτέλειωσε τὸ πρᾶμμα κι ὄχι πὺς ἄρχισε. Καὶ σχεδὸν πάντα ἔτσι ρωτᾶ ὁ νόμος κ' ἔτσι ἐξετάζουν οἱ ἄνθρωποι τον. Ὅσο' ἔξον ἀπὸ τὰ ἔργα πὺ δείχνουν φανερὰ μὲ ποῖο τρόπο καὶ γιὰ ποιὲς αἰτίες ἔγιναν, ὅλα τὰλλα μένον ἀνεξακριβῶτα. Κι ὅμως ὅλα τὰ συμβάντα καὶ μάλιστα οἱ κακοργίαι ἔχουν στὴν ἀρχὴ τοὺς μεγάλες διαφορὲς, ἀνόμοιες αἰτίες, καὶ μόνον κατόπι ὅσο προχωροῦν στὴ πραγματώσῃ τους ἀρχίζουν νὰ μοιάζουν, ἔως πὺ φθάνουν νάχουν στὸ τέλος τὴν ἴδια μορφή. Ἔτσι μιὰ ἐνεργεσία εἶναι ὁλότελα διάφορη ἀπὸ μιὰν ἄλλη μέσα στὴ σκέψη καὶ στὴς αἰτίες ἐκεῖνου πὺ θὰ τὴν κάμῃ, κ' ἔπειτα σὺν ἐνέργεια μοιάζει μὲ τῆς ἄλλης ἐνεργεσίας. Τὸ ἴδιο κ' οἱ φόνος οἱ καθένας ἔγινε τοὺς ξεχωρίζετε σὲ μερικὰ εἶδη. Ὅμως ἂν ἐξετάζετε ἀκόμη παραπάνω τῆς αἰτίας θὰν εἶχате μπρὸς σας ἀμέτρητα εἶδη φόνων. Καὶ μάλιστα θὰ βροῖσκατε τότε μὲ τὸ συλλογιστικὸ τέχνασμα τῆς ὁμοιότητος, πὺς ὁ κάθε φόνος ἔγινε καὶ ποιὸς τὸν ἐπράξε (σὺν τύχῃ νὰ μὴ τὸ ξέρετε). Γιατὶ μιὰ πὺ, καθὼς εἶπα, οἱ ἀρχικὲς αἰτίες διαφέρουν, θὰν εἶχате λιγώτερες ὁμοιότητες μπροστὰ σας γιὰ νὰ διαλέξετε μὲ ποῖα ἀπ' αὐτὲς ταιριάζει ἢ ἀρχὴ τῆς κρινόμενης πράξης· καὶ, σὺν πὺ εἶναι πιά λιγοστὸ τὸ ποσὸ τῶν ὁμοιοτήτων θάχετε ἀσύγκριτα πιότερες ἐπιτυχίας στὴ κρίση

σας. — Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ὅλες τῆς πράξεις, καλὲς ἢ κακὲς — κ' ἴσως ὄχι μόνον τῆς ἀνθρώπινες, ἀλλὰ καὶ ὅλες τῆς φυσικῆς, ἦγουν γιὰ ὅλα τὰ πρᾶγματα καὶ τὰ φαινόμενα. Τόσο, ὅστε προτιμότερο εἶναι ν' ἀρχίξῃ ἢ σκέψῃ μας μὲ μιὰ σφαιερὴ ὑπόθεσι γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ἀποτέλεσμα, παρὰ, ἀντίθετα, ἀπὸ τοῦτο νὰ ξεκινᾷ γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν αἰτία. Ὅμως αὐτὰ θὰν τὰ ἐξηγήσω καλύτερα ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου καὶ τοῦ λαοῦ, ὅταν ἀδυνατίσουν οἱ ἐνθύμησις ἀπὸ τὰ παιγνίδια τῶν γελωτοποιῶν —

— Καὶ πὺς ταιριάζουν ὅλ' αὐτὰ μὲ τὸ μῦθον πὺ θέλεις νὰ πῆς; ἐρώτησ' ἓνας καθόρθος γέροντος τοῦ Συνεδρίου.

— Εἶναι τὸς ἀπὸ τὴν παλιὰ σοφία τῆς Ἀνατολῆς καὶ λογιάζω τὸ νόημά του νάχῃ κάποιαν ὁμοιότητα πρῶτης μορφῆς μὲ τὴ τωρινὴ κακοργία.

Τότε οἱ γέροντες τοῦ Συνεδρίου, πὺ τοὺς ἄρεσαν κι ὅλα οἱ πλατεῖες ὁμίλιες καὶ τὰ παραμύθια, ἀφοῦ κρυφομίλησαν, τάχα γιὰ νὰ πορασίσουν, τοῦ συγχώρησαν νὰ πῆ τὸ μῦθον.

Κ' ἔτσι ὁ Τρισκέπιος εἶπε:

— Κάποτ' ἓνας λύκος ἐσύντυχε νύχτα τὴν ἀλεποῦ σὺν ἔσερνε μαζί της ἓνα σφαχτάρι. Κι ὅταν, καθὼς ἐταίριαζε στὴ δύναμή του, τῆς τάρπαξε καὶ τῶφαγε, στοχάσθηκε νὰ τὴ ρωτήσῃ ποῦθε τὸ πήρε. Ἡ ἀλεποῦ τοῦδειξε κάποιον κοντὰ ἓνα γρέκι, λέγοντας πὺς ὑπῆρχαν ἐκεῖ πληθὸς πρόβατα. Τότε θυμάμενος ὁ λύκος πὺς ἐκεῖνο πούφαγε ἦταν ἀχαμνὸ, τὴν ἐρώτησε πάλι: «Γιατὶ δὲν ἐδιάλεγες τὸ παχύτερο;» — «Πῆρα ὅποιο πρωτοβρήκα γιατί ἦταν νύχτα, εἶπεν ἡ ἀλεποῦ. Βέβαια ὅμως ἂν πάῃ κανεὶς τὴν ἡμέρα, ἔχοντας τοῦ θεοῦ τὴ βοήθεια καὶ μὴ δίνοντας ὑποψία στοὺς ἀνθρώπους, μπορεῖ νὰρπάξῃ πολλὰ καὶ καλοθρεμμένα πρόβατα.» — «Ταχεῖα θὰ πάω ἀτὸς μου», εἶπε ὁ λύκος· καὶ τὸ χάραμμα ζυγώνοντας πρὸς ἐκεῖ, ἔφερε γύρω τὸ γρέκι. Ἐχάζετο βλέποντας τὰ πρόβατα κι ἀντὶ νὰρπάξῃ τὸ κοντινότερο, ἐπρόσμενε νὰ καλοφωτίσῃ γιὰ νὰ διαλέξῃ. Κι ὅσοσο θέλοντας νάχῃ τοῦ θεοῦ τὴ βοήθεια ἄρχισε μιὰν εὐλαβητικὴν προσευχὴν —

Καὶ δὲν περιτολογῶ λέγοντάς σας ὅλη τὴ προσευχὴ τοῦ λύκου, γιατί ἀπὸ τότε τὴν ἄκουσαν καὶ τὴν ἐπῆραν πληθὸς λαοὶ καὶ τὴ ψάλλον ὁμορφα καὶ κατανυκτικά, σὺ μελετοῦν νὰρπάξουν ἢ νὰ σκοτώσουν. Ὅστε πὺ ἀξίζει νὰ τὴ μάθουν οἱ ἄνθρωποι τῆς πολιτείας σας. —

Καὶ λαβαίνοντας ὁ Τρισκέπιος ἀμέσως ὕψος βασιλικὸ καὶ θεοφοροῦμενο (γιατὶ τᾶρεσε νὰ ὑποκρίνεται τὴν ὑποκρισία) εἶπε τὴ προσευχὴν τοῦ λύκου:

« Παντοδύναμη καὶ σωτῆρα ὅλης τῆς φυλῆς τῶν λύκων καὶ μάλιστα τῆς δικῆς μου γενειᾶς, σὺ πὺ μὲ μόνον τὰνάβλεμμά σου τρέμει ἢ γῆ, ἔτσι ὅπως στὸ δικό μου ἀνάβλεμμα τρέμει τὸ πρόβατο, φώτισέ με καὶ δυνάμωσέ με νὰφανίσω τοὺς ἐχθρούς μου. Σὺ πὺ ἀπλώνεις τὸ σκοτάδι καὶ φέρνεις τὴ νύχτα γιὰ νὰ βγαίνουν τὰ θηρία οὐδριάζοντας νὰ σοῦ ζητᾶν τὴ τροφή τους, δός μου νὰ χορτάσω τώρα γιὰ δική σου δόξα. Ἐμεῖς οἱ λύκοι ἔχουμε θεοσέβεια καὶ δὲν ἀρπάζουμε κοπάδια πρόβατα, μόνον ἓνα κάθε φορὰ,

τήν τροφή μας την ἐπιούσια. Κι οὔτε συναμεταξύ μας σκοτωνόμαστε, ὅπως οἱ ἄσεβοι καὶ μιαιοὶ ἄνθρωποι. Δός μου σήμερα νὰ τραγανίσω δυὸ παχειὰ πρόβατα. Βοήθη με νὰ ξεπαστρέψω καὶ ἔχθρὸ καὶ πολέμιο, ὥστε χορτάτος, νικητὴς νάναγαλλιᾶζω καὶ νὰ τιμῶ σὲ τὸν παντοδύναμο σωτήρά μου καὶ νὰ λουφάζουν οἱ ἄσεβεις καὶ οἱ ἄνομοι, μάλιστα οἱ βρωμεροὶ φύλακες τῶν προβάτων. Σὺ βοηθός μου καὶ ὑπερασπιστής μου καὶ δοξασμένο τῶνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων».

Ἀκούοντας τὴν προσεχὴ οἱ γέροι τοῦ Συνεδρίου, λησιμόνησαν πὼς τὴν ἔλεγε ὁ λύκος καὶ συγκινήθηκαν—τόσο καλὰ τὴν εἶπε ὁ μάγος καὶ τόσο ἀπὸ λόγου τους ἦσαν συνειθισμένοι στὴν προσευχῆς. Μὰ ἐκεῖνος γλήγορα τοὺς συνέφερε, γιατί μετὰ τὸ συνειθισμένο ἡμερο τρόπο ἐξακολούθησε—

— Τέτοια λοιπὸν ἦταν ἡ προσευχή. Καὶ τόσο προχωρώντας στὰ λόγια τῆς ξεφώνιζε ἄχαρα ὁ λύκος, ὥστε ξύπνησε τρομαγμένος ὁ φύλακας τοῦ γροκειοῦ. Μ' ἀντὶ νὰ φύγῃ τότε ὁ λύκος, ἐξύγωσε, ἔκανε τὸν ἡμερο κι ὅσο τὸν κυττοῦσε ὁ φύλακας, τόσο καὶ κουνούσε τὴν οὐρά του γιὰ νὰ δείξῃ τάχα μου πὼς εἶνε σκυλλί.

Ὅστος ὁ ἄνθρωπος ἀνησυχώντας πιότερο γιὰ τὰ συνειθιστά φερσίματα τοῦ λύκου, ἀντὶ ὅπως ἄλλοτε νὰ τὸν περροβολήσῃ, στοχάσθηκε τολημρότερα, ἐξύγωσε καὶ τὸν ἐγράπωσε μετὰ θηλειά. Κι ὁ λύκος μόνο σὰν ὁ φύλακας τὸν ἐσάπιζε στὸ ξύλο, τότε μονάχα ἔνοιωσε πὼς δὲν ταιριάζουν οἱ θεοπρέπειες στοὺς ἀχρεῖους καὶ πὼς ἡ ἀφύσικη καλωσύνη προκαλεῖ τὴν ὑποψία τῶν ἄλλων.

Ἐδῶ τέλειωσε ὁ Ἀβύθης τὸ μῦθο. Μὰ οἱ γέροντες τοῦ Συνεδρίου δὲν ἐκάτεχαν τί νόημα ἔβγαίνε καὶ τὸν ἐρώτησαν.

Τότε ἐκεῖνος τοὺς εἶπε :

Ἄπ' ὅσα οἱ ἄλλοι σὰς ἰστόρησαν, ξέρετε πὼς τὸ φαρμάκι τῶν δωκε ὁ Μόδας σὲ μένα κι ὄχι στὴν Κομαιθώ. Κ' ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν εἶχε καμμιάν ἔχθρα γιὰ μένα κι ἄλλοι τὸν ἔβαλαν νὰ κακοργήσῃ, ἐρευνήστε τώρα ἐσεῖς—μιὰ πὸν δὲν φαίνεται ἄλλη ξιάστερη αἰτία—ποιοὶ ἔδειχναν στὴς μέρες τούτες ἀταίριαχτη σ' αὐτοὺς θεοπρέπεια καὶ ποιοὶ πονηροὶ εἶχαν ἀσύννητη καλωσύνη καὶ ἠθικότητα—ἦγουν ποιοὶ ἔκαναν τὴν προσεχὴ τοῦ λύκου—καὶ θάβρετε δίχως ἄλλο ἀνάμεσόν τους τὸν ἔνοχο τῆς κακοργίας.

Τότε ὁ δυσκολόπιστος γέρος, ἐκεῖνος ποῦχεν ἄλλοτε πῆ στὸ Συνέδριο πὼς εὔρισκε νάχουν περισσευούμενην ἀρετὴ ὁ Ἀλύπιος καὶ ὁ Ζώδιος, ξαναθυμιάμενος τὴν ὑποψία του, τὴν ἐταίριαξε μετὰ τὸ μῦθο τοῦ λύκου.—

— Καὶ ὠδηγημένοι ἀπὸ τὴν ὑποψία του οἱ γέροντες τοῦ Συνεδρίου, ἔφεραν ἐκεῖ ἀμέσως τοὺς δύο μάγους, ἐξεδιάλυναν τὰ γενόμενα, πρόφθασαν μάλιστα καὶ τὸ Μόδα μετὰ τὰ ἑκατὸ βιργία κοντὰ στὰ σύνορα τῆς πολιτείας, καὶ δικάζοντας τοὺς τρεῖς μαζί τοὺς ἐτιμώρησαν κατὰ τὴ γνάμη τοῦ Τρισκεψίου, ὅπως τὸ λύκο τοῦ μύθου, μετὰ ἀλύπητους ραβδισμοῦς.

Ι. ΖΕΡΒΟΣ

Ο ΑΡΧΟΝΤΑΣ

ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΜΙΑ ΠΡΑΞΗ

Ο ΓΕΡΟΣ, ΚΗΠΟΥΡΟΣ
Η ΜΑΡΘΑ, Η ΔΟΥΛΙΤΣΑ
Ο ΑΦΕΝΤΗΣ
Η ΚΥΡΑ

Τὸ φεγγάρι φωτίζει ὅλο τὸν κῆπο, πὸν εἶναι γεμάτος δέντρα μεγάλα, καὶ οἱ σκιές τους περιπλέκονται κάτω. Οἱ τριανταφυλλιές στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ξεχωρίζουν μετὰ τὰ μεγάλα τους ἄνθη. Στὸ βάθος φαίνεται τὸ σπίτι κατάκλειστο. Ἐνα παλάτι βαρὺ, παλιό. Ὁ κηπουρὸς περιπατεῖ, μέσα ἀπὸ τὰ δρομάκια μ' ἕνα τσαπί· κάπου-κάπου σκύβει στὰ λουλούδια καὶ τὰ σκαλίζει. Στὰ βήματά του τὸ σκυλὶ γροῦζει. Ἐνα παράθυρο ἀνοίγει τότε, καὶ μιὰ φωνὴ λέει ἀνήσυχτα, δίχως νὰ φαίνεται τὸ πρόσωπο πὸν μιλᾷ γιὰτὶ στὸ δωμάτιο δὲν ἔχει φῶς:

ΜΑΡΘΑ Ποιὸς εἶναι ἐκεῖ!

ΓΕΡΟΣ Κανένας... ἐγὼ εἶμαι... σὴναι Ράς!

ΜΑΡΘΑ Γυρνᾷς τέτοιαν ὥρα, κι' ἀγριεύεις τὸν κόσμον...

(Τὸ παράθυρο ξανακλείνει).

ΓΕΡΟΣ Κανένας κορίτσι μου... ἐγὼ εἶμαι... Μείνε ἤσυχη... Τὸ παληκάρι πάλι, θὰ φύγῃ δίχως ψυγὴ νὰ τὸ δεῖ... Χάχα χά! Ὁ ἀφέντης λείπει κι' ἡ κυρὰ γλεντάει... ἄχ!... τί ὄμορφη νύχτα!... Πὼς μοσκοβολοῦν τὰ ρόδα... χμ... μὰ τὸ πιδὸ ὄμορφο ρόδο...

ΜΑΡΘΑ (δίχως νὰ φαίνεται) Σὴναι Ράς! ἐγὼ εἶμαι. (Ἔρχεται. Εἶναι ἕνα νέο κορίτσι γλυκὸ ὡς δεκαπέντε χρονῶ. Φαίνεται δουλίτσα.)

ΓΕΡΟΣ Μπᾶ! καλόστην! Ξαγρυνᾷς! δὲν ἔχεις ὕπνο;

ΜΑΡΘΑ (μετὰ τὸ δάχτυλο στὰ χεῖλη, μυστηριώδικα) Σοῦτ! Μὴ μιλάς. Μὴ μᾶς ἀκούσει ἡ κυρὰ μου... Δὲ θέλει νὰ λείψω ἕνα λεπτό... Φοβᾶται!... Καθόμουν ἐκεῖ στὴν πλαγιὴν κάμαρα... μὰ νύσταζα!... πὼς νύσταζα!... ἦταν σκοτεινά... δὲν ἀκούοταν παρὰ τὸ μεγάλο ρο-

λοΐ που ἔκανε, τίκ, τίκ, τίκ, τίκ... τί γλυκὸς πού μου φαινόταν ὁ ὕπνος... Μὰ θάναι περασμένα μεσάνυχτα... μοιάζει σὰ μέρα... τί φρεγγάρι! σὺ τί κάνεις ἐδῶ; πῶς τρώμαξα σὰν ἄκουσα τὸ σκυλί! τὸ σκυλί γροῦζει, καὶ μόνο μὲ τὸ ψαχούλεμα τῶν πουλιῶν στὰ κλαδιά... ἀλλὰ ἐγὼ φοβοῦμαι... γιατί δὲν κοιμᾶσαι μπάριμπα Πέτρο;

ΓΕΡΟΣ Δὲν ἔχω ὕπνο... γεράματα. Ἡ ψυχή λές, ὄλο καὶ περιμένει τὸν μεγάλο τὸν ὕπνο καὶ δὲ βρίσκει ἀνάπαυη...

ΜΑΡΘΑ (περιπατῶντας ἐδῶ κ' ἐκεῖ) Τί ὄμορφο πού εἶναι τὸ περιβόλι τέτοιαν ὥρα... μοῦφρυγε ὁ ὕπνος... πῶς φαίνονται τὰ ρόδα... νάμουν σὰν τὴ κυρά μου θὰ κατέβαινα στὸ περιβόλι...

ΓΕΡΟΣ Τὸν ἔρωτα σου θὰ τὸν ἔκανες στὸ περιβόλι; πὺν θὰ πεῖ, πὼς καὶ ἡ εὐγενεία σου θὰ κάνεις ἔρωτα σὰν τὴν κυρά μας...

ΜΑΡΘΑ Σούτ! Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ σ' ἀκούσει κανεῖς. Μὴ μιλᾷς γιὰ τὴν κυρά μας. Ποτές νὰ μὴ μιλᾶμε γι' αὐτήν. Τρέμω ὄλη σὰν μιλῶ γι' αὐτήν (τὸν πλησιάζει καὶ σιγά:) Λές νὰ κοιμοῦνται ὄλοι ἐδῶ μέσα; Μήπως πρόλαβες ποτές κανένα ν' ἀγγρυπᾷ αὐτὴν τὴν ὥρα;

ΓΕΡΟΣ Ποτές. Ὅλοι κοιμοῦνται. Μόνο ἐγὼ κ' ἐσὺ ξέρομε τί γίνεται, σὰν λείπει ὁ ἀφέντης, χί, χί, χί, χί!

ΜΑΡΘΑ (τρομαγμένη). Σοσσ! Μὰ πῶς γελᾷς ἔτσι. Δὲν εἶναι σωστό. Σὰν ἡ κυρά μας κινδυνεύει, πῶς νὰ γελᾷς!... Ἐπειτα τί κάνεις τώρα ἐδῶ... γιατί δὲν πᾶς νὰ πέσεις; Θὰ τὸ εἶχα καλύτερα...

ΓΕΡΟΣ Σοῦ εἶπα, δὲν ἔχω ὕπνο. Κι' ἀλέ, ποτιζώ. Σὲ λίγο θ' ἀφήσω τὸ νερό...

ΜΑΡΘΑ Τὸ νερό! Παναγιᾶ μου... μὰ θὰ κάνει θόρυβο τὸ νερό καὶ θὰ ξυπνήσουν ὄλοι! Πῶς δὲ φοβᾶσαι μπάριμπα Πέτρο.....

ΓΕΡΟΣ Τὰ λουλούδια θὲν νερό... ἡ ἀνοιξη μπῆκε καὶ διψαίνει τὸ χῶμα.

ΜΑΡΘΑ Ἡ ἀνοιξη... Πῶς τὴ νοιώθω! Εἶναι ἓνα δυὸ χροῖνια, πὺν κάθε ἀνοιξη, σὰν ν' ἀρρωσταίνω, γιατί μπάριμπα Πέτρο;

ΓΕΡΟΣ Χμ! Θὲ νᾶρθει καὶ μιὰ ἀνοιξη πὺν δὲ θ' ἀρρωστήσεις. Τότες πὺν ἓνα ὄμορφο παληκάρι θὰ σὲ καρτερεῖ κάπου...

ΜΑΡΘΑ (μὲ παιδιάτικο θαυμασμό.) Ποτέ τόσο ὄμορφο σὰν τὸν ἀγαπημένο τῆς κυρᾶς μου. Τί καλότιχη ἡ κυρά μου! Καὶ πῶς τὴν ἀγαπάει! Ἄν μ' ἀγαποῦσε ἐμένα, ἐγὼ θὰ πέθαινα ἀπὸ τὴ χαρά... οἱ κυράδες ποτές δὲν πεθαίνουν ἀπὸ τὴν ἀγάπη... οἱ κυράδες ἴσως νὰ μὴν πρέπει νὰ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν ἀγάπη...

ΓΕΡΟΣ Κανένας δὲν πεθαίνει ἀπὸ δαύτη. Οὔτε οἱ δοῦλες, οὔτε οἱ κυράδες... Θὰ τὸ μάθεις αὐτὸ πιὸ ὕστερα (τὸ κορίτσι πηγαίνει πρὸς τὸ μέσα μέρος.) Ποῦ πᾶς;

ΜΑΡΘΑ Πᾶω νὰ δῶ, ἂν εἶναι ἡ σκάλα πὺν θὰ πηδήσει, στὴ θέση της.

ΓΕΡΟΣ Ἐχε τὸ νοῦ σου. Μὴν πηγαίνεις ἀπὸ κεῖ. Εἶναι τὸ πηγάδι ἀνοιχτό!...

ΜΑΡΘΑ (φοβισμένη καὶ γυρνῶντας.) Ποῦ! θε μου φύλαε! Μὰ γιατί τὸ ἀνοῖξαν! ποῖς τὸ ἀνοῖξε, ἦταν πάντα κλειστό!...

ΓΕΡΟΣ Ὁ ἀφέντης τὸ διάταξε ἔτσι. Γύρω-γύρω, λέει, ἔχει πο-

λυτρίκι, καὶ τὸ δέντρο πὺν εἶναι ἀπὸ πάνω πρέπει νὰ φαίνεται στὸ νερό...

ΜΑΡΘΑ (πὺν πάει πρὸς ἐκεῖ καὶ δίχως νὰ φαίνεται:) Τί ἄγριο πὺν εἶναι καὶ τί σκοτεινό... Θέ μου φύλαε! Κανένας νὰ μὴν ἔρχεται ἀπὸ δῶ. Τὸ δέντρο τὸ κρύβει ὀλότελα...

ΓΕΡΟΣ Κι' ἡ κυρά τοῦ τὸ ἔλεγε προψές, νὰ τὸ κλείσουν.

ΜΑΡΘΑ Τί βαθύ... καὶ τί μεγάλο! (Ἔρχεται) Τί εἶπες; ἡ κυρά;

ΓΕΡΟΣ Καὶ ἡ κυρά τοῦ τὸ ἔλεγε προψές, νὰ τὸ κλείσουν... τὸ φοβᾶται, λέει, ἔτσι ἀνοιχτό...

ΜΑΡΘΑ Νὰ τὸ κλείσουν λοιπὸν ἀμέσως... αὐριο εὐθὺς νὰ τὸ κλείσουν... βλέπεις κ' ἡ κυρά φοβᾶται...

ΓΕΡΟΣ Ἐέρεις ὅμως τί τῆς ἀποκριθῆ ὁ ἀφέντης: Γλυκειά μου τί φοβᾶσαι; Ὅλοι μας στὸ σπίτι τὸ ξέρομε. Τὸ πολὺ πολὺ νὰ πέσει κανεῖς ξένος... καὶ γέλασε χμ! σᾶμπως ἀλλόκοτα...

ΜΑΡΘΑ Χριστὸς καὶ Παναγιᾶ! Καὶ τὸ εἶπε αὐτό! Καὶ κείνη τί ἔκαμε τότες;

ΓΕΡΟΣ Τοῦ ἀπάντησε κάτι πὺν μόνο αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ...

ΜΑΡΘΑ (τὸν πλησιάζει μὲ περιέργεια πὺν μοιάζει ἀγωνία:) Τί; λέγε μου...

ΓΕΡΟΣ Γέλασε δυνατὰ, ὅπως γελᾷ, καὶ τοῦ εἶπε: «Τότες ἄς μὲνει παντοτεινὰ ἀνοιχτό!»

ΜΑΡΘΑ (μὲ ἐκπληξη καὶ φόβο:) Ἔτσι εἶπε! Πῶς δὲ φοβήθηκε! Πῶς μπόρεσε καὶ τὸ εἶπε! Ἐγὼ θάλυωνα ἀπὸ τὸ φόβο. Ἡ καρδιά μου θάσβυνε ἀπὸ τὴ λαχτάρα!... Εἶναι τόσο ἄγριος ὁ ἀφέντης!

ΓΕΡΟΣ Χμ! Ἄγριος... καὶ μ' αὐτό; μιὰ κοπελοῦδα τὸν γελᾷει...

ΜΑΡΘΑ Σώπιανε, πάλι, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Θὰ τὴ σκότωνε τὴν κυρά μου! Τρέμω νὰ τὸ στοχάζομαι! Παναγιᾶ μου μὴν τὸ δώσεις!... Σὰν γυρνᾷ ἀπὸ τὰ κνήγια του, κ' ἀκούει ἀπὸ μακριὰ τὰ κουδούνια τῆς ἁμαξᾶς του, καὶ ἔπειτα ὅσο πλησιάζει τὸ ποδοβολητὸ τῶν ἀλόγων, κάτι σπᾷζει μέσα μου καὶ λέω, νᾶταν νὰ κρουφτῶ κάπου νὰ μὴν τὸν ἀντικρούσω... ὄλο τρέμω μὴ θὰ φτάσει κάποια ὥρα πὺν θὰ τὰ μάθει... Προχίετς ὅμως, ἀλήθειά, εἶπα, πὼς ἔφτασε ἡ ὥρα... Ἦταν ἐδῶ τὸ παληκάρι, ὅταν ἀνοῖξε ἡ ὀξόπορτα καὶ ἔφτασε ὁ ἀφέντης. Τρέχω σὰν χαμένη ἀπὸ τὸ φόβο... χτυπῶ τὴν πόρτα τῆς κυρᾶς μου... Κυρά μου, φωνάζω, ὁ ἀφέντης ἔφτασε!... κ' ἀκούμπησα νὰ μὴ πέσω... χρόνια μοῦ φαινόταν οἱ στιγμές... μὰ καὶ πὼς ἀγγούσαν! Κι' ἀλλοιότιχο πρᾶμα... ἡ κυρά μου φάνηκε στὴν πόρτα, μὲ ὄλα τῆς τὰ διαμάντια, ἡσυχῆ, ἡσυχῆ, καὶ κράταε τὰ χέρια τοῦ καλοῦ τῆς, καὶ τοῦ χαμογελοῦσε καὶ ἦταν γερομένη ἀπάνω του... Καὶ ὅταν πᾶ ὁ ἀφέντης ἀκούστηκε νᾶχεται, καὶ ἀκουῖταν τὰ βήματά του σὶς πλάκες, ἐκείνη, ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸν φίλησε, καὶ τὸ φίλι τῆς ἦταν δυνατὸ, καὶ ἀντιλάλησε στὸ θόλο τοῦ ἀδειανοῦ διάδρομου... Κι' ὅταν πιὸ ὕστερα ἐγὼ τῆς εἶπα: Κυρά μου, πὼς δὲν σκιάζεσαι!... ἐκείνη χαμογέλασε καὶ χαδεύοντας τὰ μαλλιά μου μοῦ ἀποκριθῆ: Τί νὰ σχιαστῶ; Ἐέρω πὼς κάποτε θὰ ξεσπάσει ἡ μπόρα... κάλλιο νὰ ξεσπάσει μιὰ ὥρα ἀρχήτερα... κ' ὅπως θέλει ἄς εἶναι!...

ΓΕΡΟΣ Ἡ γυναίκα! μυστήριον! Ποτές δὲν τὴ γνώρισα, μὰ πάντα μου τὴ φοβήθηκα!

ΜΑΡΘΑ Πῶς δὲ φοβάται! Ἡ ἀγάπη μᾶς κάνει ἄφοβες μάρμαρα Πέτρο; Τί νᾶναι ἡ ἀγάπη... Ἐγὼ νοιώθω τί μπορεί νὰ εἶναι, μὰ θὰ φοβούμεν... ὧ πῶς θὰ φοβούμεν!... Μὰ πῶς ἀργεὶ ἀπόψε νὰ φύγει... ἡ κυρὰ ἦταν χαρούμενη καρτερῶντας τονε... ὅση ὥρα ἐτοιμαζόταν νὰ τὸν ὑποδεχτεῖ ὅλο καὶ μ' ἀρωτούσε: Γιὰ δὲς Μάρθα τοῦτο μου τὸ φῶρεμα μοῦ πάει καλύτερα ἴσως ἀπὸ αὐτό! Δῶσε τὰ ρόδα νὰ στολίσω τὰ μαλλιά μου... καὶ τραγουδοῦσε καὶ γελοῦσε καὶ ἦταν ὡραία καὶ εὐτυχημένη... ἐγώ...

ΓΕΡΟΣ Ζηλεύεις; Δὲν ἔχεις καὶ σὺ φίλο... ἓνα παληκᾶρι... Ἐ, κορίτσι μου μὴ βιάζεσαι θάρθει καὶ σένα ὁ καιρὸς σου...

ΜΑΡΘΑ Ὅχι γι' αὐτὸ μάρμαρα Πέτρο... ἀλλὰ ἐγὼ, τί εἶμαι ἐγώ... σὰν ἀκούω τὰ λόγια τους, κλαίω δίχως νὰ ξέρω γιατί... Κάποτε θέλω νὰ φύγω... Νὰ φύγω ὁλότελα ἀπὸ τοῦτο τὸ σπίτι. Κάπου ἄλλοῦ μπορεί νὰ εἶναι καλύτερα. Ἐδῶ μοιάζει σὰ φυλακὴ.

ΓΕΡΟΣ Ὡ, εἶναι πολὺ παλὴ τὸ σπίτι τοῦτο. Ἡ φαμελιά τοῦ ἀφέντη ἔζησε ἐδῶ μέσα. Παλιὰ ἀρχοντικὴ φαμελιά...

ΜΑΡΘΑ Βλέπω τὰ πορτραῖτα τους. Τί ἄγριοι ὅλοι τους καὶ τί ἀγέλαστοι! Κι' οἱ γυναῖκες τί παραξένα ντυμένες καὶ τί θλιβερές! Πῶς φαντάζει ἡ κυρὰ μου ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ παλιὰ τὰ γερασμένα πράγματα σὰν πουλί! Ἐγὼ νᾶμουν θᾶφευγα ἀπὸ δῶ μέσα... θᾶπερνα τὸν καλὸ μου καὶ θὰ πηγαίναμε ἄλλοῦ. Ἐξω εἶναι ὁ κόσμος ὅλος... ὁ οὐρανός, οἱ κάμποι. Τώρα τὴν ἀνοιξὴ οἱ κάμποι εἶναι καταπράσινοι (ἄξαρνα, ἀνήσυχη;) Σοῦ φάνηκε πῶς κάτι σάλειψε;.. Πῶς ξεχάστηκα! Κι' ἡ κυρὰ μου θὰ θαρρεῖ πῶς τῆς παραστέκω... ἀλλὰ μπορεί τὸ παληκᾶρι νὰ μὴ φύγει ἀπόψε... ὁ ἀφέντης μίσηψε γιὰ ταξίδι πολλῶν μερῶν ἡ κυρὰ μου εἶναι ἡσυχὴ γι' αὐτό...

ΓΕΡΟΣ Αὐτὸ τὸ ξαφνικὸ ταξίδι δὲν τὸ ἐξηγῶ... ἔχε τὸ νοῦ σου Μάρθα... μὴν κοιμηθεῖς... κάτι μπορεί νὰ φτάσει...

ΜΑΡΘΑ Σῶσε θέ μου! Πῶς φοβοῦμαι! Καὶ τί παραξενὴ νυχτιά! Κύτα τὸ φεγγάρι μάρμαρα Πέτρο, τί μεγάλο! καὶ τί σιμά μας!... Μὰ πρέπει νὰ πάω νὰ δῶ, ἂν ἡ σκάλα εἶναι στὴ θέση της, ν' ἀνοίξω ὅλες τὶς πόρτες νὰ μὴν τοῦ δυσκολέψει τίποτα τὸ μισερμό... (φεύγει).

ΓΕΡΟΣ (σκαλιζοντας τὰ φυτὰ:) Γυναῖκες!... ὅλες γυναῖκες... Ἐνα φταίξιμο ἔκαμε ὁ ἀφέντης: ποὺ πῆρε νέα γυναῖκα. Ὅλα ἔρχονται ἀπ' αὐτό!

ΜΑΡΘΑ (ἀλαφιασμένη) Χριστὸς καὶ Παναγιά! ἡ σκάλα λείπει, οἱ πόρτες εἶναι μανταλωμένες! Ποιὸς τῶκαμε αὐτό!

(Σύγχρονα ἀπὸ μακριὰ ἀκούονται κουδούνια ἄμαξας.)

ΓΕΡΟΣ (φοβισμένος:) Ὁ ἀφέντης!...

(Ἐνα παράθυρο ἀνοίγεται πάλι, κατάφωτο τώρα, καὶ ἡ Κυρὰ ντυμένη λευκὰ καὶ μὲ ρόδα στὰ μαλλιά της φωνάζει σκύβοντας κάτω:)

ΚΥΡΑ Μάρθα... Μάρθα... γογγύρα...

ΜΑΡΘΑ Κυρὰ μου, χαθήκαμε! Ἡ σκάλα λείπει καὶ οἱ πόρτες εἶναι κλεισμένες!...

(Ἀκούγεται τὸ βαρὺ κρικέλι τῆς ἐξόδουρας. Ὁ γέρος τρέχει πρὸς ἐκεῖ. Τὸ παράθυρο κλείνει μὲ βία. Ἐνας ἄνθρωπος πήδησε στὸ περιβόλι ἀπὸ τὸν πλαγιτὸ τοῦχο, στὸ μέρος τοῦ πηγαδιοῦ. Μὲ τὸ ἔμπασμα τοῦ ἀφέντη ποὺ προχωρεῖ ἀργὰ καὶ μεγαλόπρεπα, τὸ παράθυρο ἀνοίγεται καὶ προβαίνει ἡ κυρὰ τὸ ἴδιο στολισμένη μὲ ἄσπρα καὶ μὲ ρόδα στὰ μαλλιά της:)

ΚΥΡΑ (γελαστὴ καὶ χαρούμενη:) Καλῶς δρίσατε! Ἄκουσα τὴν ἄμαξα σας καὶ σηκώθηκα νὰ σᾶς ὑποδεχῶ... Διαλέξατε τὴν πιὸ ὁμορφὴ ὥρα νάρθητε... Καλότυχες οἱ γυναῖκες, ποὺ οἱ ξενητεμένοι ἄντρες τους τὶς θυμοῦνται τὰ μεσάνυχτα!...

ΑΦΕΝΤΗΣ Καλὴ μου, τὸ κέφι σου δείχνει πῶς δὲ σηκώνεσαι ἀπὸ τὸν ὕπνο. Εἶσαι δροσερὴ κι' ἂν δὲ μὲ γελοῦν τὰ μάτια μου, τὰ μαλλᾶκια σου εἶναι στολισμένα μὲ τριαντάφυλλα.

ΚΥΡΑ (γελά δυνατὰ:) Κακὸς ποὺ εἶσατε. Κοιμόμουν βαθειά, καὶ τὰ ρόδα μου δὲν τὰ εἶχα σιμά μου. Μ' ἀκουσα τὰ κουνουνᾶκια σας ἀπὸ πολὺ μακριὰ... ἀπὸ πολὺ μακριὰ καὶ πρόφτασα νὰ σᾶς ἐτοιμαστῶ... Ἐλάτε γογγύρα ἐπάνω καλέ μου νὰ σᾶς δῶ!

ΑΦΕΝΤΗΣ Ἀμέσως φτάνω... μὰ ἄς μοῦ ἐπιτρέψει ἡ χάρι σου νὰ μείνω μακριὰ σου μερικὲς στιγμὲς. Ἐχω νὰ δώσω διαταγὲς... Ἐπειτα μ' ἀρέσει νὰ μακραίνω τὶς στιγμὲς τῆς εὐτυχίας... Λίγα βήματα θὰ κάμω στὸ περιβόλι... Τὶ ὁμορφο ποὺ φαντάζει! Τὰ ρόδα ἀνοίξαν ὅλα! Μὴ μᾶς τ' ἄγγιξε κανεὶς;

(Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα μένει κρυμένος, μιλῶντας χωρὶς νὰ καλοφαίνεται μέσα ἀπὸ τὶς σκαδὲς.)

ΚΥΡΑ Σωστότερο μοῦ φαίνεται νὰ δεῖτε πρωτίτερα τὴν κυρὰ τους καὶ ἕστερα αὐτὰ. Ὅμως ὅπως θέλετε.

ΑΦΕΝΤΗΣ Ἐχω τὴν ἔγνοια τοῦ νοικοκύρη ποὺ ἀφίνει ἀκριβοὺς θησαυροὺς πίσω του. Γιὰ νὰ εἶμαι ἡσυχὸς ὡς τὸ πρῶτ' ἡ κυρὰ μου κοντὰ σου, χρεῖα νὰ δῶ πῶς τίποτα δὲν ἄλλαξε.

ΓΕΡΟΣ (ταπεινὰ σκύβοντας) Ἀφέντη στὶς διαταγὲς σου.

ΑΦΕΝΤΗΣ (παρουσιάζεται καὶ μὲ αὐστηρὴ καὶ ἤρεμὴ χειρονομία.) Δὲν ἔχω ἀπὸ κανέναν ἀνάγκη. Ὅλοι νὰ πλαγιάσουν. (Ὁ κηπουρὸς φεύγει.) Καὶ πῶς κυρὰ μου δὲν ξαφνίστηκες ποὺ μ' εἶδες; Εἶχα πῆ πῶς θάλειπα πολλὰς μέρες.

ΚΥΡΑ (πονηρὰ γελῶντας:) Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ πρῶτος ἄντρας εἶπε τῆς γυναῖκάς του πῶς φεύγει σὲ μακρινὸ ταξίδι, γιὰ νὰ τὴν γελάσει καὶ νὰ φτάσει σὲ ἀναπάντεχη ὥρα, ἔχουν περάσει χιλιάδες χρόνια. Πῶς ἠθέλατε νὰ γελοιοῦνται πιά οἱ καυμένες οἱ γυναῖκες;

ΑΦΕΝΤΗΣ (ποὺ κρύφτηκε πάλι:) Εἶσαι κυρὰ μου πολὺ ἐξυπνὴ. Νὰ τρομάξω ἢ νὰ χαίρομαι;

ΚΥΡΑ Νὰ χαϊροῦσαστε! Ὄντας ἐξυπνὴ, ὅπως ἔχετε τὴν καλοσύνη νὰ μὲ καλεῖτε, ποτὲς δὲ θὰ κάμω φέροσιμο ποὺ νὰ σᾶς κινήσει σὲ θλίψη ἢ σὲ θυμὸ. Πάντα θὰ κάνω ἐκεῖνο ποὺ πρέπει καὶ ποὺ χρειάζεται.

ΑΦΕΝΤΗΣ Κι' ὁμως ἡ ἐξυπνάδα στὴ γυναῖκα, λέν, πῶς δὲν εἶναι ἀνάμεσα στὶς ἀρετὲς ποὺ πρέπει νᾶχει.

ΚΥΡΑ Δὲν εἶναι σωστό... ἡ ἐξυπνάδα βρῖσκω πῶς πολλές φορές ἀρετὲς ποὺ μᾶς λείπουνε, μᾶς τὶς ἀναπληρώνει περίφημα... ἀλλὰ γιατί νὰ μὴν κατέβω κοντὰ σας; Στὸ πλάι σας θὰ εἶμαι καλύτερα.

ΑΦΕΝΤΗΣ Ὁχι. Κάνει δροσιὰ δυνατὴ. Δὲν εἶναι φρόνιμο. Μεῖνε αὐτοῦ. Θὰ συνομιλοῦμε...

ΚΥΡΑ Θ' ἀργήσετε μήπως;

ΑΦΕΝΤΗΣ Θεὸς φυλάξει. Τὸ γύρο τοῦ περιβολιοῦ θὰ κάμω. (Φαίνεται νὰ πηγαίνει πρὸς τὸ μέρος ποὺ πήδησε ὁ ἄνθρωπος.) Καὶ πὲς ἀκόμα κυρά μου, πῶς τὰ καλοπέρασες;

ΚΥΡΑ (ψυχρὰ καὶ ἀνήσυχτα, σκύβοντας νὰ δεῖ ποὺ πηγαίνει.) Δὲν πρόφτασα, οὔτε νὰ καλοπεράσω, οὔτε νὰ κακοπεράσω. Τὸ ταξίδι σας βάσταξε τόσο λίγο! Ἦταν μᾶς μέρας ταξίδι!... Μὰ ποὺ εἴσα-
στε; Ἐλάτε ἀπὸ δῶ νὰ σᾶς βλέπω. Ἀλλοιῶς κατεβαίνω!

ΑΦΕΝΤΗΣ (Ἀκούγεται νὰ γελά ἀγρια καὶ θριαμβευτικά.)

ΚΥΡΑ (Μὲ ἀκράτητη ἀγωνία.) Τί ἔχετε; Γιατί γελάτε;

ΑΦΕΝΤΗΣ (ἤσυχτα:) Εἶπες κυρά μου τόσο νόστιμα: «τὸ ταξίδι σας βάσταξε τόσο λίγο!...»

ΚΥΡΑ (ἐπιταχτικά καὶ φιλάρεσκα:) Μὰ ἐλάτε ἐπάνω! Πῶς εἶναι μπορετὸ νὰ ξεκολουθήσει αὐτό! ἢ δροσιὰ μὲ πάγωσε... δὲ μὲ λυπᾶστε!

ΑΦΕΝΤΗΣ Κυρά μου ἔμπα μέσα νὰ σὲ χαρῶ. Δὲ θέλω νὰ μοῦ τυραννίσαι ἄδικα. Ὁ ὕπνος σου ποὺ διακόπηκε ὥς λ ε ς ἄξαφνα, θὲ νᾶναι αὐριο μὴ ἀφορμὴ ἀνημποριᾶς... θᾶναι χλωμὴ ἢ ὄψη σου.

ΚΥΡΑ (μὲ χαδιάρικο πείσμα:) Τί πειράζει... σᾶς αὐτὸ δὲ σᾶς στενοχωρεῖ... ἀλλὰ σὺν εἶν' ἔτσι κατεβαίνω καὶ ἐγώ...

(Φαίνεται σὲ λίγο νὰ προχωρεῖ στὸ περιβόλι σκεπασμένη μ' ἓνα πλούσιο πανοφῶρι, καὶ προσεχτικὰ κυττάζοντας πρὸς τὸ μέρος ποὺ πήδησε ὁ νέος.)

Ποὺ εἴσατε; Νά, ἐγὼ κατέβηκα...

ΑΦΕΝΤΗΣ (παρουσιάζεται:) Κυρά μου, πῶς τὸ ἔκαμες αὐτὸ;

ΚΥΡΑ (περνᾷ τὸ χέρι της στὸ δικό του καὶ ἐρωτικότεροτα:) Τί καλὰ εἶμαι κοντὶ σας! Ἐπειτα ἔχω νὰ σᾶς πῶ καὶ ἓνα σημαντικὸ νέο ὄντας μαζὶ σας μπορεῖ νὰ μὴ μαλωθῶ ὡς μοῦ ἀξίζει...

ΑΦΕΝΤΗΣ (ἐνῶ προχωροῦν σ' ἓνα δρομάκι:) Σημαντικὸ νέο; Συνέβη λοιπὸν τίποτα σημαντικὸ στὶς ὥρες ποὺ ἔλειπα;

ΚΥΡΑ Ἐνα πολὺ σπουδαῖο.

ΑΦΕΝΤΗΣ Ἦρθε κανεὶς καὶ μᾶς ἔκλεψε τίποτα πολὺτιμο καὶ ἀκριβὸ μας πράμα; Ἐδῶ τὸ μέρος εἶναι κρημιζό· εἶναι εὐκόλο στὸν κλέφτη... καὶ νὰ λείπει καὶ ὁ ἀφέντης...

ΚΥΡΑ (γελά:) Ὁ, ποὺ πάει ὁ νοῦς σας... Ἀλλὰ τί γλυκειὰ ἢ βραδεία!.. μ' ἀρέσει νὰ εἶμαι ἐδῶ!

ΑΦΕΝΤΗΣ Εἶδες καλὴ μου, πῶς ἄνοιξαν τὰ ρόδα. Καὶ τοῦτα τὰ πῶ οἰστὰ... καὶ πῶς μοσκομυρίζουν!... Ἔρεις ἀλήθεια κυρά μου εἶχα μιὰν ἔγνοια μὴ μοῦν κλέφτες στὸν κήπο ὅσο ἔλειπα... Γιὰ σένα ἡμουν ἤσυχος... Τὸ σπίτι εἶναι ἀπάτητο, μὰ τὸ περιβόλι εὐκόλο πατιέται... Νὰ ἀπὸ κεῖ ἀπόξω, ἀπὸ τὸ δρόμο ἔχει σὺν σκαλιὰ ὁ τοῖχος. (Ἡ Κυρά ἔχει καθήσει σ' ἓνα πάγκο καὶ τὸν ἀκούει, παίζοντας μ' ἓνα λουλούδι.) Τὰ εἶδες ποτὲ αὐτὰ τὰ σκαλοπάτια;

ΚΥΡΑ Πῶς δὲν τὰ εἶδα; Εἶναι κάτι μεγάλες πέτρες ποὺ ἐξέχουν σὲ ἀπόσταση ἀληθινῆς σκάλας. Ὁ, ἀνεβαίνει κανεὶς καὶ κατεβαίνει μὲ μὴ εὐκολία...

ΑΦΕΝΤΗΣ (γελά:) Μήπως κατὰ τύχη τ' ἀνέβηκες ἢ τὰ κατέβηκες ποτέ;

ΚΥΡΑ (γελά:) Ὁχι δά! Αὐτὰ εἶναι γιὰ τοὺς ἄντρες. Γιὰ τὰ ὠραῖα παληκάρια ποὺ ἀνεβαίνουν τὰ μεσάνυχτα νὰ συναντήσουν τὴν ὁμορφὴ κυρὰ τοῦ σπιτιοῦ ποὺ βαρύνεται μὴνη της.

ΑΦΕΝΤΗΣ Ἐχεις πολὺ δίκιο ἀγαπημένη μου· μάλιστα σὺν ὁ ἀφέντης εἶναι λίγο γερασμένος... (ὄλο προσέχοντας φανερὰ πρὸς τὸ μέρος τοῦ πηγαδιοῦ, πηγαινόορχεται. Πότε κρύβεται στὴ σκιά πότε φαίνεται, τάχα ἀδιάφορα πῶς περλατεῖ. Ἡ Κυρά πάντα τὸν παρακολουθεῖ.) Τὸ δίχως ἄλλο καμμιά μου προμάμμη θὲ νᾶχε κάποιον φίλο, ποὺ τῆς ἄρεξε νὰ τὸν βλέπει ἀπὸ κεῖ.

ΚΥΡΑ (γελά:) Θέ μου! Μὰ ἀπὸ ποῦ ἠθέλατε νὰ τὸν βλέπει; Ἀπὸ τὴ μεγάλη καὶ βαρεῖα ἐξόθυρα; Κεῖνη δὲν εἶναι γιὰ ἐρωτικὰ παιγνίδια· εἶναι γιὰ παράτες ἐπίσημες καὶ γιὰ γιορτές. Ἀνοίγει δύσκολα. Τὰ μεγάλα κλειδιὰ τὰ κρατᾷ ὁ ἐπιστάτης, καὶ μόνο ὁ ἀφέντης μπορεῖ ν' ἀνοίγει ὅταν θέλει...

ΑΦΕΝΤΗΣ Θὰ ἦταν καλύτερα νὰ τὰ κρατᾷ ἴσως ἢ κυρά; Μπορεῖ ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι ἢ κυρὰ ποὺ κυβερνάει, ὄχι μόνο στὸ σπίτι, ἀλλὰ καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ ἀφέντη... σὲ κάτι πολὺ πιὸ σημαντικό καὶ πιὸ ἀξιοσέβαστο... Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι εἶναι πάντα μίξερὸι κυρά μου. Ἀφίνουν στὰ μικρὰ λευκὰ χερσάκια μιᾶς γυναικας τὴ καρδιὰ τους, καὶ δὲν τῆς ἐμπιστεύουνται τὰ πιὸ ἀνάξια λόγου καὶ προσοχῆς... Μπορεῖ ὅμως, οἱ παληοὶ ἀφέντες νὰ μὴν ἐμπιστεύουνταν τὰ κλειδιὰ τῆς ἐξόθυρας στὴν κυρὰ, ἀκριβῶς γιὰ νᾶναι σίγουροι, καὶ γιὰ τὴ καρδιὰ της...

ΚΥΡΑ (γελά:) Ἐξηγᾶτε τὰ σκαλοπάτια τοῦ τοῖχου...

ΑΦΕΝΤΗΣ (σὰ νὰ μὴν ἀκουσε τοῦτα τὰ λόγια:) Ἐδῶ φάνηκαν κλέφτες ἔμαθα... Σήμερα τὸ πρωτὶ-πρωτὶ ποὺ ἔφευγα, δὲν ξέρω πῶς, θέλησα νὰ ρίξω μιὰ ματιὰ... καὶ νά, ποὺ δὲ βγήκα γελασμένος. Ὁ περιβολάρχης εἶχε ξεχάσει τὴ σκάλα, ἴσια-ἴσια, στὸ μέρος ποὺ ἀπὸ τὸ δρόμο εἶναι τὰ σκαλοπάτια ποὺ ξέρετε... Καὶ οἱ πορτίτσες ὄλες ἀνοιχτές... Πῆρα τὴ σκάλα, καὶ ἔλεισα ὄλες τὶς πόρτες... Ἐτσι ἔφυγα κάπως ἤσυχος... (μὲ σατανικὸ τρόπο:) Γιατὶ ἐπὶ τέλους καὶ νὰ μπῆκε πάρα ὁ κλέφτης, καὶ νὰ βρῖσκειται ἐδῶ, αὐτὴ τὴ στιγμὴ, ποὺ θὰ μᾶς πᾶει... Εἶναι εὐκόλο νὰ μπεῖ κανένας, ἀλλὰ νὰ βγεῖ εἶναι ἀδύνατον... Μὰ τί ἔλεγες κυρὰ μου; Κάποιο σημαντικὸ νέο εἶχες νὰ μοῦ πεις;

ΚΥΡΑ Τὸ θυμάστε κάπως ἀργά... μὰ ἄς εἶναι... (σηκνᾶται καὶ γρονθὰ μὲ φιλαρέσκεια, δείχνοντας τὸ πανοφῶρι της.) Γιὰ ἰδέτε τὸ φῶρεμά μου. Αὐτὸ τάχα δὲν εἶναι ἓνα σημαντικὸ νέο; Γνήσιο λαχοῦρι, πολὺ παληό, καὶ κοστίζει πάρα πολλὰ!...

ΑΦΕΝΤΗΣ Ποτέ; δὲν πρόσεξα τὰ στολῖδια σου, χρυσοῖ μου. Γιατὶ σὺ λάμπεις περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸ λαμπρότερο πετράδι...

ΚΥΡΑ Πέρασε κείνος ὁπραματευτῆς. Κρατούσε πάλι τὰ συμφωναίκα χαλιά, τὸ δαμασκηνὸ τὸ φῶρεμα καὶ τὸ μαργαρητῆρι. Τὰ ἀγόρασα ὅλα. Ἐκάναν πολὺ χρυσάφι. Ἐδωσα ὅσα καὶ ἂν εἶχα...

ΑΦΕΝΤΗΣ (χαδεύοντας τὰ μαλλιά της:) Καί ἦταν αὐτὸ τὸ σημαντικὸ τὸ νέο; Νόμιζα πὼς θὰ μοῦλεγες... Ἄνοιξα τὸ πηγᾶδι καὶ ἔρριξα μέσα τὰ διαμαντικά μου, καὶ τὸ χρυσάφι μας ὅλο. Πούλησα τὸ σπίτι μας καὶ τὰ ὑποστατικά μας καὶ τὸ χρυσάφι πὸν πήρα τὸ πέταξα καὶ αὐτὸ στὸ πηγᾶδι. Ὅλα τὰ πέταξα, καὶ τώρα εἶμαστε στοὺς πέντε δρόμους... Τίποτα δὲν ἔχουμε... ἔτσι νόμιζα...

ΚΥΡΑ (γελά). Μὰ ξεχνᾶτε πὼς αὐτὰ δὲ γίνονται σὲ τόσο λίγες ὥρες; Ὡστόσο ἡ εὐγενική σας γενναιοδωρία μὲ σκλαβώνει... ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὸ γινόταν τί θὰ ἐκάνατε;

ΑΦΕΝΤΗΣ Τίποτα καλή μου. Θὰ σοῦλεγα: Σῶνε πὸν μοῦ κράτησες τὸν ἑαυτό σου. Μοῦ ἀξίζει πιὸ πολὺ... (μὲ πάθος καὶ θλίψη) Πόσο πεθύμησα τὰ χεῖλη σου...

ΚΥΡΑ (θερὰ καὶ προκλητικά:) Ἐλᾶτε καλέ μου νὰ πᾶμε ἐπάνω.... Σᾶς καρτέρεψα τόσο.... Ἐλᾶτε νὰ ξεσταθῶ. Πάγωσαν τὰ χεράκια μου... καὶ τὸ κοριμάκι μου τρέμει.... Πουλᾶτε ὅλο τὸ βιό σας γιὰ μένα... καὶ ὅμως μ' ἀφήνετε νὰ ξεχνῶ γιὰ δυὸ ρόδα... Τὰ ρόδα εἶναι τόσο πολλὰ... Κι ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς κάποιος πεθύμησε νὰ στολίσει μ' ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὸ στήθος του, δὲν ἔχετε κανένα λόγο ἀνησυχίας, ἀφοῦ δὲ θὰ φανεῖ ἡ ἔλλειψή του. Σὰν νὰ μὴν ἔγεινε ἡ κλεψιά....

ΑΦΕΝΤΗΣ (μὲ κακὸ γέλιο) Ἔτσι σκέπτεστε κυρά μου; Ὁρθὰ μολαταῦτα... καὶ δέχομαι τὴν ἀλήθεια πὸν ἔχουν τὰ λόγια σας... ὅμως ὁ κλέφτης ἀνάγκη νὰ τιμωρηθεῖ... Ἡ παρουσία σου ἐδῶ κυρά μου, μοῦ ἀργοπόρησε τὴν ἐξέταση πὸν κρίνω πάντως ἀναγκαῖα νὰ κάνω πρὶν πέσω.... (σηκώνεται ἀπότομα).

ΚΥΡΑ Τι γλυκεῖα νύχτα!... Μιὰ θέλω νὰ φύγω καὶ μιὰ τὸ μετανιώσω. Τὸ φεγγάρι εἶναι σὰ μαγεμένο ἀπόψε καὶ μὲ κραταίει δεμένη...

ΑΦΕΝΤΗΣ (ξαπλώνεται στὰ πόδια της.) Καλή μου νὰ μένομε τότε ἐδῶ ὅσο ἐπιθυμῆς. Πάντα ἔχομε καιρὸ. Θέλετε νὰ φιλήσω τὰ ποδαράκια σας; (τὰ φιλεῖ. Σωπαίνουν. Ἄξαφνα κάτι σάλεψε στὸ μέρος τοῦ πηγαδιῦ. Ἡ κυρὰ πετιέται τρομαγμένη. Ὁ ἀφέντης μένει τὸ ἐναντίον ἀκινήτος σὰν νὰ μὴν ἀντιλήφθηκε τίποτα.)

ΚΥΡΑ Μιλᾶτε μου, θέλω ν' ἀκούω τὴ φωνή σας. Νὰ συνομιλοῦμε.

ΑΦΕΝΤΗΣ Νὰ σοῦ πῶ τότες ἓνα παραμῦθι; Μιὰ ἀπὸ τίς ἱστορίες τῆς γενιᾶς μου; Εἶναι πολὺ περίεργες...

ΚΥΡΑ Τίς ξέρω ὅλες. Στὴ γενιά σας, ὅλοι οἱ ἄντρες παντρεύτηκαν μεγάλοι. Πῆραν ὁμορφες καὶ νέες γυναῖκες πὸν ὅλες τοὺς ἀπάτησαν....

ΑΦΕΝΤΗΣ Ὀλιβερεὺς ἱστορίες κυρά μου. Ἄλλὰ ξέρεις πὼς δέχονταν οἱ συγγενεῖς μου τὴν προσβολή;

ΚΥΡΑ Πῶς! οἱ πιὸ παλιοὶ, σκότωσαν τὴν ἄπιστη γυναῖκα. Πιὸ ὕστερα, μὲ τὰ χρόνια, ἓνας σκότωσε τὸν ἀγαπητικὸ τῆς γυναῖκας του... ἀλλὰ ἔπειτα πιά, μονομαχοῦσαν ἢ κατὰγγελναν... Ἡ ἔχω λάθος....

ΑΦΕΝΤΗΣ Ὅπως τὰ λὲς κυρά μου. Βλέπεις ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια, ἡ γενιά μου ἄλλαζε... ξέπεφτε. Δὲν τὸ βρῖσκες; Ὅμως δὲ

μπορούσε νὰ γίνεῖ κι ἄλλοιῶς. Οἱ ἀφέντες δὲν εἶχαν πιά τόσο ἐξουσία νὰ κάνουν τὸ δίκιο τους μόνοι τους, ὡς εἶναι καὶ τὸ πρεπούμενο.... Μόνο στίς γυναῖκες τίποτα δὲν ἄλλαξε. Αὐτὲς ξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι ἄπιστες καὶ δολοφόνες...

ΚΥΡΑ Κι ὅμως σ' ὅλα αὐτά, ἦταν κ' ἓνα παντοδύναμο γιαιτρικό....

ΑΦΕΝΤΗΣ Γιαιτρικό; πὼς κυρά μου εἶμαι περίεργος νὰ τὸ ἀκούσω.

ΚΥΡΑ Ἄν παντρευόνταν, στὴ φαιλιά σας οἱ ἄντρες, ὄντας εἶχαν νιάτα καὶ ὁμορφιά... Τότες καὶ οἱ γυναῖκες τους θὰ τοὺς ἦταν πιστές καὶ τίποτα κακὸ δὲ θὰ γινόταν...

ΑΦΕΝΤΗΣ Κακὴ πὸν εἶσαι καὶ σκληρή... Μ' ἂν ἐγὼ εἶχα παντρευτεῖ τὸν καιρὸ πὸν ἤμουν νέος δὲ θὰ σὲ εἶχα τώρα δική μου. Στὴ θέση σου θὰ βρισκόταν μιὰ γερασμένη συντροφισσα, κ' ἐγὼ θὰ ἤμουν πιὸ ἀνήμπορος... μὴν τὴν ξεχνᾶς αὐτή μου τὴν εὐτυχία... (τείνει τὸ χεῖρ του) Δόσ' τὰ ρόδα σου (τὰ βγάζει καὶ τοῦ τὰ πετᾷ.) Καὶ τώρα, δὲ θὰ μοῦ ἔλεγες, πὼς θὰ ἔπρεπε νὰ φέρνεται ὁ ἄντρας, στὴ γυναῖκα του πὸν τὸν γελά;

ΚΥΡΑ (ἐνῶ διορθώνει τίς πτυχές τοῦ ἐπανωφοριοῦ της.) Ἄ, αὐτὸ ἐξαρτᾶται πάντα ἀπὸ τὸν ἄντρα. Ἀλλὰ βέβαια συμφωνῶ πὼς ἡ προσβολή πὸν τοῦ γίνεται εἶναι μεγάλη.

ΑΦΕΝΤΗΣ Τὸ παραδέχεσαι, καὶ θὰ ξέρεις τώρα πόσο δίκια ἡ γενιά μου τιμώρησε πάντα, αὐτὲς πὸν τὴν ξετίμησαν.

ΚΥΡΑ (μὲ τόνο ἀδιάφορο) Ἄ, ὅσο γι' αὐτὸ τί νὰ σᾶς πῶ. Δικαίωμα τοῦ ἀφέντη νὰ παιδεύει τὸ φταιχτή, μὰ καὶ τῆς νέας γυναῖκας ν' ἀγαπάει...

ΑΦΕΝΤΗΣ Ἴσως θὰ προτιμούσε, Κυρά μου, νὰ ἤμουν κ' ἐγὼ, ἓνα νέο παλιχάρι μὲ λιγερὸ ἀνάστημα καὶ κόκκινα χεῖλη. Νὰ παίξω λαοῦτο, καὶ νὰ σοῦ τραγουδῶ γλυκὰ τραγουδία...

ΚΥΡΑ (μὲ παιδιάτικη σοβαρότητα.) Οἱ ἀφέντες ποτὲς δὲν εἶναι ἔτσι. Ἐκεῖνοι εἶναι πάντα γερασμένοι ἀστηροὶ ἀρχόντοι, πὸν γελοῦν λίγο, καὶ μιλοῦν λίγο, πὸν πᾶν στὰ κνηγία καὶ στοὺς πολέμους... Οἱ νέοι μὲ τὸ λιγερὸ ἀνάστημα καὶ τὰ κόκκινα χεῖλη, εἶναι δι' περαστικοὺς τραγουδιστὰδες, πὸν φαίνονται κάποιο βραδυνὸ νὰ ἔρχονται, ἀπὸ τὰ βᾶθη τοῦ δρόμου κουρασμένοι....

ΑΦΕΝΤΗΣ (ἀπαλά καὶ περιγελαστικά.) Κρατώντας στὸ διστάκι τους λίγο ξερὸ ψωμί, πολλὰ τραγουδία καὶ ἐρωτολόγια καὶ κάποτε τὸ χαμό τους καθὼς καὶ τῆς κυρᾶς πὸν ξεπλανοῦν...

ΚΥΡΑ (γλυκὰ καὶ σιγὰ-σιγὰ.) Τί σημαίνει... μὴν ἡ ζωὴ ἀξίζει τίποτα; Μόνο οἱ χαρὲς της ἀξίζουν...

ΑΦΕΝΤΗΣ (ἀπότομα.) Μὰ δὲ σοῦ φαίνεται κυρά μου, πὼς μεταξὺ μας ἀρχίζει νὰ παίξεται ἓνα παράξενο παιγνίδι; Παίρνει τὸ μέρος τοῦ ἀντρός πὸν τὸν ἀπατοῦν, καὶ παίρνει τὸ μέρος τῆς ἀπιστῆς γυναῖκας....

ΚΥΡΑ Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ φυσικό... Τὴ στιγμὴ πὸν ἀφορμὴ στὴν ὁμιλία μας εἶναι τὰ ἱστορικά τῆς γενιᾶς σας... σωστὸ εἶναι νὰ πάρω τὸ μέρος τῆς γυναῖκας....

ΑΦΕΝΤΗΣ Παράξενο αυτό δὲν τὸ περιμένα...

ΚΥΡΑ Πῶς θέτε νὰ πάρω τὸ μέρος τοῦ ἀντρὸς ἀφοῦ αὐτὸς ἦταν πάντα γέρος, καὶ ἡ γυναῖκα πάντα νέα καὶ πάντα ὁμορφή; Ξεχνάτε τὸ δικίον τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς νιότης; Κι ὅμως εἶναι τὸ πιὸ παντοδύναμο καὶ τὸ πιὸ τρανό...

ΑΦΕΝΤΗΣ (σκληρά:) Κι ὅμως αὐτὸ τὸ δικίον τῆς νιότης καὶ τῆς ὁμορφιάς, ἡ γενιά μου σὰν ἔφτανε ἡ ὥρα, τὸ ἀφάνιζε, γιὰτὲ τὸ δικίον τὸ δικό της, τῆς τιμῆς καὶ τῆς δύναμης, στεκόταν πιὸ ψηλά ἀπὸ τὰ ἐρωτόλογα καὶ τὰ κρυσθαλλισμάτα τῆς νέας γυναῖκας... Κ' ἔπρεπε νὰ τὸ ξέρεῖς αὐτὸ κυρά μου...

ΚΥΡΑ (ἤσυχη) Πάντα μου τὸ ἤξερα καὶ πάντα μου ἤμουν ἔτοιμη (σηκώνεται ἀπότομα καὶ ψυχρά:) Μὰ θάθελα νὰ τελειώνομε... κουράστηκα...

ΑΦΕΝΤΗΣ (σηκώνεται τὸ ἴδιο. Τὴν ἴδια στιγμή ἀλαφιάζεται καὶ σταματάει.) Ἄ, κάποιος ψαχουλεύει στὸ πηγάδι... Φοβοῦμαι εἶναι ὁ κλέφτης μας... (τρέχει πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος.)

ΚΥΡΑ (Τρεμάμενη μένει στὴ θέση της καὶ ἀπλώνοντας τὰ χέρια της μ' ἀσυγκράτητη ἀγωνία φωνάζει:) Ὁχι, ἀπὸ κεῖ! Μὴν παγαίνετε ἀπὸ κεῖ! εἶναι ἀνοιχτὸ τὸ πηγάδι, μὴν τὸ ξεχνάτε!...

ΑΦΕΝΤΗΣ (γελώντας ἄγρια. ἐνῶ δὲ φαίνεται:) Χαχὰχὰ! Ὁχι καλὴ μου! Δὲν τὸ ξεχνῶ. Πῶς νὰ τὸ ξεχάσω!... Μόνο ἓνας ξένος δὲν τὸ ξέρεῖ... Μὰ γιὰ τὸν ξένο δὲ μᾶς νοιάζει... ἔτσι δὲν εἶπες;

ΚΥΡΑ (παρακαλεστικά καὶ κλαίοντας:) Ὁχι, ὄχι, δὲ θέλω νὰ πᾶτε ἀπὸ κεῖ! Ποῦ πήγατε! Γιατί δὲ μοῦ μιλάτε! Ποῦ εἴσατε! γιὰτί δὲ μιλάτε! (σιωπὴ. Κάτι ἀκούγεται σὰν πάλι μέσα στὰ κλαδιά. Ἡ κυρά εἶναι γερομένη εἰς τὰ ἐκεῖ καὶ ἀφουκράζεται μὲ ἀνεπίτοιο τρόμο στὴ μορφή της. Ἄξαφνα μιὰ πνιγμένη φωνή, καὶ ἓνα σῶμα βαρὺ ποῦ πέφτει στὸ νερό. Ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ τότε βγαίνει ἡ ἄγρια κραυγὴ τῆς Μάρθας: «Κυρά μου τὸν ἔπνιξε!» καὶ τὸ ἄγριο γέλοιο τοῦ ἀφέντη. Ἡ Κυρά τότε κρύβοντας τὸ πρόσωπό της γιὰ νὰ μὴ φωνάζει, τρέχει καὶ χάνεται.)

ΑΦΕΝΤΗΣ (παρουσιάζεται, λείει ἤσυχος:) Ποῦ εἶσαι κυρά μου... κουράστηκες νὰ περιμένεις καὶ τραβήχτηκες;... Κι ὅμως πόσο θάθελα νὰ σὲ δῶ τώρα ἐδῶ, γελαστὴ καὶ χαρούμενη σὰν ὅταν ἔφτασα... Ποῦ εἶσαι; (ψάχνει παντοῦ καὶ χάμω, μὴν κάπου εἶναι λιγοθυμισμένη.) Θέλεις νὰ σοῦ κόψω ὅλα τὰ ρόδα νὰ στολιστεῖς καὶ νὰ μοῦ φανεῖς ὁμορφότερη;...

ΚΥΡΑ (δίχως νὰ φαίνεται) Καλέ μου, νὰ ἐγώ! Ἀνέβηκα νὰ δώσω παραγγελία νὰ σᾶς ἐτοιμάσουν τὸ δείπνο σας... Θὰ εἴστε κουρασμένοι (φαίνεται στὸ βάθος καὶ καθὼς προχωρεῖ σταματᾷ καὶ κόβει ρόδα καὶ τὰ καρφώνει στὰ μαλλιά της.) Βάζω τὰ ρόδα γιὰτί τὰ ἄλλα μοῦ τὰ πήρατε...

ΑΦΕΝΤΗΣ (ἄγρια καὶ μπορῶντας νὰ μαντέψει) Γιατί ξαναφάνηκες; δὲ σὲ περιμένα...

ΚΥΡΑ (ὄλο καὶ σιάχνοντας τὰ ρόδα, διαλέγοντας τα ἀπὸ τις τριανταφυλλίες. Γελώντας:) Κι ὅμως μὲ προσκαλέσετε... Μὰ γιὰτί, στὴ φωνή σας ἀκούω μιὰ ἀγριοσύνη ποῦ δὲ μ' ἔχετε μαθημένη; Πρωτύτερα, τώρα δά, εἴσατε γλυκὸς σὰν πάντα...

ΑΦΕΝΤΗΣ Πότε πρωτύτερα... ὅλα νὰ τὰ λές...

ΚΥΡΑ Τώρα δά! (μὲ πνιγμένη φωνή): Εἶναι λίγες στιγμὲς... ὅταν...

ΑΦΕΝΤΗΣ (θριαμβευτικά:) Ἄ, ἐπὶ τέλους! Πότε! Λέγε πότε ἡ φωνὴ μου ἦταν γλυκότερη...

ΚΥΡΑ (μὲ γέλοιο ὑστερικό:) Ὅταν ἐρριζίετε στὸ πηγάδι... αὐτὸν ποῦ σᾶς ἔκλεβε τὰ ρόδα...

ΑΦΕΝΤΗΣ Δὲν ξεχωρίζω τὸ πρόσωπό σου καλὰ, καὶ τὰ λόγια σου δὲν τὰ καταλαβαίνω...

ΚΥΡΑ Ἔρχομαι νὰ μὲ δεῖτε ἀπὸ κοντά!...

(προχωρεῖ ἀργά-ἀργά. Εἶναι θανάσιμα γλωμή. Ὁ ἀφέντης κάνει δύο βήματα πίσω σὰν νὰ τὴν ἀποφεύγει, ἐνῶ ἐκεῖνη τὸν ἀκολουθεῖ βαδίζοντας μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, χαμογελαστὴ καὶ δίνοντας τὰ χέρια της.)

ΑΦΕΝΤΗΣ (πέροντας τὰ χέρια της:) Τὰ χέρια σου εἶναι κρύα σὰν τὸ χιόνι, καὶ ἡ ὄψη σου εἶναι γλωμή, καὶ τὰ μάτια σου σκοτεινὰ σὰν ἄβυσσος...

ΚΥΡΑ (γλυκά:) Εἶναι ἡ νύχτα καὶ τὸ φεγγάρι. (μαξεύεται στὸ φόρεμα της σὰν νὰ κρῶνει πολὺ.)

ΑΦΕΝΤΗΣ Ἐσὺ τρέμεις... Γιατί τρέμεις... πᾶμε ἐπάνω.

ΚΥΡΑ Θέλετε ν' ἀκουμπήσω στὸ χέρι σας; Πᾶμε ἀπὸ κεῖ. (δεῖχνει μὲ τὸ κεφάλι της στὸ μέρος τοῦ πηγαδιοῦ.)

ΑΦΕΝΤΗΣ Θὰ προτιμοῦσα ν' ἀνέβωμε... Αὔριο ξεπληρώνω τίς διαταγές σου... Τώρα εἶμαι κουρασμένος...

ΚΥΡΑ (θλιμένα καὶ γελώντας ἐνῶ προχωροῦν πρὸς ἐκεῖ ἀργά:) Σᾶς ἀντιτάθηκε πολὺ; Ἦταν νέος καὶ πάληκαὶ καὶ θάχε γερὰ μπράτσα!... Σεῖς εἴσατε γέρος πιά... πῶς νὰ παλαίψετε!...

ΑΦΕΝΤΗΣ (μὲ μίσος:) Ναι, ἀλλὰ τὸν ἔρριξα! Σὰν τὸ σκυλὶ τὸν ἔρριξε! Τώρα εἶναι ἐκεῖ μέσα πνιγμένος στὸ νερό... καὶ ποτὲ πιά δὲ θὰ ξαναδεῖ τὸν ἥλιο... Ἄλλὰ ξέρεις πῶς ἦταν νέος... Τὸν γνώριζες;

ΚΥΡΑ (πὲ παιδιάτικο παράπονο:) Ναι!

ΑΦΕΝΤΗΣ: (ζηλότυπα περίεργος:) Καὶ ἦταν ἀλήθεια ὄρωτος;

ΚΥΡΑ (μὲ λαχτάρα:) Τίποτα δὲν ἦταν πιὸ ὄρωτο καὶ πιὸ γλυκὸ ἀπ' αὐτόν!

ΑΦΕΝΤΗΣ Ναι. Ἄλλὰ τώρα;

ΚΥΡΑ (ἤσυχος:) Τώρα;... Τίποτα! (μὲ παρακάλεση:) Πᾶμε καλέ μου ἀπὸ κεῖ!

ΑΦΕΝΤΗΣ (ἄγρια:) Ὁχι! δὲ θέλω! Θές νὰ τὸν δεῖς!

ΚΥΡΑ Θέλω νὰ σκίψω στὸ πηγάδι... ν' ἀκούσω ἂν κινιέται ἀκόμα...

ΑΦΕΝΤΗΣ (μὲ μίσος:) Δὲν κινιέται! Πῶς θές νὰ κινιέται... τὸ νερὸ εἶναι σὰ θάλασσα...

ΚΥΡΑ (ἤρεμα καὶ γελαστά:) Ἴσως φοβᾶστε! Ἄλλὰ τί; Τώρα πιά δὲν ἔχει κανένα κίνδυνο... φανήτε ἄντρας... Τί φοβάστε;... Ἐλάτε!... (τὸν τραβάει.) Τί νὰ φοβηθεῖ κανεὶς ἀπὸ ἓνα πεθαμένο, ἓνα πνιγμένο... (χάνονται. Ἄξαφνα βγαίνει μονάχα ἡ κυρά. Πηγαίνει πρὸς τὰ πίσω μὲ ἀπλωμένα τὰ χέρια.)

ΚΥΡΑ (σιγά και γελώντας νευρικό γέλιο.) Τὸν ἔρριξα... τὸν ἔρριξα... τὸν ἔρριξα... Μιὰ στιγμή δειλίασα... πῶς δειλίασα! μὰ ὅπως σκύβαμε στὸ πηγάδι... και γέλασε δυνατά... (μὲ παράπονο :) "Α νὰ γελάσει δυνατὰ ἐνῶ αὐτὸς ἦταν πεθαμένος!....

("Αξαφνα σωριάζεται χάμω και κρύβοντας τὸ πρόσωπό της στὰ γόνατα, κλαίει μὲ ἀναφυλλητὰ πὸ τῆς συνταράσσουν ὅλο τὸ κορμί. Ἡ Μάρθα φαίνεται στὸ βάθος νὰ κόβει λουλούδια. Εἶναι σκεπασμένη ὅλη ἀπὸ ἄνθη και λέει σιγά-σιγά σὰν μυρολόγι :

ΜΑΡΘΑ Νὰ τοῦ ρίξομε λουλούδια-λουλούδια πολλὰ λουλούδια νὰ μὴν εἶναι τόσο σκατεινὸ και τόσο ἄγριο τὸ νερό....

ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ

ΟΙ ΑΛΛΑΝΙΑΡΙΔΕΣ

Και ζήτησε τὸ πλοῖο και τὸ βρῆκε σὰ νὰ τὸ εἶχαν ἀφίσει ἔρημο, αὐτὸς και οἱ συντρόφοι του, σὲ ἄγνωστο, ἐρημικὸ νησάκι...

Και πάλι μέσα μῆχανε γιὰ νὰ ἀρχίσουνε τὰ ταξείδια στις ἄγνωστες χώρες, στις ἄγνωστες θάλασσες και γιὰ νὰ πάνε στὸ νησί, ποῦ βρισκόταν ἡ ὁμορφη κόρη τοῦ ἄγριου Βασιλιά... .

Ἐὸ Ἀλίμπης συνῆρθε και χαμογέλασε.

— Τί ὄραϊα! εἶπε.

Ἐλλά τί ἔπαθε και τοῦ ἦρθε σήμερα νὰ τρέξει σὲ ὄνειρα ποῦ ἔκανε μικρός ;

Οἱ πολλὲς φωνὲς τοῦ ἀνέμου ποῦ σφυρίζανε, βογκούσανε, φωνάζανε, σταμάτησαν. Και στὴ σιωπὴ ποῦ ἔπεσε, μιὰ βουὴ ἦρθε, ἀναδέυτηκε ἡ βουὴ τοῦ τράμ, σὰν ἀνατρίχιασμά της. Ἐκουσε ἀπὸ πάνω ἕνα διάβασμα βραδύ, κομμένο, συρμένο. Ἐταν ἡ κόρη τοῦ σπιτονοικοκύρη του, ποῦ διάβαζε.

Μιὰ φωνή, ἡ φωνὴ τῆς μάνας του.

— Μίτσο !.

— Ἐδῶ !. ἀπάντησε.

Τὴν εἶδε νὰ βγαίνει μὲ ἀνακατωμένα μαλλιά και τὰ μάτια πρισμένα ἀπ' τὸν ὕπνο.

— Τὴν ἔπαθα! τοῦ εἶπε, μὲ πῆρε ὁ ὕπνος γιὰ καλὰ !. Θὰ εἶνε περασμένη ἡ ὄρα ;.

— Ἐὸ και τόσο !.

— Τί καιρός εἶνε !. Πωπὼ !. Συννεφιά !.

— Καλὸ θάτανε νὰ μὴν ἦτανε, τώρα ὁμως ποῦ εἶνε, τί νὰ κάνουμε ; τῆς εἶπε αὐτὸς χαμογελώντας.

— Μὲ στενοχωρεῖ, βρὲ παιδί ! τοῦ ἀπάντησε αὐτὴ σιάζοντας τὰ μαλλιά της, τρίχες, τοῦφες, ποῦ κρεμώντουσαν πολὺ. Ἐστερα ρώτησε.

— Και τί θὰ φᾶμε ;

Τὸ χέρι της εἶχε μείνει πάνω στὸ κεφάλι της και τὸν κύταξε μὲ θλιβερὰ μάτια.

— Ἐ, αὐτὸ τὸ φαί !. Τί θὰ φᾶμε ! Νά, τίποτα !

— Μακάρι νὰ μπορούσαμε !. ἔχουμε ἀκόμα δυὸ κότες και ἕναν πετεινό !.

— Νάτο !. Τί μὲ ρωτᾶς λοιπόν ; Ἐφοῦ θὰ φᾶμε σὰν πλούσιοι ;.

— Ματί !. νὰ τίς φᾶμε μεῖς ;.

— Ἐμ' τί !. Τί ἔλεγες ; γιὰ νὰ τίς πουλήσω ; Μωρέ !. Ἐὸ, ὄχι !. Φθάνει πιά !. Νὰ δυὸ ὄρνιθες και ἕνας πετεινός, ποῦ δὲ θὰ περάσουνε ἀπ' τίς μασέλες τῶν κυρίων πλουσιῶν ! Καλλίτερα μεῖς !. Και ἐπὶ τέλους, γιὰ νὰ τὰ ποῦμε και καλλίτερα ! Ἐαν πρόκειται νὰ πεθάνουμε μετὰ ποῦ δὲ θὰ ἔχουμε τίποτα, καλλίτερα ἔτσι !. Τὸ ψω-

μοτύρι μόνο καμπόσες μέρες ζωή περισσότερη θά μᾶς ἔδινε !. Καί τί ζωή !. Πάω νά σφάξω μιά !. Ἄσεμε !. Δός μου μόνο ἓνα μαχαίρι !. Ἄ, νά βροῖκα ! Κόβει ;. Τὸ περνῶ λίγο πάνω στή σπασιμένη στάμνα !.

Ὅταν βγήκε στήν ἀλλή εἶδε τίς δυὸ ὄρνιθες καί τὸν πετεινὸ νά σκαλίζουνε, στὸν μικρὸν ὄρνιθῶνα, τὸ χῶμα.

Ἐνα πανὶ σκοῦρο, μάλλινο, ποῦ τοὺς εἶχε βάλει γιὰ τέντα, νά τὰ προφυλάει ἀπ' τὴ βροχή, εἶχε φύγει τώρα ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, ποῦ ἦτανε δεμένον σ' ἓνα δεῦτερο καί κρεμῶτανε.

Ποιά θά ἔπιανε ; Ποιά θά ἔχανε τὴ ζωή της ;.

Τίς εἶδε ἀμέριμνες νά σκάβουνε γιὰ νά βροῦνε τροφή.

Σκαλίζουνε, σκαλίζουνε γιὰ νά βροῦνε νά φᾶνε καί αὐτὸ τὸ φαί, εἶνε ἢ εὐτυχία τους ! Μὰ μὴ διαφέρουν πολὺ ἀπ' τὸν ἄνθρωπο ; Κεῖνος χειρότερα καί χειρότερα ! Δουλεῖ, πάσχει, δέρεται γιὰ νά ζήσει ! Καί εἶνε αὐτὸς λογικὸ ζῶο !. Μὰ ἀξίζει ἡ ζωή τόση τυραννία ;. Θυμήθηκε καί τίς ἄλλες ποῦ εἶχανε πουλήσει καί ἔτσι σὰ νά τίς εἶδε πάλι στὰ χέρια τοῦ ἀγοραστή, κρεμασμένες ἀπ' τὰ πόδια, χωρὶς νά βγάζουνε φωνή. Πόσο τίς εἶχε λυπηθεῖ !. Ἄλλοιῶς ὅμως νά κάνει δὲ μποροῦσε. Ἡ φτώχεια τὸ ἤθελε !.

Κυνήγησε καί ἔπιασε μιὰ κίτρινη ὄρνιθα.

Μιά φορὰ τοὺς γεννοῦσε, τοὺς πλήρωνε μὲ τὸ πάρα πάνω τὴν τροφή, ποῦ τὴς ἔδιναν. Τώρα εἶχε πάψει γιὰ νά ξεκουραστεῖ. . .

— Ἐλα, ἔλα, φεύγα ἀπ' τὸν κόσμον, εἶπε στήν ὄρνιθα καθὼς τὴν κρατοῦσε καί ποῦ τὸν πείραξε πολὺ, γιὰτὶ αἰσθάνθηκε στὰ χέρια του τὴν καρδιά της νά χτυπᾶ δυνατὰ, φεύγα ἀφοῦ ἡ μοῖρα σὲ ἔκανε μὲ φτεροῦγες ἀντὶ μὲ χέρια !. Ἴσως ξανάοθεις μὲ χέρια καί τότε ἴσως ἐγὼ θά εἶμαι μὲ φτεροῦγες !.

Τὴν ἐξάπλωσε χάμω πατώντας τίς φτεροῦγες της καί τὰ πόδια της καί κρατώντας τὴν ἀπ' τὴ μύτη. . . Εἶδε τὰ μάτια τῆς ὄρνιθας νά τὸν κυτᾶζουνε μὲ μιὰ ἔκφραση ματιῶν ἀνθρώπου καί κάτι νόμισε ὅτι τοῦ λέγανε. . . Θύμωσε ὅμως, τὸ ἔδιωξε καί τὸ μαχαίρι γρήγορα καί δυνατὰ κινήθηκε στὸ λαιμὸ της.

Τὸ αἷμα τοῦ πιτοῖσε τὰ χέρια. Αἰσθάνθηκε τὴν ὄρνιθα νά ταραζέται. Αὐτὸς μὲ σφιγμένα δόντια, ἄγριος τὴν κρατοῦσε.

Ὅλα εἶχανε χαθεῖ, ἡ λύπη, ἡ σκέψη εἶχανε κρυφτεῖ.

Καί ἔπιασε τὸν ἑαυτὸ του σκληρὰ, ἄγρια νά κυτᾶζει τὸ αἷμα σὰ νά τοῦ εἶχε ξυπνήσει ἡ θεά του κάτι αἰμοβόρο, ποῦ κοιμισμένο βρισκότανε μέσα του.

Μετὰ λίγη ὥρα ὁ Ἄλιμπης βγήκε. Πῆγε πρῶτα ἀπ' τὸ μεσιτικὸ γραφεῖο, γιὰ νά δεῖ γιὰ δουλιὰ, ἔπειτα πῆρε τὸ δρόμον τῆς ταβέρνας, ποῦ σίγχαζε αὐτὸς καί οἱ φίλοι του.

Ἄλλ' ἐκεῖ δὲν εἶχανε πάει ἀκόμη οἱ Ἀλανιάριδες, ὅπως ὁ ταβερνιάρης ἔλεγε τοὺς δύο φίλους του, καί ποῦ εἶχε κάνει τὸν Ἄλιμπη, δίκαια, νά σκεφτεῖ, πῶς ἔτσι θά ἔλεγε καί αὐτὸν ὅταν δὲν ἦταν ἐμπρός.

Αὐτοί, κατὰ τὰ λόγια τοῦ ταβερνιάρη, ξυπνοῦσανε σὰν πλούσιοι, ὅταν θά πλησίαζε τὸ μεσημέρι !.

Καί ὁ ταβερνιάρης, ἀφοῦ εἶπε καί λίγα ἀκόμα γι' αὐτούς, ἄρχισε νά περπατᾶ, πάνω, κάτω σιγά.

Αὐτὸ τὸ βᾶδισμα, μὲ τὰ παληοπάπουτσα τὰ κομμένα σὰν παντοῦφλες, τὸ βραδύ, τοῦ θύμισε, ἔτσι σὰ νά μοιάζανε, τὸ διάβασμα τῆς κόρης τοῦ σπιτονοικοκύρη του. Κύταξε ὅμως κ' αὐτὸς τὰ δικά του παπούτσια καί τὰ εἶδε νά παλιώνουν. Τότε ἡ ἀπελπισία, σὰ νά ζητοῦσε ἀφορμὴ, πάλι τὸν ἔπιασε. Τί θά γινόντουσαν ! Ἄν δὲν εὗρισκε δουλιὰ πῶς θά ἔκαναν ;. Ἡ μάνα του !.

Ἐπέρασε ἀρκετὴ ὥρα.

Ἐπὶ τέλους παρουσιάστηκε ἓνας, ὁ Μίρλας, χαϊδεύοντας τίς λιγοστὲς τρίχες, ποῦ εἶχε γιὰ μουστάκι, μὲ τὰ δυὸ του χέρια.

— Ἐδῶ εἶσαι ;. Ὁ Λεώπης ;.

Ὁ Μίρλας εἶχε ὄρεξη γιὰ κουβέντα καί μόλις κάθησε ἄρχισε νά τοῦ λέει, νά τοῦ λέει. Τοῦ διηγήθηκε καί πῶς τοὺς διώξανε, μιὰ φορὰ, αὐτὸν καί τὸν Λεώπη, ἀπὸ ἓνα θέατρο, ποῦ εἶχανε πάει γιὰ κομπάσοι, γιὰτὶ δὲν μποροῦσανε νά μείνουν βουβὰ πρόσωπα καί μιλοῦσανε κ' αὐτοί !.

Πάνω σαυτὰ στήν πόρτα φάνηκε καί ὁ Λεώπης.

— Εἶδατε μαυροῖλα ; τοὺς ἔκανε ἀπ' ἔξω δείχνοντας ψηλά, βάζω στοίχημα πῶς θά βρέξει μελάνη ἀντὶ γιὰ νερό !.

Καί μπῆκε μέσα καί ἀργὰ πῆγε κοντὰ τους. Ἄντὶ ὅμως νά καθῆται στὸ κάθισμα, ποῦ τοῦ ἔσυρε ὁ Ἄλιμπης, στάθηκε ὄρθιος βάζοντας τὰ χέρια στὴ μέση.

— Κάθησε !.

— Ἄσεμε, βρὲ ἀδελφέ, καί κοντεύω νά σκάσω !.

— Γιατί, Ὅρατίε ! τὸν ρώτησε ὁ Μίρλας πέρνοντας ὕψος μελοδραματικῶ, μὲ φωνὴν τριζᾶτη μιάσου.

— Γιατί ἔτσι !. ἀπάντησε αὐτὸς χωρὶς νά ἀλλάξει τὴ φωνὴ του.

— Γιὰ πές μας τὰ νέα σου λοιπόν ; Γιὰ νά κάνεις ἔτσι θά πεῖ ὅτι ἔχεις νέα !.

— Κακὰ καί ψυχρὰ !. Αὐτὰ ἔχουμε !. Δὲν ὑπάρχει ἄλλο γιὰ μᾶς !

— Μήπως πῆγες γιὰ ἐργασία καί σύ ; τὸν ρώτησε ὁ Ἄλιμπης.

— Ἐγὼ ; Ἐγὼ γιὰ ἐργασία ; Τί λές ! Ἐχουμε ποῦ ἔχουμε τὸ ὄνομα τοῦ τεμπέλη !. Ἄν καί πεντάρια δὲν δίνω τί λέει ὁ κόσμος !.

— Καί ἡ Ρηνοῦλα ; κυτᾶζοντάς τον σκυφτὸς καί ἀπὸ κάτω τοῦ εἶπε ὁ Μίρλας τρίβοντας τὰ χέρια.

— Ὅρεξη ἔχεις σπανιούλιακα !.

— Νὰ ὁ μουστακαλῆς !.

— Σκάσε βρὲ, γιὰτὶ σ' ἀρπάζω. . .

Ὁ Ἄλιμπης τοὺς διέκοψε.

— Οὔφ !. ἀφήστετα αὐτὰ πιὰ !. Θὰ καθήσεις ;

— Βρὲ νά πάρει ὁ διάβολος, ἔκανε αὐτὸς ἀνοίγοντας τὰ χέρια λίγο, ἦρθα θυμωμένος κ' ἐγὼ μιὰ φορὰ καί ἀντὶ νά σε βαρσοῦνε τὸ θυμὸ μου, θυμώνουν κ' αὐτοί !.

Καί ἀφοῦ κούνησε τὸ κεφάλι.

— Ἄς καθῆσω !.

— Θὰ πιοῦμε τίποτα ; ρώτησε.
 — Ἐχεις ;.
 — Ψιλά !
 — Κ' ἐγώ !
 — Κ' ἐγώ !
 — Ἡ παρέα τῶν παραλήδων !
 — Πῶς νὰ κάνουμε ;
 — Μωρὲ παιδιά, ξεραθήκανε τὰ χεῖλια μου !
 — Ἐμένα ἢ καρδιά μου !
 — Σταθῆτε. νὰ σᾶς πῶ ἐγὼ τί νὰ κάνουμε ! τοὺς εἶπε ὁ Λεώ-
 πης. Μισὴ ντροπὴ δικιά του καὶ μισὴ δικιά μας ! Νὰ τοῦ ποῦμε νὰ
 μᾶς δώσει μισὴ καὶ νὰ τὴν γράφει χώρια, μὴ τὴν βάλει μετ' ἄλλα !
 καὶ αὐριο, νὰ τοῦ δώσουμε τὸ λόγο μας, πῶς θὰ τοῦ τὰ δώσουμε !.
 — Μωρὲ αὐτὸ ἦτανε !. Καὶ εἶπα κ' ἐγὼ πῶς κάτι θὰ σοφίστηκε.
 — Τί δὲ σᾶρσσε ;
 — Μωρὲ τί λές ; εἶσε στὰ καλά σου ; Αὐτός, μωρέ, κάθε μέρα
 πάει στὸν μαυροπίνακα μπροστὰ καὶ κλαίει, κλαίει γι' αὐτὰ ποῦ τοῦ
 χρωστοῦμε καὶ σὺ κάθεσαι καὶ ὄνειρεύεσαι νὰ μᾶς δώσει καὶ ἄλλα !.
 — Ἐχει δίκαιο ὁ Μίρλας ! Δὲ μᾶς τὸ ξέκοψε ;
 — Στὸ διάλογο Κάσιε !. Καὶ τώρα τί θὰ κάνουμε ;. Ἐτσι θὰ
 μένουμε ;. Ἐνα τσιγάρο ;.
 — Πέτυχες !.
 Ὁ Λεώπης ἔξυσε τὸ μάγουλό του.
 — Κακὰ πράγματα ! εἶπε.
 — Ἐλα, νὰ ποῦμε τίποτα, καμμιὰ ἱστορία, κανένα παραμῦθι !
 — Ὅλα χαθήκανε !
 — Ἐλα πῆς κάτι ! καὶ οἱ τρεῖς στὴ γραμμὴ, γιὰ νὰ περάσει ἡ
 ὥρα !.
 — Μὰ τί διάβολο νὰ πῶ ; Ἄν δὲν πῶ ἐγὼ δὲν καταβάζω ιδέες.
 — Γιὰ τὴ Ρηνούλα !.
 — Ἀρχισες κιτρινιάρη ;
 — Ὁχι, ὄχι !.
 Ἐγείνε σιωπὴ. Ἄντι νὰ ποῦνε παραμῦθι πέσανε σὲ συλλογισμοῦς.
 — Ἄτιμη φτώχεια !. εἶπε σιγὰ ὁ Λεώπης.
 — Μά, Ὁράτιε, πῶς νὰ βροῦμε λεπτὰ ; ρώτησε ὁ Μίρλας τὸν
 Λεώπη πέρνοντας τὸ ὕφος τὸ θεατρικό. Ἄλλο μέσο δὲν βλέπω,
 φίλτατε, παρά, παρά τὸ βούτηγμα !.
 — Καλὸ θάτανε, ἀπάντησε αὐτὸς χωρὶς νὰ ἀλλάξει τὴ φωνή
 του, πάλι, ἀλλ' ἢ θέση μας !. Ἡ θέση μας ! Ὁὰ πεῖς ποιὰ θέση μας ;
 Ἄλλὰ νὰ ἢ θέση μας δὲ μᾶς τὸ ἐπιτρέπει !.
 — Κλειστὴ καὶ μιὰ ἄλλη πόρτα τοῦ παραδείσου !.
 Πάνω στὴ μελαγχολία των αὐτῆ ἓνα πρόσωπο φάνηκε στὴν
 πόρτα.
 — Ὁ Ψαθοῦλας !. φώναξε ὁ Μίρλας.
 — Παππούλη ! Ἐλα σῶσε μας !. τοῦ εἶπε ὁ Λεώπης.
 Ὁ Ψαθοῦλας, ἓνας γέρος μετὰ σπαρα μαλλιὰ, γένεια καὶ κοκ-
 κινωπό, τριανταφυλλένιο, πρόσωπο, ἀδύνατος, μετὰ μαγκούρα χοντρὴ
 στὰ χέρια πλησίασε.

— Παππουλάκι !
 — Σὺ μαλλιαρὲ νὰ πάψεις !. εἶπε τὸν Λεώπη ἀπότομα.
 — Ἐγὼ μαλλιαρὸς παππουλάκι ;
 — Ναὶ βρέ !. Ἐπρεπε νὰ πεῖς πάππε !.
 — Πάππε !. ἔκαναν ὅλοι σὰ νὰ ἀποροῦσαν.
 — Μὰ πάππε λέγεται ὁ ἄντρας τῆς πάπιας !. εἶπε ὁ Ἀλίμπης.
 — Ὁ γέρο Ψαθοῦλας τὸν κύταξε.
 — Ἐσένα σὲ θέλω !.
 — Τί τρέχει ;
 — Γιὰ κέρασέ μας τώρα !. τοῦ εἶπε ὁ Λεώπης.
 — Ὁρίστε !. Ἄντι νὰ με κερᾶσουν...
 — Μὰ δὲ ρωτᾶς, ἔχουμε ;
 — Ἄ, τότε ἔχετε δίκαιο !. Ποῦ εἶναι ἓνα κάθισμα ;
 — Ἐνα κάθισμα στὸ ἑκατοσταράκι !
 Ὁ Μίρλας σηκώθηκε γρήγορος καὶ πῆρε ἓνα κάθισμα, ἐνῶ ὁ
 Λεώπης χτυποῦσε τὶς παλάμες φωνάζοντας μετὰ χοντρὴ φωνή :
 — Κάπηλας !.
 Ὁ ταβερνιάρης, ποῦ βρισκόταν ἔξω, παρουσιάσθηκε στὴν πόρτα
 καὶ τοὺς κύταξε μικραίνοντας τὰ μάτια του.
 — Ἐνα ἑκατοστάρι !. Καθαρὸ καὶ γρήγορο !. διέταξε ὁ Λεώπης.
 Ὁ ταβερνιάρης, σιγὰ, σιγὰ πῆγε στὸ τεζάχι, ἔρριξε νερὸ στὸ
 ἑκατοστάρι, τὸ κούνησε, τὸ στράγγισε καὶ χάθηκε στὸ ὑπόγειο.
 — Ποῦ λές, ἔλεγε ὁ Ψαθοῦλας τὸν Ἀλίμπη, νὰ πᾶς αὐριο
 στοῦ Γιωργούλα, τὸν ξέρεις ; Τοῦ μίλησα γιὰ σένα ! Πρόσεξε, ὅμως
 γιὰ τὸ θεὸ, νὰ μὴ τοῦ κάνεις τὸ μισοκακόμοιρο ! Ὅλα νὰ κάνεις
 ὅτι τὰ ξέρεις !. Καὶ ὄχι μ' αὐτὰ τὰ μούτρα !.
 — Θὰ τ' ἀλλάξει ! μίλησε ὁ Μίρλας.
 — Σκάσε σὺ !. τοῦ εἶπε ὁ Λεώπης.
 — Νὰ κάνεις τὸν πολυξέρο ! Ὁ ἄνθρωπος, παιδί μου, εἶνε
 κουτός...
 Ὁ ταβερνιάρης ἔφερε τὸ ἑκατοστάρι μαζί μετέσσερα ποτήρια
 βρεμμένα καὶ τ' ἄφισε στὸ τραπέζι.
 — Μοίρασε ! εἶπε ὁ Μίρλας στὸ Λεώπη. Αὐτὸς μετὰ σοβαρότητα
 ἄρχισε νὰ μοιράζει κυτάζοντας νὰ εἶνε σὲ ὅλους ἴσιο. Ὅστερα ἀφί-
 νοντας τὸ ἑκατοστάρι ἐκύταξε τὸ Μίρλα.
 — Κάσιε ! τοῦ εἶπε μετὰ φωνὴ βαρυτόνου καὶ πέρνοντας ὕφος
 θεατρικό.
 — Ὁράτιε ! ἐμούγκρισε ὁ ἄλλος ὑψώνοντας τὸ κεφάλι πολὺ καὶ
 γουρλώνοντας τὰ μάτια.
 — Μὰ ἢ ὥρα εἶνε περασμένη !
 — Νά, μεσάνυχτα χτυποῦνε !
 — Καὶ οἱ συνωμότες ἀκόμα νὰ φανοῦνε !.

Τὸ ἀπόγευμα πῆγε στοῦ Γεωργούλα. Οἱ δύο φίλοι του τὸν
 συνοδέψανε ἴσαμε κεῖ. Θέλανε νὰ μάθουν, ὅσο τὸ δυνατόν γρηγορό-
 τερα, τί θὰ ἀπόκαμνε.

Ὁ Γεωργούλας ἓνας παχούτσικος ἄνθρωπος, τὸν δέχτηκε καλά.

Είχε ανάγκη από υπάλληλο καλό, δραστήριο και να μη φοβάται τη δουλιά, γιατί και αυτός υπάλληλος ήτανε και η αγάπη του στη δουλιά τὸν ἔκανε ἀφέντη. Αὐτὰ τοῦ εἶπε.

Ὁ Ἀλίμπης εἶχε ἀκούσει ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτον υπάλληλος νὰ κρατᾷ βιβλία, ἀλλὰ νὰ δίνει πράμμα και νὰ σηκώνει σακκιά και ὅτι ὄχι ἡ αγάπη του στη δουλιά, ἀλλὰ κάτι ἄλλο ποῦ λέγεται ἄλλοτε κλοπή, ἄλλοτε κατεργαριά και ἔξυπνάδα, αὐτὸ τὸν ἔκαναν πλούσιο!

Τὸν ρώτησε ὁ Γεωργούλας ποῦ ἦτανε και μὲ κάποιον δισταγμό, ὁ Ἀλίμπης, τὸ εἶπε. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ συμφωνήσανε και γιὰ τὸ μισθό. Ἐφυγε ἀπ' ἐκεῖ. Τὸ πρῶτ' θὰ πήγαινε νὰ πιάσει δουλιά.

Οἱ φίλοι του ξετρούπωσαν ἀπὸ κάπου ποῦ εἶχανε καθήσει, χωρὶς νὰ πάρουνε τίποτα, και τὸν ρωτήσανε τί ἀπόκανε.

— Θὰ πάω αὔριο! τοὺς εἶπε αὐτός.

— Ἐξω φτώχεια! Φωνάξανε αὐτοὶ χειρονομώντας μανιακὰ σὰ νὰ βλέπανε κει μπροστά τους τὴ φτώχεια και τὴ διώχνανε.

— Μὰ πρέπει κάποιος ἀπὸ μᾶς νὰ δουλεύει! εἶπε ὁ Λεώπης φιλοσοφικά.

Ἦτανε ἡ ὥρα ποῦ σχολούσανε τὰ κορίτσικα ἀπ' τὰ μοδιστράδικα, καπελάδικα και οἱ δρόμοι εἶχανε γεμίσει ἀπ' αὐτὰ.

Ὁ Ἀλίμπης τὰ κύταζε μὲ μιὰ εὐχαρίστηση και χαρὰ. Αἰσθανότανε νὰ θέλει νὰ ἀγαπήσει μιὰ ἀπ' αὐτές, νὰ τὸν ἀγαπήσει μὲ λατρεία μεγάλη, μεγάλη, γιατί ἡ ζωὴ ἦτανε τόσο πρόσκαιρη!. Μιὰ ἐνθύμηση τοῦ ἦλθε και τὸν ἔκανε νὰ μελαγχολήσει.

Μιὰ φορὰ εἶχε ἀγαπήσει μιὰ κόρη, ποῦ καθὼς πήγαινε τὸ πρῶτ' στην ἐργασία του τὴν συναντοῦσε νὰ πηγαίνει σὲ κάποιον σχολεῖο. Ἦτανε γαλανὴ μὲ πλούσια ξανθὰ μαλλιά και τριανταφυλλένια μάγουλα. Ὑστερα ἄρχισε νὰ τὴν περιμένει, πηγαίνοντας ἐνωρίτερα, στὸ δρόμο κεινο νὰ φανεῖ. Καὶ ὅταν ἐρχότανε τὴν ἀκολουθοῦσε ἴσαμε τὸ σχολεῖο. Φαινότανε νὰ δέχεται τὴν αγάπη του, και θυμάται τὴ χαρὰ ποῦ εἶχε, ὅλη τὴν ἡμέρα ὅταν αὐτὴ τὸν κύταζε πιδὸ πολύ. Μιὰ μέρα ὅμως μάταια τὴν περίμενε νὰ περάσει. Καὶ τὴν ἄλλη ἐπίσης. Στὸ δρόμο κείνον ἡ μορφή της ἡ γλυκειὰ δὲν φαινότανε. Προσποιεῖθηκε τὸν ἀσθενῆ, γιὰ νὰ ἔχει περισσότερο καιρό, και κάθησε ἔξω ἀπ' τὸ σχολεῖο της. Τίποτα. Αὐτὴ εἶχε χαθεῖ! Τί νὰ συνέβηκε; Καὶ τὸ σπίτι της δὲν τὸ εἶχε μάθει, γιατί ἡ ἐργασία του δὲν τὸν ἄφινε νὰ βρεθεῖ στὸ σχολεῖο τὴν ὥρα ποῦ σχολοῦσε και γιατί κωλοῦσε ἀπὸ καιρὸ ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στην ἄλλη μιὰ ἀπόφαση ποῦ εἶχε πάρει νὰ λείψει μιὰ μέρα ἀπ' τὴν ἐργασία του γιὰ νὰ μάθει ποῦ κατοικοῦσε αὐτὴ.

Και τώρα ποῦ τὸ σκέπτεται αἰσθάνεται τὴν παλιὰ ἐρώτηση, ποῦ τόσο τὸν ἐβασάνισε, μὴνες τὸν τυραννοῦσε, νὰ ἐρχεται και νὰ ρίχνει ἀνησυχία στην ψυχὴ του.

— Τί νὰ συνέβηκε;

Και πόσο, πόσο ἤθελε νὰ ἦτανε καλὰ αὐτὴ και ἄς μὴν τὴν ἔβλεπε πιά!

Θυμῆθηκε, ἔπειτα ὁ Ἀλίμπης, κάτι λόγια του.

— Καὶ πρέπει ὁ φτωχὸς νὰ ἀγαπᾷ; δὲν πρέπει νὰ ἀποφεύγει τὴν αγάπη;

Αὐτὰ τοῦ ἦρθανε στὸ νοῦ και τὸν μελαγχόλησαν, και ὅπως σύννεφο μαῦρο ποῦ κρύβει τὸν ἥλιο, τοῦ κρύψανε τὴ μικρὴ του χαρὰ.

— Γιὰ κύττα, γιὰ κύττα!. τοῦ ἔκανε ὁ Μίρλας.

Μιὰ κόρη παχουλὴ, κάτασπη μὲ γαλανὰ μάτια γλυκὰ, γλυκὰ περνοῦσε. Μὲ μιὰ ματιὰ περαστικὰ τοὺς εἶδε, ἀλλὰ πάλι ἡ ματιὰ της τολμηρὰ ζήτησε αὐτὸν, τὸν Ἀλίμπη.

— Θεέ!. εἶπε σιγὰ, σιγὰ αὐτὸς ποῦ αἰσθάνθηκε τὰ μάτια της μέσα του, μέσα στὸ σκοτάδι ποῦ εἶχε, νὰ φέρνει τὸ ξημέρωμα.

Ἡ κόρη πέρασε.

— Μωρὲ πράμμα!. εἶπε ὁ Λεώπης, ἔπειτα ὅμως στράφηκε σὲ μιὰ ἄλλη ποῦ τοὺς προσπέρασε.

— Ὡ, ὠραῖο μου κοριτσάκι, τῆς εἶπε, εἶσε τόσο, μὰ τόσο ὠραῖο ποῦ οἱ ἄγγελοι θὰ σὲ φθονοῦν και δὲ θὰ σὲ πλησιάζουνε!

— Καὶ ἔτσι θέλει ἕνας διάβολος νὰ σὲ πλησιάζει!. ἐπρόσθεσε ὁ Μίρλας.

Ὁ Ἀλίμπης ἤθελε νὰ γυρίσει νὰ δεῖ τὴν κόρη μὲ τὰ γαλανὰ μάτια, ἀλλ' ἡ ντροπὴ τὸν κρατοῦσε.

Προχωροῦσανε γιὰ τὴν ταβέρνα τοῦ Καλούδα και οἱ τρεῖς στη γραμμὴ. Στὴ δύση χρῶμα πορφύρας εἶχε ἀπλωθεῖ. Ψυχρὸς ἀέρας φυσοῦσε.

— Νὰ μὴν ἔχουμε νὰ γλεντήσουμε, νὰ ἐορτάσουμε τὴν ἐπιτυχία!. ἔλεγε ὁ Λεώπης.

Ξαφνικὰ στάθηκε.

— Βρῆ!. ἔκανε φέροντας τὸ χεῖρι του πάνω ἀπ' τὸ ἕνα μάτι του, λησμονήσαμε τὸν Ρῶγα!

— Μωρὲ ἀλήθεια!. Καὶ εἶνε πρῶτης τάξεως ρῶγα, τώρα, γιὰ τὶ δουλεύει! Ἀλλὰ θάρθει;

— Αὐτὸ εἶνε δικιὰ μου δουλειὰ!. Τραβᾶτε σεῖς και θὰ τὸν φέρω!.

— Λές νὰ τὸν καταφέρεις;

— Σοῦ εἶπα εἶναι δικιὰ μου δουλιὰ!. Τραβᾶτε γιατί εἶνε ἡ ὥρα ποῦ σκολνᾷ!. Στοῦ Καλούδα!

Και ὁ Λεώπης ἔφυγε, χάθηκε μέσα στὸ πλῆθος μὲ γρήγορο βῆμα. Οἱ δυὸ ἄλλοι προχωρήσανε γιὰ τὴν ταβέρνα τοῦ Καλούδα.

Ἐνα τσιτσιρισμα γλυκό, διαπεραστικὸ και μιὰ μυρουδιὰ γαργαλιστικὰ ἔφθασε στὰ αὐτιά τους και στὰ ρουθούνια τους μόλις ἐφθάσανε.

— Ὡχ! Οἱ Σειροῆνες!. ἔκανε ὁ Μίρλας.

— Ὡ, Θεέ! βοήθη μας ἀπὸ τὸν πειρασμόν.

Μέσα εἶδανε σὲ μιὰ φουφοῦ ψηλὴ, τὸν ταβερνιάρη νὰ τηγανίζει μαριδες μὲ προσοχή.

— Κλείσε τ' αὐτιά σου, εἶπε ὁ Μίρλας στὸν Ἀλίμπη, καθὼς καθίσανε στη θέση τους, γιατί χάθηκες!

Και ἐνῶ ἔτσι συμβούλευε αὐτὸς ἐπρόσεξε.

Οἱ φωνὲς τῶν μαριδων, ποῦ ξαπλωμένες ἦτανε στὸ τηγάνι, τὶς ἄκουσε νὰ ὑψώνονται προκλητικῶς...

Ὁ Ἀλίμπης ἦτανε σιωπηλός. Στὸ νοῦ του ἐρχότανε ἡ κόρη ἐκεῖνη, ποῦ εἶχε δεῖ στὸ δρόμο, και ἕνα σκανδαλιάρικο ποῦ εἶχε τὸ πρόσωπό της, τοῦ ἀναβε τὴ μανία, τὴν ἐπιθυμία νὰ τρέξει νὰ τὴν ἀποκτήσει. Καὶ στη θέση τῶν παλιῶν συλλογισμῶν νέοι συλλογισμοὶ

ἐρχόντανε νὰ τὸν βοηθήσουν στὴν ἀγάπη του. Καὶ αἰσθανότανε καὶ ἐπιμονὴ μεγάλη νὰ συντρίψει ὅτι ἐμπόδιο τοῦ παρουσιαζόταν ἐμπρός.

Κάποτε κύταξε ἔξω στὸ δρόμο, ἐνῶ ὁ φίλος του ἐπρόσχε στὴ φουφοῦ, στὶς φωνὲς τῶν μαριδῶν, ἢ τῶν σηρείνων, καθὼς τὶς ἔλεγε, καὶ σὰν Ὁδησεὺς δεμένος κανένα κίνημα δὲν μποροῦσε νὰ κάνει γιὰ νὰ τὶς πλησιάσει.

Ἀπὸ μιὰ μαρμαρένια σκάλα, εἶδε, ἕναν μὲ σταχτιὰ ρούχα νὰ κατεβαίνει σιγά, σιγά βάζοντας τὰ γάντια του. Εἶχε τὸ γέλιο στὸ στόμα τοῦ εὐτυχισμένου. Κάποιος ἄλλος τὸν περιμένε κάτω, στὸ πεζοδρόμιο.

— Αὐτός, σκέφθηκε ὁ Ἀλίμπης, εἶνε πλούσιος, καὶ ἂν ἤθελε τὴν ἔπερνε !. Στὸ χέρι του εἶνε.

Καὶ ἀναστέναξε. Καὶ μὲ μιᾶς σὰ νὰ εἶδε πόσο τὸ χρῆμα ἔκανε τὸν ἕνα ἄνθρωπο νὰ διαφέρει ἀπὸ τὸν ἄλλον, πόσο ὕψωνε τὸν ἕνα καὶ πόσο κάτω ἔρριχνε τὸν ἄλλον.

— Τί θέλω γὼ τὴν ἀγάπη !. εἶπε μέσα σὲ μιὰ ἀπελπισία, ποῦ ἔδιδε ὅτι εἶχε σκεφθεῖ, τὰ σάρωσε ἢ τὰ ἔκρυψε μὲ τὰ θαμπάδια της, μὲ τὸ σκοτάδι της, καὶ κύταξε μέσα τὸν ταβερνιάρη, ποῦ τηγάνιζε, μὲ τὸ γελέκο, καὶ ξεσκουφότος, ἐνῶ πίσω του ἕνα κομμάτι ἀπ' τὸ κόκκινο ζουναρι τοῦ κρεμώτανε, τὸν φίλο του, μὲ τὶς λιγοστὲς ξανθὲς τρίχες γιὰ μουστάκι, νὰ κυτᾶζει τὶς μαρίδες καὶ νὰ πέρνει μυρουδιά.

Αὐτὸς γύρισε στὴ ματιὰ τοῦ Ἀλίμπη, τὸν εἶδε καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι του εἶπε σιγά καὶ μὲ κάποια ἔχθρα.

— Ἄτιμη φτώχεια !

Ἡ νύχτα ἐρχότανε. Σκοτάδι εἶχε ἀπλωθεῖ ποῦ μέσα θαμπὸς ὁ ταβερνιάρης φαινότανε. Γιὰ μιὰ στιγμή ἄφησε τὶς μαρίδες καὶ ἀναψὲ φῶς. Καὶ μὲ τὸ φῶς ποῦ ἀπλωσε τὶς φτερούγες του φωτίζοντας τὴν ταβέρνα, πῆγε ὁ Λεώπης μὲ ἕναν νέο μὲ στρογγυλὸ πρόσωπο, μελαχρινὸ καὶ μὲ γουρλωμένα μάτια, μεγάλα.

— Νά τον !

— Ἐπὶ τέλους !

Ὁ νέος τοὺς χαιρέτησε καὶ κάθησε.

— Λοιπὸν θὰ πιοῦμε; ρώτησε ὁ Λεώπης ποῦ στεκόταν ὄρθιος.

— Ἀκοῦς λέει ! ἀπάντησεν ὁ Μίρλας.

— Ναί ! Ἄς φέρει μισὴ ὀκᾶ, εἶπε ὁ νέος, ποῦ ἦταν ὁ Ρώγας, καὶ κάμποσες μαρίδες ! εἶνε ἔτοιμες ; ρώτησε τὸν ταβερνιάρη.

— Ἐτοιμες, ἔτοιμες ! εἶπε ἐκεῖνος χωρὶς νὰ στραφεῖ, κρατῶντας τὸ τηγάνι καὶ προσέχοντας στὸ τηγάνισμα.

Κοντὰ του, σ' ἕνα τραπέζι μιὰ πιατέλα ἦτανε γεμάτη μαρίδες.

Ὁ Λεώπης ἔτριψε τὰ χέρια καὶ κάθησε. Ὁ Μίρλας ἔξυσε τὸ κεφάλι του, χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλεῖ αὐτὸ ἀπ' ἔξω καὶ κύταξε τὸν Ρώγα.

— Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, Ρώγα, τοῦ εἶπε, γέροντας σ' αὐτόν, μοῦ δανεῖζεις τρεῖς δραχμῆς ;

— Οὐμ !. ἔκανε ἐκεῖνος.

— Τί οὐμ, θὰ σοῦ δώσω νὰ κρατᾶς κεῖνο τὸ ψαλίδι, τὸ καλό.

Λόγο τιμῆς !

Ὁ Λεώπης ἔλαβε μέρος.

— Μάριε, εἶπε στὸν Ρώγα, μὲ τὸ ὕφος του τὸ μελοδραματικὸ κέγῳ μαζί μ' αὐτὸν σοῦ δίνω τὸν λόγο μου. Θὰ σοῦ τὸ φέρω γώ !

Ὁ Ρώγας ἔγειρε τὸ κεφάλι στα πλάγια.

— Καλά, εἶπε.

Καὶ βγάζοντας τὸ πορτοφόλι του ἔδωσε τρεῖς δραχμῆς στὸν Μίρλα.

Ὁ Λεώπης ὄρθωσε τὸ κορμί του.

— Κάσιε, τοῦ εἶπε, τί τρέμεις ; Μὴ φοβᾶσαι τὴ μέλλουσα ζωὴ ; Πάει, πάει, παιδίον, ἐθάηκε ! Ὑπῆρξε μιὰ φορὰ καὶ ἕναν καιρὸ, ἀλλὰ τώρα ἀπωλέσθη !

— Ἄρκετὰ ὅμως, μὰ τὸ Θεό, ἔζησε ! εἶπε καὶ ὁ Ἀλίμπης.

— Ὅχι, Ὅρατιε, δὲν τρέμω γιαντὸ ποῦ λές, φοβοῦμαι καὶ κλαίω τὴν κατακαϊμένη γῆ ! Γιαντὴν θρηγῶ καὶ κλαίω ! Ποῦ μιὰ μέρα ὁ μόνος κάτοικός της θὰ εἶνε ὁ τυφλοπόντικας.

— Δὲ λέγεις καλά, Κάσιε, κακὰ πράγματα μοῦ λέγεις ! Τότε ἢ δόξα σου τί θὰ γενεῖ ;

— Θὰ ὑπάρχει ὁ τυφλοπόντικας νὰ τὴ θαυμάζει !. εἶπε ὁ Ἀλίμπης καὶ σκέφθηκε.

Θὰ γείνει ἄρα γε αὐτό ; Μετὰ ἑκατομμυρίων ζωῆ θὰ ὑπάρχει τίποτα ἐδῶ ἐπάνω ; Ὁ χρόνος δὲ θὰ τὰ φάει ὅλα ; Ἄνθρωπε, ἄνθρωπε ! Καὶ ἔτσι θὰ πάψει αὐτὴ ἡ γελοία καὶ λυπηρὰ κωμωδία !. . . Στὸ διάβολο !

— Κρασί !. Φώναξε ζαλισμένος, ποῦ σκέφθηκε αὐτὰ καὶ σὰ νὰ αἰσθάνθηκε, ἢ νὰ εἶδε τὸ βάθος τῶν χρόνων, ποῦ ὅλα θὰ πέφτανε, τὸ θηρίο τὸν χρόνο τὸν παμφάγο, μὲ τὴ μεγάλη, τὴν ἀμέτρητη δύναμη !. Εἶδε τὶς μαρίδες νὰ ἐρχονται στὸ πιάτο καὶ τοῦ φανήκανε σὰ νεκροὶ σὲ νεκροκράβατο.

Τὰ ποτήρια γεμίσανε καὶ χτυπήσανε δυνατὰ. Οἱ μαρίδες γενήκαν ἀφαντες.

— Ἄλλες τόσες ! Φώναξε ὁ Μίρλας.

— Θὰ τὸ κάψουμε !. βουχήθηκε ὁ Λεώπης.

Ὁ Ρώγας χαμογελοῦσε καὶ ἔξυσε τὸ σβέρο του. Ὁ Ἀλίμπης ἔτριψε χωρὶς νὰ μιλᾶ καὶ προσπαθοῦσε νὰ μὴ σκέπτεται. Καὶ αἰσθανότανε ζᾶλη πάλι στὶς σκέψεις τοῦ θανάτου, τῆς αἰωνίας σιωπῆς ποῦ χωρὶς νὰ θέλει περνοῦσαν ἀπ' τὸ νοῦ του.

Ἄλλη μισὴ ἦρθε. Καὶ ἡ νύχτα προχωροῦσε. Ἐνα πρόσωπο παρουσιάσθηκε στὴ μέση.

— Γειά σας !.

— Ὁ Ψαθούλας !

— Ἐπήγες ; ρώτησε αὐτὸς τὸν Ἀλίμπη.

— Ναί, ναί !. Αὔριο θὰ πάω. Ἐνα κάθισμα καὶ ἕνα ποτήρι !

Ὁ γέρο Ψαθούλας χτύπησε δυνατὰ μὲ τὴ μαγκούφα του τὶς πλάκες τῆς ταβέρνας.

— Ἄ, ἔτσι !. Εὐχαριστήθηκα, εἶπε καὶ κάθησε κοντὰ τους.

— Μὰ τί φῶς εἶν' αὐτό! ἔκανε.

— Κάπηλας! Σήκωσε τὸ φῶς!

Ὁ ταβερνιάρης σιγά, χωρὶς νὰ βιάζεται, ἀνέβηκε σ' ἓνα κάθισμα καὶ τὸ ὕψωσε.

— Ἔτσι ντέ! Ζωή!

— Παρηγοριά! εἶπε ὁ Ἀλίμπης.

Πάντα τοῦ φαινότανε τὸ φῶς νὰ τὸν κυτᾶζει παρήγορα, τοῦ φαινότανε σὰ γλυκὸ πρόσωπο, φιλικό, ἀγαπημένο νὰ τὸν κυτᾶζει μὲ συμπάθεια. Καὶ ἀρχίσανε ὅλοι μὲ μιᾶς νὰ τραγουδοῦνε κυκλωμένοι ἀπ' τὸ σύννεφο τῆς εὐδαιμονίας ποῦ ρίχνει τὸ θεῖο κρασί.

Τὰ περασμένα μας τὰ χρόνια

ἄχ τὰ νιάτα μας...

— Πιάσε μιὰ ὀκᾶ παιδί! Φώναξε ὁ Ψαθούλας χτυπώντας τὸ χέρι του ἄγρια στὸ τραπέζι.

Ὁ Μίρλας καὶ ὁ Λεώπης κυταχθήκανε μὲ τὰ πλάγια.

Ἦρθε ἡ ὀκᾶ, μαζὶ καὶ οἱ μαρίδες.

— Ἄς φέξει! Φώναξε ὁ Λεώπης.

— Ἄς μὴ φέξει! φώναξε ὁ Μίρλας.

Ὁ Ἀλίμπης μελαγχόλησε ξαφνικά, αἰσθάνθηκε αὐτὴ ὅλη τὴ χαρὰ σὰν κάτι πολὺ, πολὺ πρόσκαιρο, σὰ μιὰ ὀμίχλη ποῦ φεύγει καὶ ἀφίνει νὰ φανοῦνε τὰ πράγματα τὰ στερεά.

— Ὑστερα ἀπὸ λίγο; Πάλι τὰ ἴδια! εἶπε.

Ὁ Λεώπης ἄρχισε μὲ φωνὴ βαρυτόνου νὰ τραγουδᾷ ἓνα κομμάτι ἀπὸ μελόδραμα.

— Ὅχι, ὄχι αὐτό, ὄχι! Δὲ θέλουμε ἡμεῖς τέτοια! Τὸ ἄλλο, τὸ ἄλλο! φώναξε ὁ γέρο Ψαθούλας.

Πρῶτος ὁ Μίρλας ἄρχισε μὲ φωνὴ τριζάτου μπάσου.

Τὰ περασμένα μας τὰ χρόνια

ἄχ τὰ νιάτα μας

Τὰ γλυκοκελαϊδίσματά μας

ἄχ τὰ νιάτα μας.

— Ἄχ θὰ πεθάνω ἀπόψε!

Καὶ ὁ Ψαθούλας χτύπησε δυνατὰ μὲ τὴ μαγκούρα του τὸ τραπέζι.

— Μὴ τὰ κακαρώσεις, γιὰ τὰ θεό, γέρο Ψαθούλα, ἐδῶ καὶ μᾶς χαλάσεις τὸ γλέντι... τοῦ εἶπε ὁ Μίρλας.

— Μωρέ, γιὰ στάσου! ἐδῶ πάγωσα! ἔκανε αὐτὸς κυτᾶζοντας πίσω. Μωρὸ αὐτὴ ἡ πόρτα!

— Ἐξω ὁ γιατρός! Κλειστόν ἔξω!

Πρὶν ὁ ταβερνιάρης κινηθεῖ, ὁ Ἀλίμπης σηκώθηκε νὰ τὴν κλείσει, ἐνῶ οἱ τρεῖς ἄλλοι, καὶ ὁ Ψαθούλας στὴ μέση, ἀρχίσανε πάλι τὸ ἴδιο τραγούδι, πρίμο, σιγόντο, μπάσο.

Στὸ νοῦ του ἦλθε ἡ αὐριανὴ μέρα, ἡ δουλιὰ του καὶ μαζὶ τὸ πρόσωπο τῆς κόρης. Ἡ καρδιά του σαπατάρισε. Καὶ ἀντὶ νὰ κλείσει τὴν πόρτα βγήκε ἔξω, γέροντάς τὴν, καὶ στάθηκε γιὰ λίγο στὸν ψυχρὸ αἴρα.

— Ὑπάρχει εὐτυχία! εἶπε.

Ἐρριξε μιὰ ματιὰ ψηλά. Εἶδε ἓνα ἄστρο νὰ λάμπει δυνατὰ μέσα στὸν κατάμαυρο οὐρανὸ καὶ τοῦ φάνηκε σὰν πλοῖο, οἱ ἀκτίνες του σὰν κατάρτια, πανιά, νὰ ταξειδεύει, νὰ ταξειδεύει, ἓνα ταξειδί αἰώνιο!

Ἄνεμος δυνατὸς φουσοῦσε τὸ πρωὶ ποῦ σηκώθηκε. Σκόνη, σκόνη ἔτρεχε στὴ γραμμὴ, καὶ χαμηλὰ σὰ νὰ ἔπαιζε τὸ σιδηρόδρομο. Ἄλλο σύννεφο σκόνης ὑψώνετο πέρα στὸν γαλανὸ οὐρανὸ καὶ τοῦ χαλοῦσε τὸ χρώμα. Σύννεφα κομματιασμένα, λίγα, σκορπιστά.

Ἐμεινε λίγο στὸ παράθυρο γιὰ νὰ περάσει λίγη ὥρα, γιὰτὶ ἦτανε ἀκόμα πολὺ πρωί. Ἄν καὶ τοῦ ἐρχότανε νὰ τρέξει καὶ νὰ βρεθεῖ στὸ κατάστημα τοῦ Γεωργούλα.

Θυμήθηκε τὴ χθεσινὴ διασκέδαση, τὰ λόγια, τὰ τραγούδια καὶ χαμογέλασε.

Ἐνα παράθυρο ἀνοῖξε κοντὰ ἐκεῖ καὶ μιὰ μορφή γυναικεία εἶδε νὰ φανεῖ καὶ νὰ τὸ στερεώνει ἀχτένιστη. Τὰ μπράτσα τῆς ἄσπρα, παχουλὰ... Πάλι χάθηκε.

Τὸ πρόσωπο τῆς κόρης ἐκείνης παρουσιάσθηκε καὶ τοῦ ἔφερε συγκίνηση.

Νάταν ἐκείνη γυναίκα του καὶ νὰ ἔμεναν ἔτσι σ' ἓνα σπιτάκι...

Σταμάτησε σὰ νὰ κύταξε τὸν ἥλιο καὶ δὲν μπόρεσε νὰ ὑποφέρει τὴ λάμψη του.

Ἄμα πιᾶσει δουλιὰ θὰ κυτᾶξει νὰ τὴν δεῖ, θὰ πάει...

Ἐνας κρότος ἔγινε ἀπὸ πάνω σὰ νὰ πηδοῦσαν, ἔπειτα ἄλλος, ἄλλος.

— Στὸ διάβολο!

Ἐθύμωσε καὶ τοῦ ἦρθε ἐπιθυμία νὰ τὴ φωνάζει, ἀλλὰ κείνη τὴ στιγμὴ σὰ νὰ βγήκε ἀπὸ τὸ θυμὸ του, ἢ ἦρθε μαζὶ μαντόν, τοῦ φάνηκε νὰ εἶδε ἓναν ἄνθρωπο μὲ σταχτιὰ ρούχα, νὰ κατεβαίνει γελαστός, βάζοντας τὰ γάντια του, τὴ μαρμαρένια σκάλα πλουσίου σπιτιοῦ... Τὸν θυμήθηκε. Καὶ χωρὶς νὰ σκεφθεῖ, πὼς παρουσιάσθηκε αὐτός, καὶ πὼς τοῦ φάνηκε, μελαγχόλησε, μελαγχόλησε πολὺ καὶ βγήκε ἔξω χωρὶς νὰ ξυπνήσει τὴ μάνα του.

Αἰσθανόταν ἑλαφρὸ πονοκέφαλο. Ἐνας καβυλάρης μὲ χαλὶ ροῦχο ἔτρεχε πάνω σ' ἓνα κόκκινο ἄλογο μέσα στὴν ἀραιὰ σκόνη τῆς γραμμῆς τοῦ τραίμου.

Προχώρησε γιὰ τοῦ Γεωργούλα.

Ὁ ἄνεμος ἦτανε ψυχρός.

Στὸ δρόμο εἶδε νέες νὰ πηγαίνουν στὴ δουλιὰ τους καὶ πάλε τὸ πρόσωπο τῆς κόρης φάνηκε στὸ νοῦ του.

— Ὅριστε, ἔκανε τώρα, σκληρὰ στὸν ἑαυτό του, ψωμί δὲν ἔχουμε νὰ φᾶμε καὶ ραπανάκια γιὰ τὴν ὄρεξη γυρεῦομε!

Μέσα από κάτι λόφους ξηρικούς, ξερούς, κίτρινους, ένα σύννεφο, μιὰ στήλη σκόνης, υψώθηκε κοκκινωπή στον ουρανό και με γύρους, γύρους γρήγορους ερχότανε προς τὰ ἐκεῖ. Ἡ κορυφή της χανότανε ψηλά.

Μιὰ ἀνάμνηση μακροῦν τοῦ ἤρθε.

Τέτοια μέρα ἦτανε! Φυσοῦσε ἄνεμος δυνατὸς τοῦ οὐρλιαζε στὰ αὐτιά των, τραγουδοῦσε κάτι δυστυχίες, ἔκλαιε. Αὐτὸς πηγαινε μὲ τὴ μάνα του και τὸ θεῖο του στὸ ψηλὸ φρούριο, ποῦ μαῦρο ὑψώνετο πέρα. Ξαφνικά μιὰ στήλη σὰν ἀπὸ φωτιά και ἀέρα φκιαγμένη φάνηκε νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ ψηλὸ, σκυθρωπὸ φρούριο γυρίζοντας, χορεύοντας ἕναν ἀπαίσιον χορὸ. Καὶ ερχότανε ψηλὴ, πανύψηλη σὰ νάτανε κάποιο φάντασμα θανάτου, σὰ νάταν αὐτὸς ὁ θάνατος χορεύοντας τὸ χορὸ τῆς χαρᾶς του.

Καὶ ἤρθε κοντὰ τους, τοὺς κύκλωσε, τοὺς ζάλισε και διαλύθηκε, χάθηκε σὰ νὰ πῆδησε στὸ ἄπειρο. . . Καὶ ἔτσι ἐπίστεψε τότε ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ πατέρα του βρισκότανε μέσα κεῖ κλεισμένη, αὐτὴν αὐτὸ κρατοῦσε. . .

Καὶ δὲν εἶχε ἀπατηθεῖ. Τὸν πατέρα του τὸν εἶχανε κόψει κείνη τὴν ὥρα. . .

— Τί ἔχουμε ὑποφέρει, τί ἔχουμε. . . εἶπε μὴ τολμῶντας νὰ προχωρήσει ἀκόμα στὴν ἐνθύμηση.

Στὸ κατάστημα δὲν βρῆκε τὸν Γεωργούλα και κάθησε περιμένοντας.

Ὁ Γεωργούλας δὲν ἄργισε ὅμως νὰ φανεῖ. Μπῆκε μέσα οἰχνοῦντας σαυτὸν μιὰ ψυχρὴ ματιά και μιὰ πιὸ ψυχρὴ καλημέρα.

Ἄπ' αὐτὰ ὁ Ἀλίμπης ἔβγαλε κακό. Ὁ Γεωργούλας κάθησε μέσα στὸ καγκελωτὸ χώρισμα ὅπου ἦτανε τὸ γραφεῖο του και ἄρχισε νὰ κινεῖται τὰ χαρτιά του, τὰ βιβλία του, νὰ σημειώνει. Κάποτε τοῦ ἔρχετο μιὰ κορυφή, γρήγορη ματιά.

Αὐτὸς μὲ τὸ καπέλο στὰ χέρια, ὄρθιος, περίμενε. Μιὰ ἀπελπισία, λύπη τὸν ἐκυρίευε.

Ἐπὶ τέλους ὁ Γεωργούλας ἄφισε τὴν ἐργασία του και τὸν εἶδε. Κούνησε τὸ κεφάλι ἐλαφρά.

— Σκούρα τὰ πράγματα, τοῦ εἶπε. Τίποτα δὲ θὰ κάνουμε δυστυχῶς!. Ὁ σύντροφός μου βρῆκε κάποιον ἄλλον, και μάλιστα, ἔκανε και τὴν κουταμάρα, και τοῦ ἔδωσε και λεφτά, γιατί εἶχε μεγάλη ἀνάγκη. . . Ὡστε. . .

Σώπασε και δὲν εἶπε τίποτα ἄλλο. . . μόνο τέντωσε τὸ λαιμὸ του, τὸ σαγόνι του πρὸς τὰ κάτω.

Ὁ Ἀλίμπης προσπάθησε νὰ χαμογελάσει.

— Δὲν πειράζει, κύριε Γεωργούλα. τοῦ εἶπε, ἀφοῦ δὲν ἦτανε τυχερό. . .

Και ἔφυγε.

Ὅλα φεύγανε, χανόνταν, ἐλπίδες, ὄνειρα, ποῦ μόλις ἔκαναν νὰ φανοῦνε σὰ νὰ τὰ σάρωσε μεγάλος ἀνεμοστρόβιλος και μαζί ἡ μορφή τῆς κόρης πέρασε γρήγορη, ἔπεσε, χάθηκε σὰν εἶδωλο, ποῦ τὸ ρίχνει, μόλις σταθεῖ πάλι, νέα καταστροφή. . .

Ἄπ' τὰ βουρκομένα μάτια του, καθὼς ἦταν ἔτοιμα νὰ χύσουνε

δάκρυα, πετάχθηκε, μιὰ φλόγα και τὰ ἔκανε νὰ γείνουν στεγνά, νὰ ξεραθοῦνε. Καὶ ἐπεθύμησε κάτι κακὸ μεγάλο νὰ ἔκανε στὴν ἀνθρωπότητα και νὰ ἔβριζε, νὰ ἔβριζε τὴ μεγάλη δύναμη τοῦ διευθύνει τὰ πάντα! . . .

Οἱ μορφὲς τῶν φίλων του φανήκανε στὴν ἐνθύμησή του και αἰσθάνθηκε τότε κάτι εὐχάριστο, γλυκὸ μέσα του νὰ ξανοίγει.

Θὰ τοὺς ἔλεγε, θὰ τοὺς ἔλεγε τί εἶχε πάθει, τὴν ἀπελπισία του. . . Καὶ βιάζετο γρήγορα πρὸς τὴν ταβέρνα τοῦ Καλούδα σὰν ἐκεῖ θὰ εἴρισκε καταφύγιο ἀπ' τὴν ἀπελπισία τοῦ τὸν ἔδεσσε.

Ἐνα παιδάκι, εἶδε, νὰ σέρνει τὰ γυμνά του πόδια στὸ δρόμο και νὰ σηκώνει σκόνη σὰ νὰ βοηθοῦσε τὸν ἄνεμο.

— Νάμουν!

Μετανόησε εὐθὺς και σκέφθηκε ἕνα γέρο, ἐλεύθερο, στὸ τέλος τοῦ βίου του, ζητιάνο, και σ' αὐτὸν βρῆκε τὸ καλὸ, τὴν εὐτυχία, ποῦ ἔκανε νὰ ἐπιθυμήσει στὸ παιδί.

Μέσα στὴν ταβέρνα δὲν βρῆκε κανέναν ἀπ' τοὺς δικούς του. Ὁ κύριος Θωμᾶς, ἕνας ἐξηγτάρης, χωρὶς σπίτι, χωρὶς κανέναν, ράφτης ἄλλοτε, συνάδελφος τοῦ Μίριλα, στεκότανε στὴ μέση φορῶντας τὴ μάρνη βελάδα του, ἐνθύμηση ἡμερῶν δόξας. Ἦτανε μεθυσμένος. Ἔστριβε, κάθε τόσο, τὸ μουστάκι του και κύταζε τὸ ταβάνι πιάνοντας τὸ μέτωπό του.

Ὁ Καλούδας σ' ἕνα τραπέζι, κοντὰ στὸ τεζάχι, ἔστριβε πατάτες μέσα σ' ἕνα τρυπητό.

Στάθηκε σιωπηλὸς και κύταζε. Ξαφνικά θυμήθηκε πῶς αὐτὴ τὴν κίνηση τὴν ἔκανε και ἕνα ἄλλο χέρι ἀγαπημένο, ὅλο οὐτίδες. Τὸ χέρι τῆς μάνας του. Καὶ αἰσθάνθηκε μελαγχολία, λύπη στὴν ἐνθύμησή της.

Ὁ κύριος Θωμᾶς τὸν πλησίασε μὲ ὑγρὰ μάτια, γιατί πάντα τοῦ ἦτανε δακρυσιμένα.

— Μπορεῖτε νὰ μοῦ πεῖτε εἶμαι μεθυσμένος, ἢ δὲν εἶμαι; τὸν ρώτησε.

— Αὐτὸ φαίνεται. . .

— Τίποτα δὲ λές. . . ἀπάντησε μὲ μιὰ κίνηση τοῦ χεριοῦ γεμάτη ἀγανάκτηση. Ἐγὼ θέλω κάτι νέο νὰ μοῦ πεῖς. . .

— Δὲν σοῦ τεριάζει τίποτα νέο, γιὰ νὰ σοῦ πεῖ κανεὶς, κύριε Θωμᾶ, ὅλα σου εἶνε παλιά. . . τοῦ εἶπε ὁ ταβερνιάρης χωρὶς νὰ πάψει τὸ στύψιμο.

— Ἄ ξέρω. . . ἔχεις δίκαιο. . .

Σώπασε και τραβίχθηκε κοντὰ στὴν πόρτα. Σκούπισε τὰ μάτια του μ' ἕνα μαντίλι βρώμικο, κιτρινωπό. . .

— Νὰ τὰ σύννεφα τρέχουν ἄγρια. . . εἶπε σὲ λίγο, κινεῖται ψηλά. Τί θεῖο πράγμα. . . Τὰ σύννεφα στὸν οὐρανό. . . Νὰ και ἕνας γλάρος. . .

— Γλάρος. . . Περιστέρι, χριστιανέ μου, θάτανε. . .

Χωρὶς νὰ πεῖ ἄλλο, νὰ ἀπαντήσῃ ὁ κύριος Θωμᾶς, ἀνοῖξε τὴν πόρτα και ἔφυγε.

Ὁ ταβερνιάρης πάνω στή δουλιά του θυμήθηκε νὰ ρωτήσῃ τὸν Ἀλίμπη.

— Τί ἀπέκαμες ; Δὲν πῆγες ;

— Θὰ βγάλει κάποιον ποῦ ἔχει ἀκόμα καὶ ἔπειτα . . εἶπε αὐτὸς μὴ τολμῶντας νὰ πει τὴν ἀλήθεια. Καὶ σιγὰ τραβίχθηκε καὶ κάθησε στὴ θέση ποῦ καθόντανε κάθε βράδυ. Ὁ ταβερνιάρης τελείωσε τὴ δουλιά του καὶ χάρθηκε μέσα σ' ἓνα δωμάτιο ποῦ ἦτανε στὸ βᾶθος. Ἀπ' ἐκεῖ παρουσιάστηκε τὸ παιδὶ καὶ βιαστικὸ πλησίασε τὸ τραπέζι ποῦ δούλευε ὁ ταβερνιάρης, καὶ ποῦ ἦτανε γεμάτο σκουπίδια, καὶ τὸ καθάρισε.

Ὁ Ἀλίμπης εἶδε ὅτι φοροῦσε αὐτὸ καινούργια παπούτσια. Καὶ κῦτάξε καὶ αὐτὸς τὰ δικά του.

— Ἐγώ . . Ἄλλοίμονο . . εἶπε κουνῶντας τὸ κεφάλι.

Καὶ ὕστερα.

— Μὰ τί νὰ κάνω ; . .

— Δουλιά, δουλιά . . ἀπάντησε στὴν ἐρώτησή του.

— Ποῦ νὰ βρῶ . . Δουλιά, μὰ ποῦ εἶνε ; Μὴ δὲ ζήτησα ; .

— Χέρια ἔχεις δυνατά . . Ἐργάτης . . Σούφρωσε τὰ φρυδιά. Καὶ ἔτσι νὰ κάνει, τί κάθεται ; Στὰ γυαλιὰ τῆς κλειστῆς πόρτας τὸ κόκκινο πρόσωπο τοῦ Ψαθούλα παρουσιάστηκε καὶ κόλησε σ' αὐτὴ κυτᾶζοντας μέσα στὴν ταβέρνα.

Ὁ Ἀλίμπης τοῦ ἔνεψε. Ὁ Ψαθούλας ποῦ τὸν εἶχε δεῖ, ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ μπῆκε μέσα.

— Καλὴ μέρα . . τοῦ εἶπε. Τᾶμαθα . . Κεῖνος ὁ ἄτιμος φταίει ὁ Δαβλίδας . . Αὐτὸς τᾶκανε . . Πῆγε καὶ τὸν ρώτησε ὁ Γεωργούλας, γιατί σὲ ἔβγαλε καὶ αὐτὸς τοῦ εἶπε καὶ τὸν συμβούλεψε νὰ μὴ σὲ πάρει . . Ἄ, θὰ τοῦ τσακίσω τὸ κεφάλι . .

— Καὶ γιατί νὰ τὸν συμβουλέψῃ νὰ μὴ μὲ πάρει. Τίποτε κατὰ δὲν τοῦ ἔκανα γώ, ἔτσι μὲ βγάλε, εἶπε πῶς θὰ ἔπερνε ἓνα συγγενὴ του φτωχό . . τοῦ εἶπε ὁ Ἀλίμπης κόκκινος.

— Ναί, τὸ παραδέχομαι . . Ἀλλὰ δὲ σοῦ εἶπε τὴν ἀλήθεια . .

Καὶ γέροντας ὁ γέρο Ψαθούλας τοῦ εἶπε σιγὰ.

— Ξέρεις γιατί σ' ἔβγαλε ; γιατί, λέει, τὸν πατέρα σου τὸν κόψανε στὴν καρμανιόλα . .

Ἀφοῦ ἔφαγε κάθησε κοντὰ στὸ παράθυρο καὶ προσπάθησε νὰ διαβάσῃ ἓνα βιβλίον, ποῦ ἀπὸ καιρὸ τοῦ εἶχε δώσει ὁ Λεῶπης. Ἦθελε νὰ ἀπασχολήσῃ τὸ νοῦ του, νὰ μὴ σκέπτεται. Καὶ εἶχε βασιανιστεῖ πολὺ, πολὺ ἀπ' τὶς σκέψεις. Πῶς νὰ ἔκανε ; Ἄν τοῦ συνέβαινε αὐτὸ καὶ σὲ ἄλλους . . Καὶ τοῦ ἐρχότανε ζᾶλη, ζᾶλη καὶ ἐπιθυμία νὰ ἐκδικηθεῖ. Εἶδε καὶ νὰ ἀγαναχτεῖ κρυφὰ ἐναντίον τῆς μνήμης τοῦ πατέρα του, θύμωσε ὁμως τότε καὶ ἔβρισε τὸν ἑαυτὸ του. Λίγη παρηγοριὰ τοῦ δώσανε κάτι λόγια τοῦ γέρο Ψαθούλα. Τοῦ εἶπε πρὶν αὐτὸς ὅτι θὰ πῆγαινε νὰ τοὺς κάνει νὰ κλείσουνε τὰ στόματά τους. Ἀλλ' εἶχε πάρει καὶ μιὰ ἀπόφαση. Μὰ ποιὸς νὰ τὸ εἶπε στὸν Δαβλίδαν . . Ὁ καιρὸς ἀκόμα εἶχε χαλάσει, ἐνῶ γιὰ λίγο ὁ ἄνεμος

εἶχε κοπεῖ, ξανάρχισε νὰ φυσᾷ πιὸ δυνατὸς καὶ ψυχρὸς. Καὶ ὁ οὐρανὸς εἶχε γεμίσει σύννεφα πάλι.

Στὴ μάνα του ἦρθε ἐπίσκεψη. Καὶ ἦταν αὐτὴ μιὰ παλιὰ τῆς γειτόνισσα, ποῦ δὲν καθότανε πιά ἐκεῖ, σαυτὴ τὴ γειτονιά. Καὶ ἀρχίσανε τὰ δικά τους.

Ὁ Ἀλίμπης δὲν μπόρεσε νὰ διαβάσῃ.

Ἄκουγε τὴ μάνα του νὰ γελᾷ ἀμέριμνα γιατί δὲν τῆς εἶχε πρὶν τὴν ἀποτυχία, καὶ ἀισθανότανε λύπη, λύπη γι' αὐτή. Καὶ μιλοῦσε γιὰ τὴ γειτονιά.

Ἦταν εὐχαιοποιημένη πολὺ ποῦ μένανε κεῖ, ἀλλὰ θὰ μποροῦσαν ἂν πῆγαινε ἔτσι τὸ πρᾶγμα νὰ μείνουν ἀκόμα ;

Καὶ στὸ νοῦ του ἦρθε, σὰ νὰ ἠθέλε νὰ δυναμώσῃ τὴ λύπη του, ἦρθε ἡ ἡμέρα, ποῦ εἶχαν ἔρθει σ' αὐτὸ τὸ σπίτι. Ἦταν ὅταν αὐτὸς τώρα καὶ λίγα χρόνια, εἶχε βρεῖ ἐργασία στοῦ Δαβλίδαν. Καὶ τὴν εἶχε βρεῖ τὴ θέση αὐτὴ πάνω στὸν καιρὸ ποῦ ἡ μάνα του εἶχε συντριφεῖ ἀπ' τὴ δουλιά καὶ εἶχανε φάει ὅσα λεπτὰ εἶχανε φέρει ἀπ' τὴν πατρίδα των. Ὅταν ἡ μάνα του εἶδε τὸ σπίτι αὐτό, εἶδε καὶ τὸ παράθυρο, ποῦ εἶχε στὸ δρόμο, ἐδάκρυσε.

— Ἄ, ὦραϊα, ὦραϊα . . Καὶ παράθυρο στὸ δρόμο . . Παιδάκι μου νᾶχεις τὴν εὐχή μου . .

Χρόνια πολλὰ εἶχε νὰ δεῖ ἔτσι σπίτι. Ἀπὸ τότε ποῦ βρισκόντανε στὴν Ἀθήνα κατοικοῦσανε πάντα σὲ δωμάτια ποῦ ἦτανε σὲ βᾶθος ἀδῆς, ἢ μάντρας. Νερὰ λιμνάζαν ἐμπρὸς τους, κοφίνια, σκάφες, σοῦστες, ὄρνιθες γυρίζανε, πάπιες, γουρουνία κυλιόντουσαν στὴ λάσπη τῆς μαύρης . .

Ἡ μάνα του ἔπλενε, ξενόπλενε καὶ αὐτὸς ἐσπουδάζε. Τί κακὲς, τί δύστυχες μέρες ποῦ περνοῦσαν . . Καὶ πιὸ πολὺ φαινόταν ἡ δυστυχία τὶς ἡμέρες τὶς καλές. Ἡ κάθε καλὴ μέρα, ποῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γλεντοῦσανε καὶ οἱ κάτοικοι οἱ ἄλλοι τῆς μάντρας φοροῦσανε τὰ ἑορτάσιμα ρούχα τους, γι' αὐτοὺς ἦτανε πένθος καὶ λύπη . . Καὶ τὰ λεπτὰ τους τὰ λίγα, ποῦ εἶχανε φέρει μαζί τους ἀπ' τὴν πατρίδα των, φεύγανε σιγὰ, σιγὰ, γιατί ἡ πλύση τῆς μάνας του δὲν ἔβγαζε τόσα ὅσα χροιάζονταν . .

Ὁ Ἀλίμπης ἄφησε τὶς σκέψεις καὶ ἔκλεισε τὸ βιβλίον. Τοῦ ἦρθε νὰ βγεῖ ἔξω, νὰ τρέξῃ μήπως βρεῖ καμμιά δουλιά, ὅτι δουλιὰ καὶ ἂν ἦτανε, ἀλλὰ κρατήθηκε.

— Αὔριο, αὔριο . . εἶπε.

Ἡ μάνα του καὶ ἡ γειτόνισσά της μιὰ γρηὰ παχειὰ μὲ μαῦρα καὶ μὲ μιὰ ἐλιά, κρεατοεληὰ στὸ μάγουλο μὲ τρίχες ψαρρὲς, ξακολουθοῦσανε τὴν ὁμιλία τους. Ἄκουσε τί λέγανε. Ἡ ξένη διηγότανε πῶς ἓνας ἔμπορος πλούσιος, ποῦ εἶχε κάποιο μεγάλο σπίτι, μαρμαρένιο, κεῖ κοντὰ, ὅταν τοῦ ἔφερναν πράγματα, ἐμπορεύματα, φώναζε τὴ γυναίκα του νὰ τ' ἀνοίξῃ, ἢ νὰ κάνει αὐτὴ τὴν ἀρχὴ γιατί τὴν εἶχε γιὰ γουρλίνα : Ἀπὸ τότε ποῦ τὴν ἐπῆρε εἶχε γείνει πλούσιος, ἐνῶ πρὶν ἦτανε μηδέν . . Καὶ αὐτὴ πάει μὲ ὅσα χρήματα καὶ ἂν ἔχουν κάνει, καὶ ἀνοίγει τὰ ἐμπορεύματα καὶ ἔτσι χρήματα, χρήματα ἄφθονα ἀκόμη τοὺς ἔρχονται . .

— Καὶ ἔπειτα ; ρώτησε ὁ Ἀλίμπης. Καὶ στὸ νοῦ του παρουσιάσθηκε ὁ θάνατος ποῦ ὅλα τὰ σβύνει. .

Πάνω στὶς σκέψεις αὐτὲς ἄκουσε ἔξω φωνὲς γνωστὲς καὶ μὲ χαρὰ εἶδε τοὺς δυὸ φίλους του νὰ στέκονται καὶ νὰ κυτᾶζουνε στὸ παράθυρό του.

— Νὰ ὁ Βροῦτος. ἔμουγκρισεν ὁ Λεώπης, δείχνοντας τὸν Ἀλίμπη στὸ Μίρλα.

— Δὲ βλέπεις καὶ κακὰ Ὅρατιε.

— Σκάσε Κάσιε ! . .

Καὶ οἱ δυὸ, χωρὶς νὰ τοὺς μέλει γιὰ τὸν ψυχρὸ ἄνεμο, μὲ τὰ σακάκια ἀνοιχτὰ καὶ τοὺς λαιμοδέτες νὰ ἀνεμίζονται, στεκότανε γεμάτοι εὐθυμία στὸ πείσμα τῆς φτώχειας των. Ὁ Λεώπης αὐτὴ τὴν ἡμέρα φοροῦσε πλατύγυρο καπέλο μαῦρο κι' αὐτὸς.

— Μποροῦσε, ποῦ λές, Ὅρατιε, ἄρχισε ὁ Μίρλας νὰ μιλᾷ μὲ ἴσιο σῶμα καὶ τεντωμένο λαιμὸ στὸ Λεώπη, σὰ ν' ἔξακολουθοῦσε ὁμιλία ποῦ εἶχε διακόψει καὶ νὰ μὴν ἔδινε πιά προσοχὴ στὸν Ἀλίμπη, μποροῦσε ὁ παπᾶς νὰ ἔλεγε:—Βάλλε τὸν δάκτυλο στὸ στόμα σου καὶ ἐκβάλλε τὸν Σατανᾶ τῶν Σατανᾶδων ποῦ ἔρριξες μέσα σου. .

— Σκάσε, Κάσιε, καὶ δὲν τὰ λές καλά.

— Ποιοὶ εἶνε ἀπ' ἔξω ; ρώτησε ἡ μάνα τοῦ Ἀλίμπη.

— Ὁ Λεώπης καὶ ὁ Μίρλας.

Ἡ ξένη σηκώθηκε.

— Γιατί ; .

— Ὅρα εἶνε νὰ πάω. .

— Θάρθεις ; ἔνεψε καὶ εἶπε ὁ Λεώπης στὸν Ἀλίμπη.

Αὐτὸς κοίτησε τὸ κεφάλι λέγοντας μ' αὐτὸ ὅτι θὰ πάει.

Ἡ ξένη ἔφρευγε καὶ τὸν χαιρέτησε. Ἡ μάνα του τὴν συνοδεύει ἴσαμε ἔξω. Καὶ θὰ βγῆκε καὶ στὴν πόρτα, γιατί εἶδε τοὺς δυὸ φίλους του νὰ χαιρετοῦνε μὲ εὐγένεια βγάζοντας τὰ πλατεῖά τους καπέλα, τὰ λιγδωμένα.

— Ἐρχόμεθα.

— Εὐχαρίστως. εἶπανε σὲ κάτι λόγια τῆς μάνας του, ποῦ δὲν μπόρεσε νὰ τ' ἀκούσει καθαρά.

Ὁ Ἀλίμπης ἤξερε ὅτι ἡ μάνα του ἢ διωγμένη, ἢ κυνηγημένη ἀπ' ὄλους, ζητοῦσε τὴ συντροφιά καὶ εὐχαριστιότανε πολὺ ὅταν ἔβλεπε νὰ πηγαίνουν στὸ σπίτι της.

Οἱ δυὸ φίλοι του μπόρναν μέσα, ὁ ἓνας κοντὰ ἀπ' τὸν ἄλλον, βγάζοντας τὰ καπέλα τους. Ὁ Ἀλίμπης παρατήρησε ὅτι πάλι αὐτὴ τὴν ἡμέρα τοὺς εἶχε πιάσει ἡ μεγάλη εὐγένεια, ποῦ κάθε τόσο, τοὺς ἔπιανε.

Ἡ μητέρα του τοὺς ἀκολουθοῦσε γελαστή.

— Καλῶς τους, καλῶς τους, τοὺς ἔλεγε.

— Μὴ ρωτᾶς, ὅταν τὸ ἔμαθα πῆγα. ἄρχισε ὁ Λεώπης νὰ λέει, ἀλλ' ὁ Ἀλίμπης μ' ἓνα νέψιμο τὸν ἔκανε νὰ σωπάσει.

Καθὼς ὅμως τοῦ Ἀλίμπη ἡ μάνα πήγαινε νὰ τοὺς φέρει λίγο νερό, λυπημένη γιατί δὲν εἶχε γλυκὸ νὰ τοὺς τρατάρει, τοῦ εἶπε σιγά.

— Τὰ μάθαμε, ποῦ λές, ἀπ' τὸ γέρο Ψαθούλα. . Στὸ διάβολο. Στὸ διάβολο. . Δὲν ξέρεις πῶς εἶμαι. .

— Μωρὲ καλά θὰ κάνω κ' ἐγώ, εἶπε ὁ Μίρλας, κουνῶντας τὸ χέρι του κοφτά, ποῦ θὰ τοῦ δώσω ! Μακρυνά ! μακρυνά ἀπ' αὐτὸν τὸν τόπο.

Ὁ Λεώπης κουνοῦσε τὸ κεφάλι ἀπελπιστικά. Ὁ Ἀλίμπης κατέβασε τὸ κεφάλι. Πῶς ἤθελε καὶ αὐτὸς νὰ ἔφρευγε !

Ἡ μάνα του ἔφερε τὸ νερὸ καὶ ἅμα ἤπιανε πῆρε τὰ ποτήρια καὶ ἔφρυγε πάλι.

Ὁ Μίρλας κάτι ἔβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη του καὶ τὸ ὕψωσε δείχνοντας το.

— Τρεῖς της ! εἶπε.

— Βρέ ! ἔκανε ὁ Λεώπης μισανοίγοντας τὰ χέρια τῆς παλάμης σὰ νὰ ξαφνιασθῆκε. Καὶ ποῦ βροθήκανε αὐτά ; Αὐτὸς ὁ θησαυρός ; Ἔ, ἔ, Κάσιε ; Ἀγαπητὲ Κάσιε ; Μὴ κατὰ λάθος ἐπῆρες καμμιὰ βουτιὰ σὲ κανενὸς τὸ θυλάκιον ;

— Μὲ συγχωρεῖς, Ὅρατιε, μὲ συγχωρεῖς. Τὸ ψαλίδι μου, τὸ ξίφος μου ἤθελα νὰ πῶ, ἐπούλησα στὸ Ρῶγα. . Τοῦ ἤθελα τρεῖς καὶ τοῦ πῆγα τὸ ψαλίδι, τὸ ξίφος μου δηλαδή, ὅλο ἢ γλῶσσα μου κάνει λάθος, καὶ τοῦ εἶπα :—Δῶσε μου ἄλλες τρεῖς καὶ πάροτο ! Ἐμένα μοῦ εἶνε ἄχρηστο στὸν τόπο αὐτόν ! Τί νὰ δουλεύω καὶ νὰ πεινῶ. . . δὲ δουλεύω καθόλου. . Καὶ μοῦ τις ἔδωσε γρήγορα καὶ μὲ χαρὰ μεγάλη. .

— Καλὰ ἔκαμες, Κάσιε, καλά. . Μπράβο. . Πρῶτὴ φορὰ ποῦ σκέφθηκες τόσο ὠραῖα. . Μὰ τὸν Δία καὶ τὸν Ἐρμῆ τὸν κλέφτη, τὸν παντοεινὸ θεὸ τῶν Ἑλλήνων ! Ἐκανες ἄριστα ! σὰ σοφὸς ἀνὴρ. Καλλίτερα νὰ πουλᾶς παρὰ νὰ βάζεις ἀμανάτι. . Τώρα γιὰ νὰ δοῦμε. Τί νομίζετε, δὲν ἔχω κ' ἐγώ ; Για, γιὰ ! Ἐδῶ κυττᾶτε. . Βλέπετε ; . Κάποιος γελάστηκε καὶ μοῦ ἔδωσε, δανεικὰ καὶ ἀγύριστα, μιὰ δραχμὴ.

— Αὐτὸ εἶνε θαῦμα ! Φώναξε ὁ Μίρλας. Καὶ ποιοὺς ἦταν αὐτὸς ;

— Ἀστετον ! Τὸν λυποῦμαι, μὰ τὸ Θεό, ἀλλὰ τί νὰ τοῦ κάνω ; δὲ θὰ τοῦ τὴ δώσω ! Ἄν καὶ αὐτὸς δὲν πιστεύω νὰ τὸ πολυπιστεύει ὅτι θὰ τὴν ξαναἰδεῖ, γιατί δὲν εἶνε τόσο πολὺ κοντός !

— Ἄς εἶνε. . Σὺ εἶσε θέσει καὶ ὄχι φύσει κανονιέρης, ὅπως ἔλεγε ὁ πρόων ταβερνιαρῆς μας, ποῦ ἔκοβε στὴν καθαρεύουσα ! . . .

— Καί, μὰ τὸ θεό, εἶδε τέτοιους ὄχι λίγους, ὁ φουκαρῶς !

— Ὅπου θ' ἀναγκαστεῖ στὸ τέλος νὰ γείνει καὶ αὐτὸς. Πόσα τοῦ θέλαμε ;

— Λοιπὸν τί θὰ κάνουμε ; τοὺς διέκοψε ὁ Ἀλίμπης.

— Τί θὰ κάνουμε ; Φιλοσοφία θέλει ; Νὰ ἐμπρός γιὰ τοῦ Καλοῦδα ! Ἄρχισε κρῦο καὶ θὰ εἶνε σὰ βρῦση οὐρανία. .

— Ἐμπρός πάμε.

— Κάσιε, Κάσιε !

— Τί θέλεις Ὅρατιε ;

— Μοῦ μύρισε τσιγάρο ! Καὶ εἶσε, εἶσε ἀχρεῖος ἀπὸ φύση ! . .

Περισσότερα θὰ πῆρες ! Ἐχεις πακέτο !

— Ἔ, ναί ! Πῆρα τρισημίση.

— Βλέπεις ; Τὸ τσιγάρο !

Αὐτὸς ἔβγαλε ἓνα πακέτο ἀδύνατο, ζαρωμένο καὶ τοῦ τὸ ἔδωσε.

— Βρὲ τὸν ἀθεόφοβο!

— Ψάξε καὶ κάτι θὰ βρεῖς!

Καθὼς ἔβγαιναν ἡ μάνα τοῦ Ἀλίμπη ἔτρεξε.

— Τόσο γρήγορα; τοὺς φώναξε.

— Ἔχουμε μιὰ σπουδαία ὑπόθεση νὰ τελειώσουμε! τῆς εἶπε ὁ Λεώπης.

— Δηλαδή νὰ τὴν ξετινάξουμε, διώρθωσε ὁ Μίρλας.

Καὶ βγήκαν ἔξω πανηγυρικά. Βαδίζανε καὶ οἱ τρεῖς μέσα στὸν ψυχρὸ ἄνεμο εὐχαριστημένοι. Ὁ Λεώπης τρογουδοῦσε μὲ ψεύτικα φωνὴ κάνοντας τὴν πριμαντόνα.

Σὲ μιὰ βιτρίνα ποῦ εἶχε καθρέφτη σταθίκανε καὶ εἶδανε τὰ πρόσωπά τους.

— Γιατί, Ὁράτιε, ἡ μορφὴ σου εἶνε ὠχρά;

— Γιατί; γιατί... δὲ βλέπεις Κάσιε!

Ὁ Ἀλίμπης σήκωσε τὰ μουστάκια του καὶ κύταξε νὰ τοὺς μιμηθεῖ στὴν εὐθυμία.

— Μόσο λυποῦμαι τὸ καϊμένο! εἶπε κι' αὐτός.

— Τί λυπᾶσαι σύ; τὸν ρώτησε ὁ Λεώπης.

— Τὸ σᾶμα μου. Τὸ ἔχω συνηθίσει καὶ σκέπτομαι, κάποτε, ὅτι θὰ χωριστῶ μιὰ μέρα ἀπ' αὐτό, καὶ τὸ λυποῦμαι!

— Βρὲ ἀδελφέ, τί λόγια εἶνε αὐτά!

— Μελαγχολικά!

Καὶ ἡ παρέα ξακολούθησε τὸ δρόμο της.

Ὁ Ἀλίμπης σκεπτόταν.

— Μετὰ δυό, τρεῖς ἢ τέσσερις ὥρες τὸ πολὺ, πάλι τὰ ἴδια! Ἐρημιὰ καὶ κακομοιριά. Γιατί χαίρουμαι;

Καὶ ὅλα τοῦ ἦρθανε στὸ νοῦ σὰν ἄνεμος καὶ τὸν ζαλίσανε, τὸ πρωϊνὸ του διώξιμο, ἡ φτώχεια του, τὰ λεπτὰ ποῦ σωνότανε. Κοντὰ στοῦ Καλούδα εἶδανε ἓνα γέρο μὲ μεγάλα νεανικὰ βήματα νὰ ἔρχεται κρατῶντας μιὰ μαγκούρα χοντρή.

— Κατὰ φωνή! ἔκανε ὁ Λεώπης δείχνοντάς τον.

— Ὁ γέρο Ψαθούλας!

— Ἐργασία, ἐργασία. Ἐργάτης μορὲ, ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Ἀλίμπης χτυπῶντας μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τὴν ἀπελπισία του καὶ θέλοντας νὰ φέρει τέλος σ' αὐτὸ ποῦ σκεπτότανε, νὰ σταματήσει, ἐνῶ ἔβλεπε τὸν Ψαθούλα νὰ πλησιάζει.

Καὶ ὁ γέρο Ψαθούλας τοὺς πλησίαζε ὀρηκτικῶς.

— Καλῶς τον!

— Ζήτη τοῦ γέρου Ψαθούλα. Αὐτὸς ἦρθε κοντὰ καὶ χωρὶς νὰ χαιρετήσῃ, ἄρχισε νὰ λέει.

— Πῆγα σὲ κείνον τὸν ἄτιμο, τὸν Δαβλίδη καὶ παρὰ λίγο νὰ τοῦ τσακίσω τὸ κεφάλι!

— Γιά σου μαλλιάρé! τοῦ εἶπε ὁ Μίρλας.

— Τί λές βρέ;

— Τί λέω; Νὰ λέω, πῶς δὲν λένε τσακίζω, ἀλλὰ λένε θραύω!

— Βρὲ ἄσ' τὸ διάολο! ἄσεμε ἦσυχο!

— Δὲν ἔπρεπε νὰ πεῖς ἄσεμε!

— Ἔχει δίκιο ὁ Μίρλας!

— Στὸ διάολο καὶ σὺ μὴ σοῦ δώσω καμμιά μαγκουριά.

— Μαγκουριά!

— Λέξη κακιὰ, βάρβαρη!

— Πρόστνγια!

— Μαλλιάρé!

— ὦ, ὦ!

Ὁ γέρο Ψαθούλας θύμωσε, ἢ ἔκανε τὸν θυμωμένο περισσό-τερο, καὶ κίνησε τὴ μαγκούρα του, ἀλλ' αὐτοὶ τὸν ἀρπάξανε ἀπ' τὰ χέρια.

— ὦ, γέρο Ψαθούλα, εἶσε αἰχμάλωτος!

— Μωρὲ ἀφήστε με.

— Τί λείει;

— Τίποτα! Ἄδικα κουνιέσαι.

— Καὶ λιγιέσαι!

— Τί νὰ τὸν κάνουμε;

— Τί νὰ τὸν κάνουμε; ρωτᾶς; Νὰ τὸν πᾶμε στοῦ Καλούδα!

Ὁ Ἀλίμπης τοὺς ἔβλεπε χαμογελῶντας. Ξαφνικὰ ὅμως σκέφτηκε.

Καὶ νὰ σκεφτεῖ κανεὶς πῶς ὅλοι αὐτοί, καὶ πρῶτος, ἴσως, ὁ γέρο Ψαθούλας, μετὰ κάμποσο καιρὸ θὰ ἀκολουθήσουν τὸ πεπρωμένο!. Ξαπλωμένοι, χωρὶς καμμιά πιά εὐθυμία, ὅλα λησμονημένα αὐτά, μὲ πόνο καὶ στεναγμὸ θὰ τελειώσουν τὴ ζωὴ! Μέσα στὴ γῆ θὰ τοὺς κλείσουν τὰ κόκκαλά τους, ἔπειτα θὰ πεταχτοῦνε καὶ ἴχνος δὲν θὰ τοὺς μείνει, οὔτε καμμιά ἀνάμνηση, σὰ χάραγμα, ὅλα αὐτά, πάνω σὲ νερό! Ὑπῆρξαν, ἢ δὲν ὑπῆρξαν; Καὶ ὅμως γελοῦνε ἀντὶ νὰ κλαῖνε!.

Ὁ Λεώπης τοῦ διέκοψε τίς σκέψεις.

— Ἐλα λοιπόν! Πᾶμε! τοῦ εἶπε.

Κρατῶντας αὐτοὶ καλὰ τὸ γέρο Ψαθούλα τὸν πήγαιναν στὴν ταβέρνα τοῦ Καλούδα.

— Βρὲ παιδιὰ, ἔχω δουλιὰ!

— Δὲν πρέπει νὰ λές, τοῦ ἔλεγε ὁ Λεώπης, μαγκούρα, πρέπει νὰ λές βακτηρία, ρόπαλον, δὲν πρέπει νὰ λές οὔτε βρέ, οὔτε δουλιὰ! Πρέπει νὰ λές...

Τὴν ἄλλη μέρα σηκώθηκε καὶ ἔφυγε πολὺ προῖ πάλι. Ὁ οὐρανὸς ἦτανε κατάμαυρος καὶ πότε, πότε σταγόνες νεροχιονιοῦ πέφτανε. Φυσοῦσε καὶ ἄνεμος, ἀλλ' ὄχι τόσο δυνατὸς ὅσο τὴν περασμένη μέρα.

Πρῶτα τράβηξε γιὰ τὸ μεσιτικὸ γραφεῖο. Ἐπρεπε νὰ πάει καὶ ἀπ' ἐκεῖ μὴν εἶχε βρεθεῖ καμμιά θεσοῦλα.

Ὁ Ψαθούλας τοῦ εἶχε πεῖ πῶς ὁ Δαβλίδης καὶ ὁ Γεωργούλας θὰ κλείνανε τὰ στόματά τους πιά, δὲν θὰ λέγανε, σὲ ὅποιον τοὺς ρωτοῦσε, τίποτα γιὰ κείνο.

— Μὰ ποιὸς τὸ εἶπε στὸν Δαβλίδη; πάλι σκέφθηκε ὁ Ἀλίμ-

της και πάλι ἀνησύχησε· ἔπειτα αἰσθάνθηκε θυμὸ καὶ σκέψη κακιά πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ του.

Διὰ παντὸς μέσου ὅμως ἔπρεπε νὰ φύγει, νὰ φύγει ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος, ἀπ' αὐτὴ τὴν πόλη!. Νὰ πάει ἄλλου! Στὴ Σμύρνη, στὴν Πόλη..

Στὴ σκέψη αὐτῆ, νὰ φύγει, αἰσθάνθηκε γλυκεῖα ταραχὴ στὸ νοῦ του. Ἦτανε τὰ ὄνειρά του ποῦ ἔκαναν νὰ ξυπνήσουν.

Στὸ μεσιτικὸ γραφεῖο τὸν περίμενε ἀποτυχία. Τίποτα ἀκόμα.

Δουλιὰ δὲν εἶχε παρουσιασθεῖ, τοῦ εἶπε ὁ μεσίτης.

Ἄντὶ νὰ λυπηθεῖ ψυχρὸς, ψυχρὸς πῆρε τὸ δρόμο, ποῦ ἔφερεν σ' ἓνα καφενεῖο ἐργατικὸ.

Πάλι τὸ ἴδιο, ἄς ἐργασθεῖ τώρα, ὅπως καὶ ὅπως, ὅσο νὰ βρεῖ δουλιὰ νὰ πιάσει λεπτὰ, καὶ νὰ φύγει, νὰ φύγει!.

Εἶχε γνωρίσει κάποτε ἓναν ἐργατικὸ, ποῦ ἔφερεν μικροδουλιὰς ἐργολαβεία καὶ αὐτὸν ἐπῆγαινε νὰ εὔρει. Ἦξερε ὅτι ἐκεῖ ἐσούχαζε καὶ ἦτανε βέβαιος πὼς ἂν δὲν εἶχε δουλιὰ, θὰ τὸν εὔρισκε.

Αὐτόν, ὁ Ἀλίμπης, τὸν εἶχε σώσει μιὰ φορὰ ἀπὸ δυνατὸ ξύλο ποῦ τοῦ ἔδιναν ἄλλοι ἐργατικοί.

Καὶ τώρα καθὼς προχωροῦσε γιὰ τὸ καφενεῖο, θυμᾶται κείνη τὴ σκηνὴ καὶ σὰ νὰ τὸν βλέπει πὼς ἔκανε νὰ φυλαχθεῖ ἀπ' τὰ χτυπήματά του, μὲ τὴ μύτη λίγο ματωμένη, ἐνῶ κοντὰ στὰ σίδερα τοῦ σιδηροδρόμου ἦτανε πεταμένον τὸ καπέλο του, μιὰ σταχτιά ρεπούπλικα. Δὲν ἦτανε ὅμως καὶ γενναῖος!

Ἐδῶ ὁ Ἀλίμπης στάθηκε τυχερὸς. Τὸν βρῆκε. Κείνη τὴ στιγμή τοῦ ἔφεραν τὸν καφέ του.

Καθότανε μόνος σ' ἓνα τραπέζι, μὲ τὸ τσιγάρο ἔτοιμο στὰ δάχτυλα, ἀκίνητος..

Μόλις εἶδε τὸν Ἀλίμπη, εὐθὺς τὸν γνώρισε. Εἶχανε κάνει ὅμως καὶ ἄλλοτε παρέα.

— Μίτσο!.. κύρ Μίτσο!.. τοῦ εἶπε καὶ ἔσυρε ἓνα κάθισμα. Καθηστε! Τί θὰ πάρετε;

Στὴν ἀρχὴ ποῦ εἶδε αὐτὴ τὴν ἀξία νὰ τοῦ δίνει, αἰσθάνθηκε ὁ Ἀλίμπης δυσκολία πὼς θὰ τὸ ἔλεγε, πὼς θὰ κατέβαινε ἀπ' ἐκεῖ ποῦ τὸν ἀνέβαζε, καὶ θὰ γινόταν ἴσαμε αὐτὸν καὶ πιὸ κάτω ἀκόμα. Ἄλλὰ γρήγορα τὴ νίκησε καὶ τοῦ εἶπε τί ἠθελε. Ὁ Μαυρούκης, ἔτσι λεγότανε, ξαφνιασθῆκε καὶ φάνηκε νὰ λυπηθῆκε.

— Μὰ κάνετε γι' αὐτὲς τὶς παληοδουλιὰς κύρ Μίτσο; Ἄν πάλι ἔχετε τόσο ἀνάγκη!

— Γιατί δὲν κάνω; Δυνατὰ χέρια ἔχω!

— Τὸ ξέρω.. Εἶσε σίδερο μονάχο.. Ἄλλὰ... εἶνε βαρειά, πρόστυχη, πὼς νὰ τὸ πῶ!

Ὁ Ἀλίμπης ἐπέμενε καὶ ὁ Μαυρούκης ἐπέισθηκε.

— Ἰσα, ἴσα ἔχω κάποια δουλιὰ. Ἀπὸ αἴριο θάρχινίσω! Εἶνε κεῖ κοντὰ στὸ Φάληρο. Θὰ βγάλουμε κάτι σουλῆνες. Ἐλα αἴριο πρωτὶ ἔδῶ. Δὲ θᾶχεις κασμά; ἄμ' ποῦ νὰ τὸν εὔρεις... Θὰ σοῦ οἰκονομήσω γώ! Ἄφοῦ τὸ θέλεις!

Ὁ Ἀλίμπης ἦπε σιγὰ τὸν καφέ του καὶ κύταζε τοὺς πελάτες τοῦ καφενεῖου.

Ἄλλοι γέροι μὲ σκαμμένο ἀπ' τὴν κακοπέραση πρόσωπο σὰν τὶς μεριὰς ποῦ τὶς σχίζουν ὀρμητικὰ νερά, ἄλλοι νέοι, καὶ αὐτοὶ ὅμως μὲ τὰ ἀδράκια, τὶς σχισμάδες ποῦ ἀφίνουν τὰ ὀρμητικὰ νερά. Ἄλλὰ τὴ ματιὰ τους, ἐνῶ τὴν περίμενε θλιβερὴ, τὴν εἶδε νὰ λάμπει ὄλο ξεννοιασιά!. Ἄκουσε κεῖ κοντὰ του καὶ μιὰ ὀμίλια.

— Πᾶμε νὰ πιούμε ἓνα..

— Πᾶμε! Θάρθεις; Ἐλα νὰ πᾶνε οἱ πίκρες κάτω.

Ὅλοι στὸ κρασί, στὸ κρασί γιὰ νὰ πνίξουνε τὶς πίκρες των καὶ πνιγόντανε καὶ αὐτοὶ μαζί! σκέφθηκε. Ἄλλὰ μὴ κι' αὐτὸς δὲν ἔκανε τὸ ἴδιο; Ἐκεῖ δὲ ζητοῦσε τὴν παρηγοριά;

Τοῦ εἶχε κάνει ἐντύπωση ὅμως πολὺ ἡ ξεννοιασιά τους καὶ τοῦ φάνηκε ὅτι δὲν θὰ αἰσθανόντανε πολὺ βαριὰς τὶς πίκρες των ἐπάνω τους.

Ὅταν αὐτοὶ εἶχανε δουλιὰ, αὐτὴ τὴν κακιά δουλιὰ, τὸ βάσανο, θὰ ἦτανε ὄλο χαρὰ καὶ εὐτυχία!

— Μὰ πὼς μπορούνε; Δὲν ἔχουν ἀναμνήσεις, ὄνειρα νὰ τοὺς ταράζουνε; Καὶ σὰ νὰ εἶδε μέσα του, μὲ τὴ σκέψη αὐτῆ, καὶ νὰ εἶδε κάτι σὰν θάλασσα ταραγμένη, ἄγρια, νὰ κουνιέται ὀρμητικὰ καὶ μύριες φωνές, τὶς φωνές της, νὰ ἄκουσε!

— Μὴ ὅμως αὐτὸ εἶνε πιὸ καλὸ ἀπ' ὅτι αἰσθάνομαι γώ, ρώτησε, ἀφοῦ τοὺς εἶδε πάλι, εἶδε τὴ μελαψή, τὴν ἠλιοκαμμένη μορφὴ καὶ ἀδύνατη τοῦ Μαυρούκη, ποῦ κάπνιζε τὸ τσιγάρο του χωρὶς νὰ φαίνεται νὰ σκέπτεται μὲ μιὰ εὐτυχία ἀπλωμένη στὸ πρόσωπό του.

Ὁ Ἀλίμπης σὲ λίγο ἔφυγε. Πῆρε τὸ δρόμο τοῦ σπιτιοῦ του καὶ βιάδιζε μὲ βῆμα σταθερό.

— Ἐργάτης τώρα!. ἔλεγε.

Κάποτε ἓνα χιονάκι ἐρχότανε καὶ τὸν χτυποῦσε στὸ πρόσωπο.

Ὁ κόσμος, ἀραιὸς στοὺς δρόμους, ἔτρεχε γρήγορα νὰ ζεσταθεῖ.

Καὶ ὁ ἄνεμος ψυχρὸς, σουβλερὸς τὸν χτυποῦσε στὸ πρόσωπο. Τὰ χέρια του τὸν πονοῦσαν ἀπ' τὸ κρύο καὶ τὰ ἔχωσε μέσα στὸ στήθος του.

Εἶδε ἓναν μὲ γάντια. Κάτι ἔκανε νὰ σκεφθεῖ, ἀλλὰ κατέβασε τὸ κεφάλι καὶ περπάτησε πιὸ γρήγορα. Εἶχε φθάσει σ' ἓνα δρόμο μεγάλο πλατύ, ὅταν ἄκουσε βῆμα ρυθμικὸ καὶ τὸν ἔκανε νὰ στραφεῖ. Εἶδε μιὰ γραμμὴ μεγάλῃ παιδιῶν τοῦ σχολείου νὰ βγαίνει ἀπὸ ἓνα δρόμο στενό.

Περάσανε ἀπὸ κοντὰ του. Δὲ γύρισε τώρα τὸ βλέμμα νὰ τὰ δεῖ, συλλογιζόταν.

Τοῦ φαινότανε γελοῖο τὰ τόσα βάσανα τῶν παιδιῶν γιὰ τόσα λίγα χρόνια ζωῆς ἔπειτα. Καὶ βρῆκε ὅτι ἐμοιάζε ἡ ἔτοιμασία αὐτῆ τῶν παιδιῶν μὲ παιδεμα ἐνὸς νὰ κατασκευάσει γιγάντιο καρᾶβι γιὰ νὰ περάσει μικρὴ λιμνοῦλα!.

Πρωτὶ, πρωτὶ σηκώθηκε καὶ ἐτοιμάσθηκε γιὰ τὴ δουλιὰ. Ἐβαλε στὸ λαιμὸ του ἓνα μαντίλι σκοῦρο, χωρὶς νὰ βάλει κολλᾶρο, φόρεσε μιὰ παλιὰ φορεσιά, ποῦ εἶχε, καὶ πέρνοντας σὲ μιὰ πετσέτα ἓνα κομμάτι ψωμί, ἔφυγε. Στὴ μάννα του δὲν εἶπε τίποτα γιὰ δουλιὰ,

μόνο πῶς κάπου θὰ πήγαινε μὲ τοὺς φίλους του καὶ ἐπειδὴ μοροῦσε νὰ λερωθεῖ, γιατί ὁ καιρὸς ἦτανε βροχερός, φόρεσε τὰ παληὰ του.

Τὸ Μαυρούκη τὸν βρῆκε στὸ καφενεῖο μὲ δυὸ ἄλλους ἐτοιμοὺς γιὰ δουλιὰ. Εἶχανε μαζί τους κασμάδες, φκιαρία.

Ὁ Μαυρούκης εἶχε δυὸ κασμάδες. Γιὰ μιὰ στιγμή νόμισε ὅτι αὐτός, ὁ Μαυρούκης, θὰ σήκωνε καὶ τοὺς δυὸ, ἀλλὰ γρήγορα τὸν ἄκουσε, μὴν ξεκινήσουνε νὰ τοῦ λέει.

— Νὰ ὁ δικός σου, πάρτον!..

Οἱ δυὸ ἄλλοι τὸν κυτᾶζανε περίεργοι. Ἄπ' ἐκεῖ μῆκτανε στὸν τροχιόδρομο. Στὴν ἀρχὴ ντρεπότανε ποῦ κρατοῦσε τὸν κασμά καὶ νόμιζε ὅτι ὅλοι θὰ τὸν βλέπανε, καὶ εὐχαριστήθηκε ποῦ εἶδε τὸν κόσμο νὰ περνᾶ ἀπὸ κοντὰ του, τρέχοντας στὴν ἐργασία του, χωρὶς νὰ δίνει καμμιά προσοχὴ σ' αὐτόν. Καὶ ἔτσι ἀμέριμνα ἠσύχασε καὶ κύταζε νὰ πάει τὸ ἀμέριμνο ὕψος τῶν συντρόφων του.

Καθὼς τὸ τραῦμ ἔτρεχε αὐτὸς ἐκύταζε ἔξω χωρὶς νὰ ἀνακατενεθεῖ στὶς κουβέντες τῶν ἄλλων. Ἐβλεπε τὰ δέντρα, τὰ σπιτάκια, τὴν ἀγροικιά ζωὴ καὶ ἡ καρδιά του πετοῦσε. Ἐναμνήσεις μακρινές, τῆς πατρίδος του, μιᾶς ζωῆς ὁμοίας σχεδὸν μὲ τὴν ἀγροικιά, τοῦ ἦρθανε καὶ σὰ νὰ αἰσθάνηθεκε μαζί τῆ μυρουδιά τῆς γῆς της, τοῦ χόρτου της, τῶν ἀγρίων λουλουδιῶν της, μιὰ μυρουδιά ιδιαίτερη, ποῦ μάταια τὴν εἶχε ζητήσῃ σὶς ἐσοχὲς τῶν Ἀθηνῶν ὅταν ἐπήγαινε.

Τὸ τραῦμ ἔφθασε καὶ κατέβηκεν. Εἶδε τὴ θάλασσα νὰ εἶνε θολή, κοκκινωπὴ στὴν ἀρχή, πράσινη πιὸ πέρα καὶ μαύρη βαθειά, μιὰ γραμμὴ μαύρη, μαύρη ποῦ μέσα ἢ πάνω της ἔνα βατόρι στεκόταν καπνίζοντας.

Καὶ μέσα στὴ θάλασσα τὴν πράσινη κάτι ὁμοιο μὲ φειδιάκια, φειδιάκια λαμπερά, ἄπειρα, ἐκουνιόντουσαν, φαινόντανε νὰ κολυμποῦνε..

— Ἄπ' ἐδῶ!. τοὺς εἶπε ὁ Μαυρούκης δείχνοντας μὲ τὸ κεφάλι του ἔνα δρομίσκο σὰ γεφύρι, γιατί ἀπ' τὴ μιὰ μεριά του καὶ τὴν ἄλλη λιμνάζανε νερά.

Καὶ πήγε ἐμπρὸς μ' ἔνα φκιαρι καὶ ἔναν κασμά στὸν ὄμο.

Ὁ βορριάς φυσοῦσε δυνατὸς καὶ σύννεφα τρέχανε στὸν οὐρανὸ. Κρύο. Κάπου ἔνα χιονάκι ἐρχότανε φερόμενο ἀπ' τὸ μακρινὸ σύννεφο, ποῦ πέρα προσπαθοῦσε νὰ ντύσει στὰ λευκὰ τὸ γέρο Ὑμητιό, ὅπως εἶχε ντύσει τὸν σκοτεινὸ Πάρνη καὶ εἶχε ἀσπρίσει τῆς γλυκειᾶς Πεντέλης τὶς καλόγραμμες ράχες. Περάσανε τρεῖς καλύβες ἐρειπωμένες μὲ δίχως πόρτα καὶ ἀνοιχτὰ παράθυρα καὶ τὰ κεραμίδια ἄνω κάτω. Στὸ παράθυρο τῆς μιᾶς ἔνα μαυρισμένο, ποῦ δὲν θὰ εἶχε βαφεῖ ποτέ, ἔνα πανὶ ἄσπρο, βρώμικο, κρεμῶτανε καὶ κουνιόταν ἀπ' τὸν ἄνεμο. Μιὰ ἔπαυλη, ἔπειτα μὲ πύργους κλειστή, σιωπηλή, ποῦ στὰ δέντρα της, τὰ περισσότερα, γυμνά ἀπὸ φύλλα, ὁ ἄνεμος τραγουδοῦσε, βογγοῦσε, σφύριζε. Ὑστερα μιὰ ἐκκλησίτσα ποῦ εἶδαν ἔνα φωσάκι νὰ χρυσίζει μέσα μικρό. Βούρλα, λάκκοι μὲ νερά, δέντρα ψηλά μὲ τὸν κορμὸ γυμνὸ πολλά. Καὶ ἐρημιὰ. Ἐνας ἄνθρωπος φάνηκε νὰ σέρνει μιὰ ἀγελάδα ἄσπρη καὶ μαύρη, καὶ χάθηκε πίσω ἀπὸ φράχτες. Μιὰ μάνδρα μεγάλη καὶ μιὰ καπνοδόχος ψηλή, ψηλή. Ἐργοστάσιο!

— Ἐδῶ! Σταθῆτε ἐδῶ!. τοὺς εἶπε ὁ Μαυρούκης καὶ προχώρησε μόνος καὶ μπῆκε μέσα στὸ ἐργοστάσιο. Ἡ πόρτα του ἦταν ἀνοιχτή.

Ὁ βορριάς φυσοῦσε ἄγριος. Παγωνιά. Τὰ δάχτυλα πονοῦσαν.

— Μωρὲ βελόνες ἔχει ὁ βορριάς! εἶπε ἕνας ἀπ' τοὺς ἐργάτες.

Ὁ Ἄλιμπης κρύωνε, κρύωνε. Αἰσθανότανε τὰ σαγῶνια του νὰ θέλουνε νὰ χορέψουνε, καὶ τὰ δόντια του νὰ χτυπήσουνε τὸ χορὸ τους.

— Θεέ, τί τυραννία!. εἶπε σιγά.

Κρατῶντας τὸν κασμά κύταζε πέρα, τὴν ἐρημιὰ ποῦ ἀπλωνότανε. Ἄνθρωποι δὲ φαινόντανε, εἶδε μόνον τὸ τραῦμ νὰ φεύγει γιὰ τὴν Ἀθήνα καὶ αἰσθάνηθεκε συγκίνηση.

Ὁ Μαυρούκης φάνηκε.

— Νά, νά, ἀπ' ἐδῶ θ' ἀρχινίσετε! Μίσο, ἐδῶ! ἀπ' ἐδῶ!. Σ' αὐτὴ τῆ γραμμὴ ποῦ εἶνε χαραγμένη..

Καὶ ἡ δουλιὰ ἄρχισε. Κατέβαζε μὲ δύναμη τὸν κασμά στὴ γῆ καὶ σὲ λίγο δὲν αἰσθανότανε κρύο.

Χωρὶς ὁμιλίες δουλεύανε, δουλεύανε. Κάποτε ἐρχόταν ἔνα χιονάκι πάνω του, στὸ χέρι του, στὸ μάγουλό του, στὰ μάτια του. Καὶ ἡ ὥρα περνοῦσε ἔτσι. Σκάβοντας εἶχε φτάσει κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ ἐργοστασίου. Πίσω του ἄλλος πετοῦσε μὲ τὸ φκιαρι τὸ χῶμα ἔξω ἀπ' τὸ λάκκο, ποῦ ἄνοιγε αὐτός. Ἄκουγε τὸ θόρυβο τοῦ ἐργοστασίου καὶ ἔβλεπε ἔτσι, ὄχι καλὰ, τὴν κίνηση ποῦ γινότανε μέσα. Ὅταν στάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ ἀναπαυθεῖ, εἶδε τὶς ρόδες ποῦ γυρίζανε γρήγορα, τὰ λουριά καὶ πέρα, στὴν ἄκρη, τὸν καμινάδρο, ἔναν μὲ μαῦρα γένεια μακρὰ, ἴσαμε τὴν δευρατῆνια ποδιά του, καὶ τὰ χέρια γυμνὰ ἴσαμε τοὺς ἀγκῶνες, νὰ χτυπᾶ τὸ φλογισμένο σίδερο κυκλωμένος ἀπ' τὶς σπῖθες σὰν μυθικὸς δράκοντας μάγος φκιαχοντας φωτεινὰ φτερωτὰ ζωΐφια. Ἀπὸ πίσω του ἐπρόβαλλε ἔνα παιδί μὲ μουντζουρωμένο πρόσωπο, σὰ σκύλος μὴν, διορθώνοντας καὶ κυτᾶζοντας ἄλλα σίδηρα ποῦ βρισκότανε στὴ σκεπασμένη ἀπ' τὸ κάρβουνο φωτιά, ποῦ μιὰ φλόγα της, μὲ χρῶμα μπλέ, ξεπετάχθηκε μὲ κίνηση δεμένου φειδιοῦ.

Πάλι δουλιὰ. Ἄρχισε ὁ ἰδρώτας νὰ τὸν λούζει μὸλο τὸ κρύο. Κατέβανε στὰ μάτια του, στὸ στόμα του καὶ τὸν βρῆκε ἄλμυρό, ἄλμυρό. Καὶ δούλευε, δούλευε σκυνθρωπός, ἄγριος. Κάποτε ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του.

— Καὶ γιατί ὅλα αὐτὰ; Γιὰ νὰ ζεῖ κανεῖς, γιὰ νὰ ζεῖ!.

Ἐνα σφύριγμα ἔγινε ἀπ' τὸ ἐργοστάσιο ξαφνικά. Οἱ ἐργάτες σταθήκανε, αὐτὸς ξακολουθοῦσε νὰ σκάβει.

— Στάσου!. Δὲν ἄκουσες; Κολασιό!. τοῦ φωνάζανε οἱ ἄλλοι.

— Τί ὦρα νᾶνε;

— Θᾶνε ἴσαμε ἐννιά!.

Φορούσανε τὶς πατατούκες των, ποῦ εἶχανε βγάλει πρὶν ἀρχίσουνε τὴ δουλιὰ.

— Μέσα νὰ πᾶμε; ρωτήσανε τὸν Μαυρούκη ποῦ πιὸ πέρα φοροῦσε καὶ αὐτὸς τὸ σακκάκι του.

Μόνε ὁ Ἄλιμπης δὲν τὸν εἶχε βγάλει καὶ μετανοοῦσε τώρα.

— "Όχι, όχι!. θά πάμε δὴ κοντά, τοὺς εἶπε ὁ Μαυρούκης, στὸ δρόμο ποῦ πάει στὴν Ἀθήνα! εἶνε μιὰ ταβερνούλα καὶ ἔχει ἕνα κρασί πρώτης. Μιὰ στιγμὴ. . Τραβάτε σεῖς, ἀπ' ἐδῶ ἴσια, ἴσια.

Καὶ χώθηκε μέσ' τὸ ἐργοστάσιο. Σὲ ὅχι πολὺ, καθὼς αὐτοὶ προχωροῦσανε σιγά, ἀκούσανε τὴ φωνή του καὶ τὸν εἶδανε νὰ ἔρχεται μὲ τὸν καμινάδορο μὲ τὰ μαῦρα γένεια καὶ τὴν πέτσινη ποδιά.

Ἐπὶ τέλους ἦρθε ἡ ὥρα νὰ σχολιάσουν. Πήρανε τὰ ἐργαλεῖα καὶ προχωρήσανε πάλι στὴν ταβερνούλα ποῦ ἦτανε ἕνα μικρὸ μαγαζάκι κοντὰ στὸν ἄσπρο μεγάλο δρόμο καὶ στὰ γιγάντια, γυμνωμένα ὁμως ἀπ' τὸν χειμῶνα, δέντρα.

Πάνω σ' ἕνα καλάμι κυμάτιζε ἕνα κόκκινο πανὶ σημάδι ἀρειμάνιο τοῦ Βάχχου. Ἐκεῖ, θὰ γινόταν ἡ πληρωμὴ.

Τὰ χέρια τοῦ Ἀλίμπη εἶχανε γδαρθεῖ, ἀπὸ ἕνα δάχτυλό του ἔτρεχε αἷμα καὶ τὸ ἔκρυβε μὴ τὸ δοῦνε.

Τοῦ ἔδωσε ὁ Μαυρούκης τέσσερις δραχμές, ἐνῶ στοὺς ἄλλους ἔδωσε τρεῖς καὶ μιῆς.

Στὴν ἀρχή, ὁ Ἀλίμπης, τὸ πῆρε ὅτι τὸ ἔκανε αὐτὸς γιὰ τὴν παλιὰ ἐκδούλευση, ἀλλὰ γρήγορα ἔμαθε ὅτι ἦτανε γιὰ εἶχε ἐργασθεῖ καλά. Καὶ ἀπ' τὸν Μαυρούκη καὶ ἀπ' τοὺς ἄλλους δυὸ ἐργάτες ἀκουσε νὰ τοῦ λένε πῶς ἂν δούλευε ἀκόμα λίγο αὐτὴ τὴ δουλιὰ, θὰ γινόταν ὁ καλλίτερος ἐργάτης τῆς ἀγορᾶς. .

— Μωρὲ μπράβο σου. . τοῦ εἶπε ὁ ἕνας ἐργάτης, ψηλὸς κόκκινος ἀπ' τὴ Σαντορίνη, σὺ σκάβεις σὰ θηριό!. Δὲ σὲ πρόφταινα, στὸ θεό μου. .

Καὶ σκέφθηκε τότε καὶ αὐτὸς.

— Καλὰ ποῦ εἶνε μόνη γιὰ σήμερα. Ἄν ἦτανε καὶ αὔριο; θὰ μποροῦσα;

Εἶχε σχετισθεῖ πιά μ' αὐτούς. Ἦπτε κρασί ἀρκετό.

Οἱ ἐργάτες, ὁ Μαυρούκης, ἦτανε ἄνθρωποι καλοὶ, ἀφελεῖς, ἄκακοι, μιλοῦσανε γιὰ τὴ δουλιὰ τους, γιὰ τοὺς κόπους τους, γιὰ τὰ γλέντια τους, ἀλλ' ὁ Ἀλίμπης αἰσθάνθηκε στενοχώρια κοντὰ τους. Θέλησε νὰ βρεθεῖ στὸν κύκλο του, κοντὰ στοὺς παρᾶξενους φίλους του ποῦ κάθε τόσο τὰ πρόσωπά των περνοῦσαν ἀπ' τὸ νοῦ του. Καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ φύγουνε.

Πήρανε πάλι τὸ δρόμο τὸν ἴδιο καὶ φθάσανε στὴν στήσι τοῦ τράμι. Αὐτὸς τώρα εἶχε γείνει πιὸ ὀμιλιτικός, καὶ αἰσθανότανε καὶ μικρὴ λύπη ποῦ θὰ χωριζόντανε.

Ἡ θάλασσα ἦταν ὁμοία σχεδὸν στὸ χροῶμα μὲ τὸ σκοτεινὸ μπλέ, σκοτωμένο, θολωμένο. Πέρα μακρὰ, στὸν ὀρίζοντα, μαῦρη, καὶ ὁ οὐρανὸς ἐκεῖ, στὸ τέλος, κλεινόταν ἀπὸ ἕνα σύννεφο κατὰμαυρο, χαμηλό, ποῦ πάνω του κομμάτια μικρῶν συννέφων ἐκινουῦντο.

Στὴ βυσσινόμανθη δύση κομματιασμένα σύννεφα τρέχανε.

Ὁ ἄλλος οὐρανὸς εἶχε καθαρίσει.

Ὅταν βρέθηκε στὴν Ἀθήνα εἶχε πιά νυχτώσει καλά. Πέρασε πρῶτα ἀπ' τὸ σπίτι του καὶ ἄφησε τὰ λεπτά, κρατῶντας μόνο γιὰ μοιὴ ὀκᾶ, καὶ ἀφοῦ ἔφαγε, πῆγε νὰ βρεῖ τοὺς φίλους του.

Βάδιζε μὲ χαρὰ ποῦ πήγαινε νὰ τοὺς βρεῖ, καὶ ὅτι εἶχε ὑποφέρει ὅλη τὴν ἡμέρα, τὸ αἰσθανότανε, τώρα, εὐχάριστα θὰ τοὺς τὰ διηγότανε!.

Πάλι ὁμως ἡ λύπη τὸν ἔπιασε. Αὔριο; Αὔριο, ἢ μεθαύριο πάλι θὰ πήγαινε κάπου καὶ θὰ πάσχιζε ἔτσι νὰ βγάξει τὸ ψωμί του! . . Πῶς ζούσανε τόσο ἄλλοι!. Καὶ γιατί ὁμως αὐτὰ!.

Αὐτὴ τὴ φορὰ ἀντικρὺ σ' αὐτὴ του τὴν ἐρώτηση φάνηκε μιὰ ἀπάντηση.

— Γιὰ τὴ μάνα μου!. Καὶ ἴσως, ἴσως! . . Κάτι ἄλλο ἔκανε νὰ σκεφθεῖ ἀλλὰ δὲν τὸ ἄφισε.

Στὴν πόρτα τοῦ Καλούδα, ὅταν ἔφθασε καὶ πλησίασε σιγά, κρυφά, ἀκουσε τὴ φωνὴ τοῦ Λεώπη νὰ λέει.

— Ποῦ λές, Κάσιε, ἄμα γίνουμε πλούσιοι, ποῦ θὰ κληρονομήσουμε τὸν ἄγνωστο θεῖο, δὲ θὰ στενοχωροεθοῦμε νομίζεις ἀγαπητέ μου φίλε, ποῦ θὰ μᾶς ἀφίσει ἡ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ μας φτώχεια!

— Μάλιστα Ὅρατιε, τοῦ ἀπάντησε ὁ ἄλλος μὲ τὴν ἴδια φωνή, ἔχεις δίκαιο, χωρὶς νὰ λές τίποτα.

Καθόντανε στὸ ἴδιο τραπέζι, ποῦ ἦτανε καθαρό, δίχως ποτήρια, δίχως τίποτα ἐπάνω.

Ὁ Ταβερνιάρης, πιὸ πέρα καὶ κάτω ἀπ' τὸ φῶς ἔτρωγε καὶ ἔπινε μὲ δυὸ ἄλλους, καὶ τὸ παιδί ὄρθιο στεκότανε ἀκουμπισμένο στὸ τεζάχι.

— Νᾶτος!. φωνάζανε ἄμα τὸν εἶδανε ποῦ μπῆκε.

— Βρὲ ἀδελφέ, τί ἔγινεες!. Ἄμα δὲν ἔρθουμε νὰ σὲ πάρουμε δὲν ἐννοεῖς νὰ ἔρθεις!

— Εἶχε χαθεῖ καὶ ἀνευρέθη!. εἶπε ὁ Μίρλας.

— Ἀπολωλὸς, βρέ, καὶ ὅχι εἶχε χαθεῖ!. μὲ μιὰ χειρονομία τὸν διώρθωσε ὁ Λεώπης.

— Λωλὸς εἶσε σύ!

Ὁ Ἀλίμπης ἐκάθησε κοντὰ τους. Αἰσθανόταν εὐτυχία καὶ κοντὰ σ' αὐτούς. Ἔβλεπε τὴν ἀγάπη, τὴν εὐλικρίνεια, στὰ μάτια τους, στὸ φέρσιμό τους. Καὶ τοὺς διηγῆθηκε, ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ φέρουνε κρασί, ποῦ οἱ φίλοι του τὸ ὑποδεχτήκανε μὲ φωνὲς ἄγριες.

— Σωπάτε βρέ.

— Τί!. Νὰ σωπάσουμε; Μωρὲ τί λές! ἔκανε ὁ Λεώπης κουνώντας τὰ χέρια του μανιακά, ἐδῶ μᾶς στεγνωσανε τὰ χεῖλια, ξεραθήκανε!.

— Σὰ λουλούδι ποῦ δὲν ποτίζεται!

— Γαιδουρογάκαθο νὰ λές βρέ!.

— Καὶ ἔπειτα δὲν εἶνε καὶ καμμιά ἀτιμία ἢ ἀδεκαρία!.

— Ἡ ἀπενταριά, λέγε, ἀνόητε!. τὸν διώρθωσε ὁ Λεώπης.

Ἐκεῖ ἔμπρός στα μισογεμισμένα ποτήρια τοὺς διηγῆθηκε ὁ Ἀλίμπης, τί ἔκανε. Αὐτοὶ ἔμειναν μὲ ἀνοικτὸ τὸ στόμα.

— Ὡστε αὐτὸ τὸ κρασί εἶνε μὲ αἷμα; εἶπε ὁ Λεώπης.

— Στὸ διάβολο!. Καλὰ θὰ κάνω κ' ἐγώ, μὲ θυμὸ καὶ ἀποστροφὴ μίλησε ὁ Μίρλας χωρὶς νὰ πει τὸ παρακάτω. Ἦξερε ὅτι οἱ φίλοι του τὸ ἐννοοῦσαν, ὅτι ἦταν ὁ ξενειτεμός του.

Ὁ Λεώπης πρώτη φορὰ εἶχε μελαγχολήσει. Αὐτὸς κάποτε κάποτε

δούλευε, ἔγραφε δὼ καὶ κεῖ, σὲ δικηγορικὸ γραφεῖο, σὲ συμβολαιογραφεία. Ἐκανε καὶ ἄλλο ἐπάγγελμα. Ἐπιγραφὲς σὲ γυαλιὰ μόνον, ὄχι ἔξω στοὺς τοίχους, καὶ ζωγράφιζε, ζωγράφιζε μέσα σὲ μαγαζιά, στοὺς τοίχους των, φουστανελάδες, ληστές. Ἀγαποῦσε πρὸ πάντων νὰ ζωγραφίζῃ πρόσωπα τῆς μυθολογίας. Τὸν Ἡρακλῆ, τὸν Τάνταλο, τὸν Ὀρφέα! Καὶ τὰ ζωγράφιζε μὲ ἀρκετὴ τέχνη, ποῦ ἔκανε νὰ λυπᾶται κανεὶς γιατί δὲν εἶχε σπουδάσει.

Ἐναν καιρὸ, ἦ ἓνα φεγγάρι, καθὼς ἔλεγε αὐτός, εἶχε κάνει καὶ μαθητὴς τοῦ Πολυτεχνείου. Ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ μείνῃ νὰ σπουδάσει. Τὸν τραβοῦσε ἡ ὠραία νύχτα, τὸ τραγούδι σὲ στενὸ δρόμον καὶ κάτω ἀπὸ παράθυρον γαλιανομάτας, ἢ μαυρομάτας καὶ τὸ κιτρινωπὸ κρασί. Καὶ αὐτὰ τὸν ἔκαναν νὰ φύγῃ.

Τὸν Καλούδα, τὸν ταβερνιάρη, ἀπὸ καιρὸ τὸν ἔτρωγε νὰ τοῦ ζωγραφίσῃ στὸν τοῖχον καὶ πάνω ἀπ' τὴ θέσῃ ποῦ καθόντουσαν κάθε βράδυ, αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του, τὸν Σίσιφο, ἢ τὸν Τάνταλο, νὰ θέλῃ νὰ πιεῖ νερὸ ἀπ' τὸ ποτάμι!. Θὰ ἔκανε καὶ τὸ νερὸ νὰ φεύγῃ.

Αὐτὴ τὴ βραδυὰ πάλι θυμῆθηκε τὴ ζωγραφιά, ποῦ ζητοῦσε νὰ κάνει κεῖ, καί, ἀφοῦ κατὶ εἶπε καὶ ρούφηξε τὸ κρασί του, εἶπε στὸν ταβερνιάρη.

— Λοιπόν, δὲν τὰ εἶπαμε. Τί λές; Θὰ κάνουμε τὸν Τάνταλο; Αὐτὸ εἶνε ἀπ' τὴν Ἑλληνικὴ μυθολογία ἓνα πράγμα ἀριστοτεχνικόν! Αὐτὰ πρέπει ὁ καθένας Ἑλληνας νὰ ζωγραφίζῃ, τέτοιες ζωγραφίαι νὰ ἔχει τὸ κάθε μαγαζὶ καὶ ὄχι αὐτὰ ποῦ κρεμᾶς ἐκεῖ. Πόλεμον Ἐυρωπαϊὸν μὲ ἐπαναληπτικὰ ὄπλα ἐναντίον μαύρων μὲ τόξα καὶ μὲ δόρατα. Ντροπές.

— Καὶ τὸν ὑποκόμη τῆς Βαρκελώνης εἶπε καὶ ὁ Μίρλας δείχνοντας μιὰ ζωγραφιά ἱππότη μὲ φτεροῦ ἄσπρον μεγάλο στὸ καπέλον, ποῦ ἦταν κρεμασμένη κεῖ κοντὰ του.

Ἐκείνους ἡ φάνηκε νὰ θέλῃ περισσότερο ἀπ' ἄλλοτε. Οἱ φίλοι του, ἀφοῦ ρωτήσανε καὶ μάθανε, τὸν συμβουλεύσανε νὰ τὸ κάνει. Θὰ ἔδινε ἐμορφιά στὸ μαγαζὶ ὅλο. Καὶ δέχτηκε.

— Μὰ πόσο; ρώτησε.

— Δὲ σοῦ εἶχα πῆ; Εἴκοσι καὶ πέντε τῆς καὶ οἱ μογιές δικές σου!.

— Σὺν πολλά..

— Τί λές!. Ἐδῶ πληρώνεις χιλιάδες γιὰ μιὰ ζωγραφίτσα τοσηδούλα! Νά, τοῦ Ραφαήλ, μιὰ τόση δὰ θάτανε! πουλήθηκε γιὰ ὀκτακόσιες ἑβδομήκοντα ὀκτὼ χιλιάδες. Ἀκοῦτε! Ὀκτακόσιες ἑβδομήκοντα ὀκτὼ ἢ ἑννέα δὲ θυμοῦμαι καλά!.

Ἐκείνους ἡ φάνηκε, μ' ὅλα αὐτὰ, κατέβηκε λίγο, στὶς εἴκοσι δραχμὲς καὶ ἐκεῖ ἔμειναν σύμφωνοι.

— Ἀπὸ αὔριον; Ἔτσι!. Τώρα φέρε μας μιὰ ὀκτὰ, εἶπε ὁ Λεώπης τρίβοντας τὰ χέρια του, γιὰ νὰ πιοῦμε γιὰ τὰ καλορίζικα τοῦ Τάνταλου!

Τὴν ἄλλη μέρα σηκώθηκε μὲ πόνους στὸ σῶμα, στὰ χέρια καὶ μὲ τὸ κεφάλι βαρὺ. Ἐξὼ ὁ ἥλιος ἔλαμπε σὲ καθαρὸ οὐρανὸ καὶ ἡσυχία εἶχε πέσει. Ὁ ἄνεμος δὲν ἀκουγότανε νὰ βουίζει, νὰ βογκᾷ.

Βγῆκε ἔξω καὶ πάλι πέρασε ἀπ' τὸ καφενεῖο τῶν ἐργατικῶν. Ὁ Μαυρούκης ἦταν ἐκεῖ καὶ τοῦ εἶπε, ὅτι αὔριον θὰ τὸν χρειάζοτανε καὶ νὰ πῆγαινε πρῶτῃ.

Ἀπ' ἐκεῖ ἔφυγε γιὰ τὴν ταβέρνα. Εἶδε ὅτι δὲν αἰσθανότανε καμμιὰ στενοχώρια.

Κοντὰ τοῦ Καλούδα μιὰ νέα βγῆκε ἀπὸ ἓνα σπιτάκι. Ἡ καρδιά του χτύπησε δυνατὰ. Τοῦ φάνηκε πῶς ἦταν ἡ νέα μὲ τὰ γαλανὰ μάτια. Δὲν ἦταν ὅμως αὐτὴ καὶ σὰ νὰ εὐχαριστήθηκε.

Ἡ κόρη πέρασε ἀπὸ κοντὰ του καὶ αὐτὸς τὴν κύταξε. Ἀλλὰ καθὼς γύρισε ἀπ' τὴν κόρη τὸ βλέμμα, εἶδε δυὸ νέους ντυμένους καλά ποῦ δὲν εἶχε παρατηρήσει, νὰ γελοῦνε καὶ κατὶ νὰ λέει ὁ ἓνας στὸν ἄλλον.

— Μὴ αὐτοὶ γελοῦνε γιὰ μένα; ρώτησε τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς κύταξε καλά.

Τοῦ φάνηκε νὰ εἶδε τὰ μάτια τους νὰ λάμπουν εἰρωνικὰ, καθὼς τὸν βλέπανε, καὶ μὲ μιὰ ὀρμὴ ἔπεσε στὴ σκέψη ὅτι ἂν ἦταν αὐτὸς ἄνθρωπος, ποῦ φύλαγε τὴ νύχτα, ληστής τῶν δρόμων, ἐπικίνδυνος ἄνθρωπος, ἄλλῶς θὰ τὸν κυτάζανε.

Ἔστερα ὅμως, ἀφοῦ περπάτησε λίγο.

— Σωστό, εἶπε. Μποροῦνε νὰ μὴ γελάσουν; Μὲ εἶδαν μ' αὐτὰ τὰ χάλια νὰ κυτᾶζω κορίτσια. Μὲ τὸ σακκάκι λιγωμένο, φαγωμένο. Καὶ εἶνε τὸ καλὸ μου. Καὶ μ' αὐτὰ τὰ παληοπάπουσα, τὰ ζαρωμένα σὰν γεροντιστικὸ μούτρο!

Ἐκείνους ἡ φάνηκε τὰ κύταξε, κύταξε ἓνα σκάσιμο ποῦ εἶχαν, μὴν εἶχε σχιστεῖ. Τοῦ φάνηκε ὅτι κρατοῦσαν ἀκόμα καὶ τὸ σκάσιμο ἔμεινε ὅπως ἦταν.

— Μπορεῖ νὰ μὴ γελοῦν!. εἶπε ἄμα ἠσύχασε.

Στοῦ Καλούδα εἶδε τὸν Λεώπη μὲ παλῆν καὶ ὅλο χρώματα σακκάκι, ὄρνιθον, χωρὶς καπέλον, μὲ πινέλο καὶ μπογιὲς διάφορες στὰ πίσω ἐνὸς πιάτου, γιὰ παλέτα ποῦ εἶχε ἀκουμπήσει σ' ἓνα τραπέζι κεῖ κοντὰ νὰ ζωγραφίζῃ τὸν Τάνταλο καὶ τὸ βάσανόν του. Κοντὰ ὁ ταβερνιάρης κύταξε, πιδὸ πέρα τὸ παιδί, καὶ σ' ἓνα τραπέζι, κοντὰ στὴν πόρτα, ὁ γέροντος ὠμοῦς μεθυσμένος καὶ μὲ τὰ μάτια μισοκλαμμένα ἔμεινε χωρὶς νὰ κυτᾶζει πουθενά.

— Ἔστερα ἀπὸ λίγο θὰ δεῖς!. ἔλεγε στὸν ταβερνιάρη ὁ Λεώπης, τώρα δὲ βλέπεις τίποτα!. Καλῶς τον!. εἶπε στὸν Ἀλίμπη.

Ἔστερα:

— Παιδί, ἓνα κρασάκι καὶ ἓνα μεζέ, γρήγορα.

Καὶ ξακολούθησε.

— Ἐδῶ πληρώνουν χρήματα καὶ χρήματα γιὰ ζωγραφική... Νό, γιὰ μιὰ τοσηδούλα, δώσανε, μάτια μου, τίς ἄλλες, τετρακόσιες, ἄκοῦς; τετρακόσιες χιλιάδες ρούβλια! Καὶ τὸ ρούβλιον δὲν ἔξερω πόσα φράγκα πάει! Τί νομίζεις; Γιὰ σκέψου λοιπόν, τί θὰ κερδίσῃ ζωγραφικὴ μὲ τὸ χέρι! Ἐδῶ δὲν εἶνε φωτογραφία. Μιὰ μὲ τὴν πλάκα καὶ ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα, γιατί σοῦ πῆρε τὴ σκιά σου! Ἐδῶ εἶνε τέχνη, καλλιτεχνία!

Ζωγραφικὴ, σοῦ λέει ἄλλος, ποῦ πᾶνε τὰ πουλιά καὶ τσιμποῦνε τὰ σταφύλια, γιατί τὰ πέρνουνε γιὰ ἀληθινά. Γιατί δὲν πᾶνε καὶ στὶς φωτογραφίες;

Τὸ παιδί ἔφερε τὸ μεζὲ καὶ τὸ κρασί στὸν Ἀλίμπη καὶ αὐτὸς τὰ πῆρε. Ἔφαγε τὸ μεζὲ καὶ ἤπιε τὸ κρασί καὶ ἔφυγε γιὰ νὰ ἀφίσει τὸ Λεώπη νὰ ἐργαστεῖ.

Ὁ Μίριλας δὲν εἶχε φανεῖ καθόλου.

— Τὸ βράδυ, ἔ ; τοῦ εἶπε ὁ Λεώπης.

Στὴν πόρτα κοντὰ ὁ γέρο Θωμᾶς τοῦ μίλησε τραυλίζοντας.

— Ἔνα μόνο λουλουδάκι, ἔνα μόνο λουλουδάκι νὰ μοῦ πετάξετε ! Ἔνα κι' αὐτὸ κίτρινο καὶ μαραμένο.

— Σὰν φύλλο κίτρινο καὶ μαραμένο ! τραγουδιστὰ εἶπε καὶ ὁ Λεώπης καθὼς τραβίχθηκε λίγο μακρὰ νὰ δεῖ τὴν εἰκόνα του.

Ὁ Ἀλίμπης πῆρε ἕνα δρόμο ἔτσι ἄσκοπα.

— Τί νὰ κάνω, τί νὰ κάνω ; ἔλεγε.

Ἡ ζωὴ αὐτὴ τοῦ φαινότανε κακιὰ, βαρετή. Ἡ σκέψη του δὲν σταματοῦσε σὲ τίποτα καλὸ. Ὅλα τριγύρω του τὰ ἔβλεπε κλειστά, ἄγρια, ἔρημα, καὶ ἔτσι τοῦ φάνηκε σὰ νὰ βρισκότανε φυλακισμένη ἡ ψυχὴ του μέσα σ' αὐτὰ.

Χωρὶς νὰ θέλει ἔπεσε σὲ μιὰ πλατεία ποῦ ἦτανε γεμάτη ἀπὸ ἀνθρώπους καλοφορεμένους, ποῦ τοὺς εἶχε βγάλει ἡ ὥραία μέρα ἔξω, στὸν ἥλιο. Γυναῖκες χαρωπές, ἄνδρες γελαστοί, νέοι μὲ τὸ χαμόγελο, μὲ τὴν ἐλπίδα στὰ μάτια καὶ νέες μὲ τὸν ἔρωτα νὰ κρυφοκυτᾶζει σὲ κάθε ματιὰ τους.

— Κ' ἐγώ ; ρώτησε αὐτός.

Καὶ μέσα σὲ κείνο τὸ πλήθος τῶν εὐτυχησμένων τοῦ φάνηκε αὐτὸς νὰ εἶνε σὰ σημάδι σκοτεινὸ, μέσα στὴ χαρὰ, στὸν πλοῦτο σὰν ἕνα κομμάτι τῆς δυστυχίας, τῆς φτώχειας, ποῦ τὸ κύλησε ἴσαμε κεῖ ὁ ἄνεμος.

Ντροπᾶθηκε γιὰ τὰ ρούχα του, γιὰ τὸ καπέλο του καὶ ἔκανε γρήγορα νὰ φύγει, ἀφοῦ εἶδε ὅτι κανεὶς ἄλλος ποῦ νὰ τοῦ μοιάζει, δὲ βρισκόταν ἐκεῖ, νὰ φύγει, νὰ χωθεῖ μέσα στὰ δέντρα ποῦ πυκνὰ τριγυρίζανε τὸ μέρος ἐκεῖνο.

Ἐβλεπε τὴ χαρὰ σπάταλα νὰ τοὺς ἔχει σκορπισθεῖ, καὶ ἔφευγε σὰ Σατανᾶς πεσμένος, χωρὶς νὰ τὸ θέλει, σὲ μέρη παραδείσου.

Καὶ τοῦ φαινότανε τὰ πρόσωπα ὅλων τόσο ἄγνωστα, σὰ νάταν ἀπ' ἄλλες χώρες. Κατέβασε τὰ μάτια καὶ ἔσκυψε τὸ κεφάλι σὲ μιὰ νέα, ποῦ παρουσιάσθηκε ἔμπρὸς του σὰν πλασμένη ἀπ' τὸ πρᾶγμα ποῦ γίνεται ἡ φλόγα, ἡ λάμψη ! Κεῖνη τὴ στιγμή μιλοῦσε καὶ στὸ νοῦ του ἔμειναν τὰ χεῖλια της.

— Θεέ ! ἔκανε καὶ αἰσθάνθηκε ταραχὴ, θυμὸ, μανία σὰν πάθη ποῦ κοιμῶντανε, νὰ ξυπνήσανε ζητώντας τὸ δίκαιό τους.

Λίγο ἔλειψε νὰ πέσει πάνω σὲ μιὰ παχειὰ ντυμένη βελούδινο φόρεμα καφετί. Τὴν κύταξε, εἶδε τὸ βελούδο, καὶ λησιμονῶντας τὴ νέα ποῦ εἶχε δεῖ, εἶπε μὲ τὸ νοῦ του.

— Μὲ τὰ λεπτὰ ἐνὸς κομματιοῦ μικροῦ βελούδου ἀπ' αὐτὸ θὰ ἔκανα παπούτσια !.

Εἶχε φτάσει κοντὰ στὰ δέντρα καὶ καθὼς εἶπε αὐτὰ, κύταξε τὰ παπούτσια του. Καὶ τοῦ φάνηκαν τότε, ἔτσι μὲ τὰ γνωστά, γνω-

στὰ τσακίσματα, τὶς ρυτίδες των, σὰ νὰ ἔβλεπε πρόσωπο γνωστὸ του, τὸ μόνο γνώριμο μέσα στὸ πλήθος ἐκεῖνο !.

Τὴν ἄλλη μέρα πάλι δουλιὰ στὸ ἐργοστάσιο κείνο κοντὰ. Χαλάσανε κάτι τοίχους καὶ ἀνοίξανε θεμέλια.

Τὸ βράδυ δὲ μπόρεσε νὰ πάει στὸ σπίτι του καὶ κοιμήθηκε μέσα σ' ἕνα δωμάτιο τοῦ ἐργοστασίου μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους.

Καὶ κοιμήθηκε εὐθύς μόλις ἔπεσε, ἡ καλλίτερα διπλοκοιμήθηκε, γιὰτὶ κανένα ὄνειρο δὲν τὸν ἐτάραξε. Ἴσως ὁ ὕπνος μάταια θὰ τοῦ ἀρραδιάζε ὄνειρα. Ἀρχίσανε τὴ δουλιὰ σχεδὸν χαράματα. Καὶ δὲν ἦτανε παρὰ μιᾶς ἡμέρας ἐργασία καὶ θὰ σχολάζανε.

Αὐτὸς δούλευε μὲ ὀρμὴ γιὰ νὰ τελειώσουνε πρὸ γρήγορα καὶ νὰ τρέξει στὸ σπίτι του, στὴ μάνα του, ποῦ μὲ λαχτάρα θυμώτανε, στοὺς φίλους του. Ὅλη τὴν ὥρα σκάβοντας στὸ νοῦ του εἶχε τὸ Λεώπη νὰ ζωγραφίζει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ βλέπουν. Μὴ δὲν ἦταν εὐτυχία νὰ ἔχει κανεὶς τέτοιους φίλους, ἔλεγε, καὶ γέμιζε τὸ στήθος του ἀπὸ συγκίνηση. Μόνε, μόνε μιὰ δουλιὰ, ὅπως ἦταν ἡ πρώτη καὶ ὄχι ἔτσι, ἔτσι !.

Τὰ ρούχα του εἶχανε σχισθεῖ, τὰ παπούτσια του ὅλο λίσπες ξερές, χρώματα καὶ τὰ αἰσθανότανε νὰ ἔχουνε τρυπήσει, τὰ χεῖρια του σὲ κακὸ χάλι !.

Ἄπ' ἐκεῖ ἔβλεπε τὸ λόφο τοῦ Φιλοπάππου καὶ τὸ μνημεῖο του σὰν κάποιον ὄρνεο, γύπα γίγαντα πάνω του. Πιὸ πίσω ἐπρόβαλλε ἡ Ἀκρόπολη, ὁ ναὸς της, μόνον αὐτός, καὶ τοῦ φαινότανε σὰν κρανίον σκελετωμένο, ἕνα κενὸ κίκλωπα, καὶ ἔπειτα, σὰ γέρος καθισμένος, καὶ ποῦ στὰ γόνατά του νὰ εἶχε τὸ κρανίον τοῦ κίκλωπα, ἐπρόβαλλε ὁ Λυκαβητός. Καὶ πρὸ μακρὰν στολισμένη μὲ ραβδωτὸ ροῦχο ἀπ' τὸ χιόνι ἡ Πεντέλη, τὸ ὄραϊο βουνό, δίπλα της ὁ Πάρνης ἄγριος, μαυριδερός ἄλλοτε, καὶ τώρα ἀσπρισμένος, καὶ ἀριστερά της ὁ γέρο Ὑμηττός σὰ σκεπτικὸς μὲ τὴν καμπούρα του ἀσπρισμένη.

Καὶ ὁ καιρὸς πάλι χαλοῦσε. Βουνὰ ἀπὸ σύννεφα φαινότανε στὸν οὐρανὸ καὶ ὁ ἄνεμος φυσοῦσε δυνατός. Ἐπιτέλους ἡ δουλιὰ τελείωσε καθὼς ἔπεφε τὸ σκοτάδι. Καὶ πάλι πήγαινε στὴν ταβερνούλα ποῦ τρώγανε, στὸ βρώμικο μαγαζάκι, ὅπου τοῦ φαινότανε νὰ μυρίζουν ὅλα κατσαρίδα, καὶ πληρωθήκανε. Φύγανε μαζί.

Στὸ σπίτι ὅταν ἔφθασε εἶχε νυχθώσκει καλὰ. Ἡ μάνα ἦταν ἀνήσυχη, γιὰτὶ δὲν ἤξερε τί εἶχε γείνει.

Ἀναγκάσθηκε νὰ τῆς τὸ πεῖ ἀπ' τὰ χάλια ποῦ εἶχε.

Αὐτὴ ἄρχισε τὰ κλάμματα. Αὐτὸς ἐθύμωσε.

Ἔτσι τοῦ ἤρθε νὰ βροῖσει τὴ μνήμη τοῦ πατέρα του, νὰ βροῖσει ὅτι ἱερὸ εἶχε ἡ μητέρα του, ὅτι πίστευε !.

— Μὴν κλαῖς, ἄδικα κλαῖς !. τῆς εἶπε ἀφοῦ κρατήθηκε μὲ κόπο ἀπὸ τοῦ νὰ βροῖσει. Μπορεῖς νὰ βροῖσεις ; Νὰ βροῖσεις ἐκεῖνα, ποῦ αἰσθάνεσαι σὺ νὰ ἔχεις γιὰ ἱερά ; Ἐγὼ δὲν ἔχω κανένα !.

Ζήτησε ν' ἀλλάξει. Καὶ καθὼς ἐτοιμαζότανε μίλησε χαλὰ στὴ μάνα του, τῆς ἐξηγήθηκε, μαλακά, μαλακά.

Ἐπρεπε νὰ πάει νὰ βρεῖ δουλιὰ. Τί μποροῦσε νὰ κάνει ; Καὶ

ἔπειτα μὴ θὰ τὸ ἔκανε πάντα αὐτό; **Ὅσο** νὰ περάσει ἡ κακιὰ περισταση!. Στὸ τέλος τῆς εἶπε νὰ σφάζει τὸ **τελευταῖο** πουλερικό ποῦ τοὺς ἔμενε καί... ἔχει ὁ θεός!.

Τὸ τελευταῖο τὸ ἔσυρε, ἢ βγήκε μὲ δυσκολία σὰ μίγα **πεσμένη** σὲ νερὸ καὶ ποῦ κατορθώνει καὶ βγαίνει.

Ἐφαγε **κάτι** γιὰ νὰ μὴν πάει νηστικός στοῦ Καλούδα. Εἶχε φασόλια μαγερέψει ἢ **μάνα** του, ποῦ μὲ δυσκολία τῆς τὰ ἔδωσε ὁ μπακάλης!. Καὶ τὸ λάδι σωνότανε!.

— Θὰ πάrouμε!.

Πάλι νὰ ἡ ἐργασία αὐτή!. Μόνε ποῦ δὲν **ἦταν** ταχικιά!.

Ἐφαγε γρήγορα καὶ ἔφυγε. Ἦσαν **απ'** τὸ ἕνα μέρος, ἔτρεχε στὸ ἄλλο.

Ἐξω, εἶδε τὴν ἡμισέληνο νὰ προβάλλει ἀπὸ ἕνα μαῦρο **σύννεφο** ἀπλωμένο στὸν οὐρανό, ποῦ εἶχε σχῆμα **ξαπλωμένης** μαύρης, καὶ νὰ φαίνεται σὰ σαρκί της, ἢ στέμμα της φωτεινὸ.

Ἡ ζωγραφιά ἦταν τελειωμένη. Ὁ Λεώπης καθότανε στὴ θέση του καὶ κοντά του ὁ γέρο Ψαθούλας. Ὁ Μίρλας ἔλειπε. Εἶχανε ποτήρια ἐμπρὸς τοὺς μὲ ρετσίνα.

— Βρὲ ἀδελφέ, **πάλι** χάθηκες! τὸν φώναξε ὁ Λεώπης ἀνοίγοντας τὰ χέρια του. Τώρα μάλιστα ποῦ ἔχουμε εὐτυχία!.. εὐτυχία εἰς τὸν λαὸν τὸν ἐκλεκτόν! Φέροτο μεζέ!. Ἐκεῖνος ὁ κατάρτος χάθηκε.

— Μὰ πῶς; ρώτησε ὁ Ἀλίμπης καὶ κύταξε τὴ ζωγραφιά.

— Ἔξω κ' ἐγὼ τί ἔγεινε; . Οὔτε χιτὲς ἐφάνηκε. Μόνος, κατάμονος ἔμεινα!. Καὶ ἂν ἔλειπε καὶ ὁ γέρο Ψαθούλας; Θὰ εἶχα γιὰ μόνη μου συντροφιά τὸν Τάνταλο. Ἐκανα καὶ κείνον, αὐτόν, πῶς διάολο τὸν λένε; τὸν κῆρ Θωμά!. τὸν ἔκανα παρέα, ἀλλ' ἄς τὸ διάολο νὰ πάει!. Μ' ἕνα κρασί μπερδεύτηκε ἡ γλώσσα του, μὲ τὸ δεύτερο πάει, χάθηκε, ἔχασε τὸ λογικά του!. Τώρα πάει γιὰ τσιγάρα καὶ πιστευὼ πῶς δὲ θὰ βρεῖ τὸ μαγαζὶ γιὰ νᾶρθε!.

Ὁ γέρο Ψαθούλας κύταξε μὲ χαμόγελο συμπαθητικὸ τὸν Ἀλίμπη καὶ κουνούσε τὸ κεφάλι.

— Τᾶματα, βρὲ παιδί, τᾶματα!.

— Τοῦ τὰ εἶπα γώ!.

— Πρέπει νὰ σοῦ βροῦμε μιὰ θεσοῦλα!.

— Μὰ ἀφήστε με νὰ δῶ τὴ ζωγραφιά!.

Ὁ ταβερνιάρης ἔφερε τὸ μεζέ. Ἀπ' τὴ μυρουδιά ποῦ τοῦ ἦρθε, τοῦ Ἀλίμπη, γύρισε καὶ εἶδε. Ἦτανε πισσοῦνια, ἢ κυνήγι σὲ τζουβέκι!.

— Ἐ... ρώτησε ὁ Λεώπης.

— Ναι ὦραϊά!. ἀπάντησε αὐτός, χωρὶς νὰ πεῖ ὅτι εἶχε φάει.

— Πισσουνάκια!.

Πάλι εἶδε τὴ ζωγραφιά. Καὶ δὲν τὴν εἶχε καταφέρει ἄσχημα ὁ Λεώπης.

Ἐνας ποταμός, πέτρες, βράχια ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καὶ ἄγνωστα δέντρα μὲ φύλλα σὰν τριχες μακρὲς, μακρὲς, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη ὁ Τάνταλος γονατισμένος, σκυμμένος νὰ πιεῖ νερὸ μὲ μιὰ λαχάρα, ποῦ

φαίνότανε στὴ μορφὴ του, ἀλλὰ τὸ νερὸ εἶχε τραβιχθεῖ, ἢ τραβιώτανε πρὸς τὴν ἄλλη μεριά, ὅπου φαίνότανε πολὺ, ἐσκέπαζε τὴν ὄχθη μὲ μιὰ κίνηση κύματος, ἐνῶ στὸ μέρος του ἔβγαιναν οἱ πέτρες καὶ τὰ βότσала!.

— Μπράβο, Λεώπη!.

— Ναι, ναι!. ὦραϊο. Ὅλοι τὸ λένε εἶπε καὶ ὁ ταβερνιάρης ποῦ εἶχε σταθεῖ κοντὰ τοὺς καὶ κύταξε.

— Ἐχει **τάλαντο**, ἀλλὰ τί νὰ τὸν κάμεις ποῦ εἶναι ἄμναλος καὶ δὲν κάθησε νὸ σπουδάσει!. εἶπε ὁ γέρο Ψαθούλας.

— Ἐλα, τώρα, τρῶτε. Θέλω νᾶρθε κείνη ἢ μούμια καὶ νὰ μὴ βρεῖ τίποτα.. μὲ ἀγανάκτηση εἶπε ὁ Λεώπης.

— Μὰ τί ἔγεινε; Μήπως εἶνε ἀρρωστος;

— Δὲν πιστεύω. Ἀρρωσταίνει αὐτός! Αὔριο, ἂν δὲν φανεῖ ἀπόψε, θὰ πάω νὰ δῶ. Καὶ ἂν εἶνε καλά, νὰ μὴ μὲ λένε Λεώπη, ἂν δὲν τὸν **ξυλοφορτώσω**.

— Θᾶρθω κ' ἐγὼ νὰ πᾶμε.

Τὸ κρασί ἦρθε. Γεμίσανε τὰ ποτήρια **ξέχειλα** καὶ τὰ ρουφήσανε.

Ἐξω εἶδαν μιὰ ἀστραπή νὰ λάμπει.

Τρώγανε μὲ εὐθυμία ὅχι τὴν ποῦ ἔπρεπε. Κάτι ἔλειπε.

— Μὰ καὶ ὁ κῆρ Θωμάς τί ἔγεινε; ρώτησε ὁ Ψαθούλας, **ξαφνικά**.

— Δὲ σᾶς εἶπα ὅτι θὰ χάσει τὸ δρόμο;

— Τρῶτε, τρῶτε!

Ἡ πόρτα ἀνοίξε **ξαφνικά** καὶ κάποιος μπῆκε. Ὁ Μίρλας.

— Νᾶτος.

— Ὅρσε. Καὶ ὁ Λεώπης τὸν μούντζωσε μὲ ἀγανάκτηση.

— Μὰ τί ἔγεινες; τὸν ρώτησε ὁ Ἀλίμπης καθὼς αὐτὸς πλησίαζε σιγὰ καὶ **μελαγχολικός**.

— Κάτι. Θὰ σᾶς πῶ, ἀπάντησε καὶ ἔφερε τὸ χέρι στὶς λίγες τριχες τοῦ **μουστακιοῦ** του.

— Τί ἔχεις βρὲ; τὸν ρώτησε ὁ Λεώπης ἄγρια. Θὰ καθήσεις;.

— Φέρε ἕνα κάθισμα παιδί.

— Ὅχι! Νὰ αὐτὸ εἶνε τοῦ κῆρ Θωμά. Αὐτὸς δὲ θᾶρθε!

Ἡ παρέα πῆρε τὸν παληὸ της ἐνθουσιασμό.

— Ἐμπρός, εἶπε σὲ λίγο, ὁ γέρο Ψαθούλας. **Κανένα** τραγουδάκι τώρα.

Ὁ Λεώπης ἔβηξε.

— Πίε, Κάσιε, νὰ ἀνοίξει ὁ λάρυγγάς σου.

Αὐτὸς ἦπιε.

— Τί ὦραϊά ποῦ περνούσαμε, θὰ τὰ θυμούμαστε μιὰ μέρα, εἶπε ἀφίνοντας τὸ ποτήρι **ἀδειο** στὸ τραπέζι.

— Τί λέει αὐτός; ρώτησε ὁ Λεώπης τοὺς ἄλλους.

Μὲ μικρὸ χαμόγελο, ὁ Μίρλας, καὶ **μελαγχολικὸ** εἶπε σιγᾶ.

— Αὔριο τοῦ δίνω γώ.

— Τί λές;

— Ποῦ;

— Γιὰ τὴν Ἀμέρিকা. Ἀβάντι γιὰ τὴν Ἀμέρিকা, αὔριο. Δὲ σᾶς τόχα πεῖ; Τὰ λεφτὰ ἦρθανε στοῦ **ἐξαδέλφου** μου, ἀπὸ κείνους

τοὺς συγγενεῖς, ποῦ ἔχω κεῖ. Βγάλαμε χτῆς τὰ εἰσιτήρια. Φέρε κρασί, παιδί.

Τὰ μάτια τοῦ Ἄλιμπη βουρκώσανε.

— Μωρέ, σπάληθαι τὸ λῆς ὅτι φεύγεις ; Μπα νὰ σὲ πάρει ὁ διάβολος. Μωρὲ στ' ἀλήθεια ; Καὶ γιατί, μωρέ, θὰ φύγεις ; τοῦ ἔλεγε ὁ Λεώπης μὲ χειρονομίες.

— Μποροῦσα τὰ μείνω δῶ. Μακρὰ ἀπ' αὐτὸν τὸν τόπο. Ἔλα πούντο τὸ κρασί.

Τὸ κρασί ἦρθε. Ἔβαλλε στὰ ποτήρια, γρήγορα.

— Εἰς ὑγείαν. .εἶπε. Καὶ τὸ ἦπιε ὅλο μὲ μιᾶς, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μόλις βρόξεσαν τὰ χεῖλια τους.

Γιὰ λίγο ἡ σιωπὴ ἐκράτησε κεῖ. Σὲ καθενὸς τὸ νοῦ κάτι περνοῦσε, σχεδὸν ἄμορφο, ἀλλὰ γεμάτο συγκίνηση.

— Ἔτσι θὰ χαλάσει ἡ γλυκεῖά μας παρέα καὶ θὰ σκορπισθοῦμε στὶς ἄκρες τῆς οἰκουμένης, εἶπε σιγὰ καὶ μελαγχολικὰ ὁ Λεώπης.

— Μὰ πῶς νάκανα, γιὰ πέτε μου, πῶς νάκανα. Δὲ βλέπετε δῶ. Νά, αὐτὸ μοῦ τῶδωσε ὁ ἐξάδελφός μου. Κόντευα νὰ μείνω γυμνός. Μοῦ πῆρε καὶ παπούτσια, αὐτὲς τὶς ἀρβίλες, ποῦ πάει, ἡ κάθε μιὰ πέντε δεκάδες. Πῶς μποροῦσα νὰ μείνω ; Καὶ ἔπειτα δῶ γιὰ νὰ ζήσει κανεὶς δὲν εἶνε τόπος. Τί νὰ δουλεύει κανεὶς μόνε γιὰ λίγο φαί !.

— Καὶ τὸ ἄλλο, ἐπρόσθεσε ὁ Λεώπης τραβῶντας τὸ αὐτί του, καθὼς μάθαμε μεῖς, δὲ μποροῦμε νὰ δουλέψουμε δῶ. Τὰ ζιζάνια δὲ μᾶς ἀφίνουνε ! Εἴμαστε καὶ γεννημένοι γιὰ ἀρχόντοι.

— Ἄς πιοῦμε !. εἶπε ὁ γέρο Ψαθούλας.

— Καλὴ ἀντάμωση. Λυποῦμαι ποῦ φεύγω ἀπὸ δῶ, γιατί φεύγω ἀπὸ σᾶς. Ἄπο πατρίδα. Ἄστην!

— Νὰ μᾶς γράφεις ταχτικά. Αὐτό, αὐτό.

— Ὅσο γιαντό. .

— Βοννό, μὲ βοννό δὲ σμίγει. . . ἔκανε ὁ Λεώπης, σὰ νὰ τὸ ἔλεγε στὸν ἑαυτὸ του.

— Γιὰ σᾶς, παιδιά, ναί, εἶνε δυνατόν. Ἄλλὰ γιὰ μένα ; Πάει, πάει. Ἐγώ, παιδιά μου, δὲν μπορῶ νὰ τὸ πῶ. Μόνο νά, κάποτε νὰ θυμώσατε, ἐκεῖ στὴν ξηνητιά, ποῦ θὰ εἴσατε, καὶ τὸ γέρο Ψαθούλα, ποῦ μ' ὅλα τὰ ἐβδομήντα πέντε χρόνια του σᾶς ἔκανε παρέα.

— Βρέ, βρέ, βρέ, ἀπόψε ὅλο συγκίνηση ἔχουμε. Ἐφώναξε ὁ Λεώπης.

— Καὶ νὰ δεῖτε. Σήμερα ἀπ' ὅπου περνοῦσα χίλια δυὸ μοῦ ἐρχόντουσαν στὸ νοῦ. Ὅλο θυμῶμουν τί κάναμε, τὰ γλέντια μας. Πέρασα καὶ ἀπ' τὸν Ἄλευρᾶ καὶ θυμήθηκα τὴν ἱστορία τοῦ καλόγερα ποῦ ἀνεβήκαμε στὰ κεραμίδια του καὶ τοῦ κάναμε καντάδα. Θυμᾶστε ; Καλόγερε ἀμαρτωλὲ βγάλ' τὴ γυναῖκα ἔξω. Ποῦχε κείνη τὴ χοντροῦλα τοῦ σκουπιδιαρῆ κλεισμένη μέσα. . . Ἐπειτα πάλι ἀπ' τοῦ Πατούκα τὴν ταβέρνα. . .

Ὁ Ἄλιμπης εἶχε μελαγχολήσει πολὺ, πολὺ. Μαζὶ ὅμως μιὰ εὐχαρίστηση αἰσθανότανε γι' αὐτὸ ποῦ γινότανε, γιὰ τὸ χῶρισμα τῶν φίλων του, καὶ γιὰ τὴ λύπη ποῦ βυθιζότανε.

Πῆρε τὸ ποτήρι γεμάτο, ξέχειλα, κρασί, ποῦ τοῦ ἔβροξε τὰ

δάχτυλα, καὶ τὸ ἦπιε μὲ μιᾶς. Ὑστερα ἀφίνοντάς το δυνατὰ στὸ τραπέζι, ἄρχισε νὰ τραγουδᾷ κόβοντας τὶς ἐνθυμήσεις, ἢ τὴν ἀρίθμηση τῶν ἐνθυμήσεων, ποῦ ἔκανε ὁ Μίρλας :

Ἄχ πῶς περνούσαμε ἀγαπημένα
δίχως μαλώματα, δίχως γινάτια!..

Καὶ οἱ ἄλλοι, παύοντας κάθε κουβέντα, ἐβοήθησαν, εἶπαν τὸ τραγούδι αὐτό, ποῦ εἶχε κάτι περασμένο, μιὰ εὐτυχία ποῦ εἶχε χαθεῖ!.. Μαζὶ φώναζε καὶ ὁ γέρο Ψαθούλας, φώναζε κι' αὐτὸς μὲ δίκρανα στὰ μάτια, ποῦ οἱ ἄλλοι δὲ θέλανε, ἀποφεύγανε νὰ βλέπουν.

Καὶ ἔξω ὁ ἄνεμος βογκοῦσε σείοντας μανιακὰ πόρτες, παρὰ-θυρα καὶ ἡ ἀστραπὴ ἔλαμπε καὶ φώτιζε κάποτε, σὰ νὰ ἔδειχνε κόσμο δικό της, ποῦ ζωγραφισμένος ἦτανε στὴ λάμψη της.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἄλλης μέρας ὁ Ἄλιμπης πῆρε τὸ δρόμο τοῦ καφενεῖου τῶν ἐργατικῶν. Ἦθελε νὰ βρεῖ ἐργασία, νὰ ἐργαστεῖ, καὶ ἕνας φόβος μεγάλος τὸν εἶχε πιᾶσει τώρα...

Τὸ πρωτὸ εἶχε πάει καὶ ἀπ' τὸ μεσιτικὸ γραφεῖο, ἀλλὰ τίποτα ἀπ' ἐκεῖ.

Τὸ σῶμα του τὸν πονοῦσε, τὰ χέρια του. Ἄλλὰ τί νὰ ἔκανε ; Καὶ ἔρχινε χιονόνερο πάλι αὐτὴ τὴν ἡμέρα καὶ ὁ βορριάς φουσοῦσε ἄγριος. Τὰ βουνὰ κάποτε κλεινότουσαν, χανόνταν σὰν ἀπὸ σκέπη, ποῦ ὅταν ἄνοιγε παρουσίαζε τὴν ἐργασία, ποῦ εἶχε γείνει κεῖ.

Καὶ καθὼς βιάδιζε, γιὰ τὸ καφενεῖο, πάντα τοῦ φαινότανε νὰ βλέπει τὸ σταγερὸ πανταλόνι τοῦ Μίρλα νὰ χάνεται μέσ' τὸ σκοτάδι. Καὶ τοῦ ἐρχότανε νὰ κλάψει, νὰ κλάψει...

Ὁ Μαυρούκης ἦταν ἐκεῖ. Δουλιὰ, τίποτα, «πρὸς τὸ παρὸν!» τοῦ εἶπε ὁμως.

Μαζὶ τοῦ εἶπε καὶ κάτι ἄλλο, ποῦ τὸν φόβισε πολὺ, πολὺ. Τοῦ εἶπε ὅτι μποροῦσε καὶ νὰ μὴν παρουσιαστεῖ δουλιὰ. Χειμῶνας βλέπετε, καὶ καθὼς ἔδειχνε βαρὺς χειμῶνας, καὶ οἱ δουλειῆς κλείνουνε !.

Ἐφυγε ἀπ' ἐκεῖ ἀπελπισμένος.

— Τώρα ; Τώρα ; Καὶ ἂν δὲν παρουσιαστεῖ ;..

Εἶδε τὶς ἐλπίδες ποῦ εἶχε, ὅτι μποροῦσε νὰ ψευτοζήσει ὡς ἐργάτης, νὰ χανόνται.

Στοῦ Καλούδα ποῦ πέρασε, δὲν βρῆκε κανένα δικό του. Μέσα ἦτανε τρεῖς καὶ ἔπιναν καθισμένοι στὴ θέση, ποῦ καθόταν αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του κάθε βράδυ, κοντὰ στὸν Τάνταλο. Κάθησε παρὰ κάτω.

Ἐνας ἀπ' τοὺς τρεῖς ποῦ πίνανε, αὐτὸς μόνο μιλοῦσε, μιλοῦσε καὶ δὲν ἄφινε κανέναν ἄλλον νὰ πει τίποτα.

Ὁ Ἄλιμπης κύταζε τὴ μορφὴ του, τὰ μάτια του τὰ βαθουλὰ, ὅταν γιὰ μιὰ στιγμή τοῦ φάνηκε τὸ πρόσωπο αὐτὸ νὰ ἦτανε μέρος σάπιας πέτρας, ἢ σκληροῦ χώματος καὶ τοῦ ἦρθε, νομίζοντας ὅτι ἔσκαβε καὶ κρατοῦσε κασμά, νὰ τὸ χτυπήσει δυνατὰ.

Ὁ ταβερνιάρης τοῦ ἔκανε λίγο παρέα καὶ μιλήσανε γιὰ τὸ φίλο, ποῦ ταξίδευε. Καὶ αὐτὸς, ὁ ταβερνιάρης, ἂν μπορούσε θὰ ἔφυγε! Δὲν ἦταν τόπος αὐτός, ἔλεγε, οἱ ἄνθρωποι ἔχουν χαλάσει πολὺ καὶ ὁ κάθε τίμιος ἄνθρωπος ὑποφέρει! Ἄν πεις γιὰ τὴν ἀρχή; Τρεῖς φορὲς χειρότερα.

Ὁ Λεώπης δὲ φαινότανε.

Ὅταν εἶδε νὰ πλησιάζει τὸ σκοτάδι δὲν μπόρεσε νὰ μείνει πιά κ' ἐσηκώθηκε καὶ ἔφυγε.

Βάδιζε σιγὰ μὲς τὸ χιονόνερο, στὸν παγωμένον ἀέρα. Στὸ θαμπὸ ἀπ' τὴν ἀπελπισία νοῦ του, ποῦ πάλι τὸν εἶχε πιάσει, ἔκανε νὰ φανεῖ κάποιο φῶς. Ἔβλεπε τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ πήγαιναν στὰ σπίτια τους βιαστικοὶ καὶ τοὺς ἔβλεπε, ὅταν τοῦ φαινότουσαν εὐτυχεῖς, μὲ βλέμμα κακό.

Αὐτὸ γελαστοὺς μὲ μακρὰ ἐπανωφόρια, ποῦ περᾶσανε ἀπὸ κοντά του καὶ τοὺς ἄκουσε νὰ λένε γιὰ θέατρα καὶ ποῦ θέλανε συναντηθεῖ τὴ νύχτα, τοὺς εἶδε ἄγρια πολὺ καὶ ἐπεθύμησε νὰ τοὺς ἔκανε κακὸ μεγάλο...

Περᾶσανε πέντε ἡμέρες. Τὴν ἕκτη μέρα ἄρχισε νὰ χιονίζει. Τὰ βουνὰ κλεισμένα δὲν φαινότουσαν.

Ὁ Ἄλιμπης ἄκουσε τὴ μάνα του νὰ βογκᾷ καὶ νὰ παραπονεῖται γιὰ τὸ κρῦο καὶ γιὰ πόνους, ποῦ εἶχε στὰ πλευρὰ καὶ τὴν κύταζε ἄγρια.

Κίτρινος ἀπ' τὴν ἀϋπνία, ζαλισμένος ἐτοιμαζότανε γρήγορα νὰ βγεῖ ἔξω. Δουλιὰ τίποτα, τίποτα! Ὅλα εἶχανε σταματήσει. Ὁ Μανρούκης εἶχε φύγει γιὰ τὴν πατρίδα του, ὅπου θὰ ἔμεινε ὅσο νὰ περάσει ὁ χειμῶνας. Ἄν δὲν μαλάκωνε ὁ καιρὸς, δουλιὲς δὲν θάνοιγαν! Τὰ λεπτὰ εἶχανε σωθεῖ, καὶ πίστωση δὲν ὑπῆρχε πιά! Ὁ σπιτινοκοκῆς φοβέριζε! Τί νὰ ἔκανε; Καὶ εἶχε πεῖ στὸ μεσίτη ὅτι δουλιὰ καὶ ἂν ἦτανε, ὅτι...

Ὁρνια, ἢ πετεινὸς δὲν ὑπῆρχε πιά. Ὁ ὀρνιθῶνας ἔρημος ἔμεινε, μὲ πεσμένο τὸ πανί, μὲ τὸ νερὸ ἐκεῖ, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ὀρνιθα νὰ πιεῖ, καὶ μὲ τὴ μυρουδιά τους ἀφιμένη θλιβερὴ ἀνάμνηση. Ὁ ἄνεμος κουνούσε τὸ πανί τὸ σκοῦρο καὶ τὸ χιόνι ἔπεφτε πάνω.

Βγήκε ἔξω. Τὸ χιόνι πυκνὸ ἔπεφτε. Λυπήθηκε στὸ δρόμο τὴ μάνα του γιὰ τὴν κύταζε μὲ ἔχθρα, ἀλλὰ μὲ μᾶς θύμωσε.

— Μὰ μὴ φταίω γώ! εἶπε. Θυμήθηκε, ἔπειτα, πῶς τὴ νύχτα ἔβλεπε τὸν πατέρα του, μ' αὐτὸν ὅλο εἶχε νὰ κάνει. Δὲν τὸν ἔβλεπε ὅμως καθαρά. Εἶχε ἔρθει ὁ πατέρας του χαράματα, λέει, στὸ σπίτι, ἀπὸ μιὰ διασκέδαση, ποῦ εἶχε κάνει στὸ βουνὸ μὲ φίλους του, γιὰ τὴν εἶχε βγεῖ ἀπ' τὴ φυλακή. Καὶ ὁ Ἄλιμπης αἰσθανότανε χαρὰ, χαρὰ ποῦ θὰ τὸν ἔβλεπε συχνὰ τώρα, ὅπως ἄλλοτε, τὸν καλὸ καιρὸ, ποῦ ἐρχότανε τὸ μεσημέρι ἀπ' τὴ δουλιὰ, τρώγανε ὅλοι μαζί...

Στὸ μεσιτικὸ γραφεῖο πάλι τίποτα!

Ἀπ' ἐκεῖ τραβήξε γιὰ τοῦ Καλοῦδα, ὅπου βρήκε τὸ Λεώπη μόνον κατᾶμονο. Καὶ ὁ ταβερνιάρης ἔλειπε. Τὸ παιδί στεκότανε σκεπτικὸ κοντὰ στὸ τεζάχι.

Ὁ Λεώπης ἦτανε μελαγχολικὸς πολὺ, πολὺ καὶ καθότανε κυτᾶζοντας τὴ ζωγραφιά του.

— Μᾶς ἔφερε γρουσουζιά ὁ Τάνταλος! εἶπε. Δὲν εἶδες; Μόλις τελείωσε ἔφυγε ὁ Μίρολας! Τώρα φτώχεια, φτώχεια καὶ κακομεριά! Μάλωσα κ' ἐγὼ μὲ τοὺς δικούς μου! Στὸ διάβολο! Ἔνα κομματί ψωμί μοῦ δίνανε καὶ μοῦ τὸ χτυπούσανε ὅλο ἕνα! Τώρα, δὲ λέγω πῶς δὲν ἔχουνε καὶ δίκαιο, μὰ κ' ἐγὼ ἔχω περισσότερο! Γιατί, βρὲ ἀδελφέ, γιὰ πὲς μου, ἀφοῦ ἔτσι πλάστηκα, ἔτσι μ' ἔκανε ἡ φύσις, νὰ σιχαίνουμε τὴ δουλιὰ τὴν πολλή, τὸ χαμαλίκι, τί θὲς νὰ κάνω; Καὶ, γιὰ νὰ σοῦ πῶ; εἶνε ζωὴ τότες ἂν δουλεύεις, δουλεύεις; ἔ;... Ἄν δὲν ἀπολάβουμε τὴ ζωὴ, τίς ἡδονὲς τοῦ κόσμου!... Ἐδῶ, στὰ τελευταῖα ἄρχισε ὁ Λεώπης νὰ γίνεται ὁ παλιὸς Λεώπης, ἀλλὰ πάλι μελαγχόλησε.

— Θὰ φύγω κ' ἐγὼ, θὰ φύγω! Δὲν κάθουμε δῶ! Πάει, πάει δὲ μᾶς χωρεῖ αὐτὸς ὁ τόπος πιά!

Ὁ Ἄλιμπης ποῦ μὲ τὸ νοῦ σκοτεινὸ τὸν ἄκουγε ποῦ μιλοῦσε, καὶ τοῦ φαινότανε σὰ νὰ χωριζόταν ἀπ' αὐτὸν ἀπὸ κάτι μαῦρο, ἀπαίσιο, ποῦ τὸν εἶχε κυκλώσει καὶ τὸν ἔσερνε, μὲ τὰ λόγια αὐτὰ αἰσθάνθηκε τὴν ἀπελπισία νὰ τὸν χτυπᾷ δυνατὰ, νὰ τὸν πνίγει.

Δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθεῖ καὶ εἶπε τὴ θέση του στὸ φίλο του!

— Κύριε ἐλέησον! ἔκανε αὐτός. Μωρὲ τί μοῦ λές; Μωρὲ γιὰ κῦττα, μωρὲ! καὶ ἔπρεπε νὰ τὸ βάλω μὲ τὸ νοῦ μου! Σὺ δὲν ἔχεις κανέναν! Δὲν ἔχεις τίποτα!

— Καμμιά ἐξηγηταριὰ λεπτὰ!!

— Ἔ, νὰ πάρει ὁ Σατανᾶς!

Ἐτίναξε τὸ σακκάκι του μὲ δύναμη καὶ κύταζε τριγύρω. Ἡ ματιὰ του στάθηκε στὸ παιδί.

— Γιαννάκη, τοῦ εἶπε, ἔχεις νὰ μοῦ δώσεις μιὰ δραχμὴ καὶ θὰ στὴ δώσω. ἢ θὰ σοῦ κάνω τὴ ζωγραφιά σου!

— Τὴ ζωγραφιά μου, καλλίτερα, κῦρ Λεώπη! Ἀμέσως κ' ἔφθασα!

Μὲ τὴ χαρὰ στὸ πρόσωπο καὶ μ' ἕνα πλατὺ χαμόγελο τὸ παιδί χώθηκε πίσω ἀπ' τὸ χώρισμα, ἐνῶ ὁ Λεώπης ἔλεγε σιγὰ.

— Ὁ κουτός... δὲν τοῦλεγα δυὸ δραχμὲς.

Τὸ παιδί ἔφερε τὰ λεπτὰ καὶ τοῦ τὰ ἔδωσε, καὶ αὐτὸς μὲ τρόπο, ἅμα τὸ παιδί τραβήχτηκε, τὰ ἔβαλε στὸ χέρι τοῦ φίλου του, ποῦ στὰ μάτια του φανήκανε δάκρυα.

— Γιὰ τὴν Ἀμέρικα ποῦ λές... τοῦ εἶπε ὁ Λεώπης ξακολουθῶντας πάλι ἐκείνη τὴν ὁμιλία, ποῦ ἔκαναν πρῖν.

— Μὰ ἐγὼ τί νὰ κάνω;... τὸν ῥώτησε ὁ Ἄλιμπης μὲ μάτια ὑγρά.

— Ἐσὺ!... Ἐσὺ ἔχεις δίκαιο! Εἶσε σὺ μεταξὺ Σκύλης καὶ Χαρούβδης! τοῦ ἀπάντησε αὐτὸς χωρὶς νὰ τὸν κυτᾶζει, γιὰ εἶχε δεῖ ὑγρά ἀπὸ δάκρυα τὰ μάτια του. Καὶ ἀφοῦ ἔμεινε λίγο σιωπηλός.

— Μὰ ὁ Ψαθούλας τί ἔγεινε; ρώτησε.

— Οὔτε τὸν εἶδα!

Ὁ Λεώπης στράφηκε στὸ παιδί.

— Γιάννη, τὸ γέρο Ψαθούλα, τὸν εἶδες;...

— "Όχι, κύρ Λεώπη, ἔχει μέρες νάρθει!.. Καὶ ὁ Θωμᾶς κι' αὐτὸς δὲν φαίνεται!.

Μείνανε σιωπηλοί. Τὰ μάτια τοῦ Ἀλίμπη πήγανε στὸν Τάνταλο. Τὸν εἶδε νὰ κάνει τὴ μάταια προσπάθεια του..

Τὸ χιόνι ἔξω πύνκωνε, πύνκωνε ἔκρυβε τὸ ἀντικρινὸ μαρμαρένιο σπίτι.

— Ξέρεις, τοῦ εἶπε ὁ Λεώπης, τί σκέπτομαι;. Νὰ πάρω, τώρα τώρα μάλιστα, βόλτα τὰ γραφεῖα ποῦ ξέρω, καὶ ἂν βρῶ δουλιὰ νὰ σοῦ δίνω τουλάχιστο τὰ μισά, ὅσο νὰ περάσει ἡ κακιὰ περίστασις!.

Ὁ Ἀλίμπης συγκινήθηκε.

— Τότε γιατί νὰ μὴν πάω γώ; Δὲ μπορεῖς νὰ μὲ συστήσεις;.

— Δὲν κάνεις! Δὲ ξέρεις σὺ νὰ μαγερεῖς τέτοια φαγιά!..

"Ἄν εἶνε σὲ συμβολαιογραφεῖο, γιὰ ἀντίγραφα; ἀλλάζει, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ μὴ θέλουν, νὰ θέλουν καὶ γιὰ πρωτότυπα! Πάλι ἂν βρῶ σὲ δικαστικὸ κλητῆρα, καὶ αὐτοὶ θέλουνε οἱ περισσότεροὶ ἔτοιμη τὴ δουλιὰ, καὶ βάζουνε μόνο τὴν ὑπογραφή τους!. Τώρα μόνο γιὰ ἀντίγραφα!". Ἄν βρῶ, πᾶς ἐσύ!. "Ἄσεμε ἐμένα τὸ ἴδιο κάνει!. Κῦτάξε ἔξω.

— Γιὰ εὐτυχία!. εἶπε δείχνοντας τὸ χιόνι. Ἀλλοίμονο στὴ φτώχεια.

Πάλι σιωπή.

Τὸ παιδί πήγαινε πίσω ἀπ' τὸ χώρισμα γιὰ λίγο καὶ ἐρχότανε.

— Τί βράξεις, Γιάννη;.

— Φασούλια, κύρ Λεώπη!.

— Τί ἔχεις σήμερα; ρώτησε τὸν Ἀλίμπη.

— Κ' ἐγὼ τὸ ἴδιο!.

Ὁ Λεώπης χτύπησε μὲ λύπη τὸ χέρι του στὸ γόνατό του.

— Τί κρίμα!. Νὰ φᾶμε τίς δέκα δραχμὲς, ἔτσι!.. εἶπε.

— Γιατί;

— Γιατί; Νὰ ποῦ τίς χρειάζομεθα τώρα, ἀλλ' ἔτσι εἴμαστε μεῖς σὰν τὰ τζιτζίκια!.

Ξαπλωμένος ἔμενε στὸν πάλῃ καναπέ. Τὸ μεσημέρι μόλις θὰ εἶχε περάσει. Ὁ ἥλιος ἔξω εἶχε βγεῖ καὶ φώτιζε τὰ χιόνια, ποῦ εἶχαν ἀπλωθεῖ στὶς στέγες τῶν σπιτιῶν, στὶς ἄκρες τῶν δρόμων.

Κάποτε ἄκουγε τὴ μάνα του, ποῦ βογκοῦσε μέσα στὸ δωμάτιο.

Ὁ Λεώπης εἶχε περάσει, πρὸ ὀλίγου καὶ τοῦ εἶπε ὅτι δουλιὰ τίποτα, τίποτα!.

Τὸ ἄκουσε χωρὶς νὰ λυπηθεῖ ἔτσι μὲ μιὰ ἀταραξία, ποῦ τὸν φόβισε καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο, ποῦ τὴν εἶδε ἔπειτα.

Γιατί νὰ πᾶνε πίσω πάλι, τοῦ ἔλεγε θαμπὰ κάτι μέσα του, καλὰ ἔχουνε πάθει τὸν κατήφορο, καὶ γιὰ νὰ πᾶνε πίσω πάλι, πάλι σὲ λίγο θὰ ξαναρχίσει ἡ ἀγωνία πιο μεγάλη!. Ἐδῶ πᾶνε πιά πρὸς τὸ τέλος!.

Τοῦ ἔδωσε ὁ Λεώπης ἀκόμα μιὰ δραχμὴ καὶ μισή! Ποιὸς ξέρει πῶς ἔτρεξε γιὰ νὰ τὴν βρεῖ!.

"Ἦθελε νὰ μὴ σκέπτεται, νὰ πάψει νὰ σκέπτεται καὶ ἐπιθυμοῦσε

νὰ κοιμηθεῖ, νὰ κοιμηθεῖ ἕναν ὕπνο βαθὺ βαθὺ καὶ μακρὸ..

Συγκινήθηκε. Στὸ νοῦ του ἦρθε τὸ ἀστέρι κεῖνο, ποῦ ἔβλεπε τίς νύχτες κάποτε, καὶ ποῦ τοῦ φαινότανε σὰν πλοῖο νὰ ταξειδεύει ἕνα ταξεῖδι αἰώνιο, καὶ ἡ καρδιά του σπαρτάρισε ἀπὸ κάποια ἐλπίδα!.

Ἡ ματιὰ του πήγε στὸ ταβάνι πάνω. Εἶδε κεῖ σὰ σκιὲς παράξενες, σκιὲς μὲ δική τους κίνησις, ἢ ζωή, ποῦ τοῦ θυμίσανε τίς σκιὲς, ποῦ μετὰ τὴν Ἀχερουσία χάνονται στὰ βασίλεια τὰ σκοτεινὰ τοῦ Πλούτωνα, νὰ κινοῦνται οἱ σκιὲς τῶν διαβατῶν. Μιὰ παρουσιάστηκε σὰ νὰ ξεφύτρωνε ἀπὸ κάπου κεῖ, μεγάλωσε καὶ σὰν καπνὸς ἐκουνιόταν, ἐσάλυε. Σὰν σύννεφο ἔπειτα πέρασε, χάθηκε.

Κῦτάξε ἄλλοῦ καὶ ἔμεινε χωρὶς νὰ σκέπτεται τίποτα.

Μιὰ πορτοῦλα πασαλιμένη ἀπὸ ἀσβέστες, σχισμένη, ὁ τοῖχος τῆς μάντρας μὲ πεσμένο τὸ σαμάρι. Ἐνα μαγαζὶ κοντὰ ἐκεῖ, κλειστό, ποῦ ἀπὸ μιὰ τρύπα φαινότανε μέσα κατὰμαυρο, ἕνα ἄλλο ἀντικρὺ, κλειστό κι' αὐτό, ποῦ στὴν πόρτα του ἀπ' ἔξω ἦτανε σανοί, ἄχυρα πεσμένα. Καὶ μέσα ἀπ' τὴ μάντρα, μέσα στὸ μεγάλο ἰσόγειο χτίριο, μιὰ σκάλα, μιὰ σκάλα γυριστὴ πήγαινε πάνω, ὅλο κάγκελα τορναριστὰ στολισμένη.

Συνῆρθε ἡ ξύπνησε. Ἦταν αὐτό, ποῦ εἶχε δεῖ, ἢ πίσω μεριὰ τοῦ καταστήματος τοῦ Λαβλίδα. Τὸ μαγαζὶ τὸ ἕνα ἦτανε γανουτζίδικο, τὸ ἀντικρινὸ του πουλοῦσε σανό!.

Ξαφνικὰ ἄλλο τοῦ ἦρθε στὸ νοῦ. Τὸ εἶδε αὐτὸ στὸν ὕπνο του ἢ τοῦ τὸ εἶπαν;

Τοῦ φάνηκε νὰ τοῦ τὸ εἶπανε, νὰ τοῦ εἶπε — κάποιος, ὅτι τὸ φάντασμα τοῦ πατέρα του βγαίνει καὶ χορεῖ γύρω στὰ μνήματα καὶ μέσα στὰ δένδρα τοῦ νεκροταφείου.

Καὶ ὁ Ἀλίμπης προσπάθησε νὰ θυμηθεῖ ποιὸς τοῦ τὸ εἶχε πεί, ἀλλὰ δὲν βρῆκε.

— Ἴσως στὸν ὕπνο μου νὰ τὸ ἴδα, ἔτσι σὰν κι' αὐτὸν τὸν ψεύτικο, ποῦ μὲ πιάνει τώρα! εἶπε.

Σηκώθηκε καὶ πατώντας σιγὰ πήγε κοντὰ στὴ μάνα του.

Στάθηκε καὶ τὴν εἶδε ποῦ κοιμώτανε. Ψυχρά, ψυχρά σὰ νὰ σταμάτησε, νὰ χάθηκε ἡ συγκίνησις, ἢ ἀγάπη, ποῦ τῆς εἶχε, εἶδε τὴ μορφὴ τῆς τὴν ἀδύνατη, ποῦ τόσα καὶ τόσα τοῦ θύμιζε, ἀλλὰ γρήγορα συνῆρθε.

— Μανούλα μου! εἶπε σιγὰ. Μὰ τί νὰ τῆς κάνω;.

Καὶ ἀναστέναξε. Ὑστερα τὴν πλησίασε ἀκόμα καὶ τὴν ἄγκιξε μὲ τὸ δάχτυλο στὸ χέρι. Αὐτὴ ἀνοῖξε τὰ μάτια τῆς καὶ τὸν εἶδε.

— Καλὰ ἔκανες καὶ μὲ ξύπνησες, παιδί μου, τοῦ εἶπε κητάζοντας τον μὲ τὰ κόκκινα ἀπ' τὸν ὕπνο μάτια τῆς, κάποιος μὲ κνηγοῦσε νὰ μὲ σφάζει!.

— Ἐγὼ πάω ἔξω, θέλεις τίποτα;.

— Τί νὰ θέλω, παιδί μου, τί νὰ θέλω!. Γιὰ πὲς μου μόνο, παιδάκι μου, ἀπὸ λεφτὰ πῶς πᾶς;.

Τὰ δάχτυλά του σφίξανε τὸ σακκάκι του καὶ τὰ μπράτσια του δυνατὰ τὰ πλευρά του.

— "Ε, θά περάσουμε!. Κάτι μένουν ακόμα!. Θά περάσουμε!. Πάω!. "Αφσέ με, θά κυττάξω και για καμμιά δουλιά!.

— Καλά, καλά, πήγαινε, παιδί μου, μὴν ἀργήσεις μόνο. Κύταξε πῶς εἶμαι!.

Μὲ σκοτεινὸ νοῦ ἐβάδιζε.

— Τί νὰ τῆς κάνω; Αὔριο, μεθαῖριο;

"Ἐκανε πιδ γρήγορα γιά νὰ μὴν ἀκούσει κάτι, ποῦ ἡ ἀπελπισία τοῦ ἔλεγε.

Τὸ χιόνι εἶχε ξαναρχίσει νὰ πέφτει και ὁ ἥλιος εἶχε κρυφτεῖ. Καὶ ἔπεφτε τώρα πιδ πυκνὸ και σὲ μεγάλα κομμάτια. Καὶ βάδιζε μέσα στὸ χιόνι, ποῦ κάποτε τοῦ φαινότανε νὰ μὴν ἦταν αὐτός, ἢ νὰ βρισκότανε μέσα σὲ ὄνειρο.

Στοῦ Καλοῦδα ἐρημιά! Τὸ παιδί μόνο. Ὁ Τάνταλος μὲ τὰ μάτια γεμάτα ἀγωνία ζητοῦσε νὰ πιεῖ νερὸ χωρὶς νὰ μπορεῖ.

Δέν πέρασε πολὺ και φάνηκε ὁ Καλοῦδας χιονισμένος. Εἶπε κάτι γιά τὸ χιόνι και τὸν καιρὸ και βιαστικὰ ἔβγαλε μιὰ ἐφημερίδα και τὴν ἔδωσε στὸν Ἀλίμπη.

— Γιά, τοῦ λέει, γιά διάβασε!. Πάει ὁ Θωμᾶς!. Χτὲς τὸν βρήκανε κοκκαλιασμένο στὸ δρόμο! Πάει ὁ φουκαρᾶς!

Πῆρε τὴν ἐφημερίδα μ' ἕναν τιναγμὸ νευρικό και διάβασε τὴν εἰδηση χωρὶς νὰ συγκινηθεῖ διόλου, και μάλιστα σὰ νὰ χάριξε.

— Πάει, πάει στὴν ἀλήθεια! σκέφθηκε ἔπειτα, χωρὶς νὰ φήσει τὴν ἐφημερίδα. Ὅλοι θά περάσουν! Ἡ διαφορὰ εἶνε στὸ εἶδος τοῦ θανάτου! Ἀλλὰ τί πεοράζει κι' αὐτό, ἀφοῦ τὸ ἴδιο πρᾶγμα γίνεται!

Τὸ σκέφθηκε αὐτὸ πάλι και κάτι διάβασε ἀφηρημένως πιδ κάτω. Σὲ λίγο σήκωσε τὰ μάτια του ἀπ' τὴν ἐφημερίδα και εἶδε πάνω στὸ τραπέζι, ποῦ καθόταν ἄλλοτε αὐτὸς και οἱ φίλοι του, κρέας ὠμὸ μὲ τὰ κόκκαλα νὰ ἀσπρίζουνε στὴ μέση σὰν πλήκτρα ὀργάνου.

— Ἐχουμε κρέας!. εἶπε μὲ τὸ νοῦ του, ἀλλ' εἶδε εὐθὺς ποῦ βρισκότανε, τὴ θέση του, μ' ἕνα χτύπημα, ἢ σκούντημα στὸ νοῦ, σὰ νὰ ἐρχότανε στὸν ἑαυτὸ του, μὲ τὴ βία νὰ περνοῦσε στὴν ἀλήθεια.

Και ἔφυγε και ἀπ' ἐκεῖ γρήγορα. Γιά μιὰ στιγμή, μόλις εἶχε κάνει λίγα βήματα, στὸ νοῦ του ἦρθε ὁ γέρο Θωμᾶς και σὰ νὰ τὸν εἶδε κοκκαλιασμένο, νεκρὸ, μὲ τὴ βελάδα του τὴ λιγδωμένη, μὲ τὸ πανταλόνι του τὸ κοντό, κοντό, ποῦ ἄφινε νὰ φαίνονται τὰ χαλασμένα λάστιχα τῶν παπουτσιῶν του.

Πλανήθηκε πάλι μέσα στοὺς χιονισμένους δρόμους.

Και τὸ χιόνι σὰ βέλο πυκνὸ, ἄσπρο, τὸν εἶχε κυκλώσει και αὐτὸς καθὼς ἐβάδιζε μέσα, ἐνόμιζε, κάποτε, ὅτι ἔβλεπε μορφὲς νὰ χαμογελοῦνε περγελαστικὰ εἰρωνικὰ πίσω ἀπ' τὸ βέλο, ποῦ πυκνὸ κατέβαινε..

Τὰ φῶτα ἀνάψανε γρήγορα.

Βρέθηκε πάλι στοῦ Καλοῦδα. Μέσα βρισκότουσαν δυὸ και ἔπιναν μαζί μὲ τὸν ταβερνιάρη, καθισμένοι κοντὰ στὸν Τάνταλο. Ὁ Λεώπης εἶχε περάσει και ἔφυγε. Κάθησε κι' αὐτὸς πιδ πέρα. "Ἦθελε τὸ Λεώπη νὰ μιλήσουνε, νὰ τοῦ πει...

Ὁ ταβερνιάρης και οἱ συντρόφοι του μιλοῦσανε γιά κάποιον σπίτι μὲ κῆπο μεγάλο, δέντρα καρποφόρα..

Ξαφνικὰ ὁ Ἀλίμπης σὰ νὰ ξύπνησε κύταξε νὰ δεῖ ποῦ ἦταν. Εἶδε τὸ κίτρινο χώρισμα μὲ τοὺς μαύρους ῥόζους, τὸν ξυλένιο καναπέ, τὸν Τάνταλο νὰ προσπαθεῖ νὰ πιεῖ νερὸ και τὸ φῶς νὰ λάμπει μέσα χωρὶς νὰ κινεῖται.

— Γιά ποῦ; τὸν ῥώτησε ὁ ταβερνιάρης ποῦ τὸν εἶδε νὰ σηκώνεται.

Σὰν κάτι γνωστὸ πολὺ, ἀλλὰ περασμένο, ἀπὸ περασμένη ζωὴ, ἄκουσε τὴ φωνή του. Καὶ ἀπάντησε.

— Νά, ἴσαμε τὸ σπίτι!.

Και ἔφυγε. Τὸ χιόνι εἶχε σταματήσει και λίγο κάποτε ἔπεφτε.

Τὸ σπίτι βρῆκε σκοτεινὸ. Κρού και παγωνιά μέσα. Ἡ μάνα του ἀκόμα στὸ κρεβάτι. Δέν μποροῦσε. Γιά τὸ φαῖ, πάλι τοῦ εἶπε, πῶς δέν μποροῦσε νὰ τὸ φάει.

— Δέν ἔχω διάθεση, δέν μπορῶ νὰ τὸ βάλω στὸ στόμα μου!. Καλλίτερα νηστικιά!.

Και σηκώθηκε τρέμοντας. Εἶχε πλαγιάσει ντυμένη. Αὐτὸς ἄκουσε τὰ δόντια της νὰ χτυποῦνε ἀπ' τὸ κρού.

Κεῖνη τὴ στιγμή μιὰ φλόγα φώτισε ἔξω και τὴν ἄκρη τοῦ τοίχου τοῦ παραθύρου. Εἶδε δυὸ νὰ βγαίνουν ἀπὸ μιὰ πόρτα και νὰ προχωροῦνε γιά τὴ φωτιά ποῦ ἦτανε πάνω, ὁ ἕνας κοντὸς και ὁ ἄλλος ψηλὸς πολὺ. Οἱ σκιές των στὸν τοῖχο τὸν ἀντικρινό, στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ ποῦ βγήκανε πάνω, φεύγανε και αὐτές, χωρίζονταν ἀπ' αὐτοὺς, ἢ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη, ψηλές, γιγάντιες ὅσο ποῦ χαθήκανε στὴ γωνιά.

Ἡ μάνα του, καθὼς φωτισμένο τὸ σπίτι ἦτανε λίγο ἀπ' τὴ λάμψη τῆς φωτιᾶς, ἀναψε τὸ λύχνο.

— Δέν ἔχουμε πετρέλαιο παιδάκι μου!.

Φαινότανε νὰ τρέμει πολὺ, πολὺ. Αὐτὸς τὴν ἔβλεπε χωρὶς νὰ μιᾶ. Αὐτὴ πάλι ἐκάθησε σὲ μιὰ καρέκλα.

— Μιὰ στιγμή!. Κάτι νὰ πάω νὰ ψωνίσω.. τῆς εἶπε ξαφνικὰ και βγήκε γρήγορα ἔξω.

Τὴν ἄκουσε κάτι νὰ τοῦ λέει, χωρὶς νὰ ξεχωρίσει τίποτα, ἐνόησε ὅμως ὅτι τὸν συμβούλευε νὰ μὴ ξεοδέψει!.

Δέν ἄργισε. Ἦλθε φέροντας, σ' ἕνα κοφίνι, κάρβουνα, δυὸ ρέγκες, τυρὶ, ἐλιές και κρασί.

— Παιδί μου, παιδάκι μου!. ἔκανε ἡ μάνα του στὴ θεά των ἀνοίγοντας τὰ χέρια της.

Αὐτὸς ἀπλώσε τὶς ρέγκες και τὸ τυρὶ στὸ τραπέζι.

— "Αχ, παιδί μου!. εἶπε πάλι ἡ μάνα του, τί βάρος ποῦ σοῦ δίνω!. Παιδάκι μου!. Τὸ βλέπω!. Δὲ μὲ παίρνει ὁ θεὸς νὰ ἡσυχάσω!.

— Πὲς καλλίτερα νὰ μᾶς πάει νὰ ἡσυχάσουμε!.

— "Ὅχι, ὄχι, παιδάκι μου, ὄχι νὰ ἡσυχάσεις σύ. Τότε γιά μένα θά εἶνε δυὸ φορὲς θάνατος!. Σὺ πρέπει νὰ ζήσεις και νὰ εὐτυχῆσεις!. Μπά, μπά!. κλαῖς; Γιατί; "Ἐχεις τίποτα.

— Τίποτα, τίποτα, μάνα!. Ἔτσι!. ἔτσι μοῦρθε.. μίλησε μὲ δυσκολία αὐτὸς, ἐνῶ προσπαθοῦσε νὰ κρατήσῃ τὸ κλάψιμο ποῦ μὲ ὀρμὴ τοῦ ἐρχότανε.

— Μὰ, γιατί παιδί μου ; τὸν ὤωτοῦσε ἡ γρηά.

— "Ἐτσι μάνα! τῆς εἶπε καὶ σήκωσε τὸ κεφάλι μὲ κάποια ἀγρια ἀκτίνα στὰ ὕγρα του μάτια. Πάει πέρασε! Εἶχα στενοχωρηθεῖ σήμερα πολὺ! "Ἐλα γιὰ ἄρχισε!

Ἡ γρηά πῆρε βαθεῖα ἀναπνοὴ καὶ ἄπλωσε καὶ πῆρε τὸ ψωμὶ γιὰ νὰ τὸ κόψει. Ὁ Ἀλίμπης μὲ σουφρωμένα φρυδιὰ ἔσκυψε τὸ κεφάλι. Μιὰ μορφή, ἔπειτα ἄλλη ἔκαναν νὰ φανοῦν...

— "Ἐλα παιδί μου! ἀκουσε τὴ μάνα του νὰ τοῦ λέει μὲ σιγαλὴ φωνή.

— Ναί, ναί, μάνα! ἐμπρός, τρῶγε!

— Κρασί, μάνα! εἶπε σὲ λίγο αὐτός. Πιὲ νὰ ξεσταθεῖς!

— Νὰ ἔχεις τὴν εὐχή μου, παιδί μου!

— Τὴν κατάρα σου μάνα!

— Χρηστὸς καὶ Παναγιά! Τὴν εὐχή μου, τὴν εὐχή μου!

Μείνανε σιωπηλοί. Ὁ Ἀλίμπης ἔμεινε μὲ σκυμμένο κεφάλι.

— "Ἐχω κάτι ἔξω τσιμπήσει! Φάε μάνα! "Ἐλα, πιέτο κι' αὐτό!

— Παιδί μου, μὲ ζάλισε! "Ἀχ! κι' αὐτὸς ὁ πόνος! Νᾶτος πάλι καὶ πιὸ δυνατός!

Αὐτὸς δὲν μίλησε. Ἡ μάνα του ἤπιε τὸ κρασί της ὅλο.

— Θὰ χιονίζει ἔξω; ὥότησε.

— Ναί, ναί χιονίζει! Καὶ ὁ κόσμος ὁ πλούσιος χαίρεται, ἔχει χαρά!

— "Ἐτσι εἶνε, παιδί μου! "Ἄλλοι εὐτυχημένοι καὶ ἄλλοι δυστυχημένοι! "Ἐμένα παιδάκι μου, ἦτανε στραβὴ ἢ μοῖρα, ποῦ μὲ μοῖρανε!

— Πιέ, μάνα! "Ἐκανε αὐτὸς βάζοντας ἄλλο κρασί στὸ ποτήρι της.

— Πωπὼ! Πάει μέθυσά! Καὶ νὰ τὸ πιῶ αὐτό; Γιά!

"Ἐκανε νὰ σηκωθεῖ καὶ δὲν μπόρεσε. "Ἐβαλε τὰ γέλια.

— Σὲ καλὸ μου! Εἶπε ἔπειτα, εἶχα καιρὸ νὰ γελάσω!

Τὸ φαί εἶχε φαγωθεῖ. Λίγες ἐληγὲς ἔμειναν πάνω στὸ τραπέζι.

— Τὰ κάρβουνα; Δὲν ἔφερες, καὶ κάρβουνα; Ἦ ἀνάψεις ἐσὺ τὸ μαγκάλι, ἐγὼ ποῦ μπορῶ!

Ἡ γρηά ἔκανε νὰ σηκωθεῖ ἀλλὰ καὶ πάλι δὲν μπόρεσε.

— Μέθυσά, παιδί μου, μέθυσά! Σὲ καλὸ μου! Γιά βοήθα με! "Ἐλα!

Αὐτὸς πῆγε κοντὰ της καὶ τὴν ἐβοήθησε.

— Νᾶχεις τὴν εὐχή μου! τοῦ εἶπε. Τὴν ἐπῆγε ἴσαμε τὸ κρεβάτι της.

— "Ἀχ, πῶς ἤθελα νὰ κοιμώμουνα, παιδί μου, καὶ νὰ μὴ ξυπνοῦσα ποτέ! Δὲ ξέρεις πόσο, πόσο τὸ θέλω! "Ἦθελα νὰ πῆγαινα νὰ εὔρισκα τὸν Πάνο! Καὶ θὰ ἠσπάζα πιά καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωή!

— Τὸ θέλεις, μάνα;

— Τ'ἔθελα, λέει, παιδί μου; Τὸ ἤθελα καὶ τὸ παραθέλα!..

"Ἐχω βασανιστεῖ πολὺ, παιδάκι μου, πολὺ καὶ ἤθελα νὰ ἠσπαζώ!

"Ἀσε με, παιδάκι μου! "Ἄντε! Θὰ βγεῖς ἔξω; Πωπὼ! τὸ κρεβάτι πῶς πάει! "Ἐγείνε καράβι καλέ! φουρτούνα ἔχουμε... ὦ, ὦ!

Αὐτὸς ἔμεινε ἀκίνητος, σιωπηλὸς καὶ κύταζε. "Ἀκουσε τὴν ἀναπνοὴ της γρηγόρα κανονικιὰ νὰ γείνει. Εἶχε κοιμηθεῖ. Βγήκε ἔξω σιγὰ πατώντας στὰ νύχια, καὶ σὲ ὄχι πολὺ, ἦρθε μέσα κρατώντας, ἓνα μαγκάλι μεγάλο γεμάτο κάρβουνα μαῦρα, μαῦρα, ποῦ μέσα τους στὸ βάθος τους, ἡ φωτιὰ κρυφὸβλεπε σὰν κρυμμένο τέρας.

Σιγὰ μπῆκε μέσα καὶ τὸ ἄφησε κάτω, ἔπειτα πλησιάζοντας στὸ κρεβάτι ἔσκυψε καὶ φίλησε τῆς μάνας του τὸ χέρι καὶ κάτι τῆς εἶπε σιγὰ, σιγὰ. Καὶ πάλι βγήκε ἔξω κλείνοντας τὴν πόρτα.

"Ὁρθίος καὶ σκυμμένος λίγο, ἔμεινε μὲ τ' αὐτὴ ἀκουμπισμένο πάνω της.

Τίποτα μέσα. Ἡσυχία. Ἡ ὥρα περνοῦσε καὶ μιὰ βουὴ ἐρχότανε κάποτε στὴν ἠσυχία σὰν ἀνατροχίασμα της.

Τίποτα στὸ δωμάτιο!

Μὴ λέει κάτι σιγὰ, σιγὰ σὰ νὰ παραμιλᾷ; "Ὁχι, ὄχι, δὲν εἶνε τίποτα! Καὶ ἦτανε τὸ ψιθύρισμα τῶν ὥρῶν ποῦ μέσα στὴ σιωπὴ περνοῦσαν...

Μὲ τ' αὐτὴ κολλημένο στὴν πόρτα προσπαθοῦσε νὰ ἀκούσει. Τίποτα ὅμως! Ἡ βουὴ ἐρχότανε πάλι ἀπ' ἔξω καὶ πάλι ἡ γαλήνη, νεκρὴ γαλήνη ἀπλωνότανε, θανάτου!

Καὶ τὸ ψιθύρισμα ξανάρχιζε καὶ σὰ νὰ ἔλεγε, τοῦ φάνηκε τώρα, κάτι γιὰ χαμὸ, κάτι ποῦ περνᾷ καὶ σβύνει γιὰ πάντα!

Ξαφνικὰ γονάτισε, ἔπεσε ἔξω ἀπ' τὴν κλεισμένη πόρτα.

— Μάνα μου, μάνα μου! ἔκανε κλαίγοντας μὲ λυγμούς!

Καὶ ἔξω τὸ χιόνι γέμιζε τοὺς δρόμους, τὰ κεραμίδια, ἄλλαξε τὴν ὄψη τῆς πόλεως, ἐτοιμάζοντας ἔτσι ἓνα ὠραῖο θέαμα γιὰ τοὺς πλουσίους, τοὺς εὐτυχημένους καὶ ἓνα σάβανο ἀπέραντο γιὰ τοὺς ἄστεγους, τοὺς δυστυχεῖς!...

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ

Ἄκου ἢ Πηγῆ, ἢ Πηγῆ Ζωῆς, μέσ' στη σιγή,
Ἄκου πῶς ρέει, μέσ' στη γαλήνη, ἢ Φωτοβρόση...

Ῥαῖος καὶ παρθνός, ἀπ' τῶν Κριμάτων
Τὴ γέεννα, ἀγναντερὰ στὸν νέον τὸν Ὁρθρο
— Ὡ, κι' ἄς λυθοῦνε, ὦ Ἱεροφάντισσες, οἱ κύκλοι,
Οἱ κύκλοι οἱ ἀδρόμελοι, οἱ γύρω ἀπ' τὴ Θυμέλη—
Ῥαῖος καὶ παρθνός πρὸς Σέ—ἀπ' τὴ μέση
Ἦ κι' ἄς λυθοῦνε, Ῥαῖοι Ἀδελφοί, τὰ ὠραῖα τὰ χέρια—
Πρὸς Σέ, ὦ βαθειὰ κραυγῆ, ποῦ ἀπὸ τὰ βύθη
Τοῦ εἶναι, θεῖα πνοὴ καὶ ἀναρριπίστης,
Πρὸς Σέ, αὐγινὴ κλαγγή, στὸν νέον τὸν ὄρθρο,
Ῥαῖος καὶ παρθνός, τὴ στράτα ἐπῆρα...

Ἄκου ἢ Πηγῆ, ἢ Πηγῆ Ζωῆς, μέσ' στη σιγή,
Ἄκου πῶς ρέει, μέσ' στη γαλήνη, ἢ Φωτοβρόση...

I

Καισαριανή, ποῦ λαγκαδιᾶς σιγαλοκύμαντης
Στὸν κόρφο, κλεις τὰ κάλλη σου αἰθερόγραμμα,
Ὅπως παιδοῦλα ἀναγερμένη στοργικά,
Σὲ μητρικὴ τρεμόστηθην ἀγκάλῃ—
Προσκυνητὴς ἀνηφορᾶω, στῶν εἰσοδίων σου
Τὸ στενορρῦμι, ἀργά, μὲ τὴν εὐλάβεια
Πιστοῦ, ποῦ χέρι ὀλότρεμο ὀδηγᾶει τον
Μυσταγωγοῦ, πρὸς τῶν ἀδύτων τὰ ἄδυτα,
Ἦ μὲ νυμφίου λαχάρα, ὅταν σι' ἀνέγγιχτα
Τοῦ Ὑμεναίου κλινάρια ὀδεύει, ἀγαποτρέμουλος...

II

Θαμπωτικιά ἢ λευκότη ἀποβροχάρικου
Ἄρθρου, ἀναβράει πᾶ σὲ κορφοῦλες δροσοστάλαγες

Σᾶν τὸ πλατὺ χαμόγελο, σὲ μάγουλα
Δακρύβρεχτα, ἀλαφρόκαρδης παρθένας...
Ροδίξει ἢ Αὐγὴ στὰ ξέφωτα ἀχροοῦρανα
Καὶ στοὺς προσήλιους κάμπους· τ' ἄσπρα νέφαλα
Στῆς ροδανγῆς τὰ φῶσα ἀλικοβάφοντας
Σᾶν πέπλα ὀλόλευκα, νυφιάτικα, φαντάζοντας
Ποῦ κάτωθε ἢ ντροπὴ, τὰ κρινομάγουλα
Τῆς ἄφορης παρθένας πορφυρίζει...

Μυρόπνοη ροβολάει, ἀπὸ μυρτόβριθων
Βουνῶν κορφές, ἢ αἶρα δροσοπάροχα
Ἄγναντα χεῖλια ἀναγαλλιάζουνε τὰ φρένα μου
Κι' ὡς κοριτσιόστικα μαλλιά, ξανθόφωτα, ἀνεμίζουνε
Στὸ ἀγέρι τῆς αὐγῆς, τὰ ξεραγκάθια.....
Δακρυροεὶ ἢ πλαγιά μαργαριτόκλινα
Φωτοστεφάνια πλέκουνε οἱ λιγνόκρινοι
Δροσόπνοα ἀνασαίνοντας· θεήλατη
Ὀθροστοάλα, ἢ εὐωδιὰ κεχριμπαρόδακρων
Τῶν πεύκων, ὅπου ὀλόχλωρα φεγγαρίζουνε
Χαρμονικά, τὴν ἀνεπνιά μυρώνοντας,
Μ' ὑγεία, πλατιά, γιομῶζει μου τὰ στέφρα.....

III

Τὸ γαληνὸ θαλάμι, ὅπου ὄνειρόφεγγο
Στοῦ φωτορροῦ ἀστεριοῦ τοὺς κόρφους κοίτεται,
Ἄσκηταριὸ Σου, Γαληνὴ Παρθένα, ἐδιάλεξες
Ποῦ τὰ βαριόλαλα τῆς στριγγροῆς λαγνεῖας κύμβαλα
Μισᾶς, καὶ τῶν σαλπίγγων τὰ κλαγγάσματα,
Κι' ἄκουσμα μόνο γνώριμό Σου, ὁ στεναγμὸς
Ἦ ὁ σταλαγμὸς ὀλόπικρων δακρύων...
Στοῦ ἡλίου λουσιμένα, τὰ θυμάρια, τὸ γιομόφεγγον
Ἄχνα ἀναβράν, ὀλόημερα, θαμπόφωτη—
Μεθυστικό, στὴ χάρη Σου, Ἄπειρόγαμη,
Λιβανωτόν· ἢ κρήνη ἢ κρουσταλλοδάκρη
Τὸ θλίβερο ρυθμίζει ἀηδονολάλημα
Σὰ μιὰ ψυχὴ, ποῦ δέεται, συντριμμένη...
Θλιβὰ — θλιβὰ τοῦ ἔριμου βοσκοῦ, τὴ τρίσβαθη
Λαχάρα, ὦ Λημονήτρα, ἀνιστορῶντάς Σου
Ἄχολογᾶει ἢ κερόπλαστη φλογέρα
Κι' ἔμνολαγᾶνε, ἀσίγητα, τὴ δόξα Σου
Τῆς λεύκας θεομίλητα ἀστερόφυλλα
Καὶ μαντικά θροοῦνε τὰ πλατάνια...

Στὸ ἀσῆμι ἀναμεσὸ τῶν ἡλιοστάλαγων
Ἐληῶν, τὰ κυπαρίσσια πάντα ἀσάλευτα

Υψώνονται—μαυρόπεπλες και ἀκοίμητες
Καλόγηρες τῆς ὀδύνης, ποῦ στηλά
Τῶν αἰθερίων τῆ δόξα ἀναθωρᾶνε...

IV

Βουβή, βαθιὰ ἢ γαλήνη... Φῶς ἀνέσπερο
Τοῦ ἑσπερινοῦ σιγοκυλάει τὸ σύθαιμο
Στὰ ριζοβούνια, ὡς νὰ σταλάζει ἀπὸ τ' ἀτρέμητα
Τῆς Παναγιάς ματόκλαδα... Ἡ λιανόγραμμες
Ραχοῦλες λούζονται στὸ ρόδινο στερνόφεγγο
Τοῦ δειλινοῦ ἀναπάντεχα ταιριάσματα
Πλέκει τὸ φῶς τῆς μέρας ποῦ ἀχνοσβένεται
Στὰ δυσμικὰ ἀκροούρανα... Σὲ ἀλόγιαστο
Ἡ πᾶσα πλάση βυθισμὸ ἔχει κοιμιστῆ
Κι' ἢ γαληνότη, ἀδρὰ τὸ νοῦ μεστώνοντας,
Τὴ ξαστεριά χαρίζει του, τοῦ ἀνάκουστου
Ρυθμοῦ ν' ἀφουγκραστεῖ τὸ μάγο ἀντίλαλο
Ποῦ σ' ἄδυτα τοῦ μυστηρίου κρυφοδουλεύουνε
Δυνάμεις ρυθμοπλάστρες τῆς σιγῆς,
Τὰ πάντα ποῦ ἀρμολογεῖ ἀλαφροζύγιαστα,
Τὴν ἀρμονία γιὰ νὰ χαρῆ—κι' ἂν ροδοπέταλο
Ἄναερα ἐφτερουγίσει, ὁ θρὸς
Στὴ κρούσταλλη σιγή, ὃ θᾶμα ἀπάνταχο,
Καθάριος ἐγροικίθη—Μὲ πρωτόγνωρη
Φωνὴ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου, φωτοκύλιστα,
Κρυφομιλάει ἢ Φύση, ὅπως γροικίθηκε
Στοῦ πρώτου ἀνθρώπου τὴν ψυχὴ, μὲ φῶς ἀνέσπερο
Ἐνθεῖς λατρείας πλημμυρώντας τὴν, σ' ἀνάγλυφον,
Ποῦ ἐκρυσταλλώθη βαθυστόχαστες γραμμές,
Στ' ὀλύμπιο φῶς ἀνάλαφρα ὑψωμένων...

Κι' ἀνιεῖ ἢ καρδιὰ ἢ θλιβή, ὡς φεγγαρολούλουδο
Στὰ ἐρέβη, νὰ λουστῆ, τὰ δροσοπάροχα
Τοῦ δειλινοῦ....

Καὶ ὀλόχαρα, ὃ ἀπάρθυνα
Ρόδα τοῦ ἀδύτου μου ἄλσους, μὲ τὴ ζεῖδωρη
Τῆς γαληνῆς ἐσπέρας, δρόσο ραίνει σας,
Μὲς τὸ βουβὸ τὸν Ἥσιο κάμπου ἀκίμαντου,
Στὴ Χαραγγὴ γιὰ νὰ σὰς πάει κανίσκι.....

V

Οἱ μυστικοί σου ἀντίλαλοι, στὰ φρένα μου
Σ' ἂν σὲ βαθὺν φαράγγι, ἀντιδονίστηκαν

Κάμπε ἀγανέ, καὶ στὸ γυμνὸ, τὸ ἀπάρθυνα
Κορμί, ὃ ἱερὴ κοιλάδα, ἀνακλαδίστηκαν
Βαθειὲς οἱ ἀνατριχίλες σου, πρωτόγνωρους
Τριχυμισμούς, καὶ ἀνειπωτους, ξυπνώντας.....
Μαζί σου, Γῆ μου, ἐδίψασα—ἐξεδίψασα
Καὶ τοῦ πρωτοβροχιοῦ, ὅπως δροῦ, τὸ μήνυμα
Μεσ' στοῦ μεσημεριοῦ τὸ θάλλπος, σὲ ἄτρεμες
Βουνοκορφές, σ' ἂν οἰωνὸ ἀγαθοῦ ἀναπάντεχου
Ἐδέχτηκα, ὃ χαρὰ μου, μ' ἄπλωτὰ
Τὰ χέρια, κι' ἀνοιχτὰ τὰ κρῦα τ' ἀστήθια...

Φῶς μέσ' στὸ φῶς, γυρνᾶω πάντα ἀκάματος
Στὴ μέραν ὡς ποῦ ὁ ὕπνος νὰ πλαγιάσῃ με
Ζωοποιός, τὸν ἅγιον ὕπνο ἀπὰ στὸ ὀλόμουσγο,
Χαρίζοντας μου, χῶμα—

—φωτομέθυση

Ὅς γέρνει ἢ πεταλοῦδα σ' ἄσπρα πέταλα
Τῶν κρίνων τῶν ἀγνῶν καὶ τῶν ἀδόλων...

VI

Τὴν ἡδονὴ προσφέροντάς σου, σμύονα ἀτίμητη,
Καισαριανή, στοῦ ἀσκηταριοῦ σου τὸν ρημότοπο
Στ' ἄχραντα μύστις, τῆς ἱεράς σιγῆς, μυστήρια
Καὶ τῆς γητεῖας σου, ἦρα στυλίτης, ποῦ τὴν ψέλνουνε
Στὸ θρηνηρὸ φαράγγι, πάντα ἀσίγητα,
Τραγουδιστᾶδων ἀνεμῶν βαθιόλαλα
Λοξάρια, στῶν λιανόκλαδων τὶς ἄρες.....

Ἄκου ἢ Πηγὴ, ἢ Πηγὴ ζωῆς, μέσ' στὴ σιγὴ
Ἄκου πῶς ρέει, μέσ' στὴ γαλήνη, ἢ Φωτοβρόση ..

Ὡ Λογισμέ, ποῦ ἐφτεροθρόησες σ' ἀγιάξι
Τοῦ ὄνειρου—ὦ, τοὺς ἀκράτους κι' ἂν βυζαίνεις
Χυμούς, στὰ ὀλόβαθα τῶν Πόθων καὶ τῶν Πόνων,
Μιά δίψα, ἢ δίψα ἢ ἄσβεστη, ἀπ' τὰ βύθη
Στὸ ἀπάνου Φῶς, στὸ Ἀπάνου Φῶς, σὲ συνεπαίρνει...

Ὡ Λογισμέ, ποῦ ἐβαγιοκλάδωσες πρὸς ὕψη
Ἄνεγνωρα καὶ ἀνεῖδωτα, στὰ ρεῖθρα
Θὰ λούσω ἐγώ, ἐνός θεῖου κρουνοῦ τῆ θεῖα σου δίψα,
Ν' ἀνθομανήσῃ, νέα ὡς ριπὴ στὸ νέο τὸ φέγγος,
Ν' ἀνθοκαρπίσῃ, ἀδρὸν καὶ ἠλιόφεγγον ἀνθόν, τὸν λόγον..

Ἄκου ἢ Πηγὴ, ἢ Πηγὴ Ζωῆς, μέσ' στὴ σιγὴ
Ἄκου πῶς ρέει, μέσ' στὴ γαλήνη, ἢ Φωτοβρόση.....

ΣΑΝ ΘΑ ΠΕΘΑΝΩ

Σάν θα πεθάνω, θέλω νὰ μὲ πάρουν
βαθειὰ μὲς τὴ δεντροστοιχία, σιμὰ στὸ γέρο μπάγκο
ὅπ ἀγαποῦν οἱ νηοὶ οἱ ἔρωτευμένοι κι' ὅπ ἀγαποῦν τὰ νεκρὰ φύλλα,
κάτω ἀπ' τὶς μεγάλες καστανιές, μπροστὰ στῶν κάμπων τὴ γαλήνη.

Θέλω νὰ φύγω χωρὶς δάκρυα καὶ καμπάνες,
δίχως λουλούδια καὶ κεριά, δίχως καρδοῦλες νὰ πονέσουν·
ὁ ἄνεμος στὸ βάθος τῶν δασῶν ἔχει περίσσια θέλγητρα,
καὶ τὰ μπουκέτα πᾶνε πιὸ καλὰ στὰ χέρια τῶν ῥαβωνιασμένων.

Φίλε μου, ἀγαπημένε σύντροφε ὅλης μου τῆς νιότης,
δὲν θὰ ξαναψύσωμε τὰ κύπελλα, ρεμβάζοντας,
σάν ποῦ μιλούσαμε οἱ δυὸ εὐγενικά
κάτω ἀπ' τὴ γλυκεῖα δροσιὰ μιᾶς νύχτας ἀνοιξιᾶτικης.

Πίσω ἀπ' τὰ τζάμια φαινόταν ἡ νοικοκυρὸς
μεσ' τὰ μισόφωτα ὄνειρα νὰ πλέκουν
κι ὀλόχαρα κοπάδια διαβαίνουν τὰ κορίτσια,
σμίγοντας στὸ ἔρωτικό τους ὄνειρο τὴ νύχτα τὴ γαλάζια.

Κάποτε, στὸ χωράφι ἐκεῖ βαθειὰ, ἓνα φανάρι φώταγε·
τραγουδάγε ἓνας σιδεραῶς· ὁ ὀρίζοντας σκοτεινίαζε
καὶ οἱ ἀγγέλοι τοῦ νεροῦ ἐπλέανε στὶς στέγνες,
κι ἡμᾶστο ἐμεῖς χαρούμενοι, πίνοντας τὸ βραδυάτικο κρασί.

Θέλω, σάν φύγω, τίποτε νὰ μὴν ἀλλάξῃ στὸ χωριό,
καὶ νᾶρχεσαι νὰ κάθῃσαι πᾶ στὸ ξυλένιο μπάγκο
καὶ σάν περνοῦν οἱ ἄνθρωποι τῆς γειτονιάς,
χαρούμενος «καλῶς τους»! νὰ τοὺς λὲς σάν ἄλλοτες.

Πάντα ἄς χορεύουνε τ' ἀγόρια κι' ἡ κοπέλλες,
ὅταν τὰ πρωῖνὰ θᾶνε γαλάζια,
μὲ τὶς φωνές τους ἄς ξυπνοῦν τὶς κοιμισμένες ἐξοχές·
ἓνας παιδιᾶτικος χορὸς ἀρέσει τοῦ Θεοῦ!

Σιμὰ στὴν ἐκκλησία βρῖσκεται μιὰ γρηούλα
ποῦ τὰ μικρὰ γκριζὰ τῆς μάτια θὰ δακρύζουν,
φέρνε μπουκέτα στὴν ἀθῶα αὐτὴ ψυχὴ,
ξέρεις ποῦ οἱ γέροι χαιρουνται σάν βλέπουν ἄνθια.

Ἄν κάποτε μιλῶν γιὰ μένα τὶς βραδυὲς
ποῦ στὴν κουβέντα σμίγουν τὸ τραγοῦδι,
νὰ πῆς, «ἀπέθανε μιὰ μέρα αὐτὸ τὸ χρόνο.
Ἦτανε δίχως ἀρετές, μὰ δὲν ἦταν κακός.

Ἀγάπαι ὅλες τὶς χαρές, τὰ γλέντια καὶ τὸ βάλς,
τὴν τρυφερὴ γλυκύτητα τῶν μακροσμένων περβολιῶν,
ὅ,τι μποροῦσε θάδινε γιὰ τῆς γυναίκας τὴ ματιὰ,
καὶ πιστεῦε στὸν ἔρωτα, μὰ δὲ γαπήθηκε ποτέ.

Φαινότανε περήφανος, ἂν κ' ἡ καρδιά του ἦταν καλή,
στὸ διψασμένο στόμα του κάθε χαρὰ ἦταν λίγη,
ἐπροτιμοῦσε τὸ φιλι ἀπ' τὸ μορφο χρυσόνειρο,
κι ἀπ' τὰ γλυκὰ τραγοῦδια του τ' ἀνέμου τὸ τραγοῦδι...

— Κ' ἔπειτα πάλι, θὲ νὰ πᾶς στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ,
κοιμᾶται βίλλα ὀλόλευκη στὸ βάθος τῆς δεντροστοιχίας,
ὀπίσω ἀπ' τὸ παράθυρο ποῦ ἀπλώνεται μιὰ φυλλωσιὰ
μὲς τὶς ἀχτίνες τοῦ βραδυοῦ θὰ τραγουδᾷ ἡ ἀγαπημένη μου...»

Ἐκάθησα πολλὲς φορὲς στὸ πιάνο τῆς σιμᾶ,
καὶ μέσα ἀπ' τὸ μισόφωτο ποῦμπαινε ἀπ' τὶς γοίλιες
τ' ἀνθάκια ὄνειρευόμουνα ποῦ πέθαιναν στὸ στήθος τῆς,
— Ἄλλὰ ποτέ, φίλε ἀκριβέ, τὰ χέρια μας δὲν σμίξαν!

Θὰ τὴν γνωρίσης ἀπ' τὰ τρυφερὰ τὰ μάτια τῆς τὰ γαλανὰ,
τοὺς τρόπους τῆς τοὺς ἄδολους, τ' ἀόριστο χαμόγελο,
καὶ πὲς τῆς: «Κάποιο μουσικὸν ἤθελα νὰ σᾶς πῶ·
θὰ σᾶς μιλοῦσα πιὸ καλὰ στῶν φλαμουριῶν τὸν ἴσκιο.»

Καὶ μεσ' τὰ δέντρα φέρε τὴν ἡ μέρα σάν θὰ ξεψυχᾷ.
Θὰ γείρη ἡ νύχτα ἤρεμα σάν λούλουδο ποῦ κόβουν,
τότε ἓνα φύλλο, ἀγαπητέ, τῆς δίνεις παρευθὺς·
— Σάν τὶς καρδοῦλες πέφτουνε τῆς φλαμουριάς τὰ φύλλα,—

Καὶ νὰ τῆς πῆς: «Νὰ ἡ καρδιά αὐτοῦ τοῦ ποιητῆ!
Ἦ ἀγάπη ποῦ δὲν εἶπανε εἶνε ἡ μόνη αἰώνια,
σὲ σακκουλάκι ἄς κοίτεται ποῦ ἀρωματίζει ἡ φτέρη
καὶ κάποτε ἀναπνέετε, μπροστὰ στὸν οὐρανό...»

Καὶ τότε, φίλε μου καλέ, ἂν κάποιο γλυκὸ δάκρυ
ἀπ' τὰ γαλάζια μάτια τῆς κυλήσῃ πᾶ στὸ χῶμα,
θὰ νοιώσω τοῦ χαιρετισμοῦ τὰ θέλγητρα στὸν τάφο,
καὶ θ' ἀγαπῶ τὸ θάνατο σάν π' ἀγαποῦσα τὴ ζωὴ.—

(MAURICE MAGRE)

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ

Ὁ Πόνε μου φρονίμεψε κι ἀνάσανε λιγάκι,
 Ἄναζητοῦσες τὴ Βραδνά, νά την πού κατεβαίνει
 Μιά σκοτεινὴ ἀτμόσφαιρα τὴν πόλη περιζώνει,
 Σ' ἄλλους εἰρήνη φέροντας, καὶ σ' ἄλλους τὴ φροντίδα.
 Τὴν ὥρα πού τ' ἀνάξιο τῶν ἀνθρωπίσκων πλῆθος,
 Πού μαστιγώνει ὁ Ἴμερος, ὁ ἄσπλαγχνος ὁ δῆμιος,
 Τρέχει στὴ δουλικὴ γιορτὴ νὰ δρέψῃ τόσες τύψεις,
 Πόνε μου, δὸς τὸ χέρι σου, ἔλα ἄπ' ἐδῶ, μακρυνά τους.
 Κύττα πού γέρονον κατακεῖ τὰ πεθαμένα χρόνια,
 Πᾶ στὰ μπαλκόνια τ' οὐρανοῦ, μὲ ροῦχα πάλιωμένα.
 Κύττα πού βγαίνει ἄπ' τὰ νερά χαμογελοῦσα ἡ Θλίψη,
 Τὸν Ἥλιο Μελλοθάνατο κάτω ἀπὸ μιὰν ἀψίδα,
 Καί, σὰν μακρὺ ἓνα σάβανο συρμένο στὴν Ἀνατολή,
 Ἄκουε, ἀγαπημένε μου, τὴ Νύχτα πού διαβαίνει.

(CHARLES BAUDELAIRE)

“ΑΠ’ ΤΙΣ ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ”

Αὐτὴ ἡ κοπέλλα πέθανε, πέθανε στὶς ἀγάπες της.
 Τὴν ἔβαλαν στὸ χῶμα, στὸ χῶμα τὴν αὐγὴ.
 Τὴν θάψανε μονάχη, μόνη μὲ τὰ στολίδια της.
 Τὴν ξάπλωσαν μονάχη, μόνη στὸ φέρετρό της.
 Κ' ἐγύρισαν κατόπι χωροῦμενοι, χωροῦμενοι.
 Κ' ἐγλυκοτραγουδοῦσαν: «Καθεὶς μὲ τὴ σειρά του.
 Αὐτὴ ἡ κοπέλλα πέθανε, πέθανε στὶς ἀγάπες της».
 Κ' ἔτρεξαν στὰ χωράφια, σὰν πάντοτε, σὰν πάντα...

(PAUL FORT)

ΜΕΤΑΦΡ. Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΜΕ- Ἡ νεοελληνικὴ πεζογραφία καὶ κεῖ ἀκόμα, πού ἔχει τὴν
 ΛΑΣ ἀξίωση πὼς δὲν εἶναι δημοσιογραφία, ὅξω ἀπὸ σπάνιες
 ἐξαιρέσεις ἀπομένει πάντα δημοσιογραφία καὶ δίνει τὴν
 ἐντύπωση τοῦ πρόχειρου καὶ τοῦ ὅπως ἔτυχε, ἀδιάφορα ἂν γράφηκε
 πρόχειρα ἢ μὴ, ἀκοπα ἢ μὲ κόπο, ἀφρόντιστα ἢ ἐπιμελημένα. Ἴσως
 ἀφορμὴ νὰ εἶναι ἡ γλώσσα, ἴσως μαζὶ μ' αὐτὴ καὶ κατιτίς πιὸ
 ἐσωτερικό. Οἱ «Πολεμικὲς σελίδες» τοῦ Σπύρου Μελά (Λογοτεχνικὴ
 Βιβλιοθήκη Φέξη, Ἐν Ἀθήναις 1913) γραμμένες γιὰ καθημερινὴ
 ἐφημερίδα καὶ προορισμένες γιὰ νεοελληνικὸ κοινὸ, ἀπὸ πρόθεση
 εἶναι καθαρὴ δημοσιογραφία. Μορφὴ καὶ σύνθεση, ρυθμὸς, τρόπος
 καὶ γλώσσα ἐφημεριδογραφικὰ καὶ χρονογραφικὰ. Δὲ φαίνεται
 νὰ ἔχουν τὴν ἀξίωση μῆτε ἐπιφυλλίδας. Ὅμως τί μ' αὐτὸ;
 Τί σημαίνει πρόθεση καὶ ἀξίωση γιὰ μιὰ ἰδιοφυῆ ἀταχτὴ καὶ
 σπάταλη, γιὰ ἓνα δαιμόνιο ἀδέσμευτο σὰν τοῦ Μελά; Ἡ περι-
 συλλογὴ, ἡ συγκέντρωση δὲν εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ του, ἡ δύναμή
 του δὲν εἶναι στὸ σφιχτὸ τῆς σύνθεσης, στὸ διάλεγμα καὶ στὸ
 καλλιτεχνικὸ στρογγύλεμα. Ὁ Μελάς δὲ ζητᾷ νὰ ὑποτάξῃ τίποτε,
 δὲ ζητᾷ νὰ βάλῃ φραγμὸ σὲ ὅποια ὁρμὴ του. Εἶναι τὸ ἐλάττωμά
 του σὰ δραματικοῦ ποιητῆ.

Στὶς «Πολεμικὲς σελίδες» δὲν τοῦ χρειάζοτανε ὁ φραγμὸς,
 δὲν εἶχε τὴν ἀνάγκη νὰ πλάσῃ πρόσωπα κ' ὑπόθεση γιὰ νὰ
 προβάλῃ στὴν πραγματικότητά τὴ σκέψη του καὶ τὴ συγκίνηση ἀπὸ
 τὴ ζωὴ. Εἶχε τὴν πραγματικότητά μπροστά του, τὸ μῦθο καὶ τὰ
 πρόσωπα ἔτοιμα καὶ μᾶς ἱστορεῖ ὅσα εἶδε καὶ ἄκουσε, ὅσα νόησε
 κ' ἔζησε, ὅσα αἰστάνθηκε καὶ σκέφτηκε. Κι ἄπ' ὅλα αὐτὰ βγαίνει
 μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα, ἡ εἰκόνα μιᾶς ἐκστρατείας ὅπως τὴν εἶδε καὶ
 τὴν ἔζησε ἓνας ποιητῆς.

Κι αὐτὸ εἶναι κεῖνο πού ἐνδιαφέρει στὸ βιβλίον αὐτό. Ἡ
 ἐντύπωση, ἡ ματιὰ, ἡ ψυχὴ κ' ἡ δύναμη τοῦ ἱστορητῆ. Οἱ
 «Πολεμικὲς σελίδες» τοῦ Μελά δὲν εἶναι ἡ ἱστορία μιᾶς ἠρωϊκῆς
 ἐποποιΐας εἶναι ἡ ἀπλὴ ἀφηγηματικὴ ἐξιστόρηση ἐνὸς μοιραίου,
 ἱστορικὰ ἀναγκαίου περιστατικοῦ. Ὁ ἀφηγητῆς, συρμένος ἀναγκαῖα
 καὶ ὁ ἴδιος στὸν ἀγῶνα, δὲ χάνεται πολὺ μὲ τὴ φιλοσοφικὴ ἐνατένιση
 τοῦ λογικοῦ ἢ τοῦ παρὰλογου τοῦ ἀγῶνα αὐτοῦ, μὰ ἀφίνοντας
 νὰ τοῦ ξεφεύγῃ κάπου μόνο ἓνα μουροῦρισμα ἢ μιὰ εἰρωνία
 ἀνθρωπιστικὴ, ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἴδιος τὸν ἀγῶνα σὰ μόριο τῆς
 ὀλότητος, σὰ μέλος τοῦ ὀργανισμοῦ πού οἰχτήκε σ' αὐτόν, τὸν
 ἀγωνίζεται μαζὶ καὶ τὸν παρατηρεῖ. Κ' ἡ δύναμη τοῦ παρατηρητῆ
 εἶναι πὼς δὲ χάνει τὴν ἀντικειμενικότητα στὴν παρατήρηση, μῆτε
 καὶ ἀφίνει τὸ ἀτομικὸ συναίσθημα νὰ τοῦ παρασυρῇ μέσα σὲ κάτι
 γενικό. Ὁ ρεαλισμὸς τῆς παρατήρησης, ἓνας φλωπερικὸς ρεαλισμὸς,
 μοναδικὸς σὲ περισσὰ καθέκαστα ἂν ὄχι πάντα διαλεκτός, ὅμως
 δυνατὸς καὶ ἀκριβολόγος στὴν περιγραφή καὶ θαυμάσιος στὶς
 ψυχολογικὲς στιγμὲς. Ἡ παρατήρηση, εἴτε πετᾷ γύρω στὶς μάζες
 εἴτε βαθαίνει στὸ ἄτομο, γυρεύει πάντα τὴν ψυχὴ καὶ δὲ γνωρίζει

δισταγμό. Τὸ πλῆθος, πού σέρνεται στήν ἔξοδο, δὲν παίρνει διάσταση ρομαντική καὶ μυθική· μένει πάντα ἐκεῖνο πού τὸ γνωρίζουμε ὅλοι, πού ἀποτελοῦμε μέρος του ὅλοι, πού στρουωνόμαστε μαζί του ὅλοι στήν καθημερινή ζωή. Κι ὁ ἄνθρωπος δὲ γίνεται εἶδωλο καὶ σῆμα, ὅπως μᾶς παραδόθηκε ἀπὸ τὴ συνηθισμένη πολεμικὴ ποίηση. Ἐλάττωμα ἴσως τοῦ βιβλίου γιὰ μιὰν ἐπική ἀντίληψη τῆς ἐκστρατείας, μὰ καὶ προτέρημα γιὰ τὴν καθαρὰ αἰσθητική. Ναι, αἰσθητική. Γιατὶ παρ' ὅλη τὴ δημοσιογραφικὴ μορφὴ, παρ' ὅλη τὴ χρονολογραφικὴ ἐκθεση πολλῶν μερῶν, ἕνα πλῆθος σκηνῶν κ' εἰκόνων, ἡ ἴδια ἢ συνολικὴ εἰκόνα, πού βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀφήγηση τῶν περιστατικῶν, κ' ἡ ἀτομικότητα τοῦ ἱστορητῆ, πού πνέει σὰ δυνατὸς ἀέρας μέσα τους, οἱ «Πολεμικὲς σελίδες» φτάνουν πολὺ πέρα ἀπὸ τὴν πρόθεσή του καὶ γιὰ καιρὸ ἴσως θὰ γυρέσουν τὶς ὁμοιᾶς τους μέσα στήν καθαρὰ λογοτεχνικὴ μᾶς παραγωγή.

BIZY- HNOZ Μιὰ φυσιογνωμία τραγική. Ἀπὸ ἕνα πλῆθος ποιημάτων του ἀπομένουν στήν ἀνάμνηση στροφές, σὰ ματωμένα ξεφτίδια μιᾶς ξεσκισμένης νοσταλγικῆς ψυχῆς· αὐτόρμητες κρανῆς τοῦ βαθύτερου πόνου, προφητικὸ ψιθύρισμα ἑνὸς μοιραίου συντριμοῦ. Κι ἂν ἀνώτερη ποίηση εἶναι ὅ,τι συγκινεῖ βαθύτερα καὶ ὅ,τι πετιέται ἀμεσότερα ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ὁ Βιζυηνὸς μένει ἕνας δυνατὸς, μοναδικὸς ποιητὴς μέσα στοὺς λίγους μᾶς. Σωστός τεχνίτης ποιητὴς δὲ στάθηκε βέβαια ποτέ. Σωστός τεχνίτης δὲν εἶναι τὸ ἴδιο καὶ σὰ διηγήματά του, πού ξαναφέρνει στὴ ζωὴ ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Γεωργίου Φέξη, (Τὸ Ἀμάρτημα τῆς μητρὸς μου, Λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη, Ἐν Ἀθήναις 1913). Εἶναι ὁμοῦ ποιητὴς. Κοιραντικός, σχολαστικὸς στὴ γλώσσα, ἀκαλαίσθητος, κοινὸς στὴν ἔκφραση, πλατυναστικὸς καὶ παρεκβατικὸς, ἄμορφος στὸ φαινόμενο, ὄχι ὁμοῦ καὶ δίχως ἐσωτερικὴ μορφὴ, ὄχι δίχως ποίηση καὶ ψυχὴ. Ὅ,τι τὸν ἀνεβάζει ψηλότερα ἀπὸ τὸν Παλαδιαμάντη εἶναι τὸ πιὸ ἄρτιο τῆς σύλληψης. Καὶ τὸ κυριότερο: τὰ πλάσματα του τυπῶνται στὸ νοῦ καὶ φτάνουν σὲ ἀίσθηση σὰν ἀπλὰ σύμβολα τοῦ τραγικοῦ τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ὁ Μοσκῶβ-Σελήμ. Τὸ ταξίδι τοῦ παπποῦ. Στὶς «Συνέπειες τῆς παλαιᾶς ἱστορίας» μιὰ ἀπίχηση τοῦ γερμανικοῦ ρομαντισμοῦ καὶ μιὰ πνοὴ ἀπὸ τὸ μυστικισμό του. Ὅλα βέβαια θολωμένα καὶ πνιγμένα μέσα στὸν ἄχαρο σχολαστικισμό τῆς ἐποχῆς, μὰ καὶ ὅλα ὑπαινιγμοὶ μιᾶς διηγηματογραφικῆς ἰδιοφυΐας, πού τὴ νοσταλγεῖ ἡ σημερινὴ ξερὴ παραγωγή.

ΒΛΑΧΟ- ΓΙΑΝΝΗΣ Ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη εἶναι πολυτρόπη, πολύμορφη, μοναδικὰ γόνιμη καὶ ξεχωριστὰ ἰδιότυπη, ὅσο κανενὸς ἄλλου. Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ μακρινὴ περιοδεία στὰ βάρη τῶν κόσμων τῆς συμβολικῆς ὀλληγορίας, μὲ τὸ νέο βιβλίο του «Ὁ Πετεινός» (Ἐκδότης Ἡλίας Ν. Δικαῖος, Ἐν Ἀθήναις 1914) ξαναστρέφει μιὰ στιγμὴ σὲ μιὰν ἀνάμνηση τοῦ παιδικοῦ καιροῦ καὶ μᾶς ἱστορεῖ τὰ πρῶτα ἐρωτικὰ παιγνίδια δυὸ παιδιῶν. Εἶναι δίχως ἄλλο μιὰ δύναμη γιὰ ἕναν ποιητὴ νὰ κατορθῶνῃ νὰ βαστᾷ τὸ ἀπλοῦκό του χάρισμα καὶ μέσα στὸ μεσοδρόμημα τῶν χρόνων του, ἀκόμα ἀπάνω στὸ μεσουράνημα τῆς τέχνης του. Ὁ Βλαχογιάννης μένει ἀγέραςτος· ἀγέραςτος σὰν ἄνθρωπος, ἀγέραςτος σὰν

ποιητὴς. Στὶς «Ἱστορίες» του μιὰ φορὰ μᾶς πρόβαλε ἀποπίσω ἀπὸ ἕναν τοῖχο λιγόγραμμο κ' ἐλεγειακὰ τὴν ἀλησμόνητη μορφὴ τῆς Κίτσας. Ἡ Μοσκούλα τῶρα τοῦ «Πετεινοῦ» εἶναι τὸ ἐρωτικὸ εἰδύλλιο, τὸ γνήσιο ἐπαρχιακὸ ρωμαϊκὸ εἰδύλλιο. Οὔτε καμιά ἱστορία δεμένη, οὔτε κανένα πλεγμένο περιστατικὸ. Μιὰ σειρὰ μόνο συνηθισμένων ἐπεισοδίων τῆς παιδιᾶτικῆς ζωῆς, σκηνῆς τῆς ἐρωτοτροπίας μιᾶς κορασίδας, στιγμῆς τοῦ ξυπνημοῦ τῆς πρώτης ἐρωτικῆς ὁρμῆς σὲ δυὸ παιδιὰ διηγούμενες μὲ τὸν τρόπο πού διηγεῖται πάντα προφορικὰ ἢ γραπτὰ ὁ Βλαχογιάννης, ὁ πιὸ ἀκάματος καὶ γνήσιος ἐρμηνευτὴς τῆς σημερινῆς νεοελληνικῆς ψυχῆς.

ΚΑΜΠΟΥ- ΡΟΓΛΟΥΣ

Στὰ περσινὰ του «Θρύφαλα» ὁ Δημητράκης Καμπούρογλος μᾶς ἔδωσε τὸ μέτρο μιᾶς πεταχτῆς, γνωμικῆς νεοελληνικῆς φιλοσοφίας. Ἡ συντομία καὶ τὸ περιληπτικὸ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ προτερήματα καὶ τοῦ νέου ἔργου του. «Ὁ Ἀναδρομάρης» (Λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη, Ἐν Ἀθήναις 1914) εἶναι ἕνα βιβλίο ἀξιαναγνώστο γιὰ τὶς πολλὰς ἱστορικὲς πληροφορίες κ' ἐξηγήσεις πού δίνει. Ὁ Καμπούρογλος εἶναι Ἀθηνολόγος κατεξοχή. Ὁ «Ἀναδρομάρης» γυρίζει τὸ πιὸ πολὺ τριγύρω στὴ μεσαιωνικὴ, μεταμεσαιωνικὴ καὶ νεώτερη ἱστορία τῆς Ἀθήνας μὲ μιὰ σοφία καὶ ἀγάπη κληρονομημένη ἀπὸ σεβαστὴ σοφὴ μητέρα. Κρίμα πὼς ἡ σχολαστικὴ μορφὴ τῆς γλώσσας πνίγει τὴν ποίηση τοῦ βιβλίου. Γιατὶ ὁ Δημητράκης Καμπούρογλος δὲν εἶναι μόνον ἱστορικός. Τόνομά του εἶναι δεμένο μὲ τὴν ἱστορία τῶν νεώτερων γραμμάτων. Εἶναι ὁ πρῶτος, πολὺ πρὶν τοῦ Δροσίνη, δαφνοστεφανωμένος ἐπαναστᾶτης κατὰ τοῦ παρασχοῦ καὶ παππαρηγοπουλικοῦ ρομαντισμοῦ μὲ ποιήματα καὶ πρόζα. Ἐπειτα ἔγινε ὁ ἱδρυτὴς τῆς «Ἑβδομάδας», τοῦ ζωντανότερου τῆς ἐποχῆς του περιοδικοῦ, πού ἂν ἔχη στὸ παθητικὸ του τὴν ἀνακάλυψη τοῦ Παγανέλη, στὸ θετικὸ του μένει κοντὰ στ' ἄλλα καὶ τὸ πρωτοφανέρισμα τοῦ Καρκαβίτσα. Πολυποικίλος νοῦς ὁ Καμπούρογλος, ἔγινε διαδοχικὰ πολιτικὸς, δημοσιολογός, δραματογράφος, οὔμοριστὴς φιλόσοφος, ἱστορικός. Καθυστέρησε μόνον νὰ γίνῃ δημοτικιστὴς. Ἄν τοῦτο καταλογίξεται σὰν ἀπαραίτητο π ρ ο σ ὄ ν, θὰ μπορούσε νὰ νοηθῆ πὼς ὁ συγγραφέας τῶν «Θρύφαλων» καὶ τῆς «Νεραΐδας» δὲν εἶταν ἕνας ἀπὸ τοὺς πέντε πού διαλεχτήκανε νὰ πρωτοτυμηθοῦνε μὲ τὸ χρυσὸ μετάλλιο τῆς φιλολογικῆς ἀρετῆς.

***ΔΡΟ- ΣΙΝΗΣ**

Ὁ Δροσίνης λογαριάστηκε πάντα μαζί μὲ τὸν Παλαμὰ σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς δυὸ μεγάλους στηλοβάτες τῆς νεώτερης ποίησης, σὰ μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ κορφές τῆς, σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ δυὸ ἀδερφικά ποτάμια, πού κινημένα τὴν ἴδια ὥρα ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴ κυριαρχήσανε σὰ δρομοδείχτες καὶ δασκάλοι τῆς λυρικῆ παραγωγή μιᾶς ἐποχῆς. Θέλουνε νὰ ποῖνε τὸν Παλαμὰ πιὸ ὀρμητικὸ καὶ μεγαλόπνοο, βαθὺ καὶ φιλοσοφικὸ, τὸ Δροσίνη σιχότερο, μαγευτικὸ, χαριτωμένο. Κ' ἴσως μιὰ τέτοια κρίση θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογηθῆ ὡς τὰ χτέες. Μὲ τὴ νέα ὁμοῦ λυρικὴ συλλογὴ του (Γεωρ-

* Βλέπε σχετικὴ σημείωση τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς στὴ Λογοτεχνικὴ Κίνηση.

γίου Δροσίνης: Φωτερά σκοτάδια 1903-1913, Ἀθήναι, Ἐκδότης Ἰ. Ν. Σίδερης 1915) ὁ ποιητὴς τῶν «Εἰδυλλίων» ἀνοίγεται ξαφνικὰ σὲ μιὰν ἰδεολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ποιητικὴν προσπάθειαν παρόμοια καὶ ἀνάλογη μετὰ τοῦ συναγωνιστῆ. Δὲν εἶναι πιά ἡ ἐξωτερικὴ χάρις τοῦ φαινόμενου, πὸν κνηγὰ νὰ δώσῃ τῶρα ὅπως μιὰ φορὰ. Ὁ ποιητὴς γυρνεύει κάποιο νόημα βαθύτερον σὲ κάθε εἰκόνα τῆς ζωῆς, ἡ φαντασία καὶ τὸνειρό του πετοῦνε στὸ διάστημα τοῦ ἀπειροῦ καὶ τοῦ νοεροῦ, ἡ ἔμπνευσί του συγχάζει στὴν ποιητικὴ παράδοση, στὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν βιβλίων καὶ σέβρει ἐκεῖθε καὶ ξανανασταίνει μορφὰς καὶ σύμβολα. Ἡ προτεραιότητα μιᾶς τέτοιας ποιήσεως ἀνήκει βέβαια στὸν Παλαμά, ὁ Δροσίνης ὅμως μπορεῖ καὶ φτάνει στὸ σκοπὸ ἀκοπότερα. Ξέρει νὰ εἶναι πάντα πιὸ ἀπλὸς καὶ σύντομος καὶ νὰ δίνῃ πιὸ στοργικὴν καὶ καθαρὴν μορφήν καὶ στὸ βαθύτερον στοχασμό. Κάτι μὲν δίχως ἄλλο εἶναι μιὰ πρόοδος στὴν ἀνώτερη μορφή τῆς ποιήσεως μας. Ἡ δόξα τοῦ Πορφύρα εἶναι στὸ τέλος τῆς, σβησμένη χωρὶς ἦχόν κ' ἐπίδραση, ὁ Γρουπάρης μεσουρανεῖ ἀκόμα στὴν ἀνάμνηση σὰ σεβαστὴ ἀναγνώριση, ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ Μαβίλη κληροδοτήθηκε μονάχα τὸ παιγνιδιστὸ κ' ἐπιτηδεμένο τῆς. Ὁ Δροσίνης, ὁ μάλιστα τοῦ Kitsch — τῆς ὁμορφοκαμωμένης κοινοτοπίας — κατὰ μιὰ πολὺν ἀπαιτητικὴν ποιητικὴν ἀντίληψιν, λησμονημένος κάπως τὸν τελευταῖον καιρὸν, ξαναστένεται πάλι μετὰ τὰ «Φωτερά σκοτάδια» στὸ βῆθος, πὸν τοῦ ταίριαζε καὶ θὰ τοῦ ταριαζῆ πάντα πλαῖνι πλάι τοῦ Παλαμά στὴν ἱστορία τῆς ἀνώτερης νεοελληνικῆς ποιήσεως.

ΦΑ-ΟΥΣΤ Ἔνας, πὸν δοκίμασε καὶ ὁ ἴδιος νὰ σπάσῃ τὸν ἴδιον δυσκολόσπαστον καρπὸν, μπορεῖ νὰ ξέρῃ καλῆτερα τὶς δυσκολίες, πὸν παρουσιάζει μιὰ μετάφραση ἔργου σὰν τὸ «Φάουστ». Ἡ μετάφραση ποιητικοῦ ἔργου δὲν εἶναι ἔργο γλωσσολογίας μονάχα, καθὼς πιστεύεται κοινά. Εἶναι ἔργο περισσότερο ἔμπνευσης, ἀγάπης, ἐνθουσιασμοῦ. Κοιτὰ σ' αὐτὰ μιὰ νεοελληνικὴ μετάφραση, καθὼς τοῦ Φάουστ, ἔχει νὰ σκοντάφῃ στὸ ἅλντο ἀκόμα γλωσσικὸν μας πρόβλημα. Αὐτοῦ σκόνταψε κ' ἡ μόνη ἀπὸ τὶς πολλὰς στὴ γλώσσα μας, πὸν δείχνει μιὰ ποιητικὴ πνοή, ἡ μετάφραση τοῦ Προβελέγγιου. Ὁ λυρικός ποιητὴς τῶν γύρω στὸ 90 χρόνων μᾶς ἔδωσε ὅτι μποροῦσε νὰ δώσῃ μεταφραστικὰ ἢ ἐποχὴν του. Ἡ νέα μετάφραση τοῦ Μάρκου Αὐγέρη (Goethe: Φάουστ, Λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη, Ἐν Ἀθήναις 1914) προσφέρει ὅτι μπορεῖ νὰ προσφέρῃ ἢ σημερινὴ ἐποχὴ. Κάτι πιὸ πρόχειρον καὶ βιαστικόν, μὰ καὶ μετὰ κάποια πιὸ ζωντανότερα στοιχεῖα. Ἀπὸ μιὰ κιόλας ἐκλαϊκευτικὴν μετάφραση, ὅπως πιστεύω νὰ τὴν παρουσιάζῃ ὁ ποιητὴς τῆς, δὲν ἔχει νὰ πιασθῆται περισσότερο κανεὶς. Δίνει μιὰ ἰδέαν τῆς ἐσωτερικῆς οὐσίας τοῦ ἔργου. Στὸ πεζόν, ὅπως εἶναι τὸ μέγα μέρος τῆς, τρέχει κιόλας λιγότερον τὸν κίνητον νᾶστοχῆσιν στὴ φραστικὴν ἁρμονίαν καὶ ὁμορφίαν τοῦ πρωτότυπου. Μιὰ περισσότερη φροντίδα καὶ προσοχὴ στὴ φράσιν καὶ στὴ γλωσσικὴν μορφήν θὰ τὴν ἔκανε δίχως ἄλλο μετάφραση καλὴν, τὴν καλῆτερον τοῦ «Φάουστ», πὸν ὑπάρχει νεοελληνικά. Μὰ καὶ ὅπως εἶναι, μένει ἢ καταλληλότερον νᾶντικαταστήσῃ τὴν προχειρότερον καὶ πιὸ κακόζηλον, πὸν παίζεται ὡς τὴν ὥραν στὸ θέατρον, ὅσο μάλιστα ἔτσι πεζὴ ὅπως εἶναι, εἶναι πιὸ εὐκολοπρόφερτον κ' εὐκολονόητον.

ΦΛΩ-ΜΠΕΡ Μπροστὰ στὸ ἴδιον, ἂν ὄχι δυσκολότερον πρόβλημα, βρέθηκε ὁ Κ. Βάρναλης μετὰ τὴν μετάφρασην τοῦ «Πειρασμοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου» τοῦ Γουσταίου Φλωμπέρ (Λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη, Ἐν Ἀθήναις 1915). Λένε πὸς ὁ συγγραφεὺς τῆς «Αἰσθηματικῆς ἀνατροφῆς» ἐκεῖ πὸν κάπου ἀπάντησε ἕνα ἐπίθετον, εἶπε: «Αὐτὸς πὸν τὸ βρήκε εἶναι μεγαλοφυΐα». Διηγούνται ἀκόμα: Τοῦ κατηγορήσε κάποιος μιὰ ψυχολογικὴ στιγμὴ σ' ἕνα διήγημά του. Ὁ Φλωμπέρ συμφώνησε καὶ δοκίμασε νὰ τὴν ἀλλάξῃ. Μὰ δὲν μπόρεσε. Εἶδε πὸς θὰ ἔπρεπε νὰλλάξῃ τὴν κατασκευὴν τῆς φράσεως σ' ὀλίγηρον περιτομήν. Καὶ κάπου ἄλλου εἶπε πάλι: «Γιὰ ὅλα τὰ πρίματα μιὰ εἶναι μόνον ἡ σωστὴ ἔκφραση ἀπὸ τὶς πολλὰς.» Κι ὅλος ὁ ἀγὼνας τῆς ζωῆς του στάθηκε νὰ βρῆ αὐτὴν τὴν ἔκφραση, νὰ ὑποτάξῃ τὴν κίνησιν τῆς ζωῆς σὲ μιὰ κρυσταλλωμένην μορφήν, σὲ μιὰ καλλιτεχνικὴν ἀκίνησιν. Κάποιον ἀγὼνα ἀνάλογο ἔχει νὰ παλέψῃ καὶ ὁ μεταφραστὴς ἐνὸς τέτοιου συγγραφέα καὶ πιὸ πολὺν ὁ νεοελληνας μεταφραστὴς. Μοῦ φαίνεται πὸς δὲν τὸν πάλεψε ἀρκετὰ ὁ Κ. Βάρναλης. Ἡ μετάφρασί του δίνει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ κάπως πρόχειρου. Βέβαια μόνον μιὰ κακὴ πρόθεσις μπορεῖ νᾶρνηθῆ τοῦ Βάρναλη μεταφραστικὰ προσόντα καὶ ταλέντο. Οὔτε τὸ αἶσθημα τοῦ λείπει, οὔτε ὁ λεχτικός πλοῦτος. Τοῦ λείπει μόνον μιὰ μεγαλύτερον καλαισθησίαν στὸ διάλεγμα, στὴ σύμπτυξιν τοῦ ὕλικου σὲ μιὰ κρυσταλλωμένην ἐνότητα, στὴ συμμόρφωσιν τῶν περισσῶν στοιχείων σὲ μιὰ φραστικὴν ἁρμονίαν. Ἀπὸ τὸν ποιητὴν Φλωμπέρ μένει καὶ στὴ μετάφρασην τοῦ Κ. Βάρναλη μονάχα ἡ ἐσωτερικὴ οὐσία. Μὰ καὶ γι' αὐτὸ καὶ μόνον δὲν εἶναι ἀσκοπιὴ ἢ ἐκδοσις τῆς Βιβλιοθήκης Φέξη. Θὰ εὐχότανε μάλιστα κανεὶς νὰ συνεχισθῆ καὶ μετὰ ἄλλας μετάφρασεις τοῦ μεγάλου φραντζέζου δημιουργοῦ. Ὁ Φλωμπέρ εἶναι ὁ κυρίαρχος σήμερον στὸ εὐρωπαϊκὸν ρομάντζο, ἰδίως στὸ γερμανικὸν καὶ σκανδιναβικόν. Ἴσως ὄχι τόσο μετὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ὕφους του, ὅσο μετὰ τὸν τρόπον τῆς καλλιτεχνικῆς του αἰσθησεως, μετὰ τὴν στάσιν του ἀπέναντι στὰ πράγματα, ἀντίκρου στὴ ζωὴν. Ὁ πρόορον χαμένος δανὸς ψάλτης τῆς μελαγχολίας Ἐρμαν Μπάγγ, ὁ δυνατότερος ἀπὸ τοὺς σημερινούς γερμανούς μυθιστοριογράφους Ἄϊνριχ Μάνν εἶναι μαθητὴς του. Δὲν τὸ πιστεύω νὰ εἶτανε γιὰ βλάβην τῆς ἐθνικῆς πρωτοτυπίας, ἂν εὗρισκε ὁ Φλωμπέρ τοὺς μαθητὰς του καὶ στὴ νεοελληνικὴ διηγηματογραφίαν.

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

“ΕΚΛΟΓΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ”
ΥΠΟ Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ,

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΣΤΙΑ, Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ, 1914.

Ἡ συλλογή δημοτικῶν τραγουδιῶν τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει ὁ κ. Πολίτης θὰ εὐχαριστήσῃ πιστεῦω τοὺς ἐνδιαφερομένους εἰς τὴν λαϊκὴν μας ποίησιν — εἶνε μὲ προσοχὴ μεγάλη καμωμένη, ἔχει σημειώσεις ἐπεξηγηματικὰς τοῦ θέματος κάθε τραγουδιοῦ, ἔχει ἄλλες σημειώσεις ποῦ ἐξηγοῦν τὰς ἀσυνήθεις λέξεις καὶ τοὺς ἀσυνήθεις τύπους, ἔχει ἕναν πολὺ καλὸ πίνακα εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγράφονται μὲ ἀκριβείαν καὶ σαφήνειαν ἡ πηγὴς, καὶ ἡ διαίρεσις τοῦ βιβλίου — εἰς δέκα τέσσαρα μέρη καὶ δύο ἐπίμετρα — εἶναι πολὺ ἐπιτυχής.

Τὰ δέκα τέσσαρα μέρη εἶναι «Ἱστορικὰ Τραγούδια», «Κλέφτικα Τραγούδια», «Ἀκριτικὰ Τραγούδια», «Παραλογαίς», «Τραγούδια τῆς Ἀγάπης», «Νυφιάτικα Τραγούδια», «Ναναρίσματα», «Κάλανδα Βαίτικα», «Τραγούδια τῆς Ξενιτειᾶς», «Μοιρολόγια», «Μοιρολόγια τοῦ Κάτω Κόσμου καὶ τοῦ Χάρου», «Γνωμικὰ Τραγούδια», «Ἐργατικὰ καὶ Βλάχικα», «Περιγελαστικά». Τὰ Ἐπίμετρα εἶναι «Δημοτικὰ Τραγούδια τῶν Μέσων Χρόνων», καὶ «Τραγούδια εἰς Ἑλληνικὰς Διαλέκτους».

Τὰ «Ἱστορικὰ Τραγούδια» ἀρχίζουσι μὲ τὸ «Κροῦσος τῆς Ἀντριανόπολης». Ἡ παρατήρησις τοῦ κ. Πολίτου ἐπ’ αὐτοῦ εἶναι ὀρθοτάτη· θὰ ἦταν ἀστείον νὰ ὑποτεθεῖ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὑπὸ τῶν Ρώσων, στὰ 1829. Οἱ στοχασμοὶ τοῦ συγγραφέως ποῦ τὸν κάμνουσι νὰ θέλῃ τὸ 1361 ὡς ἐποχὴ γιὰ τὸ ἄσμα ἐμένα μὲ πείθουσι· μπορεῖ νὰ μὴν πείσῃ ἄλλους σπουδαστὰς τῆς ἱστορίας· πάντως ὅμως θὰ ὁμολογηθῇ ὅτι μοιάζει πολὺ ἀρχαῖο μνημεῖον αὐτὸ τὸ ἐξάστιχον ἄσμα¹. Στὴν συλλογὴ τοῦ Πασσὸβ ἐπίσης χρονολογεῖται 1361. Ὁ πρῶτος ποῦ τὸ ἐδημοσίευσεν ἦταν ὁ Ἄγγλος λόγιος Πάσλη (στὰ 1837).

«Τῆς Ἁγιά Σοφιάς» εἶναι τὸ πολὺ γνωστὸ καὶ ὄραϊο ἐκεῖνο τραγούδι,

«Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
« σημαίνει κ’ ἡ ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
« μὲ τετρακόσια σήμαντρα κ’ ἐξηνταδύο καμπάναις,
« κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διακός.
« Ψάλλει ζεφβά ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
« κι ἀπ’ τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ ζολώνναις.

« »

Μεταξὺ τῶν πολυαριθμῶν θρήνων γιὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως «οἵτινες συνετάχθησαν» λέγει ὁ κ. Πολίτης «εὐθὺς μετὰ τὴν κα-

¹ Τὰ ἡδῶνα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Δύσης κλαίγουσι ἀργά, κλαίγουσι ταχιά, κλαίγουσι τὸ μεσημέρι, κλαίγουσι τὴν Ἀντριανόπολιν τὴν πολυκρουσεμένην, ὅπου τὴν κρούσανε τοῖς τρεῖς γιορταῖς τοῦ χρόνου· τοῦ Χριστουγέννου γιὰ κηρί, καὶ τοῦ Βαγιοῦ γιὰ βάρια καὶ τῆς Λαμπρῆς τὴν Κυριακὴν γιὰ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη.

« ταστροφὴν διακρίνονται τὰ δημοτικὰ ἄσματα, διότι μόνον αὐτὰ ἐκφρά-
« ζουσι μὲ βαθεῖαν ἀπλότητα συναίσθημα ἐγκαρτερήσεως πρὸς τὰ μεγάλα
« ἔθνη καὶ δεινὰ καὶ βεβαίαν τὴν ἐλπίδα τοῦ δουλωθέντος γένους περὶ
« ἐλευθερίας καὶ ἀνορθώσεως. Εἶναι δ’ ἀληθῶς ἄξιον θαυμασμοῦ ὅτι
« αὐτὰ ἐγεννήθησαν καθ’ ἣν ἐποχὴν τὸ γένος ἐφαίνετο ἀπολέσαν τὰ
« πάντα. Ἡ παρατήρησις εἶναι δικαιολογημένη. Ἐξ ἄλλου, τὰ δημοτικὰ
« τραγούδια καὶ ὡς ποιήματα εἶναι ἀνώτερα. Σ’ ἕναν ὅμως θρήνον, «Τὸ Ἀ-
« νακάλημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ἔργον ἀνώμου συγγραφέως τοῦ 15ου
« αἰῶνος¹, βρισκώ, στοὺς πρῶτους στίχους, μιὰ θαυμασίαν δύναμιν ἐκφρά-
« σεως καὶ ἀπεικονίσεως στὰ δύο πλοῖα ποῦ μιλοῦν — μὲ τὴν ἀγωνίαν ῥωτᾷ
« τὸ ἕνα, μὲ τὴν ἀγωνίαν τὸ ἄλλο λέγει τὰ μαντάτα,

«Καράβιν, πόθεν ἔρχεσαι, καὶ πόθεν καταβαίνεις;»

«Ἐρχομαι ἀπ’ τ’ἀνάθεμα, κ’ ἐκ τὸ βαρὺν τὸ σκότος.....
«ἀπαὶ τὴν Πόλιν ἔρχομαι τὴν ἀστραποκαμένην.....»

«Στάσου, καράβι, νὰ χαρῆς, πάλι νὰ σ’ ἐροτήσω·
«ἐκεῖ ἴλαξε ὁ βασιλεὺς, ὁ κύρις Κωνσταντίνος,
«ὁ φρένιμος, ὁ δυνατός, ὁ περισσ’ ἀνδρειωμένος,
« τὸ φῆμιν τῶν Ρωμαίων;»

«Ἐκεῖ ἴλαχεν ὁ Δράγασης, ὁ κακομοιρασμένος²»

Τὸ προοίμιον τοῦ ποιήματος αὐτοῦ ὁ Πολυλάς τὸ ὀνόμασεν «ἐξαισίον». Τὸ σημεῖωμα τοῦ τραγουδιοῦ τῆς «Κυρᾶ Φροσύνης» — Ἰανουάριος 1801—(δὲν εἶναι μεγάλο πρᾶγμα αὐτὸ τὸ τραγουδι³) περιέχει μιὰν ἐνδιαφέρουσαν ἱστορικὴ πληροφορία. «Τὰ πτώματα τῆς Φροσύνης καὶ τινῶν τῶν « ἄλλων γυναικῶν, ἐκβρασθέντα ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὴν ἀκτὴν, ἐκηδεύ-
« θησαν· ἡ δὲ Φροσύνη ἐτάφη εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Ἁγίων Ἀναργύ-
« ρων. Ἡ ἐκκλησία σπεύσασα νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὰ λείψανα αὐτῶν τὰς
« ἐπικηδείους τιμὰς, τὰς ἀνηγόρευσε Καλλιμάρτυρας». Ἐμορφο εἶναι τὸ τραγούδι «Τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη». Ὁ Κυριακούλης ἐφονεύθη στὴν Ἠπειρὸν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς του μετέφεραν τὸ σῶμα, καὶ τὸ ἔθαψαν στὸ Μεσολόγγι· τὸ δὲ δημοτικὸν ἄσμα, μὲ πολλὴν πρωτοτυπίαν — ὡς ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς — ἀντὶ περιγραφῆς τοῦ θανάτου τοῦ Κυριακούλη, ἐκθέτει πῶς ὁ Πετρόμπεης ἀνεκοίνωσε, στὴν Μάνη, τὸ ἄγγελμα στὴν γυναῖκα τοῦ φονευθέντος,

«Πετρόμπεης καθότανε ψηλά στὸ Πετροβοῦνι,
« κ’ ἐσφουγγίζε τὰ μάτια του μ’ ἕνα χρυσοῦ μαντήλι.

¹ Τὸ ἐξέδωκεν ὁ Λεγκράν στὰ 1875 (Παρίσι, Maisonneuve et Cie), ἀπὸ χειρόγραφο τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γαλλίας.
² Στους στίχους 37 — 41, ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ζητεῖ νὰ τὸν κόψουν τὸ κεφάλι του, νὰ τὸ πάρουν οἱ Κρητικοί, καὶ νὰ φυλαχθῇ στὴν Κρήτη.
³ Ὁραία, αἰσθητικὴ εἶναι ἡ παραλλαγή ποῦ δίδει ὁ Βαλαωρίτης στὰ «Προλεγόμενα» τῆς «Κυρᾶ Φροσύνης» του· ἀλλὰ οἱ περισσότεροι στίχοι τῆς δὲν εἶνε δημοτικοί.

« Τί έχεις, Μπέη, ποῦ γλίβεσαι καὶ χύνεις μαύρα δάκρυα;
 « — Σὰ μ' ἐρωτᾷς, Κυριακαίνα, καὶ θέλεις γιὰ νὰ μάθης,
 « ἀπόψε μοῦ ρθᾶν γράμματα ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι,
 « τὸν Κυριακούλη σκότωσαν, τὸν πρῶτο καπετάνιο,
 « καὶ στάζουνε τὰ μάτια μου καὶ τρέχουν μαύρα δάκρυα !»

Τὰ τελευταῖα ἱστορικά τραγούδια τῆς σειρᾶς εἶναι ὁ «Καταδικασμὸς τοῦ Κρήτης», 1830, γιὰ τὸ ὅτι δὲν περιελήφθη ἡ Κρήτη στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο· καὶ ἓνα τοῦ 1881 (ποῦ πρωτοδημοσιεύθηκε στὴν «Ἀκρόπολι» 30 Ἰουλίου 1892) γιὰ τὸ ὅτι δὲν δόθηκαν τὰ Γιάννινα στὴν Ἑλλάδα.¹

Ἄπὸ τὰ «Κλέφτικα Τραγούδια» ἓνα φέρει ἀρκετὰ ἀρχαία χρονολογία. Εἶναι «Τοῦ Λιβίνη», τοῦ 1685. Τὸ ἀρχαιότερο στὴν συλλογὴ τοῦ Πασσοῦ εἶναι «Τοῦ Χρήστου Μηλιόνη», 1700-1710. Ἄλλὰ εἶναι ζήτημα κατὰ πόσον ἡ χρονολογία αὐτῆ τοῦ Πασσοῦ εἶναι σωστή. Ὁ κ. Πολίτης ὀρίζει τὸ 1750 ὡς χρονολογίαν γιὰ τὸ ἄσμα «Τοῦ Χρήστου Μηλιόνη»· καὶ, βασισόμενος σὲ μιὰ σφραγίδα τοῦ Μηλιόνη (εὐρισκομένην στὸ μουσεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις ἱστορικῆς ἐταιρείας), λέγει ὅτι ὁ ὄπλαρχηγὸς αὐτὸς ἔζησε περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος².

Ὁ Λιβίνης, ἀπὸ τὸ Καρπενίσιο, μὲ ἄλλους ἀρματολὸς ἔλαβε μέρος στὸν πόλεμον τῶν Ἑνετῶν κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐνας λόφος στὴν Γόλιανη, λέγεται ἀκόμη ἀπὸ μιὰ νίκη του, λόφος τοῦ Λιβίνη. Στὸ ἄσμα ὁ Λιβίνης παραγγέλλει γιὰ τ' ἄρματα του· νὰ τὰ πάρει ὁ Γιωργὸς του, ὁ γιουὸς του. Ἄλλὰ γιὰ τὴν ὥρα εἶναι «μικρὸς κί' ἀπ' ἄρματα δὲν ξέρει». Ὡστε νὰ μένουν, ἴσια μὲ νὰ «διαβῆ τὰ δεκανιὰ καὶ γίνῃ παλληκάρι».

Ὁ Σάθας («Τουρκοκρατομένη Ἑλλάς») λέγει ὅτι στὴν Ἀράχωβα ἓνας ταξειδιώτης ἀνέγκασε, στὰ 1830, ἐπάνω στὸν τοίχον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγ. Τριάδος τὴν σημείωσι «Κατὰ τὰ 1685 ἐπολέμησε ὁ καπετάν Λιβίνης».

Δὲν πιστεύω νὰ εἶναι γνωστὴ εἰς πολλοὺς ἡ πληροφορία ποῦ μᾶς δίδει ὁ κ. Πολίτης ὅτι τὸ φημισμένον — καὶ ὠραῖον — ἄσμα, τὸ «Μάννα « σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω » τὸ ὁποῖον « ὑπελήφθη ὡς ἀκραιφνὸς δημῶδες» δὲν εἶναι δημοτικὸ διόλου, ἀλλὰ μιὰ διασκευὴ δημοτικοῦ ἄσματος, «Τοῦ Βασίλη» (πολὺ κατωτέρου, ποιητικῶς), κατωμένη ἀπὸ τὸν Πέτρο Λάμπρο.

Ἐχει ἓνα ἄσμα τὸ ὁποῖον σταματᾷ τὸν ἀναγνώστη μὲ τὸν τόνον του τὸν ἀπογοητευμένον· ξεχωρίζει ἀνάμεσα στοὺς αἶνους καὶ στὰ κανχημάτα τῆς κλέφτικης ζωῆς· κομᾷ μετριασμὸς στὰ ἠρωϊκά.

« Παιδιά, σὰν θέτε λεβεντιὰ καὶ κλέφταις νὰ γενήτε,
 « νεμένα νὰ ρωτήσετε νὰ σᾶς ὁμολογήσω

¹ Σὲ κατὰ παλαιὰς συλλογὰς βρίσκεται ἓνα «ἱστορικὸ» ἄσμα τοῦ 1832 (ἢ 1833)· ἔχει νὰ κάμει ὄχι μὲ τοὺς Τούρκους πιά, ἀλλὰ μὲ τοὺς Βαναρέζους, καὶ μὲ τοὺς φόρους τοὺς βαρεῖς· «ξήντα παράδες τὸ σφαχτιὸ, δυὸ γρόσια τὸ « μοσζάρι ποιὸς θιὸς τὸ ὑποφέρει».

² Ὁ Σακελλάριος εἰς τὰ Κυπριακά (Τόμος Β'. Ἀθήνα, 1891, σελ. 183), ἔξεδωκεν ἓνα ἱστορικὸν ἄσμα ἐπιγραφόμενον «Ὁ Βομβαρδισμὸς τῆς Ἀλεξανδρείας» (ὁ βομβαρδισμὸς ποῦ ἔγινε στὰ 1882).

³ Ὁ Βαλαωρίτης θαρροῦσε τὸν Χρήστο Μηλιόνη παλαιότερον καὶ ἀπὸ τὸ 1700.

« τῆς κλεφτουριᾶς τὰ βάσανα καὶ τῶν κλεφτῶν τὰ νέρτια.
 « Μαύρη ζωὴ ποῦ κίνουμε ἔμεις οἱ μαῦροι κλέφταις !
 « Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε,
 « ὀλημερὶς στὸν πόλεμον, τὴν νύχτα καραοῦλι.
 « Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στοὺς κλέφταις καπετάνιος.
 « Ζεστό ψωμί δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στρῶμα,
 « τὸν ἵππον δὲν ἐχόρτασα. »

«Τοῦ Κλέφτη τοῦ Κιβούρι», εἶναι τραγούδι μὲ πολυῤῥιθμες παραλλαγές. Ἡ πηγὴ του εἶναι πολὺ παλιὰ. Μ³ ἐπιστημονικώτατον πνεῦμα ὁ κ. Πολίτης σημειώνει τὴν βαρύτητα τοῦ ἡμιστίχου «μακρὸν γιὰ τὸ κοντάρι».

« »

« Παιδιά μου, μὴ μ' ἀφήνετε στὸν ἔρημον τὸν τόπον
 « γιὰ πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλά 'σ τὴν κρύα βρύση,
 « ποῦ ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναραδιασμένα,
 « Κόψτε κλαδιὰ καὶ στρώστε μου, καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
 « καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸν νὰ μὲ ξομολογήσῃ,
 « γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κριμάτα, ὅσα χω καμωμένα,
 « δώδεκα χρόνια ἀρματολὸς, σαράντα χρόνια κλέφτης.

« Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκειάστε μ' ὠριὸ κιβούρι,
 « νὰ ναι πλατὺ γιὰ τ' ἄρματα, μακρὸν γιὰ τὸ κοντάρι. »

« »

«Τὸ κοντάρι» τοῦτο σημαίνει πολὺ· κάμνει τὸ ἄσμα νὰ φαίνεται παλαιότερον ἀπὸ τὴν χρῆσιν τῶν πυροβόλων ὄπλων.

Ἐνα ἔμορφο δημοτικὸ μέτρο εἶναι τὸ

« Σαράντα παλληκάρια ἀπὸ τὴν Λεβαδεία,
 « καλὰ κί' ἀρματομένα πάνε γιὰ κλεψιά »

« Κλαῖνε τὰ δέντρα, κλαῖνε, κλαῖνε τὰ κλαριά,
 « κλαῖνε καὶ τὰ λημέρια ποῦ λημέριαζα »

« Τὸ αἷμα του σὰν βρύση χύνοντα στὴ γῆς
 « καὶ γιατρεμὸ δὲν εἶχεν ἡ βαθειὰ πληγὴ »

Εἶναι γρήγορον· ἔχει παραστατικὴν κ' ἔχει μὲς τὴν κατασκευὴν του τὸ μέσον τῆς δικοπῆς τῆς μονοτονίας· χωρὶς βιαίαν ἐξωτερικὴν μεταβολήν. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ καταργηθεῖ ἡ τομὴ τῆς ἑβδόμης συλλαβῆς, καὶ θὰ παρουσασθεῖ ἓνας καλὸς στίχος μὲ ἤχον σημαντικῶς διαφορετικόν.

Δὲν πρέπει νὰ παρελθῶμεν τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 37 τραγούδι χωρὶς ν' ἀντιγράψωμε αὐτὸν τὸν ἐκλεκτὸν ἀποχαιρετισμὸν,

« Ἔχετε γιὰ ψηλὰ βουνά, καὶ κάμποι μὲ τὰ ρόδα,
 « δροσιαῖς μὲ τὰ χαράματα, νύχτες μὲ τὸ φεγγάρι. »

Ἐξοχον εἶναι τὸ ἀκόλουθον τετράστιχον,

« Τάντρειωμένου τάρματα δὲν πρέπει νὰ πουλειῶνται,
 « μόν' πρέπει τοὺς 'σ τὴν ἐκκλησιὰ κ' ἐκεὶ νὰ λειτουργεῖωνται,

« πρέπει να κρέμονται ψηλά 'σ' ἀραχνιασμένο πύργο,
 « να τρώη ή σκουριά τὸ σίδερο κ' ή γῆ τὸν ἀντρειωμένο.»

Ἡ λιτότης του εἶναι ἐλληνικωτάτη κ' ἔχει μιὰν ὠραία ἐλλειπτικὴ φράση στὸ «μόν πρέπει τους στὴν ἐκκλησιά». Συχνὰ ἡ ἐλλειπτικὴ φράση εἶναι μιὰ μεγάλη καλλονὴ τῆς ποιήσεως—τονώνει τους στίχους.

Ἀπὸ χρόνια τὸ θυμοῦμαι αὐτὸ τὸ ἔξοχο, τὸ ἀλήθεια ἐλληνικό, τετρασύγχο. Τὸν τελευταῖο στίχο ἐγὼ τὸν ἐγνώριζα ἔτσι,

« Σκουριά να τρώει τάρματα κ' ή γῆ τὸν ἀντρειωμένο»

γιὰ νὰ προτιμήσει τὴν γραφὴ «να τρώη ή σκουριά τὸ σίδερο», θὰ ἔχει βέβαια τὸν λόγο του ὁ κ. Πολίτης· δὲν εἶναι δὲ καὶ ἄσχημη αὐτὴ ἡ μορφή τοῦ στίχου· ἴσως εἶναι ἡ συνήθεια ποῦ με κάμνει νὰ προτιμῶ τὴν ἄλλη μορφή.

«Τοῦ Κίτσου» εἶναι γνωστὸ τραγοῦδι· καὶ πολλὰς καὶ πολὺ διαδεδομένες ἢ νεότερες διασκευές του. Ὅσακις τὸ διαβάζω πάντα με κρατεῖ γιὰ λιγὸ ὁ ἀφελὴς διάλογος μεταξὺ τῆς μάνας ποῦ κλαίει τὰ χαμένα τ' ἄρματα, τὰ τσαπράζια, καὶ τὰ κουμπιά, καὶ τοῦ ἀγανακτησμένου υἱοῦ ποῦ τὴν ἀποπέρνει,

« Τὸν Κίτσο τόνε πιάσανε καὶ πᾶν νὰ τὸν κρεμάσουν,

« κί' ὀλοξοπίσω πάγαινε γῆ δόλια του ἡ μανοῦλα.
 « — Κίτσο μου, ποῦ εἶναι τάρματα, ποῦ τὰ χεις τὰ τσαπράζια,
 « τοῖς πέντε ἀράδαις τὰ κουμπιά τὰ φλωροκαπισμένα ;
 « — Μάννα λωλή, μάννα τρελλή, μάννα ξεμυαλισμένη,
 « μάννα δὲν κλαῖς τὰ νιῦτα μου, δὲν κλαῖς τὴ λεβεντιά μου,
 « μόν' κλαῖς τάρημα τάρματα, τάρημα τὰ τσαπράζια ;»

Τὸ 46ον Κλέφτικο Τραγοῦδι (65ον τοῦ βιβλίου) εἶναι «τοῦ Κατσαντώνη», Α' καὶ Β'. Τὸ Α' εἶναι ὁ θρίαμβος τοῦ Κατσαντώνη· ἡ τολμηρὴ του ἐμφάνισις — ἃς πάει νὰ λέει ὅτι θέλει τὸ μαῦρο πουλὶ, τὸ μαῦρο γε-λιδόνη — καὶ ἡ νίκη του κατὰ τοῦ Βελῆ Γκέκα. Ἄλλὰ καὶ ὁ Βελῆ Γκέκας καλός· καὶ με λύπησιν τὸν βλέπουμε νὰ σηκώνεται — γιὰ νὰ πάει στὸν χαμό του—ἀπὸ τὸ τραπέζι, στοῦ παπᾶ τὸ σπίτι, ὅπου ἔπιασε κουβέντα καὶ διασκεδάζει, καὶ τρώγει καὶ πίνει, καὶ τὸν κερνοῦν με γυαλί, καὶ με κρουστάλλι, καὶ μ' ἀσημένιο τάσι. Τὸ Β' εἶναι ἡ πτώσις τοῦ Κατσαντώνη, ποῦ τὸν «ἐπιασαν με προδοσιὰ κ' ἀπάτη.»

Στὸ ἄσμα τοῦ Νικοτσάρα¹ προτάσσεται ἓνα ἀρκετὰ μακρὸ σημεῖωμα, τὸ ὁποῖον θὰ διαβάσουν μ' ἐνδιαφέρον ὅσοι μελετοῦν τὸν ἐπαναστατικὸν ὄργασμὸ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, τὸν πρὸ τοῦ 1821. Λέγει γιὰ τὰς περιπέτειες ἑνὸς τολμηροτάτου κινήματος μαχητῶν (πεντακοσίων περίπου) ποῦ ἀπ' τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα ἐγύρευαν ν' ἀνεβοῦν εἰς τὴν Ρουμανίαν νὰ λάβουν μέρος στὸν ἀγῶνα τῶν Ρώσων ἐκεῖ. Τὸ κίνημα ἀπέτυχεν· εἰς τὴν βορεινὴν Μακεδονίαν δυσπρόβλητες δυσκολίες παρουσιάσθησαν· μόλις πενήντα ἐγλύτωσαν ἀπ' τοὺς μαχητάς. Ὁ ἀρχηγός, ὁ Νικοτσάρας, ἐσώθη καταφυγὸν εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Ἐκεῖνο ποῦ με ἄρρεσε καλλιτέρα μες εἰς τὰ «Ἀκριτικὰ Τραγοῦδια» εἶναι «Τῆς Λιογέννητης». Εἶναι καὶ τὸ πιὸ ἐκτενές, 221 στίχοι. Δραματι-

¹ Ἡ χρονολογία του, 1807.

κοτάτη εἶναι ἡ πορεία τῆς Λιογέννητης μαγεμένης μες στοὺς δρόμους· ποιητικωτάτη ἡ ἀπλότης τῶν δυὸ στίχων—ὁ ἓνας στὸ μέσον τοῦ τραγοῦδι, ὁ ἄλλος πρὸς τὸ τέλος— ποῦ δηλοῦν ποῦ ἄστραψε καὶ «χαλάστηκαν τὰ μάγια» τὴν πρώτη φορά, ἀλλὰ τὴν δεύτερη φορά — ὅταν ἡ Λιογέννητη δὲν ἦταν πιά καθαρή — «δὲν ἄστραψε, δὲ βρόντηξε, δὲ χάθησαν τὰ μάγια».

Ἀπ' τὰ Ἀκριτικὰ εἶναι καὶ τὸ τραγοῦδι «τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριᾶς».¹ Τὸ πόθεν ἐπήγαγεν ὁ θρύλλος του εἶναι θέμα ποῦ ἀπησχόλησε τοὺς λαογράφους. Ὁ κ. Πολίτης, στὰ 1904, συνέλεξε — με τάξι καὶ ἀκριβεία— τὰς κυριότερας πηγὰς, στὸν 2ον τόμο τῶν «Παραδόσεων» Ἡ σελίδες ἐκεῖνες² τῶν «Παραδόσεων» εἶναι πολὺτιμο βοήθημα γιὰ ὅποιον θέλει νὰ σπουδάσει τὸ ζήτημα. Πολλὰ εἶναι τὰ κάστρα τὰ λεγόμενα τῆς Ὠριᾶς—στὴν Πελοπόννησο εἶναι τὰ περισσότερα· ἔχει καὶ εἰς τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ νησιά, καὶ ἐπ' ἄλλας ἐλληνικὰς χώρας.

³Ἴδου μιὰ σπανιωτάτη λέξις — «νέ» εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ οὔτε,

«Κ' ἡ ἐδικὴ σου ἡ ἐκκλησιά νὲ ψέλλει, νὲ σημαίνει».

«Τῆς Λιογέννητης» (σελ. 93 στ. 104.)³

Ἀπ' τὸν «Θάνατο τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα», μιὰ δυνατὴ ἔκφρασις,

« Ὁ Διγενῆς ψυχομαγεῖ.

« Κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιά πὼς θὰ τόνε σκεπάσει».

Τὴ παράξενη, τὴ ἄγρια εἰκὼν εἶναι τοῦ Τσαμαδοῦ ποῦ ροβολαεῖ ἀπ' τὸ βουνό, καὶ παρουσιάζεται στοὺς γέροντας ἐμπρός, κρατώντας στὸν ὄμο του — ὁ φοβερός αὐτὸς ἄνθρωπος — ὀλόκληρο δένδρο, καὶ ἀπ' τὰ κλωνάρια τοῦ δένδρου κρέμονταν θηρία. Δὲν ἔχει ἄδικον ὁ κ. Πολίτης ποῦ λέγει ὅτι ἡ εἰκὼν αὐτὴ ὑπενθυμίζει τὰς παραστάσεις τῶν Κενταύρων στὰς ἀρχαῖκὰς ἀγγειογραφίας.

« Ὁ Τσαμαδὸς ἐφάνη,

« ποῦ ροβολαεῖ ὄχ τὸ βουνό κατὰ τὸ πανηγύρι

« Παιεὶ καὶ σειέται τὸ βουνό, κρᾶζει κί' ἀχῖν οἱ λόγγοι,

« κ' ἐκράταγε στὸν ὄμο του δέντρο ξεριζωμένο,

« καὶ ἀπάνου εἰς τὰ κλωνάρια του θεριά εἶχε κρεμασμένα.

« — Ὅρα καλή σας, γέροντες.»

Στὴν «Ἀρπαγὴ τῆς Γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτη» με ποιητικὴ μαστοριὰ περνοῦμεν ἀπ' τὸν μονόλογο τῶν πρώτων 26 στίχων, εἰς τὴν ἀφηγηματικὴν τῶν ἐπιλοιπῶν. Τόσο ἐντεχνά γίνεται ποῦ μόλις παρατηρεῖται ἡ μεταστροφή.

Στὸ τραγοῦδι «Τοῦ Μικροῦ Βλαχόπουλου» ἀναφέρονται «σαῖτταις ἀλεξαντριναῖς». Σ' ἓνα ἄλλο ἀκριτικὸ τραγοῦδι (ἀρ. 78, Β') ἢ Συρία λέγεται «Σύρα», ἀκριβῶς ὡς τὸ νησί — «τῆς Ἀραβίας τὰ βουνά, τῆς Σύρας τὰ λαγαδία».

¹ Σελ. 88.— «Τῆς Μαροῦς τὸ Κάστρο», εἰς τὸ Ἐπίμετρο Β', σελ. 268, εἶναι μιὰ καπταδοκικὴ παραλλαγή τοῦ ἰδίου ἄσματος.

² 716—727.

³ Κάτι ὁμοίωσιν ἔχει ἡ Κυπριακὴ διάλεκτος—μὲ εἰς τὴν θέσι τοῦ μῆτε. (Α. Σακελλαρίου, Τὰ Κυπριακὰ Β', Ἀθήναι, 1891).

Ἄξιζει ν' ἀναγράψουμε τοὺς ὄρους «συνδυό», «συντρεῖς»,

«ποῦ κεῖ συνδυό δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν ζουβεντιάζουν». (σελ.105)

Μὲ ἀρέσει αὐτὴ ἡ χρῆσις τοῦ ἀρχαίου «σύν» καὶ θὰ ἤθελα νὰ τὴν ἔβλεπα πρὸ διαδεδομένη στὴν γλῶσσα τῆς φιλολογίας μας. Ὁ Κρυστάλλης — σ' ἓνα του πεζογράφημα, «Τὰ Χαλάσματα» — πολὺ ἐκφραστικὰ μεταχειρίζεται τὸ «σύν» ἔτσι καθὼς ποῦ βρίσκεται στὰ δημοτικὰ ἔπη.

Ἄπ' τὲς «Παραλογαῖς» τὰ πρὸ καλά — χῶρια ἀπ' τὸ θανάσιον ποίημα «Τοῦ Νεκροῦ Ἀδερφοῦ» — εἶναι, κατὰ τὴν γνώμη μου, «Τῆς Κουμπάρας ποῦ ἔγινε Νύφη», «Τοῦ Μανριανοῦ καὶ τῆς Ἀδερφῆς του», καὶ «Ὁ Γυρισμὸς τοῦ Ξενιτεμένου.»¹

«Τοῦ Νεκροῦ Ἀδερφοῦ» στὴν συλλογὴ τοῦ κ. Πολίτου τελειώνει

«Κατέβηκε ἀγκαλιάστηκαν κ' ἀπέθαναν κ' οἱ δύο».

Σ' ἄλλες συλλογὰς τελειώνει,

«Κι ὥστε νὰ βγεῖ στὴν πόρτα τῆς, ἐβγήκεν ἡ ψυχὴ τῆς».

Μπορεῖ νὰ εἶναι αὐθεντικότερος ὁ στίχος ποῦ παραθέτει ὁ συγγραφεὺς ποιητικῶς ὅμως μὲ φαίνεται κατώτερος. Πρὸ ἔντεχνον εἶναι — πρὸ ὄνειρωδες — νὰ μὴν προφθᾶσ' ἡ μάνα νὰ βγεῖ ἀπ' τὴν πόρτα, νὰ μὴν προφθᾶσει νὰ δεῖ τὴν κόρη ποῦ ἔτσι τρομαχτικὰ τῆς τὴν φέρνει ἓνας πεθαμένος. Τὸ ποίημα, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, τελειώνει σὲ μιὰν ἀμφιβολίαν, σὲ μιὰν ἀοριστίαν σύμφωνη μὲ τὴν νυχτερινή, φασματώδη ὁδοιοποιία τοῦ πεθαμένου καὶ τῆς ζωντανῆς — ἀπὸ μακρὰ, πολὺ μακρὰ, ἀπὸ τὴν Βαβυλωνίαν.

Μετὰ τὲς «Παραλογαῖς», ἔχουμε τὰ «Τραγοῦδια τῆς Ἀγάπης.»

Τὸ μέτρον τοῦ πέμπτου τραγουδιοῦ, ἃς τὸ σημειώσουμε,

«Κάποια Ἐμίρισσα, κάποια κερὰ μεγάλη,
ἀραθύμησε κάτ' ὅτ' ὁ γυιὸ νὰ πλύνη.»

Στὸ ὑπ' ἀρ. 125 ἄσμα βρῖσκουμε τοὺς τύπους «τοῦ θαλάσσου» καὶ «τὸ θαλάσσι»,

«Καὶ τᾶστρο ν' ἐχαμήλωσε καὶ τὸ πε τοῦ θαλάσσου
καὶ τὸ θαλάσσι τοῦ κουπιοῦ, καὶ τὸ κουτί τοῦ ναύτη.»

Εἶναι πολὺ ἀσυνήθεις τύποι μ' ἔτυχεν ὅμως νὰ τοὺς συναντήσω κι ἄλλοῦ, θαρρῶ στὴν «Ἐρωφίλη». Στὴν διάλεκτο τῆς Κύπρου ὑπάρχει (κατὰ τὸν Σακελλάριον) ἡ γενικὴ «θαλάσσου».

Ξεχωρίζουν μέσ' στὰ «Τραγοῦδια τῆς Ἀγάπης» ἡ «Κατάρια τῆς Ἀπαρνημένης», καὶ τὰ δύο ποῦ ἔρχονται μετὰ. Ἄπ' ὅσες παραλλαγὰς ἐδιά-

¹ Αὐτὸ τὸ ἄσμα τὸ ἐθαύμασεν ὁ Chateaubriand.

βασα τοῦ ἄσματος ἡ «Κατάρια τῆς Ἀπαρνημένης» ἡ πρὸ αἰσθητικῆς, γὰ μὲνα, εἶναι αὐτὲς ἡ δυὸ ποῦ παραθέτει ὁ κ. Πολίτης¹. Μ' ἀρέσει ὅμως καὶ τὸ Κυπριακὸν κείμενον ποῦ ἐτύπωσεν ὁ Σακελλάριος (Τὰ Κυπριακά, Β'). Εἰς αὐτὸ ἡ ἀπαρνημένη δείχνει περισσότερην ὀργὴν ἐναντίον τοῦ ἀγαπητικοῦ τῆς μετρώντας καὶ μοιράζοντας εἴκοσι πέντε πῆχαις ἀπὸ τὸ ἄθλιο πανὶ τῆς, προσθέτει, ἀμείλικτη, «Ταῖς ἄλλαις ἀποδέλοιπαις βάλλω τὸ σάβανόν του». Ἡ ἀναζητήσις τῆς πηγῆς τοῦ ποιήματος θὰ μᾶς φέρει σ' ἐποχὴ μακρυνή. Στὴν «Ριμάτα τῆς Ἀγάπης», κείμενον τοῦ 16ου αἰῶνος, ἔχει στίχους ποῦ τὸ ἐνθυμίζουν.

Ἡ κατοπινὴ σειρὰ εἶναι τὰ «Νυφιάτικα Τραγοῦδια» — στίχοι τοὺς ὁποίους ὁ λαογράφος κυρίως θὰ προσέξει.²

Ἀπὸ τὰ «Ναναρίσματα» τὸ μᾶλλον ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ ὑπ' ἀρ. 153. Δὲν εἶναι τὸ πρὸ ἔμορφο ἀληθῶς κανένα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ δὲν μ' ἀρέσει ἀλλὰ φαίνεται ἀρχαῖο, μὲ βυζαντινὲς ἀναμνήσεις.

Στὴν συλλογὴ τοῦ Ποσσόβ βρῖσκονται ἓνα δυὸ ἀρκετὰ ἔμορφα ἔχει κ' ἓνα Κυπριώτικο ποῦ τάξει

« Τὴν Ἀλεξάνδρεια ζάχαρι,
« καὶ τὸ Μισοῖρι ρύζι».

Ἀπὸ τὰ «Κάλανδα Βαίτικα» (8η σειρά),

«Ἐμπῆκε ὁ Μάης, ἐμπῆκε ὁ Μάης, ἐμπῆκε ὁ Μάης ὁ μῆνας,
«Ὁ Μάης μὲ τὰ τριαντάφυλλα κ' ὁ Ἀπριλῆς μὲ τὰ ρόδα».

Εἶναι ἄριστα τονισμένοι αὐτοὶ οἱ στίχοι λιγότερο μουσικοί, βέβαια, ἀλλὰ μὲ χάριν κ' οἱ διαλεκτικοὶ τῆς Κύπρου,

«Καὶ ἔμπαίν' ὁ Μᾶς καὶ ἔμπαίν' ὁ Μᾶς καὶ ἔμπαίν' ὁ Προτογιούνης
κ' ὁ Μᾶς μὲ τὰ τριαντάφυλλα κ' ὁ Γιούνης μὲ τὰ μῆλα
κ' ὁ Λουστός μὲ τὰ χλιαρὰ νερά, μὲ τὰ χλωρὰ τ' ἀθάσια»³.
(Σακελλάριον, Τὰ Κυπριακά, Τόμος Β').

Μόνον ὅτι «Τραγοῦδια τῆς Ξενιτείας» περιέχει τὸ βιβλίον ἡ θὰ ἤθελα νὰ ἦσαν περισσότερα. Μὲ κάμνει ἐντύπωσι σὲ πολλὰ ἀπ' τὰ τραγοῦδια τῆς Ξενιτείας ἡ βαθεῖα τῶν λύτη, ἡ μεγάλη ὁδύνη τῆς ἀναχωρήσεως. Κάπως περιέργα μὲ φαίνονται σ' ἓναν λαὸν σάν τὸν δικὸν μᾶς ποῦ ἔτσι εὐκόλα καὶ θαρραλέα — σχεδὸν ἀμέριμνα — ξενιτεύεται.

¹ Τὸ καλλίτερον μέρος τοῦ ποιήματος εἶναι ἡ ὁμιλία μὲ τοὺς γατρούς. — Τὸ «λινὸ παννὶ σαφαναπέντε πῆχαις», ποῦ προσφέρεται γὰρ τὸν πληρωμένο, σὲ μιὰν ἄλλη παραλλαγὴ εἶναι «ἀλεξανδρινὸ» πανί,

«Κ' ἔχω ἀλεξανδρινὸ πανί, σαφαναπέντε πῆχαις».

² Μιὰ σειρὰ Ροδίτικα Τραγοῦδια τοῦ Γάμου εἶχε δημοσιευθεῖ στὴν «Νέα Ζωή» τὸ 1909.

³ Ἀθάσιον εἶναι τὸ ἀμύγδαλο. Ὁ Σακελλάριος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι στὴν Σμύρνη λένε «θάσι», καὶ στὴν Κρήτη ὀνομάζουν «ἀθάσσα» ἓνα εἶδος ἀμύγδαλο. Ἀθασιά — ἡ ἀμυγδαλιά — εἶναι λέξις ποῦ βρῖσκεται στὸν Βουστρώνιο.

«Τὴν ξενιτειά, τὴν ἀρφαναία, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη,
τὰ τέσσαρα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερα εἶν' τὰ ξένα».

Ἡ σειρά κλείει μετὰ τὴν «Μάγισσα». Στὴν ἀρχὴ τῆς, εἶναι τ' ὠραῖο ποίημα τοῦ υἱοῦ τοῦ φεύγει καὶ ὑπόσχεται, καὶ ὄλο ὑπόσχεται, ἀλλά

«Δώδεκα χρόνοι ἀπέρασαν καὶ δέκα πέντε μῆνες,
καράβια δὲν τὸν εἶδανε, ναύταις δὲν τότε ξέρουν».

Τῆς «Μάγισσας» — τοῦ καλοῦ αὐτοῦ ἄσματος — μιὰ παραλλαγή ἀρκετὰ ἀξιοπεριέργη ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Παχτίκος¹. Ἐκεῖ ποῦ σ' ἄλλες παραλλαγές μένει ὁ ξενιτεμένος ἀνίσχυρος, δεμένος ἀπ' τὰ μάγια ἔτσι φοβερά ποῦ μονάχο του νὰ ξεσελλώνεται τ' ἄλογο του, νὰ ξεζώνεται τὸ σπαθὶ του, νὰ ξεγράφεται ἢ γραφῆ: στὴν παραλλαγή τοῦ κ. Παχτίκου — ἀπ' τὴν Θράκη, ἐπαρχία Δέρκων—φαίνεται σὰν νὰ κατορθώνει ὁ μαγεμένος νὰ γλυτώσει. Τὸ ποίημα ὅμως δὲν κερδίζει τίποτε ἀπὸ τὴν τριαύτην μετατροπὴ τοῦ θέματος· ἄλλωστε, οἱ στίχοι τῆς θρακικῆς παραλλαγῆς οἱ πραγματευόμενοι τὴν ἐνέργεια τῆς γυναίκας τοῦ μαγεμένου γιὰ τὴν λύτρωσί του εἶναι ἀκαλαίσθητοι. Ἡ χώρα ὅπου μαγεύθηκεν ὁ ξένος εἶναι ἡ Περσία («ἐμένα με 'παντρέψαν κάτω 'σ τὴν 'Ατσεμία».)

Τὴν σειρὰ τῶν «Μοιρολογιῶν» ἐπίσης θὰ τὴν ἤθελα μετὰ περισσότερα ἄσματα. Ἀπ' ὅλη μας τὴν δημοτικὴ ποίησι τὰ μοιρολόγια μ' ἐλκύουν πιότερο. Στὴν συγκίνησί των ἀφίνομαι, κ' ἡ ὑπερβολὴ τοῦ θρήνου των εἶναι ἔτσι ὅπως τὴν ζητεῖ ἡ ψυχὴ μου· στὸν θάνατον ἐμπρὸς τέτοιον καῦμό θέλω.

Μετὰ τὰ «Μοιρολόγια», ἔρχεται ἡ σειρὰ «Μοιρολόγια τοῦ Κάτω Κόσμου καὶ τοῦ Χάρου».

«Κάτου στὰ Τάρταρα τῆς γῆς, τὰ κρουπαγωμένα
μοιρολογοῦν οἱ λυγρὲς καὶ κλαῖν τὰ πολληκάκια.
Τάχα νὰ στέχη ὁ οὐρανός, νὰ στέχη ὁ Ἀπάνου κόσμος,
νὰ στέκουν τὰ χοροστασιά, σὰν ποῦ ἦτανε καὶ πάντα
νὰ λειτουργεῖονται οἱ ἐκκλησιαίς, νὰ ψέλνουν οἱ παπάδες;»

Πρὸς τὸ τέλος τῆς σειρῆς συναντοῦμε τοὺς συγκινητικούς στίχους τοῦ «Δείτνου τοῦ Χάρου». Νὰ τὴν θυμᾶται, νὰ τὴν λυπᾶται ἢ μάννα τῆς, ἢ πεθαμένη κόρη βέβαια τὸ θέλει — ἀλλὰ πρὸς τὴν δύσι τοῦ ἡλίου νὰ μὴν τὴν κλαίει· γιατί τὴν ὄραν ἐκεῖνηνα δειπνᾷ ὁ χάροντας μετὰ τὴν χαρόντισσα, καὶ αὐτὴ τοὺς ὑπηρετεῖ καὶ σὰν νοιώσει ποῦ τὴν θρηνεῖ ἢ μάννα τῆς, σὰν νοιώσει τὴν φωνὴ τῆς μάννας τῆς, πὼς νὰ κάμει πιά γιὰ νὰ μὴ συγκλονισθεῖ.

«Παρακαλῶ σε, μάννα μου, μιὰ χάρη νὰ μοῦ κάμης,
ποτέ σου γέριμα τοῦ γήλιου μὴν πιάνης μοιρολόγι,

¹ «260 Δημόδη Ἑλληνικά Ἄσματα», Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ, 1905.

² Στὴν συλλογὴ τοῦ κ. Πολίτου ἡ χώρα εἶναι ἡ Ἀρμενία,
«Τὶ ἐμένα με παντρέψαν δὼ 'σ τὴν Ἀρμενία,
καὶ πῆρα Ἀρμενοπούλα, μάγισσας παιδί.»

Στὴν συλλογὴ τοῦ κ. Α. Θέρου («Δημοτικὰ Τραγοῦδια»). 1909. σελ. 35)
ἡ χώρα μένει ἀόριστος,

«Τὶ ἐμένα με 'παντρέψαν 'δὼ στὴν ξενιτειά,
Μοῦ 'δῶκαν μαγοπούλα, μάγισσας παιδί»

γιατὶ δειπνάει ὁ Χάροντας, μετὰ τὴν Χαρόντισσά του.¹
Κρατῶ κερὶ καὶ φέγγω τους, γυαλί καὶ τοὺς κερνάω,
καὶ ἀκουσα τὴν φωνούλα σου κ' ἐσπάραξε ἡ καρδιά μου,
καὶ μοῦ ραγίστη τὸ γυαλί καὶ τὸ κερὶ μου σβύστη...

Θυμώνει ὁ Χάρος μετὰ τὰ μέ»

Ἡ ἐπομένη σειρὰ εἶναι τὰ «Γνωμικὰ Τραγοῦδια».²

Τὸ Ἐπιμέτρον Α' (Δημόδη Ἄσματα τῶν Μέσων Χρόνων) ἔχει τὸ τετράστιχο³ ποῦ τραγουδοῦσαν οἱ Κωνσταντινουπολίται ὅταν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός — ὄχι αὐτοκράτωρ ἀκόμη : ἐβασίλευε ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης — ἐσώθη ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἐχθροὺς του Βορίλο καὶ Γερμανὸν, φεύγοντας κρυφὰ ἀπ' τὴν Κωνσταντινούπολι τὴν νύχτα τοῦ σαββάτου πρὸς τὴν κυριακὴ τῆς Τυρινῆς [13 Φεβρουαρίου 1081]. Οἱ στίχοι βρισκονται στὴν Ἀλεξιάδα (II, 4) τῆς Ἄννας Κομνηνῆς. Πῶς πάλλον με συγκίνησι καὶ ταραχὴν ἢ σελίδες τῆς ἱστορίας τῆς στὲς ὁποῖες γράφει γιὰ τὸν μεγάλο κίνδυνον τοῦ σπιτιοῦ τῶν Κομνηνῶν, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην ὅπου ὁ καλὸς Ἄλανός «μάγιστρος τὴν ἀξίαν, ἐκ πολλοῦ προσφκειωμένος τῷ βασιλεῖ κὰν τοῖς οἰκειοῖς διατελῶν μέσης ἐξελθὼν φυλακῆς τῆς νυκτὸς ἐκτρέχει πρὸς τοὺς Κομνηνοὺς ἀπαγγελῶν ἅπαντα τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ». Τὸ ὠραῖο θέμα γιὰ ποίημα.

Τὸ δεῦτερον χωρίον τοῦ Ἐπιμέτρου Α' εἶναι μεσαιωνικὸ δημοτικὸν ἄσμα, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται μετὰ τὸ βυζαντινὸν ἔπος «Τὰ κατὰ Λύβιστρον καὶ Ροδάμνην». Μποροῦμε ν' ἀντιγράψουμε μερικοὺς στίχους — ἕνας νέος

«Ἐφυγεν ἐκ τὴν χώραν του καὶ ἀπὸ τὰ γονικά του
καὶ εἰς ξένον τόπον περπατεῖ καὶ αἰχμάλωτος διαβαίνει
Πόνους του κλαίουν τὰ δεινὰ, θλίψαις του τὰ λιβάδια
καὶ ποταμοὶ τὰ δάκρυα του, βουναὶ τοῖς στεναγμοῦς του.
'Αηδόνιν εἰς τὴν στράταν του νὰ κλαδῆ, νὰ λέγη,
καὶ οἱ πόνοι τῆς καρδίας του, καὶ οἱ ἀναστεναγμοὶ του
σιγίζουν τὸ νὰ μὴ λαλή»

Τὸ μέρος τοῦ ἔπους ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐλήφθη τὸ ἄσμα εἶναι οἱ στ. 3245-3255. Αὐτὸ τὸ βυζαντινὸν ἔπος τοῦ Λυβίστρου καὶ τῆς Ροδάμνης — ἐκτὸς τοῦ ἱστορικοῦ του ἐνδιαφέροντος — εἶναι ἄξιον μελέτης καὶ ὑπὸ λογοτεχνικὴν ἔποψιν. Μιὰν ἐμβριθεὴ περιλήψι καὶ ἀνάλυσιν αὐτοῦ ἔκαμεν ὁ Diehl⁴, καὶ ὑποδεικνύει καλλονές του ὄχι ὀλίγες.

¹ «Γιατὶ δειπνᾷ ἢ μαύρη Γῆς καὶ τρώει ὁ μαῦρος Χάρος». (Α. Θέρου «Δημοτικὰ Τραγοῦδια». 1909. σελ. 78).

² Τὸ τραγοῦδι τὸ ὑπ' ἀρ. 232. Προτιμῶ — ὡς στίχους — τὴν παραλλαγὴν τοῦ Ἄμπος (Macedonian Folk-Lore, Cambridge, 1903, σελ. 94). Πιο καλὰ ἔχω νὰ παρουσιάσεται καὶ νὰ μιλεῖ ὁ βασιλικὸς παρὰ τὸ τραντάφυλλο.

«Ἐγὼμαι ὁ βασιλικός
'Εγὼ μυρίζω πράσινος καθὼς καὶ στεγνωμένος,
'Εγὼ μπαίνω 'σ τοὺς ἀγιασμούς κ' εἰς τοῦ παπῆ τὰ χέρια.»

Ἡ Ἄμπος πῆρε τὸ ἄσμα ἀπ' τὴν Νιγρίτα.

³ Τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς,
χαρεῖς Ἀλέξιε ἐννόησές το,
καὶ τὴν δευτέραν τὸ πρῶν
ἔπα καλῶς, γεράκι μου!

⁴ Figures Byzantines, Deuxième série, 1909.

Τὰ "Καταλόγια" εἶναι ἄριστον δείγμα λαϊκῆς βυζαντινῆς γλώσσας. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν Καταλογίων ἐγένεον ἀπὸ τὸν Γερμανὸν Γουλιέλμο Βάγνερ στὸ 1879 (ἀπὸ χειρόγραφο τοῦ 15ου αἰῶνος). Μιά πολὺ καλλιτέρα ἔκδοσις ἐγένετο στὸ 1913 ἀπὸ τοὺς Ἑσσελιγκ καὶ Περγνώ.

Οἱ στίχοι,

" κουμπίζει ὁ βασιλεὺς καὶ κρίνει ὁ λογοθέτης,
 τοῦ βασιλέως ἐγκόλφιν,
 καὶ τῶν ρηγάδων ἢ τιμῆ, "¹

κάνουν— τελειῶς βυζαντινὰ — τὴν διάκρισι μεταξὺ Βασιλέως (ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους) καὶ Ρηγάδων (οἱ ἄλλοι, κυρίως οἱ δυτικοί, μονάρχαι).

Τὸ Ἐπίμετρον Β'. [Τραγοῦδια εἰς ἑλληνικὰς διαλέκτους] ἔχει ἓνα ἄσμα τῆς Γκιουμουλτζίνιας,

"Ἡ Κουσαντής ἢ λιὸ μικρὸς, τοῦ ἄξιου πολληκάρη,
 τὸν πρώτου χρόνου 'ς τοῦ σπαθί, τοῦ δεύτερου δοξάρι,
 τοῦ τρίτου κωνκήστηρι, κανένα δὲ φοβοῦμι,
 μηδὶ Τούρκου, μηδὶ Ρουμιό, οὐδὶ τὸν βασιλέα"

ἓνα τῆς Ἀστυπάλαιας,

"Πτός εἶν' ὁ Βασιλὲς τῆς γῆς τὸ ἢ Δέσποινα τοῦ κόσμου ; ...
 Καμινῶ τοῦ βασιλεῦσά τῆρονί, τῆς δέσποινας κουβούκλι . . .
 γιὰ νὰ σὲ φήγη νὰ ρτσεσαι ταῖς τρεῖς δζορταῖς τοῦ χρόνου . . .
 τσαὶ τῆς Λαμπρῆς τὴν τσουρτζατοῖ γιὰ τὸ Χριστὸς ἀνέστη, . . ."

ἓνα τῆς Λέσβου, κ' ἓνα τῆς Κύπρου· δυὸ τῆς Τραπεζοῦντος,

"Σὶτ ἔψολλαν, σὶτ ὄριζαν τὴμ Πὸλ' τῆρ Ρωμανίαν . . .
 Ἐναν παιδίν, καλὸν παιδὶν ἔρχεται κι' ἀναγνώθει . . .
 Σὶτ ἀναγνῶθ', σὶτ ἐκλαιγεν, σὶτὶν ἀτους νὰ λέγη . . .
 Κι' ἀτοῖν ἀτόναν ἔθαψαν 'σὸ σὸ γλοερὸν τιοῦσ' ἐκιν . . ."

ἓνα — ἀνέκδοτον — τῆς Κερασοῦντος (ὁ Αἰχμάλωτον)², κ' ἓνα τῆς Καλαδοκίας· ἓνα τῆς Τζακωνίτζς,

"Πουλάτζι ἔμα ἔχα τὸ κουιδὶ τζαὶ μερουτέ νι ἔμα ἔχα,
 ταγίχα νι ἔμα ζαχαρη, ποϊζίχα νι ἔμα μόσσο
 τζαὶ ἀπὸ τὸ μόσσο τὸμ περσοῦ, τζαὶ ἀπὸ τὰ νυροιδία
 ἔσανταλίστε τὸ κουιδὶ τζ' ἐφύντζε μοι τ' ἀηδόνη."

¹ Καταλόγια, Θ'.

² Εἰς αὐτὸ (σελ. 266, στ. 16) σημειῶνω τὸν πολὺ σπάνιον τύπον "Οἱ ἄστροι" — "Οἱ ἄστροι ἐχαμέλεναν". — Ἡ γραφὴ "ἄστροι" στὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὸ ὅποιον ὁ Λεγκράν ἐδημοσίευσεν ἓνα ποίημα τοῦ 15ου αἰῶνος, τοῦ Ζωτικῶ (Paris, Maisonneuve et Cie, 1875, σελ. 83), εἶναι, ἔπιθετο, ἀνορθογραφία. Ὁ Λεγκράν ἀνέγνωσε τὰ "ἄστροι". (Δὲν ἀμφιβάλλω διόλου ποὺ ὁ Λεγκράν θὰ ἀνέγνωσεν ὀρθῶς "τά". Κ' ἐν τούτοις — τί κακός, μετρικά, ποὺ εἶναι ὁ ἡμιστιχος "κ' ἐπέφτασιν τὰ ἄστροι" πὼς σειάζει ἀμέσως ἂν ποῦμε "κ' ἐπέφτασιν οἱ ἄστροι".)

καὶ τέσσαρα τῆς κάτω Ἰταλίας,

"Α τὲ νὰ πιάη τὸ ρόδο νὰ μυρίση
 Διαφάνει τσαὶ σκοτάζει βιάτα ἓνα πενοέρο
 Ὅλα τὰ πιάντη τσαὶ ὄλα τὰ σὸσπίρη
 ὄλα τὰ δάκλυα τὰ ρίφτω γιὰ σένα"

Ἐν τῇ Ἰταλιωτικῇ μας ἄσματι βρίσκω μιὰ λεπτὴ χάρι, ἓναν ρυθμικότατο ἔνδεκασύλλαβο.

Θ' ἀντιγράψω ὀλίγους Ἰταλιωτικούς στίχους ἀπ' τὴν συλλογὴν τοῦ Πασσὸβ (Τραγοῦδια Ρωμαίικα, Popolaria Carmina Graeciae Recentioris, CCCLXV.) Εἶναι ἓνα μοιρολόγι τῆς Καλαβρίας, ὅπου ὁ καῦμένος αὐτὸς ποῦ θὰ πεθάνει, ποῦ μὲ τὸν σταυρὸ ἐμπρὸς θὰ τὸν πᾶνε στὴν Σάντα Μαρία, στὴν σεπουρτούρα, ὅπου θὰ τὸν κλειδώσουν μὲ πολλὰ κλειδιά, παρακαλεῖ ὁ καῦμένος νὰ τὸν ρίχνουν, τουλάχιστον, κομάτι ἅγιο νερό,

Thoronda to stauro ti umbro mu pai,
 Piri mi dhelu sti Santa Maria,
 Sti sepultura pu ma recorai,
 Eci me clivu me podda clidia,
 E citte ossu dha na eghuennen mai,
 Ripse mu aghio nero, a me garai ¹.

Τὰ διακόσια πενήντα ἄσματα τὰ ὅποια περιλαμβάνονται αἱ «Ἐκλογαὶ» εἶναι ἑλάχιστον μόνον μέρος τοῦ ὕλικου τοῦ εὐρισκομένου εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ συγγραφέως. Εἴκοσι χιλιάδες ἄσματα ἐκδεδομένα ἢ μὴ ἔχει συνάξει μὲς στὲς εἴκοσι χιλιάδες ὅμως μετρᾶ καὶ τὲς παραλλαγὰς ἐκάστου ἄσματος. Στὴν εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου λέγει μερικὰ σχετικῶς μὲ τὴν δυσκολίαν τῆς ἀποκατάστασως τοῦ κειμένου ἐνὸς ἄσματος. Βοηθητικὴ γιὰ τὴν ἀποκατάστασιν εἶναι ἡ ὑπαρξὶς ἀφθόνων παραλλαγῶν, ἢ ὅποῖες χορηγοῦν τὰ μέσα τῆς ἐκλογῆς. Γι' αὐτὸ ἂν μερικὰ ἄσματα τοῦ βιβλίου παρουσιάξουν στίχους ἀτελεῖς μετρικῶς, ἢ αἰτία εἶναι ὅτι ἡ παραλλαγὴ τῶν ἄσμάτων αὐτῶν ἦσαν λίγες, καὶ δὲν μπόρεσεν ὁ συγγραφεὺς νὰ προβεῖ, διὰ τῆς συγκρίσεως, εἰς ἐπανόρθωσιν.

Κ.

¹ Θωρόντας τὸ σταυρὸ τί ἐμπρὸς μου πάει,
 Φέρει με θέλουν στὴ σαντὰ Μαρία
 Στὴ σεπουρτούρα ποῦ μὲ ριζοφάει.
 Ἐκεῖ μὲ κλείουν μὲ πολλὰ κλειδιά,
 Ἐκεῖθεν ὅσο θὰ νάβγαίν' ὁ μάη,
 Ρίψε μ' ἅγιο νερό, ἂν μὲ γαπαίει (s).

Είς τὴν ἀκμάζουσαν πόλιν τῆς Περσίας Νισαπούρ τοῦ Ἰράν ἐγεννήθη τὸ 1040 ὁ Σιγιάτ-Ἐδίν-Ἀμπού-λ-Φάταχ-Ὀμάρ-ἱπν-Ἰβραῖμ, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ἀθάνατον ἐπώνυμον Ἀλ-Καγιάμ. Ἐζησεν ὑπὲρ τὰ 80 ἔτη καὶ ἀπέθανε τὸ 1123 γεμάτος ἀπὸ δόξα καὶ τιμᾶς. Ὁ τάφος του ὑπάρχει καὶ σήμερον μέσα στὸ κοιμητήρι τοῦ Χιρά πλησίον τοῦ τάφου τοῦ Ἀλῆ, τοῦ γαμβροῦ τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ Ὀμάρ Καγιάμ δὲν ἦτο μόνον ποιητής, ἀλλὰ καὶ ἀστρονόμος διάσημος. Εἶχεν ἐργασθῆ εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ μουσουλμανικοῦ ἡμερολογίου. Ἦτο καὶ μαθηματικός. Ἐδημοσίευσεν «Προβλήματα Ἀλγεβρικά» καὶ «Ἐγχειρίδιον Δυσκολιῶν τινῶν τοῦ Εὐκλείδου» καὶ ἄλλα. Ὡς ποιητής εἶνε γνωστὸς καὶ ἀθάνατος ἀπὸ τὰ τετράστιχά του. Τὰ Ρουπαιγιὰτ.

Κατὰ τὸν Μεσαῖωνα ἦσαν πασίγνωστα εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν καὶ ἄγνωστα μόνον εἰς τὴν Δύσιν, ὅταν πρὸ 60 περιῶπου ἐτῶν εὐρέθη ἐν χειρόγραφον ἀντίγραφον τῶν τετραστίχων τοῦ Ὀμάρ Καγιάμ, ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς τὴν Βοδλεϊανὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ὁξφόρδης ὑπὸ τοῦ Cowell, ὅστις ἀνέφερε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν φίλον του, τὸν ποιητὴν Ἐδ. Φυτζκεράλδ. Οὗτος γνωστὸς τῆς περσικῆς ἐδιάλεξε ἐκ τῶν 4 χιλ. περὶ τὰ 120 τὰ καλύτερα, τὰ μετέφρασε καὶ τὰ ἐδημοσίευσεν δι' ἰδίων ἐξόδων εἰς ἓν μικρὸν τομίδιον. Ἐκράτησε μερικὰ διὰ τοὺς φίλους του καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τὰ δὲ λοιπὰ τὰ ἔδωκε εἰς τὸν ἐκδότην του. Ὅπως συνήθως συνέβαινε τὸ βιβλίον ἐπέρασεν ἀπαρατήρητον, καὶ ὁ ἐκδότης μὴ δυνάμενος νὰ πωλήσῃ οὔτε ἓνα κἄν αντίτυπον, τὰ ἔρριξε στὸ καλάθι τῶν βιβλίων τῆς πεντάρας.

Ἐτυχε μιὰ μέρα νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖον ὁ διάσημος Swinburne καὶ νὰ πάρῃ στὰ χέρια του ἓνα ἀντίτυπο. Αὐτὸ ἤρκεσε διὰ νὰ καταληφθῆ σὲ λίγο καιρὸ τὸ ἀγγλικὸ φιλολογικὸ κοινὸ, ἀπὸ ἀληθινὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὸν Ὀμάρ Καγιάμ καὶ ἕκαστον ἐκ τῶν τομιδίων ἐκείνων τῆς πεντάρας, νὰ τιμᾶται σήμερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν λίρ. 20 εἰς δὲ τὴν Ν. Ὑόρκην νὰ φθάσῃ ἡ τιμὴ του τὰ 260 δολάρια.

Ἡ ποίησις τοῦ Ὀμάρ Καγιάμ εἶνε μιὰ διαρκῆς πάλη μεταξὺ τῆς ἀναγκαστικῆς πίστεως καὶ τῆς κηθείσης λογικῆς. Μία σταθερὰ ἐπίκλησις σὲ κάθε ἐλεύθερον σκέψι καὶ συνείδησι. Ἀποκρούει κάθε δόγμα αὐταρχικὸ, ψευδὲς καὶ ὑποκριτικὸ καὶ ἀπευθύνεται στὴ καρδιά μας μὲ τὴν εὐλαχρῆ ἀληθινοῦ τέκνου τῆς φύσεως ποῦ, μόνην του θρησκείαν ἔχει τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εὐσπλαχνίαν.

Πνεῦμα πάντοτε νεωτερικόν, διότι εἶνε αἰώνιον, καὶ συγγενεὺν μὲ τὰ μεγάλα πνεύματα τοῦ Σοφοκλέη καὶ τοῦ Εὐρυπιδου, τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Γκαίτε καὶ τοῦ Χάινε, καὶ ὅλων Ἐκείνων τῶν μεγάλων πνευ-

* ΣΗΜ. ΤΗΣ «Ν. Ζ.»—Διαβίστηκε μιὰν ἀπογευματινὴν στὴ «Νέα Ζωή» μπροστὰ σὲ λίγο ἐκλεχτὸ κόσμον τῶν γραμμάτων. Τὰ τετράστιχα ποῦ δημοσιεύονται ἀμέσως παρακάτω ἀποτελοῦν ἓνα μονάχα μέρος ἀπὸ τῆς σειρᾶς ποῦ μετέφρασε καὶ μᾶς ἀπάγγειλε ὁ φίλος ποιητὴς κ. Γενυτός. Ἡ καινούργια αὐτὴ ἐργασία τοῦ ἀγαπητοῦ συνεργάτη τῆς «Νέας Ζωῆς», ἔτοιμη ὀλίποτε γιὰ ἔκδοσιν, ἄρρεσε πάρα πολὺ καὶ οἱ ἀλεξανδρινὲς ἐφημερίδες ἔγραφον γι' αὐτὴν πολὺ ἐπαινετικά.

μάτων ἀδελφῶν τοῦ Ἀμλέτου, ποῦ ἐδοκίμασαν τὴν δύσαν τοῦ ὄνειρου καὶ τὸν ἴλιγγον τὸν ἱερὸν τῆς ἀβύσσου.

Δὲν κυτᾶ μὲ τὴν σκληρὰν καὶ ἀδυσώπητον σφύραν τῶν μεταφυσικῶν συλλογισμῶν τοῦ Κάντ καὶ τοῦ Φίχτε, ἀλλὰ λιθοβολεῖ μὲ πετράδια ἀτίμητα καὶ μὲ ρόδων πέταλα, ν' ἀνοίξῃ τὴν θύραν ποῦ κλείει μέσα τῆς τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.

Τὸ κρασί συμβολίζει τὴν μεγάλην ἀγάπην, πρὸς τὴν διανοητικὴν ἐλευθερίαν καὶ σκέψιν.

Αἱ σκέψεις του πλαισιωμέναι μέσα στὰ τετράστιχά του, αὐθύπαρκα καὶ αὐτοτελεῖ, πέφτουν σάν ξαφνικὲς ἀναλαμπὲς ποῦ ἀφοῦ μᾶς φωτίσουν καὶ μᾶς δόσουν τὸν ἱερὸν τῆς τέχνης φρικιασμὸν, γεννοῦν κατόπιν στὴ ψυχῇ μας σειρὰν ὄνειρον, ἐρωτημάτων καὶ ρεμβασμῶν.

Ἄλλοτε ἡ σκέψις του ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ποῦ ἐρευνοῦσε τὰ βάθη του, κατέρχεται καὶ περιστρέφεται εἰς τὸν κῆπον του καὶ ἀκούει συνομιλίαν ποῦ κάμνει τὸ ρόδο μὲ τὸ ἀηδόνι. Ἡ προσκαλεῖ τοὺς φίλους του νὰ σπεύσουν νὰ πιοῦν καὶ νὰ χαροῦν τὴν ζώην, διότι τὴν ἐπαύριον ὅταν ἔλθῃ ἡ σελήνη καὶ πάλιν εἰς τὸν κῆπον εἰς μάτην θὰ ἀναζητῇ νὰ τοὺς εὔρῃ!

Ἄλλοτε πάλιν μᾶς προσκαλεῖ κοντὰ του, διὰ νὰ μᾶς δώσῃ ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῶν γνώσεων καὶ τῆς πείρας του, συμβουλὴν, μὲ τὴν ἀφέλειαν ἐκείνην καὶ τὴν σοφίαν, ποῦ ἐγνώρισεν κανεὶς μόνον εἰς τὰς λαϊκὰς παροιμίας.

Περιφρονητὴς τοῦ πλούτου, σάν ἀληθινὸς ποιητὴς, ἐξυμνεῖ τὴν πενίαν καὶ τὴν ἀκολουθεῖ, διότι ἐκεῖ, λέγει, μόνον εὐρίσκει κανεὶς τὸν ἀληθινὸν πλοῦτον.

Δὲν ζητεῖ τὴν δύναμιν ὅπως ὁ Νίτσε, ἀλλ' ἂν ἡ δύναμις σοῦ ἔλθῃ ἐκ φύσεως μὴ θέλῃς νὰ ἐνσπεύρῃς μὲ αὐτὴν τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἀδυνάτους.

Ἄλλοτε στέκει μπροστὰ στὸ κατερειπωμένο καὶ ἔρημο ἀνάκτορον ὅπου οἰκεῖται τὸ παρελθὸν βασιλικὸν μεγαλεῖον. Καὶ ἄλλοτε, ὅταν πρὸς στιγμὴν τὸν ἀφίνει ἡ κοσμικὴ ἀπαισιοδοξία καὶ ἀπογοήτευσις, ὡς νὰ συναισθάνεται τὴν ἰδίαν του ἠθικὴν καὶ ποιητικὴν ἀξίαν, προσκαλεῖ τὸν Σάχη τῆς Περσίας, νὰ παρατηρήσῃ τὸ ἄλογο, τὸ συμβολίζον τὸ πνεῦμα τοῦ ποιητοῦ, ποῦ τρέχει, ἀκράτητο, καὶ ὅπου πατήσῃ φυτρώνει ἀπὸ τὸ χορτάρι χρυσάφι.

Πολὺ πρὸ τοῦ Ἀμλέτου, ποῦ ἐσκέφθη, γιατί τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο χῶμα ποῦ φράζει τοῦ τοίχου τὴν ὀπὴν, νὰ μὴ εἶνε τάχα ἡ κόνις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Καίσαρος, ὁ Ὀμάρ Καγιάμ ἐπῆγε στὴν Ἀγορά, ὅπου ἐπωλοῦντο κατὰ χιλιάδας τὰ ἀγγεῖα, καὶ ἔξαφνα ἓν ἐξ αὐτῶν μεγαλοφώνως ἠρώτησε, ἂν ἡμπορῇ κανεὶς νὰ διακρίνῃ, ποῖα εἶνε τὰ ἀγγεῖα καὶ ποῖος ὁ ἀγγειοπλάστης, ἀφοῦ ὅλα ὁμοῦ πέρωται νὰ καταλήξουν εἰς χῶμα;

Μὲ λίγα λόγια ἡ ποίησις του ἔχει πессимισμὸν ἀντάξιον ἐνὸς Σοπενχάουερ, καὶ μιάν ἀπαισιοδοξίαν, ἀλλὰ πессимισμὸν ἀρρηνοπὸν καὶ ἀπαισιοδοξίαν ἀνδρικήν καὶ γενναίαν. Καὶ ὅπως λέγει ὁ γάλλος κριτικὸς Auguste Filon, τὰ τετράστιχά του εἶνε βλασφημίας, ἴσως ὅμως ἢ ὠραιότερες καὶ μεγαλοπρεπέστερες ἐξ ὅσων ἡμπόρεσε ποτὲ νὰ ἐκφέρῃ ἡ ἀνθρωπίνη ἀπογοήτευσις.

1

Εύπνα! Κ' ἐπέταξε ἡ Αὐγὴ μιὰ πέτρα ἀγάλι ἀγάλι
Μέσα στὸ τάσι τῆς Νυχτὸς καὶ τ' ἄστρα ἐφύγαν πάλι!
Γιὰ κύτα! στὴν Ἀνατολὴ τὸν Πύργο τοῦ Σουλτάνου
Πῶς τὸν ἐπῆρε ὁ κυνηγὸς² στὴ φωτεινὴ του ἀγκάλη!

2

Τὴν ὥρα π' ἄρχιζε ἡ Αὐγὴ τὰ ρόδα της νὰ βγάζη
Ἄπ' τὴν ταβέρνα μιὰ φωνὴ μοῦ ἐφάνηκε νὰ κραῖξει:
«Γιὰ σηκωθῆτε, βρὲ παιδιά, γεμίστε τὸ ποτήρι
Γιατὶ τὸ κρασοπότηρο τοῦ βίου μας ἀδειάζει».

3

Μοῦπε μιὰ μάγισσα:— Γοργὰ νὰ καρτερᾶς τὸ χάρο.—
Κι' ἄπλωσα εὐτὺς τὸ χέρι μου ἕνα κρασί νὰ πάρω.
Καὶ τὸ ποτήρι ἀγγίζοντας στὰ χεῖλη... μ' ἀποκοιθῆ
«Πίνε, γιὰτ' εἶν' ὁ θάνατος θάλασσα δίχως φάρο.»

4

Στοῦ ἀφανισμοῦ τὴν ἔρημο γιὰ μιὰ στιγμὴ σταθῆτε.
Ἄπ' τῆς Ζωῆς τὴν Ὅασι λίγο νερὸ νὰ πιῆτε.
Χαράματα ἐτοιμάστηκε τὸ μέγα καθαβάνι.
Καὶ ξεκινάει γιὰ τὴν Αὐγὴ τοῦ Τίποτε... ὦ βιασῆτε!

5

Ἄφοῦ στὸν κόσμο ὑπερβολὴ εἶνε κι' αὐτὴ ἡ ἀλήθεια
Καρδιά μου, μὴ ταράζεσαι στὰ πονεμένα στήθια.
Ἄσε στὴ μοῖρα τὸ κορμὶ καὶ τὴ ψυχὴ στὴ τύχη,
Γιὰ νὰ ξεγράψῃς τὸ γραφτὸ μάτην ζητᾶς βοήθεια.

1) Οἱ ἀρχαῖοι Πέρσαι ἔρριπτον ἕνα λίθον μέσα εἰς ἕνα τάσι ὡς σημεῖον ἐκκινήσεως τῶν πολεμικῶν ἵππων.

2) Ὁ ἥλιος.

6

Κι' ἀφοῦ δὲν ξέρεις κάτω ἐδῶ τὸ Αὔριο κ' ἐσέν' ἂν θαῦρη,
Πίνε καὶ διῶξε κάθε ἀχνὸ καὶ κάθε λύπη μαύρη.
Γιατὶ τὰ βράδνα θᾶρχεται στὸ κῆπο μου ἡ Σελήνη
Νὰ μᾶς γυρεῖ καὶ τοὺς δύο . . . κανένα μας δὲν θαῦρη.

7

Ἐσκόρπισεν ὁ ἄνεμος τὰ ρόδα ἀπ' τὸ κλωνάρι.
Ποῦ τᾶηδονάκι ἐκάθονταν κελάδημα καὶ χάρι.
Νὰ κλαίω γιὰ τὰ τριαντάφυλλα ἢ ἐμᾶς πρέπει νὰ κλάψω,
Ποῦ θᾶρη ὁ ἀνεμοθάνατος τὰ φύλλα μας νὰ πάρῃ;

8

Καὶ στὸ Παλάτι, ποῦ ἔρημο τὸ δέρνει ἡ ἀνεμοζάλη,
Ποῦ μπαίνει ἡ Μέρα ἀπὸ τὴ μιὰ κ' ἡ Νύχτα ἀπὸ τὴν ἄλλη,
Πόσοι Σουλτάνοι στὴ σειρὰ μὲ ὅλη τους τὴ δόξα
Δὲν σταματῆσαν μιὰ στιγμὴ. . . καὶ ξαναφύγαν πάλι!

9

Τοῦ κάμπου τ' ἀγριολούλουδα ποῦ ἀνθίζουν μυρωμένα
Εἶτε κι' ἂν εἶνε δροσερὰ κι' ἂν εἶν' καὶ μαραμμένα.
Ἄχ, μὴ πατᾶτε πάνω τους τόσο σκληρὰ . . . ποιὸς ξέρει,
Ποιὰ χεῖλη γλυκομίλητα τὰ βγάξουν . . . πεθαμμένα!

10

Λέω, πῶς ἐκεῖ ποῦ ἐθάφτηκε τὸ αἷμα ἐνὸς τυράννου
Φυτρῶνει κατακόκκινο τριαντάφυλλο ἀπὸ πάνου.
Κ' ἐκεῖ π' ἀνθίζει ὁ ὑάκινθος ποιὸς ξέρει ἂν δὲν φυτρῶνη,
Ἄπὸ τὰ κάλλη κάποιας νηῆς θαμμένου ἐκεῖ λειψάνου;

11

Μούπε ἡ καρδιά μου: «Τ'ἅγιο φῶς ποθῶ νὰ μὲ ζεστάνῃ
Πές μου κ' ἐμένα, μάθε με τῆς Γνώσης τὸ βοτάνι».
Κ' εἶπα τὸ «Ἄλιφ». Τότε ἡ καρδιά: «Τίποτε παραπάνω
Ἄν ἔχῃς πίστι μέσα σου μιὰ προσευχὴ σὲ φτάνει».

12

Πρὶν αἰσθανθῆς στὸ μέτωπο τὸ χέρι τοῦ θανάτου
Καὶ πρὶν νὰ σὲ χαϊδέψουνε τὰ κρῦα δάχτυλά του
Πίνε. Καὶ μὴν θαρρῆς, κουτέ, καὶ σὺ πῶς εἶσαι κάτι.
Καὶ πῶς θὰ σὲ ξεθάψουνε μιὰ καὶ σὲ θάψουν κάτω.

13

Πίνε, γιατί θὰ κοιμηθῆς χρόνια καὶ χρόνια χάμου.
Δίχως συντρόφους, καὶ δικούς, καὶ στέφανα τοῦ γάμου.
Καὶ πρόσεξε, τὸ μυστικὸ μὴ βγάλῃς τὸ μεγάλο
Γιατί δὲν ξαναθίζουν πιά τὰ νεκρολούλουδά μου.

14

Καὶ στὰ ψηλά, καὶ στὰ βαθειὰ ὁ νοῦς μου πάντα εὐρέθη.
Ἐκεῖ πὺρ ἡ φύσι μ'ἔταξε κ' ἡ μοῖρα μου ὑποσχέθη.
Μὰ ποιὰ ντροπὴ θάταν γιὰ μὲ καὶ ποιὰ ἡ ἀπελπισία,
Ἄν ἦταν τί ψηλότερο στὸ κόσμο ἀπὸ τὴ μέθη;

15

Πίνω. Κι' ὅλοι μου λέν παντοῦ μὰ φέματα, ὅπως κρίνω,
Πῶς ἡ θρησκεία ἐμπόδισε ὀλότελα τὸν οἶνο.
Πῶς; ἡ θρησκεία τὸ κρασί ἐχώρισε ἀπ' τὴ πίστι;
Ἄν εἶν' τὸ αἷμα τοῦ Ἄλλὰ μ' εὐλάβεια τὸ πίνω.

16

Ἐπάνω! Βάλε μου κρασί κ' ἔλα κοντά μου στάσου.
Ἦ Νύχτα! Ἦ Μέρα μου εἶσαι σύ, ποθῶ νὰ ζῶ κοντά σου.
Κάμε μαζὺ μὲ τὸ κρασί τῆς λύπης νὰ ξεχάσω.
Τῆς λύπης μου ποὺ μοιάζουμε τὰ κατσαρὰ μαλλιά σου.

17

Καὶ τοῦ Δαυὶδ ἐκλείστηκαν τὰ χεῖλη μὲ τὴ λύρα.
Ὅμως σὲ γλῶσσα Πεχλεβί* στοῦ κήπου μου τὴ θύρα,
Εἶπε στὸ ρόδο τὸ χλωμὸ τ' ἀηδόνι κελαηδώντας.
Νὰ πιῇ κρασί! κρασί!! κρασί!!! νὰ γίνῃ σὰν πορφύρα.

18

Πάει ἐχάθηκε τὸ Ἰράμ μὲ τοὺς ἀνθοὺς τοῦ Μάη.
Καὶ τοῦ Γιαμσήδ τὸ ἐφτάζωνο ποτήρι πάει καὶ πάει.
Ὅμως τ' ἀμπέλι πάντοτε μᾶς δίνει ἀγνὸ ρουμπίνι
Κ' ἴσα μὲ κάτω στοῦ γιαλοῦ ξαπλώνεται τὸ πλάι.

19

Γιὰ ἰκείνους ποὺ φαντάζονται παλάτια στὸν ἀγέρα
Κ' ἐκείνους ποὺ ἐτοιμάζονται αὔριο νὰ πᾶν πορὸ πέρα
Ὅμοια τοὺς κράζει ὁ Μουεζὶν ἀπ' τὸν Κουλά τοῦ Σκότους
«Ἦ ἀνταμοιβή, ἀνόητοι, δὲν βρῖσκετ' ἐδῶ πέρα.»

20

Καὶ τοὺς ἀγίους, καὶ τοὺς σοφοὺς μὲ ὅλο τους τὸ κῆμμα
Τοὺς στρῶσαν σὲ κατάψυχο νὰ κοιμηθοῦνε στρῶμμα.
Ποῦν' τῶρα ἡ προφητεῖες τους; Καὶ πῶς τὰ στόματά τους
Ποὺ βγάζανε λόγια σοφὰ στουπώθηκαν μὲ χῶμα;

* Ἦ ἀρχαιότερα Περσικὴ γλῶσσα.

21

Γιὰ μένα πὸν τῶν μυστικῶν ἀνοιγοκλεῖ ἡ θύρα,
 Ὅμοια καὶ λύπη καὶ χαρὰ μαζὺ τὰ δυὸ τὰ ἐπῆρα.
 Μιὰ καὶ στὸ κόσμο αὐτὸν ἐδῶ ὅλα ἓνα τέλος θάχουν
 Πᾶμε, παιδιὰ, στὸ καπηλειὸ νὰ φέρουμε μιὰ γύρα.

22

Τὸ δυνατώτερο κρασί πὸν ὁ Χρόνος ἔχει φτειάσει.
 Ὅλοι μας γύρω ἐπίναμε σὲ χωματένιο τάσι.
 Κ' ἦπιαμε μιὰ φορά, καὶ δυό. Μὰ ὕστερα ἓνας ἓνας
 Σιωπηλὰ μᾶς ξέφευγε νὰ πάη . . . νὰ ἡσυχάση.

23

Εἶδα μιὰ θύρα σφαλιστὴ ὅμως κλειδιὰ δὲν εἶδα,
 Καὶ παραπέτασμα βαρὺ χωρὶς καμμιὰ θυρίδα.
 Γιὰ τὸ Ἐγὼ καὶ γιὰ τὸ Σὺ μιλοῦσαν. . . κ' ἐσωπάσαν.
 Καὶ μέσ' στῆς Νύχτας τῆ σιγῆ πετοῦσε ἡ νυχτερίδα.

24

Τότε τὰ μάτια ἐσήκωσα μιὰ ἐρώτησι νὰ κάνω.
 Μὲ ποιὸ φῶς τάχα νᾶφεγγε ἡ Εἰμαρμένη πλάνο,
 καὶ τὰ μικρὰ τῆς τὰ παιδιὰ τρικλίζαν στὸ σκοτάδι;
 «Τυφλὸν Νοῦν», μ' ἀποκρίθηκε ὁ οὐρανὸς ἐπάνω.

25

Τότε τὸ χεῖλι μου ἔβαλα στὸ χωματένιο τάσι
 Ἐπ' τῆς Ζωῆς τὸ μυστικὸ πηγάδι νὰ χορτάση.
 Κ' ἐκεῖνο μοῦλεγε σιγά, χεῖλι μὲ χεῖλι, «Πίνε,
 Δὲν ξαναοῦρῖσκει τῆ ζωὴ ἐκεῖνος πὸν τῆ χάσει».

26

Καὶ τὸ ποτήρι ποῦλεγε σ' ἓν' ἄλλο του ζευγάρι,
 Ἐνα καιρὸ πῶς ἔζησε ζωὴ γεμάτη χάρι,
 Κ' εὐτυχισμένο ἐφίλησε τὰ κοραλένια χεῖλη,
 Πόσα φιλάκια νᾶδωκε καὶ πόσα νᾶχη πάρει;

27

Κέρα μας, κ' ἔρχεται ἡ Αὐγὴ χιονόλευκη, κρινάτη.
 Πλάγια ἡ φιάλη μαγικὸ ρουμπίνι ἔνε γεμάτη.
 Πάρε γιὰ τοὺς συντρόφους σου δυὸ ξύλα ἀπὸ ἄλῃ
 Καὶ φτειάξε λύρα ἀρμονικὴ καὶ ὄρατο λυγχοστάτη.

28

Κι' ὅταν στῆς ἀκροποταμιὲς τὰ βήματά σου σέρνεις,
 Καὶ σ' ἀνταμώνει ὁ Ἄγγελος καὶ σὺ ἀρχινᾶς νὰ γέρνης,
 Καὶ σοῦ καλέσει τῆ ψυχῆ προσφέροντας ποτήρι,
 Πάρ' το καὶ πιέτο, ἀδερφέ, μὴ τρέμης σὰν τὸ παίρνης.

29

Κι' ὅταν κ' ἐμένα ὁ θάνατος μαζὺ θὰ σέρνη πίσω,
 Καὶ στὴ καρδιά μου τῆ χαρὰ καὶ κάθε ἐλπίδα κλείσω,
 Νὰ φτειάξετε ἀπ' τῆ σκόνι μου ἓνα σταμνί. Ποιὸς ξέρει,
 Σὰν τὸ γεμίζουν μὲ κρασί πῶς δὲν θὰ ξαναζήσω.

30

Συχνὰ μετάνοια ὠρκίστηκα μὲ δακρυσμένα μάτια
 Κ' εἶπα, πῶς δὲν θὰ ξαναἰδῶ πιά τὸ κρασί στὰ μάτια.
 Μὰ τότες ἦρτε ἡ Ἄνοιξι μὲ τὰ ροδάγκαδά τῆς,
 Καὶ τῆ μετάνοια μοῦ ἔσχισε σὲ χίλια δυὸ κομμάτια.

Ἐσὺ τῆ καλωσύνη μου μονάχα κύτταξέ τη
 Ἡ ἁμαρτίες μου ἦτανε ἀπ' τὸ θεὸ κισμέτι.
 Ἄς μὴ θεριεύῃ ὁ ἄνεμος τῆς ἔχθρας σου τὴ φλόγα.
 Συγγνώμη ἀπὸ τὴ σκόνι σου σκιὰ τοῦ Μουχαμέτη.

Φίλοι μου, σὰν θὰ βρῖσκεστε σὲ γλέντι ἢ πανηγύρι,
 Κ' ἔρτ' ἡ χαρὰ μὲ τὸ κρασί πὺ τὸ χορὸ θὰ σύρη,
 Μὴ τὸ ξεχνᾶτε μιὰ φορὰ παρὰ σας πῶς ἦμουν.
 Σὰν θάρτη ὁ γύρος μου... στὴ γῆ ἀδειάστ' ἓνα ποτῆρι.

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΟ "ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΑΣ ΖΗΤΗΜΑ"

Ἡ παρουσία τοῦ κ. Βενιζέλου στὴν πόλῃ μας, κοντὰ στὸν ἄλλο ἐν-
 θουσιασμὸ πὺ σκόρπισε μεταξύ μας, ἔδωσε καὶ τὴν τελευταία ὄθηση στὸν
 κ. Σκληρὸ νὰ προβεῖ σὲ νέα ἔκδοση τοῦ βιβλίου του «Τὸ Κοινωνικὸ μας
 Ζήτημα», ἀφιερώνοντας αὐτὸ στὸν κ. Βενιζέλο, γιὰ τὸν ὁποῖο τρέφει ἀπε-
 ριόριστο θαυμασμὸ καὶ ἐχτίμηση.

Ἡ νέα ἔκδοση θὰ εἶναι πολὺ μεγαλειότερη τῆς πρώτης καὶ σχεδὸν
 ὀλότελα νέο βιβλίον σὲ μερικὰ κεφάλαια, πρὸ πάντων στὴν εἰσαγωγὴ καὶ
 στὸ συμπέρασμα τῆς, ὅπου θὰ κρινόνται ἀπὸ φιλοσοφικὴ κοινωνιολογικὴ ἄποψη
 τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς τελευταίας ἐπαναστατικῆς καὶ βενιζελικῆς ἐποχῆς
 καὶ θὰ διαγράφονται σὲ γενικὲς γραμμὲς τὰ μέλλοντα πολιτικὰ καὶ ἐκπολι-
 τιστικὰ προβλήματα τῆς φυλῆς μας. Κατὰ φιλικὴ μας παράκληση ὁ κ. Σκλη-
 ρὸς εὐχαρίστως μᾶς παρεχώρησε γιὰ τὴ «Νέα Ζωή», τὸ πρῶτο χειρὸ-
 γράφο τῆς εἰσαγωγῆς του, πὺ ὡς προκαταρκτικὸ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχει
 κενὰ καὶ ἑλλείψεις, πὺ θὰ διορθωθοῦν βέβαια στὴν τελειωτικὴ ἔκδοση.
 Γιὰ λόγους τακτικῆς, τὸ βιβλίον εἶνε γραμμένο στὴν καθαρεύουσα.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ. Ὅστις ἐπιχειρήσῃ νὰ ἀναλύσῃ τὰ φαινόμενα
 τοῦ βίου μόνον ἐκ δύο ἀπόψεων δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο: Ἡ λαμ-
 βάνων καὶ κρίνων ἕκαστον φαινόμενον χωριστὰ, ὡς κατιτὶ αὐτοτε-
 λές, μὴ ἔχον σχέσιν μὲ τὰ ἄλλα φαινόμενα καὶ ἐντελῶς ἀνεξάρτη-
 τον ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ἢ τουναντίον θεωρῶν ἕκαστον φαινόμενον
 ἀναποσπᾶστος συνδεδεμένον μὲ τὰ ἄλλα φαινόμενα, ἔχον ἄμεσον
 σχέσιν μὲ τὸ περιβάλλον καὶ πηγάζον ἀπὸ ἄλλας αἰτίας προηγηθεί-
 σας, τῶν ὁποίων παρουσιάζεται οὕτως εἰπεῖν ὡς ἀποτέλεσμα. Εἰς
 τὴν πρώτην περίπτωσιν τὰ φαινόμενα λαμβάνονται πάντοτε ὡς
 ἀπόλυτα, ἔχοντα δηλαδὴ ἀπόλυτον σταθερὰν σημασίαν, εἰς τὴν
 δευτέραν τουναντίον ὡς σχετικὰ, μὲ προσωρινὴν μεταβατικὴν
 σημασίαν. Ὁ κριτικὸς τῆς πρώτης ἀπόψεως δὲν ζητεῖ συνήθως
 νὰ ἀνεύρῃ ὠρισμένας αἰτίας καὶ συνθήκας προκαλοῦσας ἀναπο-
 φεύκτως τὰ διάφορα κοινωνικὰ φαινόμενα, οὔτε καὶ ἀλληλουχίαν καὶ
 ἀμοιβαιότητα μεταξύ αὐτῶν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον γενικὸς νόμους
 διέποντας ἐν συνόλῳ τὴν κοινωνίαν, ἀλλ' ἔχει ἰδικὰς του ἐτοιμοὺς
 ιδέας—αἱ ὁποῖαι συνήθως δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ ἡ ἀγτανάκλασις
 τῶν ιδεῶν τοῦ περιβάλλοντος εἰς τὸ ὁποῖον ζῆ—τὰς ὁποίας ιδέας
 παραδόξως θεωρεῖ a priori ὡς ἀπολύτους ἀληθείας ζη-
 τῶν νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὰς εἰς τὰ ἔξω φαινόμενα τοῦ βίου, ἐπιδοκι-
 μάζων ἢ ἀποδοκιμάζων, ἐπαινῶν ἢ κατηγορῶν αὐτὰ, πάντοτε ἐκ τῆς
 ἀπόψεως τῶν ἀπολύτων αὐτῶν ιδεῶν του. Τουναντίον ὁ κριτικὸς
 τῆς δευτέρας ἀπόψεως ἀφίνει κατὰ μέρος τὰς μέχρι τούδε περὶ βίου
 ιδέας του, θεωρῶν αὐτὰς ὡς λίαν σχετικὰς καὶ ἀκροσφαλεῖς, ὡς
 ὑπνωτιστικὸν ἀντίλαλον τῶν ιδεῶν τῆς κοινωνίας του, προσπαθεῖ δὲ

νά ἀναλύση τὸν ἔξω κόσμον μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἀντικειμενικότητα, ζητῶν εἰς κάθε φαινόμενον νά ἀνεύρη τὰς πλησιεστέρας αἰτίας, αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν αὐτό, τὴν ἀλληλουχίαν εἰ δυνατὸν καὶ ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν τῶν γεγονότων ἀναμεταξύ των, ἰδίως δὲ γενικὸς κοινωνικοὺς νόμους διέποντας ὁμοιομόρφως τὰ φαινόμενα τοῦ βίου καὶ χρησιμεύοντας ὡς συνεκτικὸς κρίκος, ὡς διήκουσα γραμμὴ, πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν τῆς ἔξω τελουμένης βιολογικῆς κινήσεως.

Προφανῶς ἡ πρώτη κρίσις φέρει ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα, ὁ δὲ κριτικὸς κυρίως εἰπεῖν δὲν διατυπώνει γεγονότα, ἀλλ' ἐκφέρει μᾶλλον ἀτομικὰς ἐπιθυμίας, προσπαθῶν νά ὑποτάξῃ τὸν ἔξω κόσμον εἰς τὰς ἰδέας, τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του.

Ἡ δευτέρα κρίσις, τουναντίον, φέρει μᾶλλον ἀντικειμενικὸν χαρακτῆρα, διότι ὁ κριτικὸς προσπαθεῖ κατὰ τὸ δυνατόν νά διατυπώσῃ ψυχρῶς γεγονότα, πνίγων τὰς ἀτομικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἐντελῶς ὑποτάσσων αὐτὰς εἰς τὴν ἔξω πραγματικότητα, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἀνθρωπίνως εἶνε δυνατόν νά ἀπαλλάχθῃ κανεὶς τῆς ὑποκειμενικότητός του. Ἐὰν θελήσῃ τις νά εἴρῃ ἐν βλέμμα εἰς τὰ μέγχοι τοῦδε διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα περὶ κοινωνίας, θά καταλάβῃ ἀμέσως ὅτι ἡ μέθοδος καὶ ἡ βᾶσις τῆς σκέψεως τῶν συγγραφέων τῶν ἀνήκει εἰς μίαν τῶν δύο ρηθεισῶν κατηγοριῶν: τῆς ὑποκειμενικῆς ἢ τῆς ἀντικειμενικῆς κοινωνιολογίας.

Ἡ διαφορά τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον οἱ δύο τύποι τῶν κοινωνιολόγων ἀντιμετωπίζουν τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα εἶνε τόσον χαρακτηριστικὴ καὶ τόσον σπουδαία ὥστε ἀξίζει πράγματι τὸν κόπον νά δώσῃ κανεὶς περισσοτέρας ἐξηγήσεις καὶ λεπτομερείας τῆς μεθόδου των. Τοῦτο θά ὀφελήσῃ πολὺ τὸν ἀναγνώστην διὰ τὴν περαιτέρω κατανόησιν τοῦ κειμένου, διεκπαιδαγωγὸν τὸ μυαλό του πρὸς ὠρισμένον τρόπον ἀντιλήψεως τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Ὁ ὑποκειμενικὸς Κοινωνιολόγος ὡς ἔξῃς συνήθως καταστρώνει τοὺς συλλογισμούς του: Ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὄν αὐτοτελὲς καὶ ἀνεξάρτητον μὲ ἐλευθέραν τὴν βούλησιν καὶ ἐλευθέραν τὴν σκέψιν. Αἱ ἰδέαι του εἶνε ἐντελῶς ἀνεξάρτητα γεννήματα τοῦ ἐγκεφάλου του, πηγάζοντα ἀπὸ μίαν ἐσωτερικὴν ἀτομικὴν ἔμπνευσιν, ἀνεξάρτητον οἰωνδῆποτε ἐξωτερικῶν λόγων τόπου καὶ χρόνου. Αἱ πράξεις του εἶνε καθαρὰ συνέπεια τῶν ἰδεῶν του καὶ δύναται ἐπομένως νά δώσῃ εἰς αὐτὰς οἰανδῆποτε κατεύθυνσιν θελήσῃ. Ἡ ψυχὴ του εἶνε κατὰ τὸ ἐντελῶς αὐτοτελὲς καὶ αὐτεξούσιον τὸ δὲ ἐμπεριεχόμενον τῆς ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ ἔξω ὑλικὸν τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ κοινωνία δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ ἀπλοῦν ἄθροισμα τοιούτων ἐλευθέρων, αὐτεξούσιων ἀτόμων. Ὅπως τὸ ἄτομον σύμφωνα μὲ τὰς ἰδέας του ρυθμίζει κατὰ βούλησιν τὸν ἀτομικόν του βίον, ἔτσι καὶ ἡ κοινωνία δύναται κάλλιστα νά ρυθμίσῃ τὴν διαγωγὴν καὶ κατεύθυνσίν της κατὰ βούλησιν, ἀρκεῖ μόνον νά θελήσῃ νά τὸ πράξῃ, νά συντρέξουν δηλαδὴ ἡ καλὴ θέλησις καὶ ἡ ὀρθὴ σκέψις ὄλων τῶν πολιτῶν. Ἐὰν μέχρι σήμερον δὲν συνέβῃ αὐτό, τὸ τοιοῦτον ὀφείλεται εἰς

τὴν κακὴν θέλησιν καὶ ἀμάθειαν τῶν περισσοτέρων πολιτῶν! Ἄλλὰ δὲν σημαίνει τίποτε! Ἄρκει εἰς τὸ μέλλον νά παρουσιασθοῦν μερικοὶ ἱεραπόστολοι, νά διδάξουν τὰ ὀρθὰ καὶ πρέποντα καὶ γλήγορα θά διορθωθῇ ἡ Κοινωνία, ἡ ὁποία διψᾷ λογικὴν καὶ δικαιοσύνην. Ἄρκει κανεὶς νά διαδώσῃ ἰδέας μεγάλας, ὑψηλὰ ἰδεώδη, ὠραῖα συστήματα, ὅσον τὸ δυνατόν δικαιοτέρα καὶ φιλελεύθερα, καὶ ἡ ἐπανάστασις ἔρχεται μόνη της.

Αἱ ἰδέαι εἶνε ὁ παράγων ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ τὰς κοινωνικὰς ἀνατροπὰς, ὁ ὁποῖος ἀλλάζει τὴν μορφήν τῆς κοινωνίας, ὁ ὁποῖος ρυθμίζει ἐν γένει τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν. Ἐμπρὸς εἰς τὰς ἰδέας, αἱ ὑλικάι συνήθῃ δὲν παίζουν σχεδὸν κανὲν ρόλον καὶ εἰς τοὺς μεγάλους ἰδεολογικοὺς ἐπαναστάτας ὀφείλει ἡ ἀνθρωπότης τὴν προόδον της.

Αὐτὸς εἶνε ὁ ὑποκειμενικὸς καὶ συνάμα ὁ ἰδεολογικὸς τρόπος τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, ὁ τόσον ἄλλωστε συμφυῆς εἰς τὸν κοινὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ ὁ τελείως συμπίπτων μὲ ὅλον τὸ παιδαγωγικὸν μας σύστημα. Χωρὶς ὑπερβολὴν τὰ ἐννεὰ τουλάχιστον δέκατα τῶν ἀνθρώπων σκέπτονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ οὐχὶ ὀλίγοι τῶν φιλοσόφων κοινωνιολόγων ὠρμήθησαν εἰς τὸ σύστημα των ἀπὸ παραμοίας ἐμπνεύσεις.

Καὶ διὰ τὰ φέρομεν μερικὰ παραδείγματα: Παραμοία λ. γ. ὑποκειμενικὴ καὶ ἰδεολογικὴ μέθοδος ὠδήγησε τὸν Πλάτωνα νά γράψῃ τὴν «Δημοκρατίαν» του, τὸν Thomas Morus τὴν «Οὐτοπίαν» του, τὸν Campanella τὴν «Civitas solis» καὶ τὸν Francesco Doni τὸ «I mondi terrestri ed infernali». Ὅλα κοινωνικὰ φαντασιώδη συστήματα, ὅπου ἐν ὀνόματι τοῦ «ὀρθοῦ λόγου» καὶ τῆς «δικαιοσύνης» διατυπῶνται ὁ τελειότερος δῆθεν τρόπος τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως. Παραμοία βᾶσις χαρακτηρίζει τὰ διάφορα ὑποκειμενικὰ συστήματα τῶν γάλλων καὶ λοιπῶν ἰδεολόγων καὶ κοινωνιστῶν τῶν παρελθόντων αἰώνων: τὴν «Histoire de l'île de Talevaja» τοῦ Claude Gilbert, «Les îles flottantes» τοῦ Morelly, τὸ «Voyage en Icarie» τοῦ Cabet, τὰς «Phalanstères» τοῦ Fourier, τὰς ἰδέας τοῦ Holbach, Helvetius, Saint-Simon, Owen, Babeuf, Louis Blanc, Proudhon, Blanqui, Weitling κ.τ.λ. οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἐν ὀνόματι τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα δῆθεν μὲ τὴν «φύσιν τοῦ ἀνθρώπου», ἢ μὲ μίαν «τελείαν καὶ ἰδεώδη νομοθεσίαν», ἢ ἔστω καὶ τῆ συμπτῶσις ἐνὸς «καλοῦ ἢ γέμου»,, ἐπλάττον μὲ τὴν φαντασίαν των διάφορα τέλεια καὶ εὐτυχημένα κοινωνικὰ καθεστῶσα, χωρὶς διόλου νά λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὰ ἱστορικὰ καὶ οἰκονομικὰ διδόμενα τῆς πραγματικότητος.

Εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν τῶν ὑποκειμενικῶν ἰδεολόγων πρέπει νά κατατάξωμεν ὅλους ὅσοι ἐνόμισαν ὅτι μὲ ἀπλὰς διδαχὰς εἰμποροῦν νά γυρίσουν ὀπίσω τὸν τροχὸν τῆς ἱστορίας, ὀδηγοῦντες ἐκ νέου τὴν ἀνθρωπότητα εἰς περασμένα συστήματα ἀπλοῦ ἀγροτικοῦ, πατριαρχικοῦ βίου (Rousseau, Tolstoi, Scott) ἢ εἰς ἀρχέγονον τρόπον ἐκδηλώσεως φεουδαρχικοῦ ἀριστοκρατισμοῦ καὶ ἀτομικιστικοῦ ἐγωῖσμοῦ (Nietzsche) ἐπίσης ἐδῶ ἀνήκουν ὅλοι οἱ

ιδρυταί διαφόρων αναρχικῶν καὶ αναρχο-κομμουνιστικῶν συστημάτων, οἱ νομίζοντες ὅτι μὲ διδασκαλίας εἰμποροῦν νὰ σταματήσουν τὴν σημερινὴν τάσιν τῆς Κοινωνίας πρὸς κολοσσιαίαν κολλεκτιβιστικὴν διοργάνωσιν, κηρύττοντες ἐν ὀνόματι τῆς τελείας ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου διάφορα ἀποκεντροδικὰ ἀτομικιστικὰ συστήματα. (Bakounine, Kropotkin, Max Stirner, Étienne, Grave, κ.τ.λ.) Ἐδῶ τέλος πρέπει νὰ κατατάξωμεν καὶ τὴν περιεργον ἐκείνην τάσιν τῶν ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον στερεοτύπως ἀναφαινόμενται εἰς ὅλας τὰς κοινωνίας καὶ ἔχουν τὴν παράδοξον ἰδέαν ὅτι «τὰ παλαιὰ χρόνια» εἶνε καλύτερα ἀπὸ τὰ τωρινὰ καὶ τὴν ἀκατανίκητον τάσιν νὰ γυρίσουν εἰ δυνατόν τὴν κοινωνίαν των εἰς τὰ παλαιὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τὰ μόνα ὑγιᾶ κατ' αὐτοὺς ἐν συγκρίσει μὲ τὴν «διαφθοράν» δῆθεν τῆς ἐποχῆς των. Ἐκ τῶν Ἀριστοφάνη, τὸν Ἄνυτον καὶ τὸν Μέλητον τῆς ἀρχαιότητος, τοὺς προγονολάτραις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, τὸν Hess καὶ Grün τῆς Γερμανίας, τὸν Ἀξάκωφ καὶ Χοριακῶφ τῆς Ρωσίας καὶ λοιποὺς τῶν ἄλλων ἔθνων ἕως τοὺς περιωνύμους «Πατρίους» τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, ὅλοι ἐξ ἴσου ἔθυσαν εἰς τὸν ἴδιον βωμὸν τῆς οὐτοπιστικῆς ὑποκειμενικῆς κοινωνιολογίας. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὑποκειμενικοὶ κοινωνιολόγοι παρ' ὅλην τὴν μεγάλην διαφορὰν εἰς τὸ σύστημα, τὰ γούστα καὶ τὰς κατευθύνσεις, ἔχουν ὅμως τὸ ἀπαραίτητον κοινὸν χαρακτηριστικὸν τὸ ὅποιον τοὺς διακρίνει ἀμέσως καὶ κατ' ἀνάγκην τοὺς κατατάσσει εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν τῶν ὑποκειμενικῶν ἰδεολόγων κοινωνιολόγων.

Πρῶτον ὅλοι ἐξ ἴσου νομίζον ὅτι ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ ἀτόμου ἐξαρτᾶται νὰ δώσῃ οἰανδήποτε τροπὴν θελήσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ δεύτερον ὅλοι ἐξ ἴσου δίδουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὰ διδάγματα, ἐντελῶς παραγνωρίζοντες τὰς ὕλικὰς συνθήκας τῆς ζωῆς.

Καὶ αὐτὰ μὲν οἱ ὑποκειμενικοὶ κοινωνιολόγοι-φιλόσοφοι. Ἄς ἴδωμεν τώρα τί λέγουν καὶ οἱ ἀντίπαλοί των, οἱ ἀντικειμενικοὶ κοινωνιολόγοι. Αὐτοὶ κατὰ τὸν ἐξῆς ἀντίθετον τρόπον καταστρώνουν συνήθως τοὺς συλλογισμούς των. Ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἀνθρώπου — ἀλλοίμονον! — δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀπόλυτον καὶ εἶνε τὸ σχετικώτερον τῶν φαινομένων. Ναὶ μὲν ὁ ἀνθρώπος μόνος του δημιουργεῖ τὴν ἱστορίαν του, ἀλλὰ πράττει τοῦτο οὐχὶ ἐνσυνειδήτως καὶ κατ' ἐλευθέραν βούλησιν. Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ ἄλλως, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ γέννησίς του εἶνε ἀποτέλεσμα ξένης θελήσεως, ἀφοῦ ἡ παιδικὴ του ἡλικία καὶ ἡ διεκπαιδευτικὴ τῆς εὐρίσκεται εἰς ξένας χεῖρας, ἀφοῦ μόλις μεγαλώσῃ ἀντιμετωπίζει ἀπειρίαν συνθηκῶν καὶ ἀναγκῶν, αἱ ὅποια ὡς πολὺ ἰσχυρότεροι τῆς θελήσεώς του τὸν ἀναγκάζουν νὰ προσαρμοσθῇ τελείως μὲ αὐτάς, περιοριζόμενος εἰς ἓνα ἐντελῶς σχεδὸν παθητικὸν μηχανικὸν βίον. Μόλις γεννηθῇ ὁ ἀνθρώπος ἀμέσως τὸν ἀρπάζει ἡ κοινωνία, τοῦ ἐπιβάλλει τὴν γλώσσαν τῆς, τὴν θρησκείαν τῆς, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς, τὰς ἰδέας τῆς, μεταχειριζομένη πρὸς τοῦτο ἰσχυρότερα ὑπνωτιστικὰ μέσα τὴν ἐκκλησίαν, τὸ σχολεῖον, τὰ διάφορα κοινωνικὰ ἰδρύματα, τὰς τρεχού-

σας φιλοσοφικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς δοξασίας κ.τ.λ. Ὅλα αὐτὰ τελείως ὑπνωτίζουν τὸ ἄτομον, ρυθμίζοντα πρὸς ὀρισμένην διεύθυνσιν τὸν ψυχικὸν κόσμον καὶ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ μέλλοντος πολίτου. Ὅταν κατόπιν ὁ νέος φθάσῃ εἰς ὄριμον ἡλικίαν καὶ πρόκειται νὰ δράσῃ κοινωνικῶς ὡς «ἐλεύθερος πολίτης» ἔχει ἤδη μέσα του σχηματισμένον ὀλόκληρον κόσμον παραστάσεων, ἰδεῶν, αἰσθημάτων, ψυχώσεων, τὰ ὅποια βαθύτατα εἶνε ριζωμένα εἰς τὸ αἷμα του καὶ τὰ ὅποια οὔτε κἂν ὑποπτεύεται ὅτι τοῦ τὰ ἔχει δώσει ἡ κοινωνία του, ἀλλὰ παραδόξως τὰ νομίζει ὡς ἰδικὰ του, προερχόμενα δῆθεν ἐξ ἰδίας ἐσωτερικῆς ἐμπνεύσεως καὶ συνάμα ὡς τὰ ὄριστα ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ μόνα ἀγαπητὰ εἰς τὴν ψυχὴν του. Πολλὰ ὀλίγα εἶνε τὰ ἐξαιρετικὰ μυαλά, τὰ δυνάμενα νὰ ἐξέλθουν τῆς ὑπνωτιστικῆς ταύτης καταστάσεως καὶ νὰ εἴπουν νέας ἰδέας ἀντιθέτους μὲ τὰς γενικῶς ἐπικρατούσας. Ἡ φωνὴ των ὅμως πνίγεται εἰς τὸν ὠκεανὸν τοῦ ὑπνωτισμένου πλήθους. Καὶ ἐὰν βλέπωμεν ἐνίοτε ἰδέας νέας, αἱ ὅποια γίνονται ἐπὶ τέλους δεχταὶ ὑπὸ τῆς κοινωνίας ἐκτοπιζοῦσαι τὰς παλαιάς, τὸ τοιοῦτον συμβαίνει διότι αἱ νέαι αὐταὶ ἰδέαι σεμπίπτουν καὶ συνταυτίζονται μὲ ἓνα ἄλλον προοδευτικὸν παράγοντα τῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος καὶ κυρίως εἶνε ὁ κινητήριος μοχλὸς τῆς κοινωνίας, ἡ καθ' αὐτὸ αἰτία τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως. Ὁ σπουδαῖος οὗτος παράγων τὸν ὅποιον συνήθως παραβλέπει ὁ ὑποκειμενικὸς ἰδεολόγος κοινωνιολόγος εἶνε αἱ ὕλικαι οἰκονομικαὶ ἀνάγκαι τῆς κοινωνίας. Περαιτέρω θὰ εἴπωμεν λεπτομερῶς πῶς ὁ οἰκονομικὸς παράγων κινεῖ τὸν τροχὸν τῆς ἱστορίας, τώρα τονίζομεν ὅτι ἐκείνη μόνον ἡ κίνησις ἡ ἰδεολογικὴ γίνετα δεκτὴ ὑπὸ τῆς κοινωνίας καὶ καρποφορεῖ ἡ ὅποια συμπύκνι με τὴν κατευθύνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, παρουσιαζομένη οὕτως εἰπεῖν ὡς ἀπολογία αὐτῆς. Τουναντίον πᾶσα ἰδέα, πᾶσα ἰδεολογικὴ κίνησις, ἡ ὅποια δὲν στηρίζεται εἰς πραγματικὰς οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἀποτερεῖ ἀταβιστικὸν ἀντίλαλον περασμένων ἐποχῶν εἶνε καταδικασμένη εἰς πλήρη ἀποτυχίαν.

Τοιοιουτρόπως οἱ δύο τύποι τῶν κοινωνιολόγων μὲ ἀντίθετα ἐντελῶς μάτια βλέπουν συνήθως τὰ πράγματα. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον διὰ τὸν πρῶτον εἶνε αἰτία διὰ τὸν δεύτερον καταντᾶ ἀποτέλεσμα καὶ τανάπαλιν. Παράδειγμα ἀντικειμενικῆς κοινωνιολογίας δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐπίσημος ἀστικὴ κοινωνιολογία, ὅπως γράφεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἀστοὺς καθηγητὰς, ἰδίως ὅμως ἡ μαρξιστικὴ κοινωνιολογία, ἡ οἰκονομικὴ δηλαδή ἀντίληψις τῆς ἱστορίας, σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Καρόλου Μάρξ.

Αὐτοὶ εἶνε ἐξ ἀπόψεως μεθοδολογίας οἱ δύο τρόποι τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα. Κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ἐλέξῃ τις τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ μένη πάντοτε πιστὸς καὶ συνεπὴς εἰς τὸ σύστημα του.

Ἡμεῖς, τὸ δηλοῦμεν εὐθὺς ἀμέσως, εἴμεθα ὀπαδοὶ τῆς ἀντικειμενικῆς, συνάμα οἰκονομικῆς μεθόδου καὶ σύμφωνοι πάντοτε μὲ αὐτὴν θὰ προβῶμεν εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου μας.

Ἐκ τῆς ἀπόψεως μας ταύτης ὡς ἐξῆς ἀντιλαμβανόμεθα ἐν συντόμῳ τὴν μέχρι τοῦδε ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. Ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος ἐν συγκρίσει μὲ τὸν σημερινὸν ὁ ὁποῖος κατέχει πολυποίκιλα μέσα βιοπάλης εὐρίσκειτο εἰς τρομακτικῶς δύσκολον θέσιν ἀπέναντι τῶν ἐχθρικῶν στοιχείων τῆς φύσεως καὶ τῶν διαφορῶν κινδύνων, οἱ ὁποῖοι διαρκῶς ἠπειλοῦν τὴν ἀσθενῆ του ὑπαρξιν. Ἡ τελεία ἔλλειψις ἀναπτύξεως τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ἦτο βεβαίως ἡ αἰτία τῆς ὑλικῆς του ἀδυναμίας. Τὸ ἐνστικτον ὅμως τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ ἡ ἔμφυτος τάσις του νὰ καταστήσῃ εὐκολωτέραν τὴν βιοπάλην του τὸν ἠνάγκασαν νὰ θέσῃ τὸ μυαλό του εἰς ἐνέργειαν καὶ νὰ ἐφεύρῃ ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἀγῶνός του πρὸς τὰ ἔξω στοιχεία. Ἡ τελειοποίησις τῶν ὄπλων καὶ ἐργαλείων του κατ' ἀρχὰς ἐγένετο βεβαίως βραδύτατα, βαθμηδὸν ὅμως μὲ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματός του καθίστατο ὀλον ἐντονωτέρα. Δαμάζων ὁ ἄνθρωπος τὴν φύσιν μὲ τὰ ἐργαλεῖα του, ἐδαμάζετο ταυτοχρόνως καὶ παρ' αὐτῆς δι' ἀντιστρόφου ἐπ' αὐτὸν ἐπιδράσεως. Ἡ ψυχικὴ ἐνέργεια καὶ ἡ πνευματικὴ ἐργασία τὴν ὁποῖαν ἀνέπτυσεν εἰς τὸν ἀγῶνα του, μετετρέπετο βαθμηδὸν εἰς ἐσωτερικὸν πολιτισμὸν, εἰς πολιτισμὸν τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ του κόσμου. Παραλλήλως λοιπὸν πάντοτε ἔβαινον καὶ ἀμοιβαίως ἐπηρεάζοντο ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐργαλείων μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν ιδιοτήτων. Καὶ ἐνόσω τὰ ἐργαλεῖα ἦσαν ἀτελῆ, ἔμενε καὶ ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἀπλοῦς, αἱ ἀνάγκαι του ἐλάχισται καὶ αἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ των ἀρχέγονοι, ἀποκεντρωτικαὶ μᾶλλον καὶ ἀτομικιστικαί. Μὲ τὴν τελειοποίησιν ὅμως τῶν ἐργαλείων καὶ τὴν πρῶτον τῶν ἐφευρέσεων ἐδημιουργήθη νέος κοινωνικὸς παράγων, τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, τὰ προϊόντα δηλαδὴ τῆς παραγωγῆς, τὰ ὁποῖα καὶ ἐπέφερον ὀλόκληρον ἐπανάστασιν εἰς τὰς μέχρι τοῦδε ἀπλὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ των. Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, παρουσιάσθη ἄμεσως ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ ρυθμισθῇ κοινωνικῶς ὄχι μόνον ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς τῶν προϊόντων, ἀλλὰ καὶ τῆς διανομῆς καὶ κατοχῆς αὐτῶν. Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς ἐξεδηλώθησαν δύο κεντρικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Πρῶτον ἡ ἐγωϊστικὴ τάσις ἐκάστου ἀτόμου νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα ὑλικά ἀγαθὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ δεύτερον νὰ προβῇ εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῶν ἀντὶ πάσης θυσίας, ἐναντίον οἰωνδῆποτε ἠθικῶν ὑπολογισμῶν, θέτων εἰς ἐνέργειαν τὸ ἀπλούστερον καὶ προχειρότερον μέσον τὴν φυσικὴν καὶ πνευματικὴν του ὑπεροχὴν, τὸ δίκαιον δηλαδὴ τοῦ ἰσχυροτέρου.

Τοιουτοτρόπως παρουσιάζεται ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς σκηνῆς νέος βαρυσήμαντος παράγων: Ἡ ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία, ἡ πηγάσασα κατ' ἀρχὴν ἐκ τῆς ἀρπαγῆς καὶ ἡ μέλλουσα εἰς τὸ ἐξῆς νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁ σπουδαιότερος παράγων, ὡς ὁ κεντρικὸς ἄξων πᾶσι τοῦ ὁποῖου νὰ περιστρέφονται καὶ συμφώνως μὲ τὸν ὁποῖον νὰ ρυθμίζονται αἱ ἐπιλοιπαὶ ἀνάγκαι τῆς κοινωνίας. Τὰ τραγικὰ

ἐπακολουθήματα τῆς δημιουργίας ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας ὑπῆρξαν διὰ τὴν μετέπειτα ἱστορίαν τῆς κοινωνίας ἀνυπολόγιστα. Ἡ μέχρι τοῦδε πάλιν τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ στοιχεία τῆς ἔξω φύσεως μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἰδιοκτησίας προσλαμβάνει χαρακτηριστικὰ πάλιν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, μεταξὺ τῶν μελῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνίας. Τοιουτοτρόπως γεννᾶται ἡ πάλιν τῶν τᾶξων, ὁ βαρυσήμαντος αὐτὸς παράγων τῆς ἐξελίξεως. Ἄλλ' εἰς ἐκάστην πάλιν κατ' ἀνάγκην ὑπάρχον ἰσχυροὶ καὶ ἀδύνατοι, νικηταὶ καὶ ἠττημένοι καὶ ὡς ἀποτέλεσμα ὑποταγῆ καὶ προσαρμογῆ τοῦ ἠττημένου πρὸς τὸν νικητὴν. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ κοινωνία μετὰ ἀγρίαν πάλιν ἐδιχάσθη εἰς δυνάστας καὶ δυναστευομένους, εἰς κυρίους καὶ δούλους, εἰς πλουσίους καὶ πτωχοὺς. Ἐκτοτε ἡ κοινωνία μέχρι σήμερον παρ' ὅλας τὰς φαινομενικὰς ἐξωτερικὰς ἀλλαγὰς τῆς διετήρησε πάντοτε τὴν ἐσωτερικὴν οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν τῆς ἀναλλοίωτον, στηρίζουσα τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας μὲ τὴν φυσικὴν τῆς συνέπειαν, τὴν κατάμνησιν τῆς εἰς κοινωνικὰς τάξεις, ἐχούσας διαφοροὺς ὄχι μόνον τοὺς οικονομικοὺς ὄρους τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν, τὴν ψυχολογίαν, τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει. Καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ὑπάρξεως κοινωνικῶν τάξεων μὲ διαφοροὺς οικονομικοὺς καὶ ψυχολογικοὺς ὄρους καθώρισε εἰς τὰς κεντρικὰς γραμμάς τὴν οὐσίαν τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τῆς κοινωνίας καὶ τὴν φορὰν τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄς ἴδωμεν τώρα ἐν συντομίᾳ τὸν μηχανισμόν τῆς τεχνικῆς, οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὰ μέσα τῆς βιοπάλης τοῦ ἀνθρώπου, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἶχον κατ' ἀρχὰς τὴν μορφήν ἐπιθετικῶν καὶ ἀμυντικῶν ὄπλων, ἀναγκαίων διὰ τὸν ἀγῶνα του ἐναντίον τῶν θηρίων. Βαθμηδὸν ὅμως παραλλήλως μὲ τὰ ὄπλα ἐδημιούργησε καὶ ἐργαλεῖα πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῆς γῆς καὶ τῶν λοιπῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Ἀναλόγως τῆς μορφῆς τῶν ἐργαλείων καθωρίσθη βαθμηδὸν καὶ ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς τῶν προϊόντων, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν ἄμεσως καὶ ἀνάλογος τρόπος τῆς διανομῆς καὶ κατοχῆς αὐτῶν. Ὁ τρόπος δὲ αὐτὸς τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν προϊόντων ἐδημιούργησε κατ' ἀνάγκην καὶ ὠρισμένον οικονομικὸν καὶ κοινωνικὸν σύστημα, ὠρισμένον δηλαδὴ πολιτικὸν καθεστῶς. Καὶ διὰ νὰ φέρωμεν παραδείγματα, ὅτε λ. χ. ὁ ἄνθρωπος ὡς μόνον μέσον βιοπάλης εἶχε τὰ ὄπλα του μὲ τὰ ὁποῖα ἐφόρευε τὰ πρὸς διατροφὴν αὐτοῦ ἀναγκαῖα ζῶα ὁ βίος του ἐφερε κατ' ἀνάγκην κληρονομικὸν χαρακτηριστικὸν, ἀτομιστικὸν μᾶλλον, ἀσκόπως πλάνητος βίου. Βαθμηδὸν μὲ τὴν ἐξημέρωσιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν κατοικιδίων ζώων ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου γίνεται μονιμότερος, κατ' ὁμάδας, προσλαβὼν τὸν νομαδικὸν ποιμνικὸν χαρακτηριστικόν. Περαιτέρω μὲ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ ἀρότρου καὶ τῆς καλλιέργειας τῆς γῆς ἐμφανίζεται νέον εὐρύτερον σύστημα, πολὺ μονιμώτερον τῶν προηγουμένων, τὸ γεωργικὸν φεουδαρχικὸν καθεστῶς καὶ τέλος μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἐγκαθιδρύεται νέον, ἀπείρους εὐρύτερον καὶ μεγαλεπήβολον σύστημα, τελείως περιπλέξαν τὰς

κοινωνικὰς σχέσεις, τὸ σημερινὸν βιομηχανικὸν ἄστικὸν καθ'εστῶς, τὸ ὁποῖον βεβαίως δὲν ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως.

Καθημερινῶς βλέπομεν ὅτι τὸ σημερινὸν ἄστικὸν βιομηχανικὸν καθ'εστῶς γοργῶ τῷ βήματι βαίνει πρὸς μίαν ἀνωτέραν ὑπερβιομηχανικὴν μορφήν μέλλουσαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ θέσῃ τὰς βάσεις ἐνὸς κολλεκτιβιστικοῦ πανεργατικοῦ παλλαϊκοῦ καθ'εστῶτος. Ἡ ἐκάστοτε λοιπὸν μορφή τῆς κοινωνίας, τὸ ἐκάστοτε ἐπίσημον πολιτικῶν καθ'εστῶς δὲν εἶνε ἄλλο τι, παρὰ ἢ ἀναπόφευκτος προσαρμογὴ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ἐκάστοτε οἰκονομικὰς καὶ ὕλικὰς συνθήκας. Τὸ φεουδαρχικὸν λ. χ. καθ'εστῶς εἶνε ἢ προσαρμογὴ τῆς κοινωνίας πρὸς τὰς γεωργικὰς οἰκονομικὰς συνθήκας, τὸ ἄστικὸν πρὸς τὰς ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς κ.τ.λ.

Καὶ ἐνόσω τὰ ἐργαλεῖα, ἐπομένως καὶ ὠρισμένος τρόπος τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν προϊόντων, μένουσιν στάσιμα, κατ' ἀνάγκην μένουσιν στάσιμα καὶ αἱ οἰκονομικαὶ καὶ κοινωνικαὶ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸ δηλαδὴ τὸ πολιτικῶν καθ'εστῶς. Μόλις ὅμως ἐπέλθουν σπουδαῖα ἐφευρέσεις καὶ τελειοποιήσεις εἰς τὰ ἐργαλεῖα, ἀμέσως παρατηρεῖται καὶ ἀνάλογος ἀλλαγὴ εἰς τοὺς οἰκονομικοὺς ὅρους συνεπιφέροντας ἀναγκαίαν καὶ ἀνάλογον ἀλλαγὴν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ των. Αἱ οἰκονομικαὶ διαφοραὶ ἐπέρχονται ἀπαρατηρήτως καὶ συσσωρεύονται βαθμηδὸν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐπέρχεται ἐπὶ τέλους στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ μέχρι τοῦδε κοινωνικαὶ σχέσεις τῶν πολιτῶν καὶ τάξεων δὲν ἀνταποκρίνονται πλέον μὲ τοὺς νέους εὐρύτερους οἰκονομικοὺς ὅρους, τοὺς γεννηθέντας ἐν τῷ μεταξύ ἀθροῦβως καὶ οἱ ὅποιοι ζητοῦν διέξοδον ἀπὸ τὸ ἀσφικτικὸν καταστᾶν δι' αὐτοὺς παλαιὸν καθ'εστῶς. Ἡ δυσαναλογία μεταξὺ οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων ὑπερβαίνει πλέον τὸ δυνατόν ὄριον τῆς συμβιώσεως, ἢ σύρραξις εἶνε ἀναπόφευκτος καὶ μοιραία.... Εἶνε ἢ στιγμή τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως.... Ἡ πολιτικὴ ἀνατροπὴ ἐξοπαῖ ἐν ὀνόματι νέων κοινωνικῶν ἰδεῶν, νέας κοινωνικῆς ἰδεολογίας, ἢ ὁποία δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ ἢ ἀσυνείδητος διατύπωσις, ἢ ἀπολογία τῶν νέων οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ὄρων τῆς ζωῆς. Ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ κοινωνικὴ ἐπανάστασις ἀρεπεῖ νὰ κριθῇ ὡς μία σπασμωδικὴ στιγμή τῆς ἐξελίξεως, λύουσα ἀποτόμως καὶ ταχέως τὰς συσσωρευθείσας οἰκονομικὰς ἀντιθέσεις τῆς ζωῆς. Τὸ νέον οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν καθ'εστῶς ὡς ἀνωτέρα ἀπαίτησις τῆς ζωῆς κατ' ἀνάγκην θριαμβεύει, οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι του ἐγκαθιδρύονται ὡς νέα κυριαρχοῦσα τάξις ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κοινωνίας, προσαρμόζοντες τελείως τὰς κοινωνικὰς σχέσεις καὶ τὰ ἰδεώδη τῆς πολιτείας πρὸς τὰς νέας οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς ζωῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἐπέρχεται ἐπὶ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα ἰσορροπία μεταξὺ τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ὄρων τῆς ζωῆς.

Ἄλλ' ἢ νέα ἰσορροπία δὲν διαρκεῖ βεβαίως αἰωνίως. Ἐπειδὴ

οἱ οἰκονομικοὶ ὄροι ἐξελίσσονται πολὺ ταχύτερον τῶν κοινωνικῶν, κατ' ἀνάγκην θάπτον ἢ βράδιον ἐπέρχεται νέα δυσαναλογία μεταξὺ τῶν ὄρων τῆς ζωῆς καὶ νέα ἐπομένως ἐπανάστασις πρὸς ἐγκαθίδρυσιν νέας ἰσορροπίας καὶ οὕτω καθ'εξῆς. Εἶνε ἢ αἰωνία ἐπανάληψις τοῦ ἴδιου πάντοτε στερεοτύπου φαινομένου τῆς ζωῆς. Κυριώσις εἰπεῖν ἢ μέχρι τοῦδε ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ ἀδιάκοπος σειρὰ πάλης τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν τάξεων ἀναμεταξύ των.

Εἰς τὰ περαιτέρω εἰδικὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου θὰ ὁμιλήσωμεν λεπτομερῶς περὶ ὅλων τούτων, φέροντες ἄφθονα παραδείγματα ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος. Περιουσιζόμεθα μόνον νὰ τονίσωμεν τώρα ὅτι ἡ πάλη τῶν τάξεων κάθε ἄλλο παρὰ νὰ εἶνε ἀρνητικὴ καὶ ἐπιβλαβὴς φαινόμενον τῆς ζωῆς, ὅπως νομίζουσι ὅλοι σχεδὸν οἱ ἠθικολόγοι καὶ ὑποκειμενικοὶ κοινωνιολόγοι. Τουναντίον, ὡς ἀναπόφευκτος βιολογικὴ ἀνάγκη δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶνε προοδευτικὴ καὶ βεβαίως παρουσιάζει τὸ ἰσχυρότερον ὄπλον τὸ ὁποῖον διαθέτει ἢ ἐξέλξις πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ προοδευτικοῦ σκοποῦ τῆς. Ἡ πάλη καὶ ὁ τόνος αὐτῆς δεικνύουν ἀκριβῶς τὸν βαθμὸν τῆς ἐκάστοτε τελουμένης ἐσωτερικῆς κοινωνικῆς ζυμώσεως καὶ τὴν ἀξίαν τῆς καθόλου βιολογικῆς κινήσεως. Ὅσον μεγαλύτερα ἢ ἔντασις τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, τόσον ἐντονωτέρα καὶ ἡ πάλη τῶν τάξεων. Τουναντίον ἔλλειψις πάλης τῶν τάξεων εἶνε τὸ ἀσφαλέςτερον κριτήριον κοιμωμένης καὶ ἀδρανόσης καθ' ὅλα κοινωνίας. Ἐν ἀπλοῦν βλέμμα εἰς τὴν σημερινὴν μας κοινωνίαν ἀποδεικνύει εὐκόλως τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ἀφ' ἐνὸς βλέπομεν κοχλάζουσαν πάλην τῶν τάξεων εἰς τὴν ὀλοζώντανην εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀμερικανικὴν κοινωνίαν, ἀφ' ἑτέρου παντελῆ ἔλλειψιν αὐτῆς εἰς τὴν κοιμωμένην ἀκόμη φεουδαρχικὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν. Ἡ πάλη εἶνε ἢ βάσις τῆς ζωῆς· αὐτὴ τονώνει τὰ νεύρα, παρακινεῖ τὸ αἷμα πρὸς δρᾶσιν, διοργάνωσιν, πειθαρχίαν, ἀνάπτυξιν τέλος τῶν πνευματικῶν καὶ ὕλικῶν του δυνάμεων καὶ διεκπαιδαγῶγησιν τοῦ χαρακτῆρος του. Ὁρθότατα δὲ ὁ μέγιστος τῶν νεωτέρων φιλοσόφων Ἐμμανουὴλ Κάντιος εἶπεν ὅτι «ὁ ἄνθρωπος τείνει εἰς τὴν ὁμόνοιαν, ἀλλ' ἢ φύσις πολὺ γνωστικωτέρα αὐτοῦ τὸν ἄγει πρὸς τὴν διχόνοιαν, προσπαθοῦσα δι' αὐτῆς νὰ ἐξυπηρετήσῃ καλλίτερον τὴν προοδευτικὴν ἐξέλξιν τῆς ζωῆς» καὶ συμπληρώνει ἄλλως τιτάν τῆς γερμανικῆς σκέψεως, ὁ ὑψιπετής Γκαίτε: «τὸ ὅμοιον μᾶς ἀφίνει ἀπαθείς καὶ ἀδιάφορους· τὸ διάφορον καὶ ἀσύμφωνον εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς καθιστᾶ ἐνεργητικοὺς καὶ δραστηρίους...»

Οἱ οἰκονομικοὶ λοιπὸν λόγοι καὶ ἢ ἐξ αὐτῶν πηγάζουσα πάλη τῶν τάξεων, εἶνε κατὰ τὸν ἀντικειμενικὸν κοινωνιολόγον τὸν ὄπαδὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ὁ σπουδαιότερος παράγων ὁ ρυθμίζων τὰς ἀλλαγὰς τῆς κοινωνίας, ἐν ἀντιθέσει, ὡς εἶδομεν, μὲ τὸν ὑποκειμενικὸν ἰδεολόγον, ὁ ὁποῖος παραδέχεται ὡς τοιοῦτον τὰς ἰδέας. Βεβαίως καὶ ὁ ἀντικειμενικὸς κοινωνιολόγος παραλήλως μὲ τὸν οἰκονομικὸν παράγοντα λαμβάνει ὑπὸ σοβαρᾶν ἔποιψιν καὶ τὸν ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν τοιοῦτον.

Παραδέχεται όμως ότι ο οικονομικός παράγων ως ισχυρότερος των άλλων πάντοτε σχεδόν υπερισχύει και αναγκάζει τους άλλους κατ' αυτόν είνε μία έμφυτος ισχυρά μεταφυσική ανάγκη της ανθρώπινης ψυχής, έξ ίσου αναπόφευκτος όπως και αϊ υλικαί ανάγκη και. Είνε ή μυστικοπαθής έκστασις του ανθρώπου και ο φόβος του συνάμα πρό των άγνωστων μυστηρίων της φύσεως. Ός ανάγκη δέν ήδύνατο παρά να έξυπηρετηή και αυτή και όχι μόνον κατ' άτομον, αλλά και κοινωνικώς. Τοιουτοτρόπως γεννώνται αϊ διάφοροι μεταφυσικαί θρησκείαι και ως έπακολοίθημα αυτών ιδιαιτέρα τάξις ανθρώπων, χρησιμευόντων ως μεσάζον πρόσωπον μεταξύ του ανθρώπου και του θείου: Ο κλήρος, οί ιερείς. Η θρησκεία άρα δέν είνε τυχαίον τι ένσυνείδητον πονηρόν επινόημα των ιερέων, όπως νομίζουν πολλοί ύποκειμενικοί κοινωνιολόγοι, αλλά αναπόφευκτον ιδεολογικόν καθεστώς, έξυπηρετούν ώρισμένης ψυχικής ανάγκης του ανθρώπου και επομένως προωρισμένον να ζήση έφ' όσον ύφίσταται και ή μεταφυσική κατάνυξις του ανθρώπου πρό του μυστηρίου της δημιουργίας.

Αλλά τό θρησκευτικόν αίσθημα μέ την πρόοδον της κοινωνίας αλλάζει και αυτό μορφήν προσαρμοζόμενον πρός τό έκάστοτε έπίπεδον της αναπτύξεως και τās έκάστοτε ψυχικάς και κοινωνικάς ανάγκης των ανθρώπων. Κατ' αρχάς λ.χ. όλαί αϊ θρησκείαι φέρουν καθαρών μεταφυσικόν χαρακτήρα. Από τόν άπλούν και πεζόν φετιχισμόν των αγρίων λαών, μέχρι της ποιητικής άνθρωποκεντρικής εθνικής θρησκείας των αρχαίων λαών, όλαί είναι θρησκείαι καθαρώς μεταφυσικαί, καθορίζουσαι τά καθήκοντα του ανθρώπου άπέναντι του θείου, του αίαιτουόντος διαρκώς έξευμένισιν. Κατόπιν αϊ θρησκείαι, ιδίως διά του Ιουδαϊσμού (δεκάλογος Μωϋση, Χριστός, Μωάμεθ κ.τ.λ., προσλαμβάνουν παραλλήλως μέ τόν μεταφυσικόν και κοινωνιολογικόν ήθικολογικόν χαρακτήρα, προσπαθούσαι δηλαδή να καθορίσουν όχι μόνον τās σχέσεις του ανθρώπου άπέναντι του Θεού, αλλά και τās σχέσεις των ανθρώπων άναμεταξύ των και τοϋτο έν όνόματι του θείου πάντοτε, ένω άλλοτε τās ήθικάς σχέσεις των ανθρώπων καθώριζε ανθρώπινη κοινωνική νομοθεσία. Ο σημερινός χριστιανισμός μίγμα έλληνο-ιουδαϊκόν, περιέχει τά στοιχεία των δύο νοοτροπιών: τό μεταφυσικόν, μάλλον ελληνικόν και τό ήθικο-κοινωνιολογικόν, μάλλον ιουδαϊκόν. Αναλόγως της αναπτύξεως του έκάστοτε χριστιανού υπερισχύει πότε τό έν, πότε τό άλλο στοιχείον. Είς τās μυστικοπαθείς ψυχάς τās έχούσας ζωηράν την φαντασίαν όπως συνήθως είνε τά παιδιά, αϊ γυναίκες και όχι όλίγοι μυστικοπαθείς άνδρες υπερισχύει τό μεταφυσικόν στοιχείον, είς τούς ψυχραίμους ορθολογιστικούς τουναντίον χαρακτήρας τό ήθικο-κοινωνιολογικόν. Σήμερον είς τās ύψηλάς πνευματικάς σφαιράς της Εύρώπης τās φιλοσοφικώς μορφωμένας υπάρχει ή καταφανής τάσις να δημιουργηή νέον θρησκευτικόν κίνημα, τό όποϊον έξ ίσου να έξη άπαλλαγή όχι μόνον από τόν άπλούν θρησκευτικόν δογμα-

τισμόν του πλήθους, αλλά και από την quasi επιστημονικήν άδειάν των ύλιστών, συνάμα δέ και να έξη υπερνηκήση την ανάγκην της αναμίξεως ήθικο-κοινωνιολογικού στοιχείου είς την θρησκείαν, ή όποία πρέπει να μείνη κατ' αυτό καθαρώς μεταφυσική, έξυπηρετούσα μόνον τό βαθύτερον μυστικοπαθές αίσθημα της κατανύξεως της ψυχής πρό του άλύτου μυστηρίου της δημιουργίας, ένώπιον του όποίου σταματά άνίσχυρος και ή κριτική φιλοσοφία και ή νέα φιλοσοφο-κριτική κατεύθυνσις των φυσικών και βιολογικών επιστημών.

Και αυτά μέν όσον άφορά την έσωτερικήν ύπόστασιν και εκδήλωσιν της θρησκείας κατ' άτομον. Κοινωνικώς ή εφαρμογή της ήτο άρκετά άπομεμακρυσμένη από τό γραμμα του ήθικου κώδικος της. Και τοϋτο πρώτον διότι τά ήθικά της παραγγέλματα έρχονται είς αντίφασιν μέ τούς υλικούς όρους της ζωής και δεύτερον διότι ή εκκλησιαστική της διοργάνωσις τελείως ήναγκάσθη να προσαρμοσθή μέ τό οικονομικόν και κοινωνικόν καθεστώς ως πολν ισχυροτέρα αυτής. Τοιουτοτρόπως είς όλας τās εποχάς βλέπομεν την αιώνιον συμμαχίαν του κλήρου μέ τούς πολιτικούς άρχοντας. Έξαιρέσις ένένετο όσάκις ο κλήρος ήθέλησε να προσλάβη και κοσμικήν έξουσίαν μέ οικονομικήν διοργάνωσιν, όποτε κατ' ανάγκην ήλθε είς προσωρινήν σύγκρουσιν μέ άλλους πολιτικούς παράγοντας. Αλλ' ήναγκάσθη πάντοτε να ύποχωρήση και προσαρμοσθή πρός αυτούς ύποχρεωθείς να καταγιάση και εύλογήση τό άπανταχού πολιτικόν καθεστώς, τό άσυγκρίτως ισχυρότερον αυτού.

Και έν επισκοπούντες έκ των ύστέρων μάς φαίνεται ότι ή θρησκεία είς τό σύνολον των αίωνων και γενεών επέδρασε ευεργετικώς επί της ανθρωπότητος, διεκπαιδαγωγήσασα τό ήθος και την ψυχην αυτής, δέν δυνάμεθα έξ άλλου να άποφύγωμεν την σκέψιν ότι ή ήθική αυτή έξέλιξις και άνευ της θρησκείας, υπό οίασδήποτε άλλας συνθήκας, θά ήτο έξ ίσου αναπόφευκτος, άπαξ παρεδέχθημεν ότι προηγείται της θρησκείας ώρισμένη οικονομική και κοινωνική έξέλιξις, όχι μόνον ανεξάρτητος αυτής, αλλά και τόσον ισχυρά ώστε να ύποτάξη και προσαρμόση προς αυτήν όλας τās ψυχικάς και πνευματικάς εκφάνσεις της κοινωνίας. Έν πάση περιπτώσει και άν ακόμα παραδεχθώμεν πλαγίαν τινά, δευτερεύουσαν και έξ άντανανκλάσεως επίδρασιν της θρησκείας επί της κοινωνίας, τό τοιοϋτον δέν δύναται βεβαίως να αλλάξη την ουσίαν της οικονομικής αντιλήψεως της ιστορίας, άπαξ οφθαλμοφανώς είδομεν ότι ο κύριος παράγων πρός τόν όποϊον προσαρμόζονται αναγκαστικώς οί λοιποί είνε ο οικονομικός ο όποϊος και προσδιορίζει την γενικήν μορφήν και κατεύθυνσιν της κοινωνίας.

Ταϋτα έν συντόμω περί θρησκείας: άς ίδωμεν τώρα τούς άλλους ιδεολογικούς παράγοντας: τās ιδέας και τό καλλιτεχνικόν αίσθημα.

Όπως ο μεταφυσικός θρησκευτικός οϋτω και ο φιλοσοφικός και αίσθητικός παράγων είναι ισχυροί άυτοτελείς έμφυτα ανάγκη και του ανθρώπου, αϊ όποία διαρκώς ζητούν διεξοδον και ίκανοποίησιν.

Τὸ ἐμπεριεχόμενον των ὅμως τὸ λαμβάνουν ἀπὸ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἔξω κόσμου, ἀπὸ τὸ περιβάλλον. Ὅσον ζωντανότερον καὶ πολυπλοκώτερον εἶνε τοῦτο, τόσον καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ καὶ αἰσθητικαὶ ἐκδηλώσεις πλουσιώτεραι καὶ πολυσυνθετώτεραι. Ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις λαμβάνει συνήθως ὡς ἀντικείμενον μελέτης, ἢ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως γενικῶς, ἢ τὰς ἐκφάνσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Ἐμᾶς ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ κοινωνιολογικὴ πνευματικὴ δράσις τοῦ ἀνθρώπου. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὀφείλομεν νὰ διατυπώσωμεν ἐν περιέργῳ γεγονὸς ὅτι αἱ ἰδέαι τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχουν καθαρὰν καὶ ἀνεξάρτητον τὴν προέλευσιν, ἀλλὰ καθ' ὁλοκληρίαν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν ψυχικὴν του κατὰστασιν, προσαρμοζόμεναι δουλικῶς πρὸς αὐτήν. Ἡ ψυχικὴ δὲ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἀπὸ ἐσωτερικὰς κληρονομικὰς ιδιότητας, καθορίζουσας τὸν ἀτομικὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐξωτερικοὺς λόγους, ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς δηλαδὴ συνθήκας τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ τόπου του ἐν γένει καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς του θέσεως ἐν μέρει. Ἰδίως ὁ τελευταῖος παράγων ἡ ἀτομικὴ του δηλαδὴ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις καθορίζει τὴν ψυχικὴν του διάθεσιν, τὸν ὀρισμένον ψυχικόν του τόνον, ὁ ὁποῖος κυρίως εἶνε ἡ πρώτη κινητήριος δύναμις τὸ primum movens, τὸ γεννῶν καὶ προσδιορίζον τὴν κατεύθυνσιν τῆς πνευματικῆς του δράσεως.

Αἱ ἰδέαι τοιοῦτοτρόπως κατανοῦν ἢ ἀπολογία, ὁ δικηγόρος τῆς ψυχῆς μας. Καὶ δικαιοτάτα εἶπεν εἰς μέγας φιλόσοφος ὅτι ἡ ἱστορία τῶν ἰδεῶν μας εἶνε ἡ ἱστορία τῆς καρδίας μας.

Συνεπῆς πάντοτε εἰς τὸ σύστημα του ὁ ὀπαδὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας φρονεῖ ὅτι αἱ ἰδέαι τῶν κατὰ καιροὺς κοινωνικῶν ἰδεολόγων δὲν ἦσαν ἄλλοτι παρὰ ἡ ἀντανάκλασις καὶ ἡ ἀπολογία τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ὄρων τῆς τάξεώς των. Οὐδέποτε ἰδεολόγος δύναται νὰ φαντασθῇ καὶ κηρύξῃ ἰδέας ἀντιπροσόμενας μὲ τὰς οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας τῆς τάξεώς των. Καὶ ἐὰν ὑπάρχουν μερικαὶ ἐξαιρέσεις αὐταὶ εἶνε τόσον ὀλίγαι (Saint-Simon, Kropotkin, Bakounine, Tolstoï, Engels κ.τ.λ. κ.τ.λ.) μεταξὺ τῶν χιλιάδων ἀντιθέτων, ὥστε διὰ τῆς σπανιότητος των ἀκριβῶς ἐπιβεβαιοῦν τὸν κανόνα. Εἰς τοὺς ἐξαιρετικοὺς αὐτοὺς χαρακτήρας ἀπλούστατα τὸ ἀλτρουϊστικόν, ἠθικὸν καὶ ἰδεολογικὸν στοιχείον εἶνε τόσον ὑπερτροφικὸν ὥστε ἐπισκιάζει τελείως τὸ ἐγωϊστικὸν ὑλιστικὸν τοιοῦτον. Οὐχὶ λοιπὸν αἱ ἰδέαι δημιουργοῦν τὰ κοινωνικὰ καθεστῶτα, ὅπως φρονοῦν οἱ ἰδεαλισταὶ κοινωνιολόγοι, ἀλλὰ τανάπαλιν τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ καθεστῶτα γεννοῦν τὰς ἰδέας, καὶ τὰς ὠθοῦν πάντοτε νὰ ὑπερασπίζωνται τὰ καθεστῶτα ταῦτα. Τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789 λ.χ. δὲν τὴν ἐδημιούργησαν οἱ ἰδεολόγοι φιλόσοφοι καὶ ἐγκυκλοπαιδισταὶ (Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot, Holbach, Condorcet, Helvetius, κ.τ.λ.), ὅπως φρονοῦν οἱ ἰδεαλισταὶ κοινωνιολόγοι, ἀλλὰ τὸ νέον οἰκονομικὸν ἀστικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐξίτηι διεξοδὸν ἀπὸ τὸ ἀσφυκτικὸν πλέον καταστὰν φεουδαρχικὸν καθεστῶς.

Οἱ ἐγκυκλοπαιδισταὶ ἰδεολόγοι χωρὶς ἴσως καὶ νὰ τὸ ὑποπέυονται ἔγιναν ἀπλούστατα τὰ ὄργανα, οἱ διερμηνεῖς, οἱ ἀπολογηταὶ τῶν διαφορῶν ἀστικῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐντελῶς ὄριμοι πλέον ἦσαν εἰς τὰς καρδίας καὶ τὰ στόματα ὄλων τῶν ἀστών, τὰς ὁποίας ὅμως αὐτοὶ οἱ πνευματικῶς ἀνώτεροι διετύπωσαν καλλίτερα καὶ συστηματικώτερα. Οὐχὶ λοιπὸν αὐτοὶ ἐδημιούργησαν τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ τουναντίον ἡ ἐπανάστασις μοιραίως τοὺς ἐγέννησε καὶ βεβαίως ἐὰν δὲν ἦσαν αὐτοὶ θὰ εὐρίσκοντο ἄλλοι νὰ φωνάξουν. Πάντως ἡ ἐπανάστασις θα ἐγένετο ἀφοῦ εἶχεν ὀριμάσει νέον τελειότερον οἰκονομικὸν σύστημα ζητοῦν κοινωνικὴν ἀποκατάστασιν. Κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον πρέπει νὰ ἐξηγηθοῦν καὶ ὅλα τὰ παρόμοια κοινωνικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐξωτερικῶς φαίνονται ἰδεολογικῆς δῆθεν ὑποστάσεως. Δι' αὐτὰ θὰ γίνῃ εὐρύτερος λόγος εἰς τὰ περαιτέρω κεφάλαια τοῦ βιβλίου. Εἰδικῶς διὰ τὰ λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ προϊόντα ὁ ὀπαδὸς τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας, συνεπῆς πάντοτε εἰς τὸ σύστημα του, δὲν δύναται παρὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἰδίαν μέθοδον καὶ ἀντίληψιν. Καὶ αὐτὰ κατ' αὐτὴν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὰς ἐκάστοτε οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἀνάλογον ψυχολογίαν των. Καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς παρατηροῦμεν τὸ ἐξῆς χαρακτηριστικὸν γεγονός.

Ἄσα ἔργα ἐγράφησαν ἐν καιρῷ ἐπαναστατικῆς κοινωνικῆς ζυμώσεως, ἢ ἐκτάκτων ἱστορικῶν γεγονότων, εἶναι πάντοτε ζωντανά, σφριγῶντα, ἀντικατοπτρίζοντα τὰ ζωντανὰ αἰσθήματα, τὰς συγκινήσεις καὶ τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῆς ἐποχῆς.

Τουναντίον ὅλα τὰ πνευματικὰ προϊόντα, τὰ γραφέντα εἰς ἡσυχον κοινωνικὴν ἐποχὴν ἄνευ ἐσωτερικῆς δημιουργικῆς ἐργασίας, ἄνευ ἐσωτερικῶν ἀντιθέσεων καὶ πάλης κοινωνικῆς ἢ φυλετικῆς εἶναι ἐντελῶς νεκρά, ἄψυχα, ἀνούσια, ψυχρὰ ἀπομίμησις περασμένων ζωντανωτέρων ἐποχῶν. Καὶ διὰ νὰ φέρωμεν παραδείγματα λαμβάνομεν ἐν καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος: τὸν ἀληθῆ καὶ ψευδῆ κλασικισμὸν. Ὁ ἀληθῆς κλασικισμὸς ἐγεννήθη ἐν στιγμῇ σφριγώσης κοινωνικῆς ζυμώσεως καὶ ἐκτάκτου δημιουργικῆς φυλετικῆς δράσεως, ἀπηχεῖ δὲ τὰ ζωντανὰ αἰσθήματα, τὴν μεγαλουργὸν ἔξαρσιν καὶ τὰς ὀμαλὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς του, ἐν ἐνὶ λόγῳ τὴν φυσικὴν νοοτροπίαν τοῦ ἔλληνο-ρωμαϊκοῦ κόσμου, πληρέστατα ἀνταποκρινομένην μὲ τὰς ἱστορικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας τῆς ἐποχῆς του.

Ὁ ψευδοκλασικισμὸς τουναντίον εἶνε ἐν ψυχρότατον ψευδὲς φαινόμενον, μία νεκρὰ ἀπομίμησις τῶν τύπων μόνων καὶ ὄχι τῆς οὐσίας ἐνὸς παρελθόντος πολιτισμοῦ ξένης κοινωνίας μὲ ἐντελῶς διαφορῶν κοινωνικὰς συνθήκας καὶ διάφορον πολιτισμὸν. Εἶνε ἡ ἀπομίμησις τοῦ ἀρχαίου κλασικισμοῦ ὑπὸ τῆς μεσαιωνικῆς, φεουδαρχικῆς κοινωνίας. Βεβαίως τὸ φαινόμενον τῆς νόθευσεως δὲν ἦτο τυχαῖον, διότι τυχαῖα πράγματα δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν ἱστορίαν, Ἡ μεσαιωνικὴ φεουδαρχικὴ κοινωνία κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ νόθευθῃ τὸ νεκρὸν ψευδοκλασικὸν σύστημα, διότι ἡ ἰδέα ὡς ἐκ τῆς φεουδαρχικῆς τῆς ὑποστάσεως, εὐρισκομένη εἰς ἐντελῶς ἡσυχον κοινωνικὴν ἐποχὴν, ἄνευ οὐδεμιᾶς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς κι-

νήσεως, άνευ τής παραμικρᾶς ἐσωτερικῆς ζυμώσεως καὶ κοινωνικῆς διαμάχης ἦτο ἀδύνατον νὰ δημιουργήσῃ ἰδικήν τῆς ζωντανῆν ἐπαναστατικὴν ἰδεολογίαν, λογοτεχνίαν καὶ τέχνην. Ἡ ἀδράνεια τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ὄρων τῆς ἔφερε κατὰ φυσικὴν συνέπειαν καὶ ἀδράνειαν πνευματικῆς ζωῆς.

Ἐπειδὴ ὅμως ὡς κοινωνία εἶχε ἀνάγκη ἀποιοῦσθαι πνευματικῆς κινήσεως ἠναγκάσθη νὰ προστρέξῃ εἰς τὰς προηγουμένας ἐποχὰς, εἰς τοὺς προηγουμένους πολιτισμούς, τοὺς εὐτυχῶς ἀρκετὰ πλουσίους ὅπως δανείσων εἰς αὐτὴν τὴν ἰδεολογίαν τῶν.

Τοιοτοτρόπως ἡ φεουδαρχικὴ κοινωνία ἐγκαθίδρυσεν νεκρὰ γλωσσικά, λογοτεχνικά, φιλοσοφικά καὶ καλλιτεχνικά συστήματα, λαμβάνουσα αὐτὰ οὐκ ἔκ τῆς ζωντανῆς οὐσιαστικῆς ἀπόψεως τῶν ἀλλ' ἔκ μιᾶς τυπικῆς, ἐντελῶς ἀψύχου διδούσης προσοχῆν εἰς τὸ κάλλος μᾶλλον τῆς μορφῆς παρὰ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν καὶ κοινωνικὴν οὐσίαν τῶν γεγομένων.

Ἡ ψυχρὰ αὕτη προσήλωσις εἰς παλαιούς πολιτισμούς ἐγέννησε τὴν ἰδέαν ἐνός κοινού ἀνθρωπίνου κλασσικοῦ τύπου, ἔχοντος δῆθεν σημασίαν ἀπόλυτον δι' ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ τοὺς τόπους.

Ἡ ψευδοκλασσικὴ αὕτη τάσις ἦτο φυσικὴ καὶ ἀναπόφευκτος διὰ μίαν φεουδαρχικὴν ἀριστοκρατικὴν κοινωνίαν, ἡ ὁποία τὸν λαὸν τὸν ἐθεώρει δούλον, τὸν ἐκράτει εἰς μεγάλην ἀπόστασιν εἰς ὅλας τοὺς ζωϊκὰς ἐκφάνσεις: τὴν γλώσσαν του, τὰ τραγούδια του, τὴν ψυχὴν του, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα του τὰ ἐθεώρει ΧΥΔΑΙΑ καὶ ἐπομένως ἀνίκανα νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὕλικὸν νέου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Μόλις ὅμως ἐκλονίσθη ὁ φεουδαρχισμὸς καὶ ἔπνευσε ἡ αἰθρα τῆς ἀστικῆς ἐλευθερίας, μόλις ἐγκαθιδρύθη τὸ ἀστικὸν δημοκρατικὸν καθεστῶς, τὸ ὁποῖον ὡς βάσιν εἶχε τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ, θεωροῦν πράγματι κάθε ἐκφάνσιν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς ὡς τὴν γνησίαν πηγὴν τῆς ζωῆς, ἐπομένως καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ἐμπνεύσεως, ἀμέσως κατέπεσε καὶ τὸ μέχρι τοῦδε ἀκλόνητον οἰκοδόμημα τοῦ ψευδοκλαστικισμοῦ.

Τὰ νέα πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ κινήματα, ὁ ρωμαντισμὸς καὶ βραδύτερον ὁ ρεαλισμὸς, ραγδαίως ἐξετόπισαν τὸν ψευδοκλαστικισμὸν, ἀντιλοῦντα τὴν ἐμπνευσίν των ἀπὸ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις, μυθολογικὰς καὶ θρησκευτικὰς, τὰ λαϊκὰ τραγούδια, τὴν λαϊκὴν ψυχὴν, τὰ λαϊκὰ ἦθη καὶ ἔθιμα μὴ ἐντροπέμενα νὰ μεταχειρισθῶν τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν ὡς τὸ μόνον ζωντανὸν ὄργανον, τὸ δυνάμενον νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ μίαν πραγματικῶς ζωντανήν, φυσικὴν λογοτεχνικὴν κίνησιν. Παρομοία κίνησις ἦτο πράγματι κλασσικὴ, σύμφωνος δηλαδὴ καθ' ὅλα μὲ τὰς κοινωνικὰς συνθήκας τῆς ἐποχῆς τῆς καὶ ἐπομένως ἀνάλογος μὲ τὸν ἀληθῆ κλασσικισμὸν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἦτο φυσικὸς εἰς τὴν ἐποχὴν του. Ὅτι συνέβη εἰς τὴν λογοτεχνίαν συνέβη καὶ εἰς τὰς ὥραίας τέχνας, ὅπου ὡς γνωστὸν τὰ νέα ἀστικά καλλιτεχνικὰ κινήματα ὕστερον ἀπὸ φανατικὴν πάλιν μὲ τὰ ψευδοκλασσικὰ δόγματα τῆς ἀκαδημίας (Lebrun, Ingres κτλ.) κατώρθωσαν νὰ ἐκλαϊκεύσουν τὰς ὥραίας τέχνας ἀντιλοῦντα τὰ θέματα καὶ τὰς ἐμπνεύσεις των ἀπὸ

τὴν αἰωνίως ἀστεῖρωτον λαϊκὴν πηγὴν. Περιστὸν νὰ ἀναφέρωμεν τὴν περιβόητον πάλιν τῶν *contouristes* μὲ τοὺς *coloristes*, τῶν κλασσικῶν μὲ τοὺς ρωμαντικοὺς καὶ κατόπιν τοὺς ρεαλιστάς, ὡς καὶ τὴν σημερινὴν τάσιν δημιουργίας προλεταρικῆς φιλολογίας καὶ τέχνης. Περιστὸν νὰ ἀναφέρωμεν ὀνόματα, διότι θὰ ἔπρεπε νὰ γεμίσωμεν σελίδας ὁλοκλήρους αἱ ὁποῖαι θὰ μᾶς ἀπεμάκρυνον πολὺ ἀπὸ τὸ κύριον θέμα μας. Ἀρκεῖ νὰ τονίσωμεν ὅτι παντοῦ καὶ πάντοτε αἱ ψυχικαὶ καὶ πνευματικαὶ ἐκφάνσεις παρηκολούθησαν πιστῶς τὰς βαθυτέρας οἰκονομικὰς ἐπομένως καὶ κοινωνικὰς πολιτικὰς μεταβολὰς. Εἰς τὰ περαιτέρω εἰδικὰ κεφάλαια θὰ δώσωμεν περὶ σποτέρως λεπτομερείας περὶ ὅλων τούτων καὶ εἰς τὸ εἰδικὸν περὶ Ἑλλάδος κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει, θὰ ἐξηγήσωμεν διὰ ποίους ἐντελῶς ἐξαιρετικοὺς τοπικοὺς λόγους ἡ κοινωνία μας ἐνῶ κατ' οὐσίαν εἰς τὸ 1821 εἶχε κάμει τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν τῆς ἀστικὴν ἐπανάστασιν δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ προβῇ καὶ εἰς ἀνάλογον ἀστικὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπανάστασιν, προτιμῶσα μέχρι σήμερον νὰ κυλιέται εἰς νεκρὰ φεουδαρχικὰ συστήματα νεκρᾶς γλώσσης καὶ ἀτελετήτου σχολαστικοῦ ψευδοκλαστικισμοῦ. Ἐπίσης θὰ ἐξηγήσωμεν τὸ πῶς ἀκριβῶς τώρα ἦλθεν ἡ στιγμή νὰ κάμωμεν τὴν ψυχικὴν μας αὐτὴν ἐπανάστασιν, καθαρίζοντες τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ ὅλα τὰ ἀπαίσια φεουδαρχικὰ στίγματα, τὰ ἀτιμάζοντα τὴν ἀστικὴν ὑπόστασιν τῆς φυλῆς μας καὶ τὰ καταδικάζοντα αὐτὴν μέχρι σήμερον εἰς πνευματικὸν μαρτυρισμὸν, καὶ ἠθικὴν ἀποτελμάτωσιν.

Ὡς κατακλιθεὶς ἀνακεφαλαιοῦμεν τὰς βάσεις τοῦ μεθοδολογικοῦ καὶ ἐξηγητικοῦ μας συστήματος ὅπως συστηματοποιήσωμεν αὐτὸ σαφέστερον εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀναγνώστου μας.

Ἐξ ἀπόψεως μεθοδολογίας ἀκολουθοῦμεν τὴν ἀντικειμενικὴν μέθοδον, τὴν παραδεχομένην ὅτι ἡ κοινωνία ἐξελίσσεται μόνον τῆς, συμφώνως μὲ ἰδικούς τῆς ἐσωτερικοὺς νόμους, ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως καὶ τῶν εὐσεβῶν πόθων τοῦ ἀτόμου καὶ ὅτι ὁ κοινωνιολόγος δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ διατυπώσῃ τοὺς ἀντικειμενικοὺς αὐτοὺς νόμους τῆς ζωῆς, ὑποβοηθῶν τὸ πολὺ αὐτοὺς διὰ μιᾶς συνειδητῆς ἀτομικῆς ἐργασίας συμπιπτούσης τελείως μὲ τὴν κατεύθυνσιν τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, ὅπως τὴν διετύπωσε ἡ ἀντικειμενικὴ του μελέτη.

Ἐξ ἀπόψεως ἐξηγητικῆς τῶν νόμων τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως κατελήξαμεν ὀριστικῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐξήγησιν τῆς ἱστορίας, ὅχι διότι ἡ ἐξήγησις αὕτη εἶνε ἀπολύτως ἀκαταμάχητος — πρᾶγμα ἀδύνατον δι' οἰονδήποτε κοινωνιολογικὸν σύστημα μὴ δυνάμενον ὡς ἐκ τῆς φύσεως του νὰ ἀποδειχθῇ πειραματικῶς — ἀλλὰ διότι ἐν συγκρίσει μὲ τὰς ἄλλας ἰδεαλιστικὰς ἐξηγήσεις τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε ἀπειρῶς ἀνώτερον, δίδον λαμπρὰς καὶ πειστικὰς ἐξηγήσεις ὅχι μόνον τῶν καθημερινῶν ζητημάτων τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν μᾶλλον πολυπλόκων καὶ ἀντιφατικῶν κατὰ τὸ φαινόμενον προβλημάτων, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἰδεαλιστικὴ ἐξήγησις τῆς ἱστορίας κυριολεκτικῶς

πελαγώνει και περιπίπτει εις τρομακτικὸν χάος σκότους και ἀντιφάσεων. Ἀναμφισβήτηται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ οἰκονομικὴ ἐξήγησις τῆς ἱστορίας ἐν συνδυασμῶ μάλιστα μετὴν ἐγγελιανῆν διαλεκτικὴν μέθοδον, τὴν χρησιμεύουσαν ὡς βᾶσις τοῦ βιβλίου μας, εἶνε τὸ σχετικῶς θετικώτερον φιλοσοφικὸν κοινωνιολογικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον παρ' ὅλας τὰς μεταλλαγὰς και συμπληρώσεις τὰς ὁποίας δυνατὸν νὰ ὑποστῇ εἰς τὸ μέλλον ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον παίζει τὸ ἰδεολογικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν δοῦσαν τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ κοινωνίᾳ, θὰ μείνῃ πάντοτε εἰς τὴν κεντρικὴν του βᾶσιν, εἰς τὴν σημασίαν δηλαδὴ τοῦ οἰκονομικοῦ παράγοντος ὡς κυριωτέρου ρυθμιστοῦ τῆς κοινωνίας, θὰ μείνῃ λέγομεν ἐντελῶς ἀκλόνητον. Καὶ ἐδῶ δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἄσκοπον νὰ ὑποδείξωμεν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀντίληψις τῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν πρῶτος διετύπωσε σαφῶς ὁ μεγαλοφυῆς Κάρολος Μάρξ εἶνε διὰ τὴν ἀνθρώπινον κοινωνίαν, ὅτι και ἡ δαρβίνειος θεωρία διὰ τὴν βιολογίαν ἐν γένει.

Ὅπως ἡ τελευταία ἐξηγεῖ τὴν βιολογικὴν ἐξέλιξιν διὰ τοῦ ὑλιστικοῦ ἀγῶνος περὶ ὑπάρξεως τελουμένου κατ' ἄτομον και διὰ τῆς διαλογῆς τοῦ ζωολογικοῦ και φυτικοῦ ἀτόμου, οὕτω και ἡ μαρξιστικὴ οἰκονομικὴ θεωρία ἐξηγεῖ τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας διὰ τῆς οἰκονομικῆς πάλης τῶν τάξεων και τῆς διαλογῆς τῶν οἰκονομικῶν διοργανωτικῶν ομάδων, αἱ ὁποῖαι ἐκάστοτε διευθύνουν τὴν κοινωνίαν συμφῶνως μετὴν ὁμαδικὴν ὑπόστασιν αὐτῆς. Καὶ ὅπως ἡ δαρβίνειος θεωρία παρ' ὅλας τὰς μερικὰς ἀδυναμίας εἰς δευτερεύοντα σημεῖα, τὰ ὁποῖα μένου ἐπὶ τοῦ παρόντος σκοτεινά, περιμένοντα καλύτερον φωτισμὸν εἰς τὸ μέλλον, μένει ἀδιάσειστος εἰς τὰς κυριώτερας τῆς γραμμίας, ὡς ἡ μόνη θεωρία ἡ δυναμένη νὰ διαφωτίσῃ και τακτοποιήσῃ τὴν ἀπειρίαν τῶν ἔξω βιολογικῶν φαινομένων, οὕτω και ἡ μαρξιστικὴ οἰκονομικὴ θεωρία, παρ' ὅλα τῆς ἴσως τὰ τρωτὰ εἰς τὰ δευτερεύοντα σημεῖα, θὰ μείνῃ πάντοτε ἀκλόνητος εἰς τὰς κυρίας βᾶσεις τῆς, ὡς ἡ μόνη θετικὴ θεωρία και μέθοδος ἡ δυναμένη νὰ δώσῃ πραγματικὴν ὠθησιν εἰς τὴν μελέτην και διαρρυθμίσει τῶν πραγμάτων τῆς ἀνθρώπινου κοινωνίας.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΣΥΝΤΟΜΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἡ γνώμη τοῦ διαλεχτοῦ συνεργάτη μας κ. Κ. Χατζόπουλου γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ κ. Δροσίνη, πού τὸ θεωρεῖ, στὸ κριτικὸ του σημείωμα πού δημοσιεύεται περὶ μπροστά, ἰσότημο, ἂν ὄχι ἀνώτερο, ἀπὸ τὸ ἔργο ἐνὸς Παλαμᾶ, μᾶς φαίνεται τολμηρὴ και ριψοκίνδυνη. Κατ' ἀρχὴν ἡ «Νέα Ζωή» δὲ δένεται μετὴν ὁποιαδήποτε γνώμη κάθε συνεργάτη τῆς και γι' αὐτὸ ἴσως νὰ μὴν ὑπῆρχε ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἡ δήλωσις μας αὐτή. Ἐξαιρετικὰ ὁμως γιὰ τὴν περίστασις τούτη ἐνόμισε πὼς θὰ ἦταν χρέος τῆς νὰ δηλώσει πὼς, μ' ὅλη τὴν ἐχτίμησις πού ἔχει γιὰ τὸν ἀγαπητὸν συνεργάτη τῆς, δὲ συμφερῆται τῇ γνώμῃ του γιὰ τὸ Δροσίνη. Τὸν ποιητὴ τῶν «Φωτέρων Σκοταδιῶν» ἡ «Νέα Ζωή» δὲν τὸν ὑψώνει στὸ ἴδιο θρόνῳ μετὸν Παλαμᾶ ἢ και μετὸς λιγοστούς ἀκόμα δυνατούς Τεχνίτες τοῦ Στίχου, πού ἄσχετα μετὴν ἡλικίας τους ἔρχονται γιὰ τὴν ὥρα ὕστερα ἀπὸ τὸ Δάσκαλο. Κι αὐτὸ γιὰ τὴν εἶδη πεποίθησις πὼς τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ Δροσίνη, μ' ὅλη τὴν ὁμορφίαν του και τὸν περιποιημένο τῆς φόρμας του, δὲν κλείνει μέσα του τέτοια δύναμις και βάθος, ὥστε νὰ ἔχει λογαριαστῆ γιὰ ὑπόδειγμα ὡς τὰ τώρα, και νὰ μπορεῖ νὰ χρησιμεύῃ γιὰ δρομοδείχτης στὸ μέλλον, στὸ ζετύλιγμα τῆς Νεοελληνικῆς Ποίησης, σὰν πού τὸ κρίνει ὁ κ. Χατζόπουλος.

Κρίνοντας ἀπὸ τὰ πρόσωπα πού τιμηθῆκαν φέτος μετὸ μέταλλο τῆς ἀξίας στὴ λογοτεχνία, φτάνομε στὸ θλιβερὸ συμπέρασμα πὼς μιὰ ὀραία ἰδέα πού εἶχε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν καλλιτεχνικὴν και φιλολογικὴν ἐκδήλωσις τῆς πατριδᾶς μας, δίνοντας ἔτσι ὠθησιν στὸ ταλῆντο τῶν νέων πού θ' ἀποβλέπομεν κι αὐτοὶ μετὴν σειρά τους σὲ μιὰ τέτοιαν ἐπιβράβευσιν ἀπὸ τὴν Πολιτεία, μιὰ τέτοια εὐγενικὰ μ' ὅλη τῆς τὴν καθυστέρησις ἰδέα, κιντύνει νὰ χαντακωθεῖ μετὸν τρόπο πού ἀναλάβει νὰ τὴν πραγματοποιήσουν ἐκεῖνοι πού ἀποδειχθήκανε πὼς ἦσαν ὀλότελα ἔξω ἀπὸ τὸ χορδὸν.

Γιὰ τὴν φαίνεται πὼς στὴ στενὴ σκέψῃ τῶν ἀδέξιων αὐτῶν ἐκλογέων ἔπαιξαν σπουδαῖο ρόλο ἑξέχωρα ἀπὸ τ' ἄσπρα γένεια και τὴν προβεβητικὴν ἡλικίαν — τὸ μόνον προσόν ἴσως πού θ' ἀνακαλύφθηκε και στὸν Παλαμᾶ — ὁ ὄγκος τῆς σχολαστικότητος, ἡ φτηνὴ στιχοπλοκία, ἡ εὐχέρεια τῶν καλαμπουριῶν και ἡ χρηστὴ μετριότης. Κι ὅταν συλλογίζεται κανεὶς πὼς μιὰ τέτοια ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς β ρ α β ε υ μ ε ν ο υ ς θ' ἀποτελέσει τὸν πυρῆνα γιὰ νὰ ἀπονέμῃ στὸ ἐξῆς τοὺς στεφάνους τῆς πνευματικῆς κορυφῆς, δὲν μπορεῖ παρά νὰ εὐχαριστηθεῖ πέρα ὡς πέρα μετὴν ἀποχώρησις τοῦ Παλαμᾶ ἀπὸ συναδέλφους ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ χωρίζει ὀλόκληρο χάος ἀντιλήψεων και τὸ τεράστιο ὕψος τῆς ἀληθινῆς δημιουργικότητός του.

Γιὰ τὴν «Ἀπολογία τῆς Δημοτικῆς» τοῦ Κλ. Π. πού δημοσιεύθηκε στὸ Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου ἀρ. 1—4 1914 θὰ εἶχαμε μετὰ λίγα λόγια νὰ παρατηρήσουμε πὼς μᾶς ξάφνισε ὅταν εἶδαμε νὰ φηγοῦρά-

ρουν δίπλα στις γνώμες δοκιμασμένων νεοελλήνων λογοτεχνῶν γιὰ τὴ δημοτικὴ καὶ κείνες μερικῶν, τρυφερῶν κατὰ τὰ ἄλλα, νεανίσκων, μὰ πού καθὼς γνωρίζουμε δὲν ἔδειξαν ὡς τὰ τώρα καμιὰ φιλολογικὴ δράση. Ἴσως ὁμως πάλι ἐκεῖνος πού σύνταξε τὴν ἀπολογία νὰ νόμισε πὼς θὰ μπορούσαν κι αὐτοὶ νὰ ἐπηρεάσουν τοὺς ἀναγνώστες των μὲ τὸ φιλολογικὸ τους ἄπαντο καὶ τότε τοὺς ζητᾶμε συχώρεση γιὰ τὴ παρατήρησή μας αὐτή. Ξεχωριστὰ ὡς τόσο πρέπει νὰ τονίσουμε πὼς ὁ κ. Κλ. Π. μὲ ἀχαλαστὴ-ριστὴ ἐλαφρότητα μίλησε γενικὰ γιὰ τὴ δημοτικιστικὴ κίνηση μὰ φορὰ πού φαίνεται πὼς δὲν ἔλαβε τὸν κόπο νὰ παρακολουθῆσει τὴ δράση τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ στὸ ζήτημα πού τὸν ἐνδιαφέρει, ἀφοῦ δὲ γράφει τίποτε γιὰ περιοδικὰ σὰν τὰ Ἀλεξανδρινὰ «Γράμματα» καὶ «Νέα Ζωή», καθὼς καὶ γιὰ τὸ φιλολογικὸ σύλλογο τῆς Νέας Ζωῆς πού πρῶτος στὴν Αἴγυπτο, ὀργανωμένη ὁμάδα πιά, ξεσπάθωσε θαρρετὰ γιὰ τὴ δημοτικὴ καὶ ἀγωνίστηκε νὰ χτυπήσει κατακέφαλα τὸν καθαρευουσιάνικο ραγιαδισμό.

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΤΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΑ ΕΝΖΥΜΑ ΤΟΥ ΖΩΪΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

(ΔΙΑΒΑΣΤΗΚΕ ΣΕ ΣΤΕΝΟ ΚΥΚΛΟ ΦΙΛΩΝ
ΣΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ")

Πιστεύω νὰ συχωρέσετε, Κύριοι, τὴν ἀποψινὴ «παρέκβαση» — ὅπως θὰ ὀνόμαζε κανεὶς, καὶ δίκαια ἴσως, τὴ σύντομη ὁμιλία μας γιὰ θέμα ξένο πρὸς τὸ λογοτεχνικὸ πρόγραμμα τῆς «Νέας Ζωῆς». — Ἀτομικά, ἔχω κάπως διαφορετικὴ γνώμη ὡς πρὸς τὴ σχέση πού ἔχουν μεταξύ τους γενικὰ καὶ ἀδρά προβλήματα ἄλλων πειθαρχιῶν τῆς Σκέψης πρὸς τὴν καθαρὴ λογοτεχνία. Νομίζω δηλαδὴ, πὼς ἡ Λογοτεχνία, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, εἶνε καὶ ἡ μεγάλη λεωφόρος τῶν ἰδεῶν στὴν ὁποίαν κάθε μεγάλο ἐπιστημονικὸ πρόβλημα, κάθε σημαντικὴ φιλοσοφικὴ θεωρία, πράγματα ξένα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, πρὸς τὴ Λογοτεχνία, ἤμποροῦν, ὅταν τοὺς δοθεῖ ἡ κατάλληλη μορφή, νὰ κυκλοφορήσουν ἐλεύθερα, χωρὶς τὴν παραμικρὴ δυσαρμονία. — Κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετηρίδες, τὰ ὄρια πού ἐχώριζαν αὐστηρὰ τὴ Λογοτεχνία ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμη καὶ τὴ Φιλοσοφία ἔχασαν σὲ μερικὰ σημεῖα τὴν ἀκρίβεια καὶ καθαρότητά τους. Σὲ μιὰ λιτὴ ἀλλὰ πολυσήμαντη φράση το διετύπωσε τέλεια ὁ γραμματολόγος Λανσόν: «Εἶνε πολὺ δύσκολο σήμερον νὰ σημειώσῃ κανεὶς πού σταματᾷ ἢ Λογοτεχνία». Καὶ γιὰ νὰ φέρω ἕνα κλασικὸ πειρὰ παράδειγμα γιὰ τὴν ἐπαλήθευσή των λόγων τοῦ σοφοῦ γάλλου γραμματολόγου, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρω τὸ ὑπέροχο ἔργον τοῦ φυσιολόγου Κλώντ Μπερνάρ «Εἰσαγωγή στὴ μελέτη τῆς Πειραματικῆς Ἱατρικῆς», ἔργον πού μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια συνενώνει τὴ φιλοσοφικὴ ἀντίληψη καὶ τὴ λογοτεχνικὴ μορφή. Ἄλλως τε, καὶ στὴν καθαρὴ Λογοτεχνία ποῖος ἤμπορεῖ νὰ λησμονήσῃ τὴ Ζολαϊκὴ Σχολή, Σχολή πού τὶ ἄλλο σημεῖο ἀφეთρίας εἶχε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴς ἐπιστημονικῆς θεωρίας; Θὰ μοῦ πεῖ κανεὶς πὼς ἀπότυχεν ἡ Σχολὴ αὐτή. Ἀλήθεια! Ἔτσι τοῦλάχιστον πολλοὶ παραδέχονται. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, πὼς στάθηκε δυνατό νὰ ὑπάρξῃ Σχολὴ Λογοτεχνικὴ πού ὅλη τῆς τὴν ἐμπνευση τὴν ἐπῆρε ἀπὸ μιὰ μορφή τῆς σκέψης, πού λέγεται ἐπιστήμη, καὶ

ἡ ὁποία Σχολὴ δὲν ἐμποδίστηκε ἀπὸ ὅλο τὸν πολυκατηγορημένο ἐπιστημονισμό τῆς νὰ βγάλῃ καὶ ἔργα τέχνης ἀξιόλογα, δὲν ἀρκεῖ νὰ δεῖξῃ τὴν ἀλήθεια τῆς θέσης μας ὅσον ἀφορᾷ τὴ σχέση τῆς καθαρῆς Λογοτεχνίας μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ Σκέψη;

Μὲ τὰ λόγια μου αὐτά, Κύριοι, δὲν παραδέχομαι πὼς ἔπεισα ὅσους φρονοῦν ἀντίθετα, οὔτε ἄλλως τε μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τρέφω παρόμοια ὑπερβολικὴ πεποίθησή μου ἐπιτρέπεται ὁμως — τὸ ἐλπίζω τοῦλάχιστον — νὰ πιστεύω πὼς ἦσαν ἀπαραίτητα γιὰ νὰ προλάβουν ἐκεῖνον πού θὰ παραξενεύοταν λιγάκι στὴν ἀρχή, ὅταν ἄκουε πὼς στὴ «Νέα Ζωή», σύλλογο καθαρὰ λογοτεχνικὸ, θὰ γίνῃ ἀπόψε ὁμιλία γιὰ τὰ «Προστατευτικὰ ἔνζυμα τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ».

Μία ἀπὸ τὴς δυνατῆς καὶ ἐλκυστικῆς θεωρίας πού ἐφάνηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια στὴ Βιολογία εἶνε καὶ ἡ θεωρία τῶν «Προστατευτικῶν Ἐνζύμων», τοῦ φυσιολόγου Ἀμπντερχάλντεν. Ἡ θεωρία αὐτὴ συνοψίζεται στὰ ἑξῆς: «Κάθε φορὰ πού θὰ εἰσχωρήσῃ στὸν ὀργανισμό ἀνθρώπου ἢ ζώου, σῶμα ξένο πρὸς αὐτόν, διὰ τῆς κυκλοφορικῆς ὁδοῦ, λ. χ. ὕστερα ἀπὸ ἔνεση κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα ἢ μέσα σὲ φλέβα, τότε ὁ ζωϊκὸς ὀργανισμὸς ὑπερασπιζόμενος ἐναντίον τοῦ ἐπιδρομέα, κινητοποιεῖ μιὰ τάξη οὐσιῶν πού ἐυρίσκονται στοὺς χυμούς μας, ἰδιαίτερα καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὸ αἷμα, καὶ πού ἐπιδρροῦν καταστρεπτικὰ κατὰ διαφόρους τρόπους ἐπάνω στὸ ξένο σῶμα πού εἰσχώρησε στὸ ζωϊκὸν ὀργανισμόν. Οἱ οὐσίαι αὐτῆς δὲν εἶνε ἀκόμη καλὰ-καλὰ γνωστῆς στὴν ἐπιστήμη ὅσον ἀφορᾷ τὴ φύση τους ἔχουν ὁμως τέτοια κύρια χαρακτηριστικά, ὥστε οἱ βιολόγοι τῆς κατατάσσουν στὴν κατηγορία τῶν ἐνζύμων· αὐτὰ ὁ Ἀμπντερχάλντεν τὰ ὀνόμασε «προστατευτικὰ ἔνζυμα» καὶ τώρα τελευταῖα «ἀλεξίκακα ἔνζυμα». (1)

Ἀρκετὰ ἐνδιαφέρων εἶνε ὁ δρόμος πού ὠδήγησε τὸ σοφὸ φυσιολόγο τῆς Χάλλης στὴ θεωρία του. Σὲ σειρά πειραμάτων ἐπὶ διαφόρων ζώων, ἰδιαίτερος ὁμως κουνελιῶν, σκύλων καὶ ἀλόγων, πού ἔκαμε μὲ διαφόρους συνεργάτες καὶ μαθητῆς του, παρατήρησε πὼς ἡ μία τάξη τῶν συστατικῶν τοῦ αἵματος πού οἱ φυσιολόγοι ὀνομάζουν «ἔμμορφα συστατικὰ τοῦ αἵματος», δηλ. τὰ ἐρυθρὰ αἰμοσφαίρια, τὰ λευκὰ αἰμοσφαίρια καὶ τὰ αἱμοπετάλια ἔχουν τὴν ιδιότητα, ὅταν βρεθοῦν σὲ κατάλληλες συνθήκες σὲ ἐπαφή μὲ ἕνα εἶδος λευκομάτων πού οἱ χημικοὶ ὀνομάζουν πολυπεπτιδές, νὰ τὰ ἀποσυνθέτουν σὲ ἄλλες κατηγορίες λευκομάτων, ἀκόμη ἀπλούστερες. Αὐτὴν τὴν ιδιότητα εὗρηκεν ὅτι τὴν ἔχει πολλῆς φορῆς καὶ ἡ ἄλλη τάξη τῶν συστατικῶν τοῦ αἵματος, δηλ. τὸ πλάσμα καὶ ὁ ὀρός, πού οἱ φυσιολόγοι ὀνομάζουν «ἄμορφα συστατικὰ τοῦ αἵματος», ἀλλὰ σὲ πολὺ ὀλιγώτερον βαθμὸ. Καὶ τὴν ἀπόδωσε τὴν ιδιότητα αὐτῆ τῶν συστατικῶν τοῦ αἵματος, μὲ πιθανότητα βέβαια, στὴν παρουσία ἐνζύμων πού ὀνόμασε «πεπολυτικὰ ἔνζυμα» μικρότερου μεγέθους.

(1) Ἔτσι μοῦ φαίνεται τοῦλάχιστον πὼς πρέπει νὰ ἀποδοῦσιν κανεὶς τὴν ἔννοια τοῦ «Abwehrfermente», ὅπως τὰ ὀνόμασε ὁ συγγραφεὺς στὴν τελευταία ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου του.

Τότε, ὁ Ἀμπερχάλντεν, μὲ σημεῖο ἀφετηρίας τὰ πειράματα πού ἀναφέραμε, ἔβαλε τὸ ἑξῆς ἐρώτημα:

Ἄρα γε, τὸ αἷμα δὲν ἀλλάζει καὶ τὴν ἰδιότητα αὐτῆ, εἴτε αὐξάνοντας εἴτε ἐλαττώνοντας τὴν, ἂν προηγουμένως, στὸ ζῶο ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπήγαμε τὸ πρὸς ἐξέταση αἷμα, γίνεῖ ἔνεση λευκώματος ξένου πρὸς τὸν ὄργανισμό του, λ. γ. λευκωμα ἀγνοῦ, ὄρρος αἵματος, καὶ ἄλλα; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ὁ πειραματισμὸς ἀπάντησε καταφατικά. Καὶ πράγματι, ὁ ὄρρος τῶν ζώων στὰ ὁποῖα προηγουμένως ἔγινε ἔνεση λευκώματος ξένου πρὸς τὸν ὄργανισμό τους βρέθηκε ὅτι ἔχει σὲ μεγαλιότερο βαθμὸ τὴν πεπτολυτικὴν ἰδιότητα δηλ. τὴν ἰδιότητα νὰ ἀποσυνθέτει τοὺς πολυπεπτίδες σὲ ἀπλούστερες οὐσίες γρηγορώτερα παρὰ ἐὰν δὲν τοὺς ἔχει γίνεῖ ἡ ἔνεση τοῦ λευκώματος πού ἀναφέραμε.

Γιὰ τὴ μελέτη τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ βιολογικοῦ προβλήματος καὶ τὴν ὅσο τὸ δυνατόν τελειότερη πειραματῆση, μεταχειρίσθηκε ὁ Ἀμπερχάλντεν δύο μεθόδους: ἡ μία εἶνε ἡ ὀπτική στὴν ὁποίαν τὸ κύριο μηχανήμα λέγεται *πολαρίμετρον* ἡ ἄλλη εἶνε ἡ μέθοδος τοῦ διαλύτου, τοῦ ὁποῖου ἡ περιγραφή καθὼς ἄλλωστε καὶ τοῦ πολαριμέτρου δὲν ἐνδιαφέρει παρὰ μόνον τοὺς εἰδικούς.

Καὶ ἐφ' ὅσον τὰ πειράματα αὐτὰ ἀφοροῦσαν γενικά ζητήματα κινούσαν τὸ ἐνδιαφέρον μόνον τῶν φυσιολόγων ἢ, γενικά, τῶν βιολόγων, ὅταν ὁμοῦ ὁ Ἀμπερχάλντεν ἄρχισε νὰ δίνει προσανατολισμὸ πρακτικὸ στὰ πειράματά του, δηλ. νὰ προσπαθεῖ μὲ αὐτὰ νὰ λύσει ζητήματα σχετικά μὲ τὰς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, τότε ἄρχισε τὸ ἐνδιαφέρον νὰ γίνεται μεγαλιότερο καὶ νὰ γεννᾶται καὶ σὲ ἄλλες τάξεις ἀνθρώπων καὶ πρῶτα-πρῶτα μεταξὺ τῶν γιατρῶν. Καὶ τοῦτο, γιατί τὸ πρῶτο πρακτικὸ πρόβλημα πού δοκίμασε νὰ λύσει ὁ Ἀμπερχάλντεν εἶνε τὸ πρόβλημα τῆς «*πρώτης διάγνωσης τῆς ἐγκυμοσύνης*», δηλ. τῆς ἐγκυμοσύνης στοὺς πρώτους τῆς μήνες. Ἡ πρώτη αἰτία πού παρακίνησε τὸ φυσιολόγο τῆς Χάλλης νὰ δώσει τὴν κατεύθυνση αὐτὴ στὰ πειράματά του, ἦτο μία «*ὑπόθεση*» τὴν ὁποίαν ἀπὸ καιρὸ εἶχαν ἐκφέρει δύο σοφοὶ γεριανοὶ ὁ Φάϊτ καὶ ὁ Σμόρλ «*ὅτι κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη ἕνα εἶδος κύτταρα ἀπὸ τὸν πλακοῦντα τοῦ ἐμβρύου, ξεφεύγουν καὶ εἰσέρχονται στὴν κυκλοφορία τῆς μητέρας ἀπαράλλαχτα ὅπως θὰ συνέβαιναν ἐὰν ἐγένετο ἔνεση ἐνδοφλέβια.*» Καὶ τότε ὁ μητρικὸς ὄργανισμὸς πῶς συμπεριφέρεται ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῶν κυττάρων; Ἀπαράλλαχτα ὅπως ἐὰν ἐπρόκειτο γιὰ ξένον ἐπιδρομέα. Κινητοποιεῖ δηλαδὴ καὶ πάλιν ὁ ὄργανισμὸς στὸ αἷμά του μιὰ *τάξι ἐνζύμων* πού ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ προσβάλλουν τὸ λευκωμα τοῦ πλακοῦντος, καὶ νὰ τὸ ἀποσυνθέτουν σὲ ἀπλούστερα συστατικά. Τὴν ἰδιότητα αὐτὴ τὴν ἔχει μόνον ὁ ὄρρος αἵματος γυναικῆς ἔγκυας, ἐνῶ ὁ ὄρρος αἵματος γυναικῆς μὴ ἔγκυας ἅμα βρεθεῖ σὲ ἐπαφή μὲ λευκωμα ἀπὸ πλακοῦντα δὲν παρουσιάζει τὴν ἰδιότητα νὰ τὸ ἀποσυνθέτει σὲ ἀπλούστερα εἶδη λευκώματος.

Ὑστερα ἀπὸ τὰς πρώτες ἐπιτυχίαις στὸ πρακτικὸ πρόβλημα τῆς πρώτης διάγνωσης τῆς ἐγκυμοσύνης, ὁ Ἀμπερχάλντεν καὶ οἱ συνεργάτες του ἔστρεψαν τὴν προσοχή τους καὶ σὲ ἄλλα προβλήματα. Ἄρχισαν τότε νὰ μελετοῦν τὸ πρόβλημα τῆς διάγνωσης τοῦ

καρκίνου καὶ ἄλλων νοσημάτων, ἰδίως μολυσματικῶν. Ἡ ἀρχὴ στὴν ὁποίαν ἐστηρίχθησαν ἔμεινε πάντοτε ἡ ἴδια, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἦσαν, ἕως τὴ στιγμὴν αὐτὴ τοῦλάχιστο, τόσοσὶν ἱκανοποιητικὰ ὅπως στὴν ἔρευνα τοῦ πρώτου προβλήματος. Ἄλλ' αὐτὸ φαίνεται εἶνε μοιραῖο γιὰ κάθε θεωρία. Ὑστερα ἀπὸ τοὺς πρώτους θριάμβους τοῦ ἀντι-διφθεριτικοῦ ὄρρου, πού εἶνε ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ μιᾶς περιόφητης θεωρίας, τῆς θεωρίας τῆς «*παθητικῆς ἀνοσίας*» ἦρθαν οἱ μετριότατες ἐπιτυχίαις τοῦ ἀντιπανωλικοῦ καὶ ἀντιχολερικοῦ ὄρρου, καὶ οἱ τέλειαις ἀποτυχίαις ἄλλων ὄρρων σὲ ἄλλες ἀσθένειαις. Αὐτὸ ὁμοῦ δὲν ἐμποδίζει μιὰ θεωρία νὰ εἶνε δυνατὴ καὶ ἐλκυστικὴ γιὰ κάθε μυαλὸ πού ἀγαπᾷ τὸ παιχνίδι τῶν ἰδεῶν, καὶ ἐπεξηγητικὴ μιᾶς μεγάλης ὁμάδας φαινομένων πού διαφορετικὰ θὰ ἔμεναν ἀνεξηγήτητα καὶ ἀσυνάρτητα γιὰ μᾶς. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὴν θεωρία τῶν «*πρωστατευτικῶν ἐνζύμων*».

Μὲ δύναμη διανόησης ὄχι τυχαία, ὁ σοφὸς φυσιολόγος τῆς Χάλλης κατώρθωσε μὲ τὴν ἐξυπνὴν θεωρία του νὰ μᾶς ἐξηγήσει ὁλόκληρας ὁμάδας φυσιολογικῶν φαινομένων τόσοσὶν στοὺς ἀπλούστερους ὅσον καὶ στοὺς συνθετώτερους ζωϊκοὺς ὄργανισμούς, καὶ ἰδιαίτερος τὸ θαυμαστὸ φαινόμενον τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης στὴν ἐπιτέλεση τῆς ὁποίας τὰ ἄγνωστα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀλλ' ἀρκετὰ γνωστὰ στὴ δράση τους ἐνζυμα παίζουν τὸ σπουδαιότερον ρόλο. Ἄλλου καταλυτικά, γκρεμίζουν μεγάλα συνθετικά οἰκοδομήματα οὐσιῶν ξένων πρὸς τὸν ὄργανισμό καὶ τὰ κάνουν ἀπλούστερα καὶ καταλληλότερα γιὰ τὴν οἰκονομία τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ ζώου, ἀλλοῦ πάλι συνθετικά, συνενώνουν ἀπλῆς καὶ μονομένες οὐσίες καὶ κριάζουν ἄλλες συνθετώτερες, χρήσιμες σὲ ὀρισμένες λειτουργίαις, ἀλλὰ ποντοῦ καὶ πάντοτε ἀκούραστοι ἐργάταις δουλεύουν ἀσίγητα γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ παραδοξώτερου καὶ μυστηριωδέστερου ἴσως ἀπὸ τὰ φαινόμενα τῆς Φύσης, πού λέγεται Ζωή.

ΠΑΥΛΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Γ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ: Ο ΠΕΤΕΙΝΟΣ

ΗΘΗ ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ

Ὁ Στέφανος γυρίζει γυμνασιόπαιδο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν ἐπαρχία του, πίσω στὴ μικρὴ του πατρίδα, ἐκεῖ πού ἔζησε παιδί καὶ πού ξαναβρίσκει τώρα τὴν παλιά του ἀγάπη, τὴ Μοσκούλα. Τὰ πρῶτα λόγια τῆς ἱστορίας μᾶς φέρνουνε στὸ τρελλὸ εἰδιύλλιο πού πλέκεται σὲ μιὰ γωνιά τῆς Ρούμελης: «*Καὶ δὲ μοῦ φτάνανε τῶν δικῶνε μου τὰ χάρδια, τὰ κουραστικά λγαίκι, κι ὄλου τοῦ σπιτιοῦ ὁ θόρυβος μὲ τὸ ἔμπα κ' ἔβγα τοῦ κάθε συγγενῆ, φίλου καὶ γείτονα, ἦτανε καὶ τῆς Μοσκούλας, πού λεγόμαστε κουμπάρου κι ὄλα, δὲν ξέρω πῶς καὶ πούθε, ἦτανε καὶ τῆς Μοσκούλας ἡ χαρά, τὰ γέλια, τὰ τρεξίματα κι ὄλα αὐτὰ γιὰ τὸ δικό μου φτάσιμο, κι ἀφορμὴ τὸ φτάσιμό μου γιὰ νὰ ξεσπάσῃ ἡ τρέλλα αὐτοῦ τοῦ θεότρελλου τοῦ κοριτσιοῦ.*» — «Ὁλο στὴν αὐλὴ μου βρισκότανε, ἂν δὲ βρισκόμουνα γῶ στὴ δικὴ τῆς. Καὶ τί παιγνίδια; Κοριτσιόσιτικα καμώματα' μικρόλογα, γέλια σκαστά, σπῆσιξιές μὲ τὸ σωρό, χτυπιές βροχὴ καὶ τίποτ' ἄλλο....» Ὁ Στέφανος κ' ἡ Μοσκούλα, — ἡ ὁ Κοκκοράκης κ' ἡ Τσουράλω καθὼς πειραχτικά φώναζε ὁ ἕνας τὸν

ἄλλον, — μᾶς θυμίζουσαν ὅλη τὴν ἀθωότητα κι ὅλες τὶς ἁμαρτίες τοῦ παι-
 διάτικου καιροῦ· νοιώθουν βαθεῖα μέσα τους τὴ φωνὴ τοῦ πόθου, κ' εἶναι
 λὲς ἔτοιμοι νὰ καταλάβουν καὶ νὰ ὁμολογήσουν τὸν καιμὸ τους, κι ὡς τόσο
 δὲν παύουν οὔτε στιγμή τ' ἀφρόνιστα παιχνίδια καὶ τ' ἀσυλλόγιστα καμώ-
 ματα, οἱ τρελλὲς ματιὲς καὶ τὰ γέλια τ' ἀκράτητα· κι ἀκόμη δὲν παύει
 οὔτε τὸ ξύλο, τὰ σφοντύλια καὶ τὰ χαστουκάκια, τὸ πιὸ συνηθισμένο καὶ φι-
 λόδωρο τέλος πού θὰ πάρη κάθε τους συναπάντημα, κι ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ
 μαρτυρῇ ὁ ἄμοιρος ὁ Κοκκοράκης, τὸ κουτὸ κορμί, καθὼς τὸν φώναζε πε-
 ριπαιχτικά ἢ Μοσκούλα. Ὅλοζώντανε καὶ πλαστικά χαράζεται ἡ εἰκόνα τῆς
 Μοσκούλας, τοῦ ἀπονήρευτου κοριτοσόπουλου μὲ τ' ἀγορίστικα φροσίματα
 πού «...ἀνοίγει ἀγάλια τὴν αὐλόθυρα, κ' ἐρχότανε· καὶ τὰ γυμνά τῆς πόδια
 δὲν ψηνότανε μὲ τέτοιο λιόκαμμα! Τὰ χέρια τῆς, κι αὐτὰ ἀνασκουμπωμένα
 ἴσα μ' ἀπάνω, τραγανά σὰν ἄγουρο σταφύλι, ὁ λαίμοσ δλάνοιχτος στὴν πλάτη
 κ' ἐμπροστά, κ' ἐρχότανε...» κ' ὕστερα πάλι «ἔφευγε τρεχάτη, τρικυμίζον-
 τα τὸ κοντὸ μισοφόρι γύρω στὸ τρελλόκορμό τῆς» μὲ τὰ γυμνά τῆς πόδια,
 σὰ «δὺο περδίκια φεύγοντας μέσα σὲ σκίνα...» Ἡ συνηθισμένη καὶ τόσο
 περιορισμένη σκηνογραφία τῆς ἱστορίας πλαταίνει γιὰ μᾶς καὶ γίνεται σω-
 στὸς κόσμος! Ἐνα μεγαλοχώρι κάτω ἀπὸ τὸν ἠλιόχαρο ἑλληνικὸ οὐρανὸ,
 κοντὰ σὲ κάποιον κάμπο τῆς Ρούμελης. Κ' ὕστερα δὺο γειτονικά χαμό-
 σπιτα μὲ τὰ νοικοκυρεμένα μαγερεῖα καὶ μὲ τὶς αὐλὲς τους, μὲ τὴν ἀριό-
 φυλλη κορομηλιά, πού πλαντάζουν τὸ καλοκαίρι στὰ κλώνια τῆς τὰ τσιτζί-
 κια ἀπὸ τὸ τραγοῦδι. Κι ἀκόμη ὁ ὀρνιθώνας, τὸ βασιλεῖο τοῦ σπιτιοῦ μὲ
 τὶς περισσὲς πουλάδες, τὴν Λιάρα, τὴν Γερασιά, τὴν Λαθοῦρη καὶ τὴν γεροῦσα
 τὴν Πλουμοῦ. Μὰ ἐδῶ φανερόνεται κι ὁ τρίτος. Δὲν εἶναι ἄντρας ὄφιμος,
 οὔτε παλληκάρι, οὔτε κἄν παιδόπουλο. Εἶναι ὁ Κίτσοσ, ὁ πετεινός, ὁ βασι-
 λιᾶσ τοῦ ὀρνιθῶνα, τ' ὄμορφο ἀγριοποῦλι, μὲ τὰ κόκκινα μάτια καὶ τὰ λιανὰ
 πόδια, μὲ τὶς χρυσογέρανες ἀναλαμπὲς στὸ φτέρωμα καὶ τ' ἀναγερό, σὰ
 φέσι, λιρὶ του. Ἦταν τ' ἀγαπημένο πουλί τῆς τρελλῆς του κυρᾶς, κι αὐτὸ
 ἔφτανε γιὰ ν' ἀνάγη τὴν ζήλεια στὰ στήθη τοῦ ἄμοιρου ἐρωτοχτυπημένου
 Κοκκοράκη. Καὶ τώρα οἱ καιμοὶ καὶ τὰ πειράγματα γίνονται πείσματα καὶ
 μαλώματα, μὰ κρατοῦνε τόσο μόνον ὅσο φτάνει γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὴν ἀγάπη
 τους. Μιὰ μέρα πού τὰ δὺο παιδιά, χωρισμένα τώρα, περνοῦνε νοσταλγικά
 στὴ μοναξιά τους, ἄξαφνα στὸ μεσότοιχο πού συνορεύει τὰ δὺο σπίτια, ξετρυ-
 πόνουν καὶ θυμοῦνται ξανά κάποιον παλιὸ παραθυράκι, τετράγωνο μικρὸ
 ἄνοιγμα, φραγμένο ἰώρα μὲ λιθάκια καὶ κουρέλια. Τῶχαν ἀνοίξει παι-
 διὰ πολὺ μικρὰ τὸ παραθυράκι, τὴν «παλεθύρα» καλλιτέρα καθὼς συνή-
 θιζαν νὰ τ' ὀνομάζουν μὲ τὴν παιδιάτικη γλῶσσα τους, ἴσα ἴσα γιὰ νὰ
 περνοῦνε μὲσ' ἀπὸ τ' ἄνοιγμα τὰ χέρια τους μὲ κανένα φιλικὸ χάρισμα.
 Θαιπωμένος ὁ Κοκκοράκης μπροστὰ στὸ νοσταλγικὸ εὔρεμα, ἀποκρίνεται
 καὶ γιὰ τὰ δὺο στόματα : «Πῶς ἦταν αὐτὸ, θε μου, καὶ συλλογιστήκαμε
 κ' οἱ δὺο μαζὺ ν' ἀνοίξουμε τὴν παλεθύρα; Τί τρελλοφαντασιά μᾶς ἦρθε
 ἀντάμα στὸ μυαλό;» Καὶ ξεβουλδόνοντας τὴν παλεθύρα τὰ δὺο ἐρωτημένα
 παιδιά, γίνονται ἀκόμη περισσότερα παιδιά, καὶ ξαναμιλοῦν σὰν ἄλλοτε τὰ
 ἴδια γλυκόλογα σκῦθοντας ἀπάνω ἀπὸ τὸ θαμποφώτιστο παραθυράκι, καὶ
 ζητοῦν νὰ δώση καὶ τώρα ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου μουσταλευριά καὶ γλυκολέμονο,
 κι ἄλλα χίλια δὺο φιλέματα. Κ' ἡ ἀπλοϊκὴ αὐτὴ ἱστορία, πού πλέκεται
 μέσα ἀπὸ τὰ παράμερα μιᾶς εἰρηνικῆς ζωῆς, ξετυλίγεται σὲ δρόμα, — δρόμα
 ἀληθινὸ γιὰ τὶς παιδιάτικες ἐκείνες ψυχές. Ὁ Κοκκοράκης σὲ στιγμή ἀκρά-

τητῆς ζήλειας πού ἔβρασε ἀπὸ καιρὸ μέσα του γιὰ τὸν Κίτσο, — τὸ λατρε-
 μένο πουλί τῆς Μοσκούλας, ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποιὸ τρελλὸ πείσμα τῆς κορι-
 τοσίτικης καρδιάς τῆς, εἴτε κι ἀκόμη ἀπὸ ποιὸν ὑστερόβουλο ὑπολογισμὸ
 τῆς γυναίκας πού ζητεῖ νὰ ξυπνήση τὴν ζήλεια μ' ὅποιον τρόπο στὴν ψυχὴ
 τοῦ καλοῦ τῆς, — ὁ Κοκκοράκης, γονατίζει μέσα στὸ σκοτεινιασμένο μαγε-
 ρεῖο τὸ περήφανο ἀγριοποῦλι καὶ τὸ σφάζει μ' ἕνα παλιοσυγάκι πού κρα-
 τοῦσε. Ἡ ζήλεια του ἐξιλεώθηκε μὲ τὴν παράξενη θυσία, κ' ἡ ἀγάπη του,
 ποιτισμένη μέσα στὸ αἷμα τοῦ πουλιοῦ, θὰ στοιχίωση καὶ θὰ ρίξη ρίζες
 καὶ θ' ἀνθίση ἀνεμπόδιστα. Ἡ Μοσκούλα, πού ὀρμᾷ στὸ μαγερεῖο, ξεθα-
 ρεμένη πέφτει μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Στέφανου γιὰ πρώτη φορά. Καὶ τὸ
 θυμὸ, πού ἀστόχησε τὸ μαχαίρι νὰ κόψη πέρα γιὰ πέρα, μισοσφαγμένο σέρ-
 νεται πηδῶντας ὀλοτρόγυρα στὸ μαγερεῖο μ' ἄγρια φεροκοπήματα, ραντί-
 ζοντας μ' αἷμα τὸ νιόχαρο ταῖρι πού ἀλλάζει μέσα σ' ἀντίφεγγο τὸ πρῶτο
 φίλημα.

Ὁ Πετεινός τοῦ Βλαχογιάννη εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ζωηρὰ καὶ καλλογραμ-
 μένα διηγήματά του. Εἶναι πολλὲς οἱ χάρες του. Χάρη καὶ παρθενιά στὸ
 μῦθο, λιτότητα στὴ συγκίνηση, κάποια ρεαλιστικὴ παρατήρηση στὴν περι-
 γραφῆ. Οἱ τύποι τῶν παιδιῶν πολὺ μετρημένοι στὴν ψυχολογία τους. Γλῶσσα
 καὶ ὕφος — τί στερεὸ περπάτημα, — κ' ἡ κάθε του φρασεολογία πόσο βαθεῖα
 ρωμεϊκὴ! Εἶναι ἀλήθεια πὼς μέσα στὸ διηγηματάκι αὐτὸ ὅλα τους γελοῦν,
 πειράζουν, μαλόνουν, ἀγαποῦν ἑλληνικά, καὶ μόνο Ἑλληνικά. Τὶ ἀκράτητο
 καὶ τί ντόπιον κέφι, πού μᾶς θυμίζει ὁλοῖσα τὴν Ρούμελη μὲ τὰ βουνὰ τῆς,
 καὶ μὲ τοὺς ἀνθρόπους τῆς τοὺς ἀνοιχτόκαρδους καὶ γοργόνοους. Μέσα στὶς
 σελίδες τοῦ Πετεινοῦ ἀντιφεγγίζεται ἕνας ἠλιόχαρος κύκλος ζωῆς, τῆς ζωῆς
 τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας, μὲ τὶς πρωτόγονες μὰ καὶ παμπάλαιες μικρο-
 σκοπικὲς κοινωνίες. Μᾶς δίνεται ἔτσι ἕνα ἀκόμη πετράδι στὸ ἠθογραφικὸ
 διήγημα τοῦ τόπου μας. Οἱ ἱστορίες αὐτὲς πού μᾶς γνώρισαν μὲ τὴν Ρού-
 μελη, τὸ Μοριά καὶ τὰ νησιά μας, περιμένουμε νὰ μᾶς φέρουν παντοῦ, ἀπὸ
 τὰ Ἠπειρώτικα βουνὰ ἴσαμε τ' ἀκρογᾶλια τῆς Μαύρης Θάλασσας. Τὸ ἠθο-
 γραφικὸ διήγημα θὰ γίνη ὁ μαγικὸς καθρέφτης πού θ' ἀντικρύσουμε μέσα
 του ὁλόκληρη τὴν ἑλληνικὴ πατρίδα. Ἀπὸ τὶς ἀπλοϊκὲς αὐτὲς ἱστορίες θὰ
 ξεπροβάλλη ἀργότερα τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα, πού θὰ χαράξη τελειω-
 τικά, σὲ σελίδες πιὸ περίπλοκες καὶ συνθετικὲς, τὴ μορφή τῆς κοινωνίας μας
 καὶ τῆς φυλῆς.

ΛΕΑΝΤΡΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΔΙΑΒΑΣΤΗΚΕ ΣΕ ΣΤΕΝΟ ΚΥΚΛΟ ΦΙΛΩΝ
 ΣΤΗΝ ΑΙΘΡΟΣΙΑ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ"

ΦΙΛΟΙ ΚΥΡΙΟΙ,

Ἦμουν φοιτητῆς στὴν Ἀθήνα ὅταν πρωτογνώρισα τὸν Παπαδια-
 μάντη, ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια ἀπάνω κάτω.

Ἡ Νεοζωϊτικὴ μᾶς Ὀμάδα τότες ἤθελε μὲ κάθε θυσία νὰ δημοσιέ-
 ψει κάτι τοῦ Σκιαθίτη Δάσκαλου, καὶ ἀνέθεσε σὲ μᾶς, δὺο-τρεις φοιτητῆς
 νὰ τοῦ μιλήσομε καὶ νὰ τὸν παρακαλέσομε νὰ μᾶς δώσει τὴ συνεργασία του.

Ἦταν μιὰ ἐποχὴ πού οἱ περισσότεροὶ λογοτέχνες φίλοι του, ὁ Κοντυ-

λάκης, ὁ Ξερόπουλος, ὁ Καρκαβίτσας καὶ ἄλλοι, δὲν ξέρανε καὶ δὲν μπορούσανε νὰ μῆς πληροφορήσουνε καλὰ-καλὰ ἂν ὁ ἐρημίτης-διηγηματογράφος βρῖσκειται στὴν Ἀθήνα ἢ στὸ Νησί του. Οἱ προσπάθειες τῶν δύο φίλων μου ἀπέτυχαν. Ἐγὼ, στάθηκα πειὸ τυχερός, καὶ ὕστερα ἀπὸ κάμποσες περιπλάνησες τὸν ἀνεκάλυψα σ' ἓνα σητάκι στοὺς πρόποδες τοῦ Λυκαβητοῦ.

Ἐκεῖ τὸν φιλοξενούσε ὁ Βλαχογιάννης.

Στὴν ξώπορτα βγήκε ὁ ἴδιος καὶ μ' ἄνοιξε. Τὸν ἐρώτησα ἂν κάθεται ἐκεῖ ὁ Παπαδιαμάντης μὲ τὸν ὁποῖον θέλω νὰ μιλήσω.

— Εἶμαι ὁ ἴδιος, μοῦ εἶπε, μὲ ἄπειρη μετριοφροσύνη καὶ μὲ κάποιο ἀργὸ καὶ ὑποτρέμοντα τόνο φωνῆς πού τοῦ ξέρανε ὅσοι εἶχαν τὴν τύχη νὰ τὸν γνωρίσουν.

Ὁμολογῶ πὼς ἡ ἀσκητικὴ μορφή, καὶ ἡ ἀσκητικότερη περιβολή Ἐξελίχθη, πού ἐμεῖς οἱ Νέοι θεωρούσαμε τὸν πρῶτο σύγχρονο νεοέλληνα Πεζογράφο, μ' ἐσυγκίνησε λυπητερά.

Σὰν τοῦ ἐξέφρασα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τοῦ μιλήσω γιὰ ἓνα περιοδικό, τὴ «Νέα Ζωή» πού βγάζομε μιά Ἀλεξανδρινὴ Ὀμάδα Νέων, μὲ παρεκάλει νὰ πάμε στὸ γειτονικό καφενεδάκι τῆς Δεξαμενῆς καὶ ἐκεῖ νὰ τὰ ποῖμε.

— Ἐδῶ, ξέρετε, μοῦ λέγει συνεσταλμένος, φιλοξενουμαι ἀπὸ τὸ φίλο μου τὸ Βλαχογιάννη. Μιλήσαμε ὥρα πολλή. Τοῦ ξεμυστηρέθηκα τὰ νεανικά ὄνειρα τῆς Νεοζωϊτικῆς Ὀμάδας πού φιλοδοξεῖ νὰ δουλέψει γιὰ τὴ Λογοτεχνία μας καὶ τοῦ πῆρα τὴ ρητὴν ὑπόσχεση συνεργασίας.

Σὲ λιγάκι δημοσιεύαμε στὸ περιοδικό μας τὰ «Λιμανάκια».

Προτίτερα, τὸν Παπαδιαμάντη τὸν γνώριζα ἀπὸ μερικά του διηγήματα πού εἶχα διαβάσει σκόρπια στὰ περιοδικά. Ἡ ἀγάπη μου γι' αὐτὸν ἦταν σχεδὸν ἡ ἴδια πού ἔτρεφα γιὰ ὅλους τοὺς διαλεχτοὺς Λογοτέχνες μας. Ἡ γνωριμία μας καὶ μιά συχνὴ πνευματικὴ ἐπικοινωνία μαζί του μοῦ δῶκαν τὴν εὐτυχὴ εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσω καλύτερα τὴν ψυχὴ, καὶ νὰ μελετήσω βαθύτερα τὸ ἔργον τοῦ ὑπέροχου δημιουργοῦ στὸ νεοελληνικὸ διήγημα.

Σὰν διαβάσει κανεὶς τὰ Ἄπαντα ἐνὸς συγγραφέα, καὶ θελήσει νὰ τοὺς κάμει μιὰν ἀνασκόπηση, ἄθελα καὶ ὑποσυνειδητὰ θὰ βγάλει τὶς χαρακτηριστικὰς γραμμὰς πού τοῦ κἄνουν τὴ μεγαλειότερη ἐντύπωση. Ἐτοίμοι στὸ ἔργον τοῦ Ροῦθι λόγου χάρι, ἐκεῖνο πού ξεχωρίζει εἶνε ἡ δυτικὴ νοοτροπία, ἡ εἰρωνεῖα, ὅχι ἀμέτοχη λίγης κακίας, ἡ ἐπιστημονικὴ σκέψη πού λάτρευε θρησκευτικὰ ὁ συγγραφέας τῶν «Εἰδώλων».

Διαβάζοντας τὸν Παπαδιαμάντη νοιώθει κανεὶς πὼς βρῖσκειται στὸ καθάριον ἑλληνικὸ περιβάλλον μὲ βυζαντινὸ χρωματισμό. Ἐμεῖς οἱ σύγχρονοι εἴμαστε ξωμακρυσμένοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἔτσι λίγο ξένοι στὴ βυζαντινὴ παράδοση. Γι' αὐτὸ παραξενευόμαστε κομμάτι στὶς τόσες ἐκκλησιαστικὰς εἰκόνες τοῦ Παπαδιαμάντη. Ρημοκλήσια πού ἔστησεν ἡ λαϊκὴ εὐλάβεια σὰν νὰ ἤθελε νὰ παρηγορηθεῖ γιὰ τὴ στέρηση τῶν ἱερῶν τῶν ἀρχαίων Θεῶν πού ἀντικατέστησαν οἱ νέοι ἅγιοι, ὄρθρους καὶ λειτουργ-

γιὰς κατανοητικὰς μὲ τὴν ὑποβλητικὴν ψαλμοψῆν, τὴν ἐπιβλητικὴν καὶ μεγαλόπρεπην ἱεροτελεστία τῶν παππάδων, μὲ τὸ γραφικὸ θέαμα τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ, μὲ τοὺς ὀλόφωτους πολυέλαιους καὶ τὶς ἀστραφτερὰς εἰκόνες.

Μὲ λιτὰς γραμμὰς καὶ μὲ ποιητικὸν ρεαλισμὸν ἀνυπέβλητο μᾶς χαρίζει τὸ σκίτσο τῶν ναῶν καὶ παρεκκλησίων τῆς Πατρίδας του τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπος, τῆς Παναγίας Γλυκοφιλούσης. Ἄλλοι ἔχουν περιέλθει σὲ παραζωμὴ καὶ ἀθλία κατάστασι, μὲ λίγες εἰκόνες λαδομένους καὶ φθαρμένους, καὶ λίγες κατῆλτες μισοσπασμένους ἢ ραγισμένους, μὲ θυσιαστήρια φτωχὰ, γυμνά, καὶ σκονισμένα, ἄλλοι «πετροθεμελιωμένοι» καλοδιατηρημένοι ἀκόμη, καὶ πολλὰς φορὰς ὁμορφοστολισμένοι μὲ «ὠραῖα μικρὰ ζωγραφιστὰ πινάκια, γαλάζια, ὑποπράσινα καὶ λευκά, βαλμένα ὑψηλὰ ἀνω τῶν ὑπερθύρων καὶ ὑπὸ τὰ γείσα τῆς στέγης, ἀφελὴ ἀναθήματα, λείψανα παλαιῶν χρόνων» καὶ ἄλλοι μὲ τὰ ὀλόασπρα κελιά τους, τὸ κωδωνοστάσιον, καὶ τὶς γλυκολαοῦσες καμπάνες, εὐωδιάζουσι ἀπὸ τὸ «τέμπλον τὸ κυπαρίσσινον» καὶ ἀπὸ τὰ ἄνθη πού φέρουσι ἀπλοῦκὰς καὶ εὐλαβητικὰς προσκυνήτριες.

Ἡ στάσι τοῦ Παπαδιαμάντη στὰ μεγάλα προβλήματα τὰ συμφυῆ μὲ τὶς διάφορες ἀνθρώπινες ἐκδηλώσεις δὲν διαγράφεται πάντοτε τόσο ξάστερα ὅσο στὸ θρησκευτικὸ πρόβλημα. Ἐδῶ καθαρὸτατα θετικὴ καμμιὰ ἀμφιβολία, καμμιὰ παραχώρησι· μὰ πάλε τίποτε τὸ ἀποκλειστικὸ καὶ φανατικὸ πού χαρακτηρίζει ὅχι λίγους Διανοητικοὺς καὶ μερικὸς διαλεχτοὺς Λογοτέχνες στὴ Δύση.

Νὰ παραδεχθεῖ κανεὶς τὴ θεωρίαν τοῦ Περικλῆ Γιαννόπουλου πού ἀποδίδει στὴ Φυλὴ μας μιά ἔμφυτη εὐγένεια, ἀπόρροια καὶ αὐτὴ τῆς ἀριστοκρατικῆς εὐγένειας τῆς Ἑλληνικῆς Φύσεως πού ἐκδηλώνεται στὸ κάθε τι, ἀπὸ τὶς γραμμὰς τῶν βουνῶν τῆς Ἰσας μὲ τὸ χρῶμα τοῦ τελευταίου λουλουδιοῦ τῆς;

Ὁ Παπαδιαμάντης ἀγαπᾷ τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, γιὰ τὸν εἶνε ἡ μόνη Παρηγορήτρια πού μπορεῖ νὰ τοῦ κάμει ὑποφερτὴ μιά ζωὴ γεμάτη λύπες καὶ βάσανα, καὶ γιὰ τὸν εἶνε ἡ μόνη περὶ θάραξία Σκέψης πού ἐναρμονίζεται τέλεια μὲ τὴ μυστικοπαθεῖ ἰδιοσυγκρασίαν του.

Μὰ ἔχει καὶ στιγμὰς, ὅταν ἐκδηλώνονται ἐλεύθερα τὰ αἰσθηματὰ του στὸ ἀντίκρουσμα τῶν ἐπιβλητικῶν φαινομένων τῆς Φύσεως πού αἰώνια θὰ δονοῦν τὶς ποιητικὰς ψυχὰς, πού πλάι στὸ χριστιανὸν Σκιαθίτη ἐμφανίζεται ὁ νοσταλγὸς εἰδωλόλατρης Παπαδιαμάντης. Αὐθόρμητα ἀνεβαίνουν στὰ χεῖλη του τὰ λόγια τοῦ ἀρχαίου ποιητῆ πού ὑμνοῦσε τὸ λυκαυγὲς· μὰ γρήγορα συνέχεται καὶ ἀφίνει τοὺς παλαιούς· κατὰ τὴ φράση του, γιὰ νὰ ψάλλει μετὰ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ «θεοπεσίου» ὅπως τὸν ὀνομάζει.

Κοντὰ στὸ νοσταλγὸν εἰδωλόλατρον, καὶ σὰν φυσικὴ συνέπεια, ἀπαντᾷ ὅχι σπάνια καὶ ὁ ἐπικουρείος ἡδυπαθὴς, πού ὅλη τὴν ἀπολαυστικὴν δύναμιν τῶν αἰσθησέων ἔρχεται νὰ ἐκμηδενίσει ἢ χριστιανικὴν ἔννοιαν τῆς ἁμαρτίας.

Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα διηγήματά του, γραμμένο ἴσως σὲ στιγμὰς διονυσιακῆς μέθης, καὶ πού εἶνε ἓνας ὠραῖος ὕμνος πρὸς τὴν Ἥβην, ἡ σκηνὴ τῆς κόρης πού κολυμβᾷ καὶ γιὰ μιά στιγμὴ κινδυνεύει νὰ πνιγεῖ, εἶνε μιά ἀπὸ τὶς ζωηρότερες μὰ καὶ ἡδυπαθέστερες πού βρισκονται στὸ ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη.

Ἦτον ἀπόλαυσις, ὄνειρον, θαῦμα. Εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ὡς πέντε ὀργυῖας ἀπὸ τὸ ἄντρον, καὶ ἔπλεε καὶ ἔβλεπε τώρα πρὸς ἀνατολὰς στρέφουσα τὰ

νώτα πρὸς τὸ μέρος μου. Ἐβλεπα τὴν ἀμαυρὰν καὶ ὁμῶς χρυσιζούσαν ἀμυδροῦς κόμην τῆς, τὸν τράχηλόν τῆς τὸν εὐγραμμὸν, τὰς λευκὰς ὡς γάλα ὠμοπλάτας, τοὺς βραχιόνιας τοὺς τορνευτοὺς, ὅλα συγχέομενα, μελιχρὰ καὶ ὄνειρώδη εἰς τὸ φέγγος τῆς σελήνης. Διέβλεπα τὴν ὄσφύν τῆς τὴν εὐλύγιστον, τὰ ἰσχύα τῆς, τὰς κνήμας, τοὺς πόδας τῆς, μεταξὺ σκιάς καὶ φωτός, βαπτίζομενα εἰς τὸ κύμα.

Ἐμάντενα τὸ στέγον τῆς, τοὺς κόλπους τῆς τοὺς γλαφυροὺς, προέχοντας, δεχομένους ὅλας τῆς αἰῶρας τὰς ριπὰς, καὶ τῆς θαλάσσης τὸ θεῖον ἄρωμα. Ἦτον πνοή, ἰνδαλμα ἀφάνταστον, ὄνειρον ἐπιπλέον εἰς τὸ κύμα, ἦτον νηρηΐς, νύμφη, σειρὴν πλέουσα, ὡς πλέει ναῖς μαγικῆ, ἡ ναῖς τῶν ὄνειρων.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν ἐχόρταινα νὰ βλέπω τὸ ὄνειρον τὸ πλεόν εἰς κύμα.

Ὁ κόσμος πού φρυσικὰ κι' ἀβίαστα ἐδιάλεξε ὁ Παπαδιαμάντης εἰς τὸ ἔργον του ἀκολουθώντας μιὰ μυστικὴ ἔλξη πρὸς αὐτόν, εἶνε ὁ κόσμος τῶν ναυτικῶν, τῶν ἀγροτῶν, τῆς ἐργατικῆς τάξης τῶν πόλεων καὶ τοῦ κατώτερου κλήρου.

Ἐκεῖνο τὸ πρόσωπο πού φαίνεται νὰ ψυχολόγησε καλύτερα καὶ νὰ ζωγράφιζε τελειότερα ὁ Παπαδιαμάντης, εἶνε ἡ ἀπλὴ Γυναῖκα ἡ νεοελληνίδα τοῦ περασμένου αἰῶνα μὲ τὴν τυφλὴ ἀφοσίωσιν στο σπῆτι τῆς, στὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου τῆς, καὶ στὴ θρησκεία τῶν πατέρων τῆς, χωρὶς καμμιὰ ὑπόνοια πὸς ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἀνοιχτότεροι ὀρίζοντες, καὶ χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἀπόπειρα νὰ λυρωθεῖ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς Σκλάβας πού εἶνε. Τῆς φαίνεται τόσο φρυσικὴ ἡ ζωὴ τῆς! Κόρη, σκλάβα τοῦ πατέρα τῆς. Γυναῖκα σκλάβα τοῦ ἀντρός τῆς. Μητέρα, σκλάβα τῶν παιδιῶν τῆς.

Ἄλλου εἶνε ἡ «ὄχρὰ, ἀφελὴς καὶ ἄπλαστος» Μαχοῦδα, πού ὁ συγγραφέας προσονομᾷζει κάπου καὶ ἐνύμφην, ἱέρειαν καὶ γυναῖκα» ἡ ὁποία ἀνάβει «ἐπτὰ κηρία εἰς τὰ δύο μανουάλια, καὶ ζώνει τὸ ναῖδριον ἐπτὰ φορὲς μὲ κηρίον ἑκατονταὶόργουον» λές κ' ἤθελε σάν ἔφυγε ὁ παπᾶς, νὰ κάμει αὐτὴ καὶ δευτέρη λειτουργιὰ «πλεόν μυστηριώδη» γιὰ νὰ κάμει ἡ Ἁγία Ἀναστασία ἡ Φαρμακολύτρια τὸ θαῦμά τῆς, καὶ λύσει τὰ μάγια τοῦ γιουῦ τῆς πού τὸν «πότισαν κακὰς μαγγανίας» κι' ἔπεσε ἐρωτοχτυπημένος.

Ἄλλου εἶνε ἡ Χρηστὶνα ἡ Δασκάλα, ἡ εὐγενικὴ καὶ ἀνώτερη αὐτὴ ψυχὴ πού δὲν τολμᾷ νὰ πάει σάν τις ἄλλες χριστιανὲς στὴν ἀκολουθία τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς γιὰ ν' ἀσπαστεῖ κλεφτὰ κλεφτὰ τὸν Ἐπιτάφιο, γιὰ τὴν εἶνε ἡ γυναῖκα «χωρὶς στεφάνι»—δύο λέξεις πού κλειοῦν μέσα τους ἕνα ὁλόκληρο ἰδεολογικὸ κόσμον τοῦ σύγχρονου ρομιοῦ—ἀλλὰ παρακολουθεῖ τὴν ἱερὴ πομπὴ ἀπὸ τὴν κάμαρά τῆς, μισοκρυμμένη πίσω ἀπὸ τὸ παραθυρόφυλλο, κρατώντας τὴ λαμπαδίτσα τῆς καὶ προσφέροντας κι' αὐτὴ μὲ τὸ θυμιατὸ τῆς «μαζρόθεν τὸ μῦρον εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ἠρνήθη τὰ ἄρώματα καὶ τὰ δάκρυα τῆς ἀμαρτωλῆς».

Ἄλλου πάλε εἶνε ἡ θειά τὸ Σειραϊνῶ, ἡ σημαιοφόρος τῶν πανηγύρεων, πού πολλές φορὲς βοηθεῖ τὸν παπᾶ στὴ λειτουργίαν, ἐχτελώντας χρεὴ ψάλτου, ἐνῶ τὰ κορίτσια μὸλις σταματοῦν τὰ γέλοια τους στὸ γυναικονήτη.

Καὶ ἄλλου, ἡ γρηὰ Φλωροῦ ἡ Συρρίχαινα παλαιὰ καπετάνισσα, πού παρ' ὅλα τὰ γηρατειὰ τῆς, ἀνέβηκε ἴσα μὲ τὸ παρεκκλησί τῆς Παναγίας τῆς Κατενοδότηρας, «διὰ νὰ καμαρώσῃ διὰ τελευταίαν ἴσως φορὰν τὸ καράβι τοῦ γιουῦ τῆς πού ἔφυγε», καὶ πού ἀρχίζει νὰ διηγῆται τὸ θρούλλο τῆς Φλάνδρας ἢ Φλανδρῶς πού συμβολίζει τὴν τύχη τῆς νησιώτισσας πού ὁ καλὸς τῆς ταξιδεύει.

Νειόπαντρη βγαίνοντας ν' ἀγναντέψει τὸν ἀγαπημένο τῆς μὲ τὸ καινούργιο καράβι, ἔκλαψε πικρὰ κι' ἔπεσαν τὰ δάκρυα στὰ κύματα, τὰ κύματα ἐπικράθησαν κι' ἐφαρμακώθησαν κι' ἐθύμωσαν κι' ἀγρίεψαν κι' ἐθέρωσαν καὶ στὸ δρόμον τους ἦδραν τὸ καράβι κι' ἔπνιξαν τὸν ἄντρα τῆς.

Κ' ἡ Φλανδρῶ ἦρθε, ξανάρθε, μῆνες καὶ χρόνια στὸ γιαιὸ κ' ἐκύταξε κι' ἀγνάντεψε, κι' ἔκλαψε κι' ἔκλαψε ὡς πού δὲν εἶχε περὶ δάκρυα νὰ χύσει, κι' ἐπαρεκάλεσε τοὺς θεοὺς νὰ τὴν κάμουν εἰδωλο, βράχο, πέτρα. Κ' οἱ θεοὶ εἰσήκουσαν τὴν εὐχὴ τῆς.

Ἄλλος τύπος γυναίκα, ἡ θειά Χαδοῦλα, ἡ κοινῶς καλουμένη Γιαννοῦ ἢ Φράγγισσα, διαφέρει πολὺ ἀπὸ τις ἄλλες γυναῖκες στὸ ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη. Ξεφεύγει ἡ ψυχολογία τῆς ἀπὸ τὰ στενὰ ὄρια τῶν συντροφιῶν τῆς.

Εἶνε ἡ γυναῖκα-ἐγκληματίας, ἡ Φόνισσα, πού ἄθελα θυμίζει τὸν Τορκουεμάδα. Λυπεῖται κατάκαρδα τὰ θηλυκὰ, τὰ φτωχὰ αὐτὰ πλάσματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ πόνος τῆς δὲν ἔχει ὄρια, καὶ θέλει νὰ τὰ σώσει πνίγοντάς τα. Εἶνε δυστυχημένη γιὰ τὸν ἑαυτὸν της καὶ κάμουν δυστυχεῖς τοὺς γονεῖς των, πού μαρτυροῦν ὅσο νὰ τ' ἀποκαταστήσουν, καὶ πικραίνονται περισσότερο ὕστερα ἀπὸ τὴν παντρεία τους. Καὶ δὲ μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ καὶ νὰ μὴ πεῖ μέσα τῆς σὲ κάθε γέννηση χοριτισιοῦ: «Θεὲ μου, γιὰτὶ νὰ ἔλθει στὸν κόσμον κι' αὐτό;»

Τώρα ἡ κόρη τῆς ἡ Δελγαρῶ ἢ Τραχήλαινα, εἶχε γεννήσει ἕνα μικρὸ χοριτσάκι. Μέρους παρακολουθεῖ τὰ συμπτώματα τῆς ἀρρώστειας πού ἐλπίζει κρυφὰ μέσα τῆς νὰ τὸ πάρει. Μὰ ἡ μικρὴ ἐγγονὴ γυρίζει στὸ καλύτερο. Τότε σὲ στιγμὴ μανίας—πὼς ἄλλοιῶς νὰ ὀνομάσει κανεὶς τὴν ψυχικὴ τῆς κατάστασιν—πνίγει μὲ τέχνη τὸ μικρὸ. Τὸ ἔγκλημα πέρασε ἀπαρατήρητο, κι' ὁ θάνατος θεωρήθηκε φυσικὸς.

Τὸ πρῶτο ἔγκλημα διαδέχεται δευτέρου καὶ τρίτου καὶ τέταρτου καὶ περισσότερα. Θύματα αἰώνια τὰ φτωχὰ χοριτσάκια πού ἀπαντᾷ στὸ δρόμον ἡ θειά Χαδοῦλα ἢ Φόνισσα. Μὰ τέλος τὴν ἐννοίωσαν καὶ τὴν ἐκνήγησαν ὡς πού ἦρε τὸ θάνατον στὸ πέρασμα τοῦ Ἁγίου Σώστου, εἰς τὸν λαϊκὸν τὸν ἐνόησαν τὸν βράχον τοῦ ἐρημητηρίου μὲ τὴν ξηρὰν, εἰς τὸ ἦμισον τοῦ δρόμου—λέγει ὁ συγγραφέας,—μεταξὺ τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης».

Οἱ ἀνδρικοὶ τύποι δὲν εἶνε ὀλιγότερο ἀληθινοί. Ὁ Γιάννης ὁ Παλούκας ὁ συνήθως ἄεργος πού κάπου-κάπου ἀποφασίζει νὰ κάμει κάτι τεμπέλικες μικροδουλειῆς γιὰ νὰ μεθύσει καὶ γιορτάσει τὰ Χριστουγέννα, ὁ Μπάρμπα-Δούμας ἀρχαῖος ἐμποροπλοίαρχος ὁ ὁποῖος «πτοχεύσας καὶ νηνησε νὰ γίνῃ πορθημεὺς εἰς τὸ γηρὰς του», ὁ γέρω-Γιατζίνας ὁ ἐπιλεγόμενος Ἀκούκατος, γιὰ τὸν παλιὸ καιρὸ πού ἦταν διαλαλητῆς στὶς δημοπρασίαις φώναζε: «τ' ἀκούκατε βρὲ παιδιά;» ἢ ὁ πενηντάρης Φραγκούλας, ὁ τύπος τοῦ ἀγαθοῦ νησιώτη προῦχοντα, πού στὸ βασιλεῖμα τῆς ζωῆς του τὴν ἀνταντεύεται μεταξὺ τοῦ ράσσου καὶ τῆς συνέχειας μιᾶς ἀτυχῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ἢ ὁ Μπαρπα-γιάννης ὁ Ἐρωνας ὅπως τὸν λέγανε εἰρωνικὰ οἱ γειτονοποῦλες, ὁ τύπος τοῦ ναυτικοῦ πού ἀρχισε ἄσημος μούτσος κ' ὕστερα ἀπόκτησε χρήματα γιὰ νὰ τὰ φάει μὲ τις Φρύνες τῆς Μασσαλίας, καὶ τώρα στὰ γερᾶματα, νὰ γυρίσει φτωχὸς, σακατεμένος, μπεκρῆς, καὶ τὸ χειρότερον ἐρωτοχτυπημένος, μὲ τὴν γειτόνισσα τὴν Πολυλογοῦ, πού αὐτὴ τὸν ἀντιπαθεῖ, ἀποτελοῦν μιὰ γαλερία ἐξίσου φυσικῆ.

Στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν λείπει τὸ ρωμαντικὸ στοιχεῖο, ἂν καὶ σὲ ἐκδήλωση ὄχι καθὼς τὸ συναντᾷ κανεὶς στοὺς δασκάλους τοῦ ρωμαντισμοῦ τῆς Δύσης. Τὸ συναίσθημα τῆς καταθλιπτικῆς λύπης μὲ βυρρωνική χροιά δὲ λείπει ἀπὸ τὸν Σκιαθίτη Διηγηματογράφου. Μὰ παραχθικὲς κραυγὲς καὶ θορυβώδεις λύπες δὲν θαῦρει κανεὶς· οὔτε πάλι καὶ παγερὸ ρατσιοναλισμὸς ποὺ παραλύει κάθε αἰσθηματικὴ ἢ συναισθηματικὴ ἐκδήλωση. Ἐνα λεπτὸ κρᾶμα ἀρωματισμένου αἰσθήματος καὶ ὕποσυνειδητοῦ ὀρθολογισμοῦ κυριαρχεῖ στὸ ἔργον τοῦ συγγραφέα τῶν «Ροδίων Ἀκρογιαλιῶν». Ἐνα ὁμῶς πρωτεύει: Ἡ βαθεῖα συναίσθησις καὶ ἡ βαθύτερη ἀγάπη γιὰ τὸ ἄπειρο τοῦ ὄνειρον ποὺ ἔζησε στὴν καθημερινή του ζωή.

Στὸ καφεενάκι τοῦ Θησείου ποὺ τὸν ἐπισκεπτόμασταν, ὁ ἀδελφός μου κ' ἐγώ, πολλὲς φορὲς ἄφινε τὴν ὁμιλία καὶ σιγοῦσε γιὰ κάμποση ὥρα· κῦτταζε ἀόριστα μπρὸς του, ἐνῶ τὰ χεῖλη του ἀργοκινουῦνταν ἐλαφρά, δυσδιόρατα, σὰν νὰ ἔψαλλε—ποιοὺς ξέρει—κανένα τροπάρι. Κι' ἐμεῖς εὐλαβητικὰ σιωπῶντας, δὲν τολμοῦσαμε νὰ ταραξομε τὶς ἱερὲς στιγμὲς. Νοιώθαμε πὼς ζοῦσε στὸ δικό του κόσμον, βυθισμένος στὸ ὄνειρό του.

Σὲ μερικὸς νεώτερος ἀκριβῶς, ποὺ ἀρχίζουν νὰ ἔχουν μιὰ ψυχικὴ κατάστασις διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ κυριαρχοῦν σὲ κλασικὲς ἐποχὲς, ὁ Παπαδιαμάντης μὲ τὸν ἐλαφρό του ρωμαντισμό, καὶ μὲ τὸ ἥρεμο θρησκευτικὸ του αἶσθημα, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀρέσει.

Θὰ τοὺς ποῦνε ἴσως βαρβάρους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ κλασικὴ ὁμορφία εἶνε ἀκατάληπτη. Σ' αὐτοὺς μποροῦνε νὰ ἐπαναλάβουν τὰ λόγια τοῦ Ρενάν πρὸς τὴν Παλλάδα:

«Νᾶξερές τὸ γόητρο ποὺ οἱ βάρβαροι μάγοι βάλανε στοὺς στίχους τοὺς, καὶ πόσο μᾶς κοστίζει νὰ ἀκολουθήσομε ἄδολη τῆ Σοφία».

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Π. ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗ

Η ΑΥΓΟΥΣΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑΙ

ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΕΡΓΟ

Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἐκλεχτοὺς συνεργάτες τοῦ Περιδικοῦ μας, ὁ Πλάτων Ροδοκανάκης ὁ γνωστός—σ' ἐκείνους ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ νεοελληνικὴ φιλολογία—συγγραφέας τοῦ «Φλογισμένου Ράσου», τοῦ «Βυσσινοῦ Τριαντάφυλλου», τοῦ «Θριάμβου», μᾶς διάβασε δύο ἀπογευματινὲς στὸ κέντρο τοῦ συλλόγου μας, μέσα σ' ἕνα στενὸ κύκλον φίλων τοῦ ἔργου τῆς «Νέας Ζωῆς» δύο κεφάλαια ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτό του νέο βιβλίον «Ἡ Αὐτοῦ καὶ αἱ Βυζαντιναὶ Ἀρχόντισσαι» ποὺ θὰ δημοσιευθεῖ πρῶτα σὲ ἀγγλικὴ μετάφρασις καὶ ποὺ σήμερον ἀκόμα, καθὼς μᾶς εἶπεν ὁ ἴδιος, δὲν ἔχει ντυθεῖ τῆ τελειωτικῆ γλωσσικῆ μορφῆ του γιὰ λόγους ποὺ ἐνδιαφέρουν μόνον καὶ μόνον τὴ διευκόλυνση τῆς μετάφρασής του στὰ ἀγγλικά.

Φοβοῦμαι, μοῦ εἶχεν εἰπεῖ μὲ ἄπειρη μετριοφροσύνη ὁ Ροδοκανάκης, μήπως ἡ ἀνάγνωσί μου κουράσει καὶ δὲν ἀρέσει στοὺς φίλους σας· τὸ ἔργον μου αὐτὸ δὲν ἔχει καθαρὴ φιλολογικὴ σημασίαν, εἶνε περισσότερο ἔργον ἱστο-

ρικῆς μελέτης καὶ πολὺ φοβοῦμαι μήπως δὲν μπόρεσα νὰ ἀποφύγω τὴν στέγαν ποὺ συνοδεύει πάντα κάθε ἔργον ποὺ ἀναγκαστικὰ περικλείει ὄρους ἀντικειμένων περασμένης ἐποχῆς καὶ ὀνομασίες ἀξιωματῶν μεσαιωνικῆς αὐλῆς. Ὡς τόσο ἡ ἐπιμονὴ μᾶς ἐνίκησε τοὺς φόβους του· εὐλογημένη ἐπιμονή, γιὰτὶ μᾶς ἔκαμε νὰ ἀπολάψομε τὶς δύο ἀπογευματινὲς ἐκεῖνες τὸν ἀγαπητὸν συνεργάτην μας, ποὺ μὲ τὴν ὑποβλητικὴν καὶ λίγο καλογερίστικην φωνὴν του μᾶς ἀποκάλυψε ὀλόκληρον τὸ μυστικὸν τῆς τέχνης του, ξετυλίγοντας μπρὸς στὰ μάτια μας τὴν ἄγνωστην στοὺς περισσώτερον ζοῆ τῆς Βυζαντινῆς κοινωνίας καὶ ξεχωριστὰ τῶν τάξεων ἐκεῖνων ποὺ σὰν πεταλοῦδες τριγύριζαν τὴν ἐκθαμβωτικὴν λάμψην ποὺ σκόρπιζε γύρω του ὁ βασιλικὸς θρόνος.

Καὶ δὲν μᾶς παρουσιάζει μόνον μὲ μιὰ λεπτὴν ψυχολογίαν τὴν ἀνήσυχον ψυχὴν τῶν δεσποινῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μὲ τὶς βασιλικὰς ἰδιοτροπίαις των, τὴ φιλαργυρία των, μᾶς ζουγραφίζει στὴν ἴδια στιγμὴν καὶ τὴν ἔξωτικὴν των ὄψη, τὴ χαριτωμένη ὁμορφίαν των τὴ στολισμένην μὲ πολὺτιμα πετράδια, φτερά σπάνιων πουλιῶν καὶ μὲ φορέματα ὑφασμένα μὲ τέχνην περισσήν.

Καὶ ὁ Ροδοκανάκης κατορθώνει νὰ μᾶς παρουσιάσει μὲ τόσο χτυπητὰ χρώματα τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῆς Βυζαντινῆς πρωτεύουσας, γιὰτὶ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῆς ἱστορίας τοῦ γένους μᾶς φαίνεται πὼς τὴν ἀγάπησε πολὺ καὶ γιὰ τοῦτο ἐργάστηκε καὶ τόσο εὐσυνειδήτα. Μὰ καὶ ἡ δημιουργικὴ του φαντασία τὸν βοηθᾷ γιὰ νὰ ζωντανέψῃ μὲ πολλὴν δύναμιν τὶς ἄψυχες παραστάσεις τῶν εἰκονογραφικῶν καὶ τῶν μωσαϊκῶν μὲ τὶς ἱερατικὰς στάσεις των, ποὺ μᾶς ἐξηγεῖ ἔτσι μ' ἕνα φλογερὸν ταλέντον.

Καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὁ ἐμπνευσμένος ἱστορικὸς—ποὺ ἴδρωσε κατῶς μᾶς ἐξομολογήθηκεν ὁ ἴδιος, πάνω σὲ πολλὰς δεκάδας χρονικῶν καὶ βιβλιῶν ἱστορικῶν—ἐπιτυχεῖ νὰ βγάλῃ πάλι στὸ φωτερόν κύκλον τῆς ζωῆς τὴν κρυμμένην, μὰ ὄχι γιὰ πάντα χαμένην ἐνεργὸν δύναμιν τοῦ συνολικοῦ κόσμου τῆς Πόλεως—Μυστηρίου, ποὺ ὁ ἰδιαιτέρως τῆς πολιτισμοῦ ἔχει ρίξει τόσες βαθεῖες ρίζες στὴν ψυχὴν τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς φυλῆς.

Μὲ ἰδιαιτέραν προσοχὴν πρέπει νὰ παρακολουθήσῃ κανένας ἐκεῖνα τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου του, ποὺ μέσα των καθρεφτίζονται οἱ ἀνεξάντητοι θησαυροὶ ποὺ φανερώνει ἡ θρησκευτικὴ ψυχὴ τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Πόλεως μὲ τὴν λεπτολογημένην ὀργάνωσιν τῆς φιλανθρωπίας.

Ἀμέσως παρακάτω δημοσιεύομε μὲ τὴν εὐγενικὴν συγκατάθεσιν τοῦ συγγραφέα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ νέο του αὐτοῦ ἔργον, ὡραῖα λαξευμένα κομμάτια ἐνὸς ἀρμονικῶν καλλιτεχνικοῦ σύνολου. Ἀπ' αὐτὰ θὰ φανεῖ εὐκόλως μὲ πόσῃ ἐπιτυχίᾳ ὁ Ροδοκανάκης ἀναπαράστησε τὴν πολυτάραχον ζοῆν τῶν δρόμων τῆς μαγικῆς πόλεως—καὶ πὼς δὲν εἶνε καθόλου ὑπερβολικὴ ἡ κρίσις μᾶς γιὰ τὴν βαθεῖαν ἐντύπωσιν ποὺ θὰ κάμουν στοὺς ἀναγνώστες τοὺς οἱ ζυμερὲς καὶ ὀλοζώντανες αὐτὲς περιγραφές του.

Μὲ τὸ καινούργιον του αὐτοῦ βιβλίον ποὺ ἐτοίμασεν ὁ Ροδοκανάκης ἡ Νεοελληνικὴ φιλολογία θ' ἀποχτήσῃ ἕνα ἔργον στηρικτὸν σὲ μιὰ εὐσυνειδητὴν ἱστοριοφιλολογικὴν ἐξέτασιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῆς ἱστορίας μᾶς, ποὺ τόσο λίγο ἀκόμα τράβηξε σὲ σοβαρὴν μελέτη τοὺς διαλεχτοὺς πεζογράφους μᾶς, τὴ στιγμὴν ποὺ τόσοι καὶ τόσοι τρανοὶ ξένοι λογοτέχνες ἀπὸ καιροῦ ἀσχολήθησαν καὶ ἀσχολοῦνται μ' αὐτὴν ἀκατάπαυστα.

“Οποιος θέλει ἄς φορέσῃ τὴν γλαυδα τοῦ πατριζίου, ἄς ἀναβῆ διὰ τὰ νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς τὸ μυρωμένον φορεῖον μὲ τὰ μεταξωτὰ παρατετάσματα, τὸ φορεῖον τοῦ κρατοῦν δύο σιβαροὶ δούλοι ἀπὸ τὸν Εὐφρατὴν.

“Ἄς ἔλθῃ νὰ περιπλανηθῇ μαζί μου δι’ ὀλίγας ὥρας εἰς τὸ Βυζάντιον τῶν φλογερῶν Βασιλισσῶν, πού παρελαύνουν σύρουσαι τὰ μακρὰ αὐτῶν πέπλα μέσα εἰς ποταμούς χρυσοῦ καὶ αἱμάτων, τῶν Βασιλισσῶν μὲ τὰ μοιραῖα, τὰ μουσικὰ ὀνόματα καὶ τὰ βαρέα διάλιθα στέμματα, διὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν ὁποίων ξεκινᾷ τὸ ἀργὸ καρβάνι ἀπὸ τὰ ὄροπέδια τοῦ Ἰνδοστάν καὶ ἡ γαλέρα σηκώνει τὰ πανιά καὶ φεύγει ἀπὸ τὰ ὀμιχλώδη ἀκρογιάλια τῶν φραγκικῶν λιμένων.

“Ἄς ἔλθῃ μαζί μου, νὰ χαθῶμεν μέσα εἰς τοὺς λαβυρίνθους τῆς Πόλεως-Θρύλου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ περισσότεροὶ δρόμοι ἐκτυλίσσονται στενοὶ καὶ ρυταροὶ. Αἱ οἰκοδομαὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὑψοῦνται διώροφοι καὶ τριώροφοι, συνεχεῖς ὅμως καὶ στηριζόμενοι ἢ μίᾳ ἐπὶ τῆς ἄλλης. Σπανιώτατα εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ κανεὶς ἓνα ὑπαίθρον καὶ ἀνοιχτὸν μέρος, ἐντελῶς ἐλεύθερον ἀπὸ τὰ εὐρισκόμενα πλησίον του. Οἱ εὐρύτεροι ὅμως δρόμοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ γραφικότητα. Αὐτοὶ κοσμοῦνται κατὰ διαστήματα δεξιά καὶ ἀριστερά ἀπὸ στοᾶς ἀτελετήτους, πού φέρουν ὑπὲρ αὐτὰς ὑπεργεῖους πλακοστρώτους περιπάτους στολισμένους μὲ ἀγάλματα χαλκῆ καὶ μαρμάρινα, τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀθανάτων. Εἰς τὸ σκοτεινὸν βῆθος τῶν ἀψίδων διακρίνονται αἱ ξύλινα θύραι τῶν βυζαντινῶν οἰκοκυραίων, κατάφρακτοι ἀπὸ μεγάλα σιδηρῆ καρφιά καὶ ἐλάσματα.

“Οποιος θέλει ἄς ἔλθῃ μαζί μου διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὴν Κωνσταντινούπολιν τῶν παριωνιδῶν καὶ ἀνεγείροντες τὸ χρυσοκέντητον παραπέτασμα τοῦ φορεῖου, νὰ ρίψωμεν φευγάλεον βλέμμα εἰς τὴν πολυχρωμίαν τῶν προσώπων τῶν περισσοτέρων οἰκιδῶν, εἰς τὰς χρωματιστὰς ἀριονίας τῶν μαρμάρων τὰ ὅποια ἐνδύουν τοὺς τοίχους τῶν περιζόμενων παλατιῶν τῆς ἀριστοκρατίας, εἰς τοὺς μὲ ἀργυρον καταστίχτους χαλκοὺς πυλώνας τῶν μεγάλων ναῶν, εἰς τοὺς ἐκ χρυσοῦ ἀνδριάντας τῶν Βασιλέων καὶ Βασιλισσῶν, εἰς τὰς ἀψίδας, τοὺς κίονας, τὰ ποικίλλα ἔργα τέχνης καὶ εἰς ὅλα τὰ θαυμάσια, τὰ ὅποια ὁ κλασικὸς, ὁ ρωμαϊκὸς καὶ ὁ ἀλεξανδρινὸς κόσμος ἐκληροδότησεν εἰς τὸ Βυζάντιον.

Μέσα εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ἐμπορικὴν Βαβὲλ ἐκεῖνοι πού ὠργιάζαν εἰς φωνὰς καὶ προσφορὰς τοῦ εἶδους τῶν εἶνε οἱ πωληταὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ ἐκκλησιαστικῶν σευῶν, κηρίων καὶ θυμιαμάτων. Πλεονάζουσι ὅμως οἱ ἀπατεῶνες καὶ μίαν κάραν θαυματουργοῦ μάρτυρος τῆς Ὁρθοδοξίας, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ σῆς προσφέρουν πρὸς πώλησιν ἀπὸ δύο ἀντίθετα σημεία τῆς ἐμπορικῆς ἀρτηρίας.

Οἱ ἀργυραμοιβοὶ καὶ οἱ ἐνεχυροδανεισταί, σκορπισμένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὰς στοᾶς, ἀλλάζουν νομίσματα εἰς τοὺς ἐκ τῶν θεμάτων τῆς Ἀσιᾶς καὶ τῆς Εὐρώπης ἀποβλακωμένους πρὸ τῶν θησαυρῶν αὐτῶν ἐπαρχιώτας. Τὰ ὀλοστρόγγυλα χρυσᾶ Κωνσταντινάτα καὶ Μανουηλάτα ἐξάγονται μὲ προσοχὴν ἀπὸ τὸ αἰώνιον ἑλληνικὸν κομπόδεμα, ἐκ φόβου πρὸς τοὺς κυκλοφοροῦντας λοποδύτας. Δυνατὰ γέλοια ἀντιχοῦν καὶ σβύνουν. Περνοῦν γυναῖκες πού ἔχουν τὰ χεῖλη βαμμένα πορφυρᾶ καὶ γύρω ἀπὸ τὰ μάτια σχεδιασμένους κύκλους ἀπὸ πράσινον χρῶμα. Αἱ κομμώσεις τῶν περισσοτέρων εἶναι πασπαλισμέναι μὲ κόνιν ἀργυρᾶν, αἱ θορυβοδέστεραι ὅμως φοροῦν περοδιεῖς μὲ τρίχας κωνάας καὶ μὲ τρίχας πού φαίνονται αἰμοσταγεῖς, τόσον εἶναι κόκκιναι. Ὅμιλοι ἐξ αὐτῶν χορεύουν τὴν νύκτα εἰς τὰ καφωδεῖα τῶν Νεωρείων καὶ τῶν λιμένων τῶν Ἐλευθερῶν, τῆς Σοφίας ἢ τῆς Σκάλας τῆς Χαλκηδόνος. Εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ ναυτικὸν κέντρον, παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου Κόλπου, ὑπάρχει γνωστὸν καφωδεῖον ἐνὸς Ἀρμενίου ἀπὸ τὸ Βασπουρασάν, ὅπου προσφέρουν νὰ κωπνίσετε κάποιο διαβολικὸν φυτόν διὰ νὰ περιπέσητε ἀμέσως εἰς ἠδονικὴν νάρκην, γεμάτην ἀπὸ ὄνειρα παραδείσια.

Εἰς τὴν πόλιν, ὅπου τὸ μωσαϊκὸν καὶ ἡ πολυχρωμία ἔφθασαν εἰς τὸν

κολοφῶνα τῆς ἐκδηλώσεώς των, πολυσύνθετος ὑπάρχει ἰδίᾳ ἡ ζωὴ, καὶ ὁ κάτοικος τοῦ Βυζαντίου, ὁ ὁποῖος ἐξερχόμενος τῆς οἰκίας του σταυροκοπεῖται πρὸ μιᾶς λιτανείας, εἰς τὸν δεύτερον δρόμον εὐρίσκεται πρὸ βακχικῆς σσηνῆς. Ἀπὸ τῆς πρωΐας, ὅτε τὰ σήμαντρα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων, ἀνητημένα ἀπὸ τοῦ κορμοῦ μελαγχολικῶν κυπαρισσιῶν προσαλλοῦν τοὺς πιστοὺς νὰ προσενηθῶν μέχρι τῆς στιγμῆς, ὅταν αἱ τελευταῖαι κοράλλιναι ψεκᾶδες τῶν θρακικῶν δύσεων ἀπορροφῶνται ἀπὸ τὸν χρυσοῦν τοῦ λυκόφωτος, καὶ ἀπὸ τὰ κάστρα τὰ παράκτια καὶ τὰ χερσαῖα, οἱ φρουροὶ ἀρχίζουν νὰ διεγείρουν ἀλλήλους δι’ ἤχηρῶν φωνῶν ἐξηγήρουσι, ἡ Κωνσταντινούπολις, πάντοτε σφριγῶσα καὶ πάντοτε πολυθέλητος, ἀλλάσσει μυστηριῶς φυσιογνωμίαν. Ὁμολογουμένως, ἡ ἔλλειψις μονοτονίας, ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἡ δύναμις καὶ ἡ εὐμορφία τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἐποχῶν.

Μέσα εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν, ὑφαίνουσι τὸ πορφυροῦν νῆμα τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐτῶν ζωῆς, αἱ φλογεραὶ Βασιλίσσαι τοῦ Βυζαντίου, αἱ Αὐγοῦσαι μὲ τὰ μοιραῖα, τὰ μουσικὰ ὀνόματα καὶ τὰ βαρέα διάλιθα στέμματα, αἱ δέσποιναι πού παρελαύνουν ἀνὰ τὰ χρυσᾶ τρίλινα, σύρουσαι τὰ μακρὰ αὐτῶν πέπλα, ὅμοια μὲ διπλωμένα πεπερᾶ ἀρχαγγέλων.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἄνοδος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐγένετο κατὰ θεῖαν ἐκλογὴν ἢ γνῶσις ὅτι μόλις εὐφημηθεῖσαι ὑπὸ τῶν Φατριῶν ὡς Αὐγοῦσαι, ἀπετέλουν τὴν συνέχειαν τῶν ἀπὸ τῆς Ἁγίας Ἐλένης καὶ ἐντεῦθεν Βασιλισσῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς ὁ Αὐτοκράτωρ ἦτο ἢ ἐπὶ τῆς γῆς εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ, ἦσαν καὶ αὐταὶ κίτι παρόμοιον μὲ τὸ πρόσωπον τῆς Παναγίας, ὅλα αὐτὰ μαζί μὲ τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἡ ρευστὴ ψυχὴ τῆς γυναικὸς συνηθίζει εἰς τὸ μεγαλεῖον. τὸ κολακεῖον τὴν φυσικὴν τῆς ματαιοδοξίαν, συντέτινον εἰς τὸ νὰ μὴ διαταράξουν καὶ αἱ 65 ἐκθρονίσεις, οὐδ’ ἀπαξ ἔστω, τὴν μεγαλειώδη ζωὴν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γυναικωνίτου. Ἡ σύζυγος Λέοντος τοῦ Μακελῆ, πτωχοῦ κρεοπώλου, τοῦ ὁποῖου τὴν ὀλίγην πελατεῖαν προσεπάθει αὐτὴ νὰ ἀναπληρώσει στρίβουσα χορδὰς ἀπὸ τὰ ἔντερα τῶν ἀμνῶν, πού ἐκρεμοῦσεν ἔξω τοῦ κρεοπωλείου του, δὲν θὰ ἐκράτει βεβαίως μὲ ὀλιγοτέραν κομψότητα κατὰ τὰς τελετὰς τὸ περοφόρον σκήπτρον, ἢ οἰαδήποτε ἄλλη βασίλισσα, τῆς ὁποίας τὰ δάχτυλα εἶχον συνηθίσει εἰς τὴν ἄβρᾶν ἐπαφῆν τῶν πολυτίμων ὑφασμάτων καὶ λίθων. Διὰ τοῦτο, μολοντί ὑπάρχουν Βασιλεῖς ἄξεστοι ἢ ἀποφεύγοντες τὴν εὐμάρειαν τοῦ Παλατίου, δὲν εὐρίσκουσι ὅμως πούθενά καμμίαν μαρτυρίαν ἀποκαλύπτουσαν ἔστω καὶ ἓνα παρόμοιον φαινόμενον Βασιλίσσης.

Εἰς τὴν μονὴν τῆς Χώρας, τὸ σημερινὸν Κεχριε Τζαμι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπάρχει ἓνα περίφημον μωσαϊκὸν τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, παριστῶν τὴν Παναγίαν λαμβάνουσαν παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως τῆς Ἱερουσαλῆμ, ἔρια διὰ νὰ πλέξῃ. Ἡ ὅλη σύνθεσις ἐνεπνεύσθη ἀπὸ κάποιον ἀπόκρυφον ἐναγγέλιον, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ὅτι ὁ ψηφιδωτὴς καλλιτέχνης, ἐφρόντισε νὰ παρατάξῃ εἰς ἓνα ὠραιότατον ὄμιλον, ὅπισθεν τῆς Παναγίας ἐπὶ βυζαντινᾶς κυρίας, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐξομολογοῦνται τὰ θέληγτρα τῶν γυναικείων συρμῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαολόγων, τὴν μεγάλην ὅσο καὶ τραγικὴν αὐτὴν ἐποχὴν, ἐφ’ ἧς διήλθε τὸ πνεῦμα μιᾶς ἐντόνου καλλιτεχνικῆς ἀναγεννήσεως. Πόσον χαριτωμένοι εἶναι αἱ στάσεις τῶν Ἑλληνίδων αὐτῶν ἀρχοντισσῶν μὲ τὰς σγουρομάλλους κομμώσεις, πού καταλήγουσι εἰς ἑλικοειδεῖς βοστρύχους ἐπιχαρίτως κυμαινομένους ἐπὶ τῶν ὤμων. Πόσον αὐτὸ τὰς κάμνει νὰ ὁμοιάζουν μὲ τὰς μεγάλας κυρίας τῆς Ναπολεοντείου ἐποχῆς, μιᾶς κυρίας Ρεκαμιεῖ ἐπὶ παραδείγματι, τῆς ὁποίας ἔχουν καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς περιβολῆς, διότι ἀποτελεῖται αὐτὴ ἀπὸ ἓνα κοντὸν μανδύαν ριπτόμενον ἐπάνω ἀπὸ στενὸν φόρεμα μὲ ἀνοιχτὸν περιλαίμιον, φόρεμα ἀπὸ λεπτότατον ὑφασμα, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἰχνογραφεῖται ἡ ἄβρα γραμμὴ τῶν μελῶν. Ἴσως ἂν ἔλειπεν ὁ μανδύας τῶν βυζαν-

τινῶν ἀρχοντισσῶν τῆς αὐλῆς τοῦ Παλαιολόγου, θά εἶχομεν σωστάς προδρομούς τοῦ συρμοῦ τοῦ Διευθυντηρίου.

Καί παρ' ὅλην τὴν πομπικὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν διάγουν αἱ Αὐγοῦσαι, εὐρίσκουν ἐν τούτοις καιρὸν νὰ ἀναζητοῦν νέας συγκινήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποκαλύπτουν τὴν αἰωνίαν ἀνησυχίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἡ Ἀθηναῖς ταξιδεύουσα εἰς Ἱερουσόλυμα καταγίνεται εἰς συλλογὴν ἱερῶν ἀντικειμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων στέλλει εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ μορφοειδή τῶν Κυρίου καὶ σταγόνας ἀπὸ τὸ μητρικὸν γάλα τῆς Παναγίας. Ἡ Πουλχερία κολλακεύεται τόσον διὰ τὴν ὥραιαν τῆς φωνῆς καὶ τὴν ᾠδικὴν τέχνην τῆς, ὥστε δὲν ἀπολείπει ἀπὸ τὸν χορὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Μία ἀποτυχοῦσα αὐτοκράτειρα, ἡ Εἰλασία, συνθέτει ὕμνους ἐκκλησιαστικοῦς βυθισμένη εἰς τὴν ἡρμίαν τοῦ μοναχικοῦ κελίου τῆς. Ἡ σύζυγος τοῦ Θεοδοίου, Θεοδώρα, φαινόμενον γυναικείας φιλαργυρίας, γίνεται ἐφοπλιστὴς ἀπὸ ὑπερβολικῆν ἀγάπην πρὸς τὸ κέρδος, ἀποκτᾷ πλοία ιδιόκτητα καὶ μεταφέρει μὲ αὐτὰ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐμπορεύματα πρὸς πώλησιν, μὴ ἀπαξιοῦσα νὰ μετέρχεται καὶ λαθρεμπόριον. Ἀνακαλύπτεται ὅμως ὑπὸ τοῦ συζύγου, ὁ ὁποῖος διατάσσει νὰ τεθῆ πῦρ εἰς τὴν πλωτὴν περιουσίαν τῆς Αὐγοῦσσης. Ἡ Θεοδώρα Πορφυρογέννητος εἶνε συλλέκτρια ματιώδης χρυσῶν νομισμάτων ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἐνφ' ἡ ἀδελφὴ τῆς, Ζωὴ, ἔχει προθήκας πλήρεις ἀπὸ φυαλίδια, περιέχοντα ὅλα τὰ μῦθα τοῦ κόσμου καὶ τὰ καλλονικά. Ἡ Εὐδοκία Μακρμεβολίτισσα ἡ ὁποία ἀποφαινεται ὅτι «παιδείας οὐδὲν τιμιώτερον», καταρτίζει «τιμάλρεστάτην» βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν διαρκῶς πλουτίζει μὲ σπανιώτατα χειρόγραφα, συναρθροϊζόμενα μὲ βασιλικὰς ὄντος δαπάνας. Ἄννα ἡ Κομνηνὴ συγγράφει εἰς ἓνα θαυμασίον ὕψος τὰ δεκαπέντε βιβλία τῆς Ἀλεξιάδος καὶ ἡ Εὐδοκία Παλαιολογίνα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τετάτου αἰῶνος, εἰμπορεῖ νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς σπάνιος τύπος ἐξόχως μορφωμένης κυρίας τῆς ἀνωτάτης ἀριστοκρατίας, ποῦ ἔχει τὴν μακίαν νὰ εἶναι ἀνοικταὶ αἱ αἰθουσαὶ τῆς, ἀφοῦ τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ μέγαρον τῆς Πατρικίας, συνήθροισεν ὅλους τοὺς σοφοὺς, οἱ ὁποῖοι τὴν συνέκρινον μὲ τὴν Ἀλεξανδρινὴν Ὑπατίαν, καὶ ὅλους τοὺς καλλιτέχνας τῆς τότε ἐποχῆς, διὰ νὰ συζητοῦν ἢ νὰ ἐροτολογοῦν μὲ ἄλλας ὥραιας καὶ πνευματώδεις ἀρχοντίσσας.

Τὸ Palatium Constantini ὡς τὸ ὀνομάζει ὁ Seutter, παλάτιον τοῦ ὁποίου αἱ ἄλλοτε ψηφιδωτὰ αἰεταί, καὶ οἱ μαρμάρινοι διάδρομοι, ἀντήχουν τὸ μουσικὸν κελάρυσμα τοῦ νεροῦ, ποῦ ἔρρεεν εἰς κοίτην ἀπὸ ἀλάβαστρον ἐν μέσῳ ἀνθισμένων ροδῶνων, ἐξηκολούθει νὰ μένη ὄρθιον καὶ κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον ἐτὶ αἰῶνα, ὅτε καὶ τὸ σχεδιάζει εἰς τὸν χάρτην του, ὑπερύψηλον τετράγωνον οἰκοδόμημα μὲ τρεῖς ὑπερκειμένας ἀγανεῖς στοάς, φιλοτεχνούσας εἰς τὰς μνημειώδεις προσόψεις του τὴν δαντέλλαν βυζαντινῶν τοῦτον. Τὸ πανόραμα τοῦ Παλατίου τῶν Βλαχερνῶν ἐνεῖχε κατὰ τὴν πλεον ἐπιβλητικὸν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν τοῦ Παλατίου τῶν Δογῶν, ὡς νὰ ἐρμήνευε τὴν ἰδέαν τῆς ἀκλονήτου διαρκείας μῆς μυστηριώδους δυνάμεως, ἥμεις κατόκει ἐν αὐτῷ, ἀφοῦ ἄλλως τε τὸ Παλάτιον τῆς Ἐνετίας ἐδέχτο ἓνα ἐστεμμένον ἔμπορον μὲ παροδικὸν ἀξίωμα, ἐνφ' τὸ Παλάτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἡ διαμονὴ τοῦ Διωνίου Αὐτοκράτορος, τοῦ διαδόσαντος τὰ φῶτα τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἡμεροτήτος εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὸν Βορρᾶν καὶ τὴν Δύσιν, ἀνευ οὐδεμιᾶς διακοπῆς, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν χιλίων ἐκατὸν ἐτῶν.

Διότι αἱ προωρισμένοι νὰ γίνων Αὐγοῦσαι, ὅσαι θὰ καθιερωθοῦν ὡς ἄγαι ὑπάρξεις μέσα εἰς τὰς χρυσοκεντήτους στολὰς καὶ τὰ βαρεῖα διάλιθα κοσμήματα, δὲν ἤρχοντο ἀπὸ μεγάλα παλάτια. Πολλὰ ὀδηγοῦντο τυχαίως πρὸς τὰς βαθμίδας τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου, ἔνεκα πολιτικῶν ὑπολογισμῶν ἢ καὶ πολεμικῶν ἀναγκῶν, καὶ ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας, ὁ ὄχλος ἰδίως τοῦ Βυζαντίου, ὁ τόσον τολμηρὸς καὶ τόσον ῥέπων πρὸς τὴν εἰρωνείαν, θά εὕρισκε θέμα διὰ νὰ ἐμπνευσθῆ καὶ νὰ τραγουδῆ ἔπειτα εἰς τοὺς δρόμους, πειρα-

τικὰ διὰ τὴν Δέσποιναν δίστιχα, ὅταν αὐτὴ εἰσῆρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπιδεικνύουσα τὴν μογγολικὴν μύτην τῆς χαζαρκῆς τῆς καταγωγῆς καὶ τὰ σχιστὰ τῆς μάτια, ἢ τὰ ἀπὸ σκληρῶν δέρμα φορέματα βουλγαρικῆς ὑψηλότητος, ἢ ὁποῖα ἔφθανεν εἰς τὸ ἅγισμα τῆς Πηγῆς, σφωρομένη ἐπὶ βαρέος καὶ τρίζοντος σκυθικοῦ κάρρου, βοδαμάξης, τῆς ὁποίας καὶ οἱ τροχοὶ ἦσαν ἀπὸ ξύλα μονοκόμματα.

Ἦδη ἔφθασεν ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ στεφθῶσιν οἱ Βασιλεῖς. Ὅλοι τρέχουν ἀπὸ τῆς προτεραιᾶς νὰ ἐξασφαλίσουν μίαν θέσιν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπου ἔχει κατασκευασθῆ ἐκ ξύλου μικρὸς οἰκίσκος περιβαλλόμενος ἀπὸ ἐρυθρὰ μεταξωτὰ. Ὁ οἰκίσκος αὐτὸς συνέχεται μὲ μίαν ἐξέδραν ὑψηλὴν, καὶ αὐτὴν ἀπὸ ξύλα, ἀφανὴ κάτω ἀπὸ τὰ ἐρυθρὰ μεταξωτὰ ἐπικαλύμματα. Ἐπ' αὐτῆς ἔρχουν στηθεὶ θρόνοι χρυσοῖ, ἰσαριθμοὶ πρὸς τοὺς ἐστεμμένους, ὅσοι θὰ παρευρεθοῦν εἰς τὴν τελετὴν, καὶ οἱ θρόνοι αὐτοὶ στηρίζονται ἐπὶ τεσσάρων ἢ καὶ πέντε βαθμίδων.

Τὰ ἀπειράριθμα πολυκάνδηλα τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ αἱ κανδήλαι, αἱ μιμούμεναι πλοῖα, ἀνθη, καρπούς, ἱερὰ σχήματα, ἀνάπτουν φανταστικὰς πυρκαϊὰς ἐπάνω εἰς τὰ πολυχρόμα ἐπὶ χρυσοῦ βάθους μοσαϊκά, ὅσα ἐπιστρῶνουν τὰς κόγχας καὶ τὰς στοὰς τοῦ μοναδικοῦ ἱεροῦ τῆς χριστιανουσύνης. Ἀστραποβολεῖ ὁ ναὸς τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, μὲ τὰ σπάνια μάρμαρα — κίονας πρασίνοισ, κυανούς, μελιχρώους, ἐρυθρούς, μέλαινας ἀλαβαστρώδεις — μὲ τὸ ἐξ ἀργύρου τέμπλον καὶ τὴν μυθικοῦ πλοῦτου Ἁγίαν Τραπεζάν, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εὐλογεῖ τὸν πληθὸς ἀπὸ τῆς ὥραιας πύλης, καὶ χορὸς ἀπὸ ἀνδρας γυναικας καὶ παιδία, μέλλει τοὺς θαυμασίους ψαλμοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν τῆς ἀνατολῆς, μὲ τὴν ποικιλίαν ποῦ δημιουργεῖ ἡ ἐναλλαγὴ τῆς πολυφωνίας, τῆς διφωνίας καὶ τοῦ μόνου ἄσματος.

Τὰ σαλίσματα, οἱ ψαλμοδούμενοι χαιρετισμοὶ τῶν φατριῶν καὶ ὁ ἀλλαγμὸς τοῦ ἔξωθεν συνωθουμένου ὄχλου, ἀγγέλλουν τὴν προσέγγισιν τῆς αὐτοκρατορικῆς πομπῆς, ἡ ὁποία εἰσερχομένη βραδέως εἰς τὸν ναόν, μέσα εἰς ὅλην τὴν ἐπίδειξιν τῶν λαβάρων, τῶν ὑψηλῶν πετεροφόρων ριπιδίων, τῶν σταυρῶν, τῶν ἐπὶ ὑψηλοῦ κοντοῦ φανῶν, τῶν ἐξαπτερόγων, τῶν σημαίων, τῶν πελεκυφόρων δοράτων τῶν σωματοφυλάκων, τοῦ χεμιάρρου τῶν λαμπάδων, τὰ ὁποῖα ὅλα μαζὺ τὴν περιβάλλουν ὡς μία πλημύρα φωτὸς καὶ δόξης, διευθύνεται βραδέως πάντοτε βαίνουσα, εἰς τὸν ἐρυθρὸν οἰκίσκον. Ἐκεῖ ἐνδύουν τὸν μέλλοντα νὰ στεφθῆ Βασιλεὺς καὶ τὴν μνηστὴν του, μὲ τὰ διάσημα τοῦ θεοῦ ἀξιώματα.

Τὸ γλέντι τοῦτο διήρκει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Τραπεζία ἐστρώνοντο εἰς ὅλας τὰς στενωποὺς τοῦ Βυζαντίου καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὰ, ἤρχετο νὰ ἐνθροισθῆ ὀλόκληρος ἡ γειτονία. Ἐφιλοτιμῶντο δὲ αἱ οἰκοκυραὶ νὰ ἀνοίξουν ταῖς κίστες των καὶ νὰ βγάλουν ἀπὸ ἐκεῖ μέσα, διὰ νὰ ἐκθέσουν, ὅτι πολύτιμα σκευὴ εἶχεν ἡ κάθε οἰκογένεια, ἀργυροῦς ἀμφορεῖς, δίσκους, λεκανίδας, μικρὰ πινάκια, ποτήρια μὲ χέρια, δοχεῖα καὶ κνίστρα. Ὅλοι οἱ οἰκιακοὶ θησαυροὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου ἐξετίθεντο τότε καὶ ὁ πλοῦτος τῶν Ῥωμαίων διεχέετο. Αὐλοὶ, σύριγγες, κιθάραι, ἀντήχουν χαρμωσύνη ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Εἰς τὰ κέντρα ἠγείροντο πλεῖστα θεατράκια, ὅπου οἱ θανατοποιοὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπεδείκνουν τὴν τέχνην των εἰς τὸ φιλοθεάμον κοινόν. Ἄλλα πάλιν θεατράκια ἐφιλοξέουν θιάσους κωμικῶν, οὐτινες εἶχον τὴν ἐλευθερίαν νὰ λοιδορῶσιν ὅποιον ἤθελον. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως ρεῖμα τῶν θεατῶν ἔσπευδε πρὸς τὸν ἱππόδρομον ὅπου διεξήγοντο οἱ λατρευόμενοι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἱππικοὶ ἀγῶνες καὶ ἀγῶνες ἀρμάτων, ἐπεδεικνύοντο ἄγρια θηρία, σπάνια τετράποδα καὶ πτηνὰ καὶ ἐτελοῦντο σχοινοβασαίαι καὶ ἄλλα θαιγνία ξετρελλαινόμενα τὸν λαόν.

Ἀπὸ τῆς Ἀσπασίας καὶ τῆς Λαίδος τῆς ἐποχῆς τῶν μαρμάρων, παρέλαβον τὰ κάτοπτρα, αἱ Θεοδῶραι καὶ αἱ Εἰρηναί τῆς ἐποχῆς τῶν μοσαϊκῶν. Διὰ τοῦτο, αἱ βυζαντιναὶ ἡγεμονίδες καὶ ἀρχοντίσσαι, ποῦ περιβάλλονται μὲ

τὰ πολυτελή ἐνδύματα καὶ τὰ ἰδιότροπα ἐκεῖνα τῆς κεφαλῆς καλύμματα, προτοῦ ἐμφανισθῶν εἰς μίαν ἀνακτορικὴν ἢ ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν, ἀποθαυμάζονται μέσα εἰς καθρέπτην μεγέθους ἴσου πρὸς τὸ ἀνάστημά των, καθρέπτην ἀπὸ λεπτὸν φύλλον ἀργύρου ἢ χρυσοῦ, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ἀπλοῦται προσηρμοσμένον δι' ὕλης συγκολλητικῆς μονοκόμματο κρύσταλλον. Μέσα εἰς τὴν γαλακτώδη ἀνταύγειαν τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ, παρήλασαν ἐπὶ αἰῶνας αὐτοκράτειραι καὶ πατριζαί, ἑλαμψαν μειδιήματα θριαμβευτικῆς καλλονῆς, καὶ ἐκεῖ ἐπάνω ἀπετυπώθη ὁ πρῶτος μορφασμὸς τῆς ἀπελεισίας κάποιου φιλαρέσκου, ποῦ ἔσπευδε μὲ ἓνα πτερό χίνας βουτηγμένον εἰς ἀρέφημα νοσῶν καρδιῶν ἢ κλαδίσκων κυπαρίσσου, νὰ ἔξαφάνισα τὰς πρώτας λευκὰς τρίχας τῆς κόμης τῆς.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὰ μυστήρια τοῦ κτενίσματος.

Τὸ κεφαλάκι τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνίδος ἀρχοντίσσης, ἐκτενίζετο ἀπὸ δύο χεῖρα κοσμητικά, φήμης ἀρχαίας, ἀπὸ τὰς κομμωτικὰς συνηθείας τῆς Ρώμης τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ ἀπὸ τὰς παραδόσεις τῆς ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς. Ἡ Βερενίκη, ποῦ εἶδε τοὺς βοστρύχους τῆς νὰ μεταβάλλωνται εἰς ἀστερισμὸν καὶ αἱ αὐτοκράτειραι τῆς Ρώμης, αἱ ὁποῖαι διαρκῶς ἤλλασον περὸς νέον κτενισμάτων, συνεισέφερον πολὺ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς κομμωτικῆς καλαισθησίας τῆς βυζαντινῆς πατριζαίας. Μία Ἀργυρῆ ἢ μία Ταρωνίτισσα, ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ὀνομάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μόλις ἔξυπνοῦσε καὶ ὠλισθάνειν ἀπὸ τὸ κωνοπεῖον τῆς κλίνης τῆς, παρεδίδοτο εἰς λουτρὸν θερμὸν καὶ μαλάξεις ἀνανεωτικάς. Ἐπειτα ἐλάμβανεν εἰς ἓνα ἀσημένιο τραπέζακι τὸ ἀκράτισμα, γλιαρὸ γλυκὸ κρασί, ἀχνίζον μέσα εἰς δοχεῖον ἀπὸ ὄνυχα, ὅπου ἐβουτοῦσε ζυμαρικά, πασπαλισμένα μὲ σησάμι καὶ μυρωμένα μὲ κανέλλα. Ἀκολούθως ἤρχιζε τὸν καλλοπισμὸν τῆς κεφαλῆς τῆς. Ἡ θαλαμηπόλος ἔχει ἤδη ἀπαλλάξει κατὰ τὸ λουτρὸν τὸ πρόσωπον τῆς κυρίας τῆς ἀπὸ τὴν καλλυντικὴν ἀστάσαν, ποῦ ἀπέσβεσε κατὰ τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν δροσερὰν τῆς ἐπιδερμίδα ἐν ἴχνος ρυτίδος, τὸ ὁποῖον ἔσυραν ἐπ' αὐτῆς αἱ ἀσχολαίαι τῆς προτεραίας.

Μαζὺ μὲ τὸ κτενίσμα τῶν φυσικῶν μαλλιῶν, ὑπῆρχε ἐν μεγάλῃ χρήσει κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἢ περὸς, ἄλλη κληρονομία τὴν ὁποῖαν τὸ Βυζάντιον ἐχρεωστοῦσεν εἰς τὴν Ρώμην. Καὶ θὰ ἐσημειώθῃ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποῖαν μία ἀρχόντισσα τοῦ κόσμου, θὰ ἠρίθμει εἰς τὸ καλλυντηρίον τῆς συλλογὴν ὀλόκληρον ἀπὸ περὸς, περὸς ἀπὸ μαῦρα μαλλιά τῆς Ἀνατολῆς, ποῦ ἐκοβαν σύρριζα ὅσαι εἰσήρχοντο εἰς τὰ μοναστήρια, περὸς ἀπὸ μαλλιά μελίχρωμα τῆς θρυλικῆς Θούλης, ἢ ἀπὸ μαλλιά κόκκινα τῶν συμπατριωτισῶν τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης.

Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα, ἢ περὸς ἀναφαίνεται πάλιν κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα. Ὁ Νικητῆς Χονιάτης, περιγράφων τὰ ὄργια τῶν Σταυροφόρων οἱ ὁποῖοι εἰσῆλθον ὡς νικηταί εἰς τὸ Βυζάντιον, λέγει ὅτι οἱ βάρβαροι αὐτοὶ περιέθεσαν εἰς τοὺς ἵππους των πρὸς σαρκασμὸν τοὺς γυναικείους κεχυράλους τῶν βυζαντινῶν καὶ τὰ ἐπικροτήρια, τὰ ἀποτελούμενα ἐκ σκουρῶν καὶ λευκῶν τριχῶν. Βέβαια καμμία μαρκησία τῆς αὐτῆς Λουδοβίκου ΙΕ', ὅταν καθισμένη ἀπέναντι τοῦ καθρέπτου τῆς ἐθαύμαζε τὴν λεπτότητα τῆς περὸς, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸν καιρὸν ποῦ οἱ ἄξεστοι πρόγονοί τῆς, ἀναχωροῦντες διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων ἐφοροῦσαν εἰς τὰς πυργοδεσοῖνας των τὴν περίφημον ζώνην τῆς σεμνότητος, αἱ ἑλληνίδες ἀρχόντισσαι ἀνεδείκνυνον τὰ ῥόδα τῶν παρεῶν των μὲ τὰ ζωφόρα σκουρά μαλλιά, καὶ προέτρεχον κατὰ ἑπτὰ ὅλους αἰῶνας τῶν χαριτωμένων μενουέτων καὶ τῶν ἀγορικῶν ἑορτῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἂν ὑπῆρχεν ἓνας βυζαντινὸς Watteau, ἴσως νὰ ἐβλέπομεν ὅτι πολὺ πρὶν ἀπὸ τὰς Βερσαλλίας, ἀκτινοβολοῦσεν ἀπὸ παρομοίαν χλιδὴν καὶ ἄνετα ἤθη, τὸ Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν.

Διτηρήθη ὅμως ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ του μέχρι τέλους τῆς αὐτοκρατορίας ὑφιστάμενον σχετικὰς τροποποιήσεις τὸ προσόλωμα, καπέλλο τῶν κυριῶν τῆς ἀριστοκρατίας, στρογγύλου σχήματος, ὑψηλὸν καὶ ἀνοιγόμενον πρὸς τὰ ἐπάνω, ἐν εἰδει πύργου, καὶ παρομοῖον μὲ τὸ ἐθνικὸν κάλυμμα τῆς ρωσίδων. Τὸ προσόλωμα ἦτο κατεσκευασμένον ἀπὸ χάρτην χονδρὸν, περιβάλλετο ἀπὸ μεταξωτὸν ὕφασμα, ἐποικίλλετο μὲ πολυτίμους λίθους καὶ ἐφιλόξενοι τριγύρω πλῆθος μικροσκοπικῶν ἁγίων εἰκόνων μέσα εἰς πολυτίμη πλαίσια. Βραδύτερον ἔγινε χρῆσις καὶ ὑψηλῶν ὀβυγόνων πτελῶν ὁμοίας κατασκευῆς. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἀπέληγον εἰς περὶ χρυσῆ, ἀργυρῆ, ποικιλόχρωμα, ἄλλοι εἰς ἄνηθ καὶ ἄλλοι ἄφινον ἀπὸ τῆς κορυφῆς των νὰ κυματίζῃ ἐπιχαρίτως ἐνα ἐλαφρότατο βέλο, εἶναι δὲ αὐταὶ αἱ «ὀθανοσκεπεῖς περιχράνιοι καλύπτραι» περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.

Σπάνιον εὐτυχὸς ἦτο τὸ φαινόμενον ἐνὸς Μιχαῆλ, ὅστις διὰ ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τὸν ὀργιῶδη βίον του, ἐπαλοῦσεν ἢ παρεδίδεν εἰς τὸ κεντήσιον, ὅλον αὐτὸν τὸν ἀμύθητον πλοῦτον. Παρὰ πάσας ὅμως τὰς προρηθείας περιπτώσεις καὶ πολλὰς ἄλλας, αἱ ὁποῖαι διαρκῶς ἠλάττωναν τὸ περιεχόμενον τῶν ἱερῶν ἱματιοφυλακίων, τοῦτο ἐπληροῦτο ἀνὰ πῶσαν στιγμήν, διότι ἐξ αὐτοῦ κυρίως ἐξηρτάτο ἡ ἐπιβολὴ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἰδέας, καὶ τὰ φορέματα αὐτὰ τὰ ἀτίμητα, περισσότερο ἀπὸ τὰ δικαιώματα τὰ κληρονομικὰ τὰ ὁποῖα εἶνε τόσον σπάνια εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, περισσότερο ἀπὸ τὰς ρωμαίους τῆς αὐτοκρατορικῆς σωματοφυλακῆς, τὸν ἀρίθμῶν τῶν λεγῶν καὶ τὸ πάχος τῶν τεχνῶν, περισσότερο καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀκόμη τὸ χρίσμα τοῦ Πατριάρχου, ἐξησφάλιζον τὸν σεβασμὸν τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν Βασιλίссαν, καὶ προσέδιδον εἰς αὐτοὺς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἱερότητος τὸ ὁποῖον τοῖς ἐχρειάζετο.

Τὰ ὑποδήματα παίζον οὕτω τὸν ρόλον τοῦ φορητοῦ οἰκοσήμου. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη εἰς τὸ Βυζάντιον νὰ κεντήσῃ μία ἀρχόντισσα ἐπάνω εἰς τὰ φορέματά τῆς τὸ στέμμα τῆς εὐγενείας τῆς, ὅπως ἔκαμνον εἰς τὴν Δύσιν, διὰ νὰ τίχῃ τῶν τιμῶν τῶν ὁποίων δικαιούται. Τῆς ἀρκεῖ τὸ χρῶμα τῆς υποδήσεώς τῆς.

Ὅσαι κοιμηνόμεναι δὲν εἶχον κανὲν ἀξίωμα ἐπιτρέπον νὰ φέρωσιν ὑποδήματα χρωματιστά, εὗρισκον τρόπον νὰ διακριθῶν ἀπὸ τὸν ἄλλον σφραγιστὸν τῶν ἀστῶν, ποῦ ἐβροντοῦσαν ἐπάνω εἰς τὰ λιθόστρωτα, ὑποδήματα δερμάτινα βερνικωμένα μὲ πίσαν καὶ γυαλισμένα. Διότι ἐφοροῦσαν κομψὰ ὑποδήματα ἀπὸ μαῦρο μεταξωτὸν ὕφασμα, τὸ ὁποῖον ἐλάμπρυνον μὲ χρυσῆ ἢ μὲ ἀργυρῆ στίγματα μέχρις ἀστραγάλων, ἄλλαι δὲ καὶ μὲ κεντήματα διὰ πολυχρῶμων ἐκ μετάξης κλωστῶν. Καὶ ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ ἀπαιτοῦσαν χητήματα πολλὰ, αἱ πτωχότεραι τῶν φιλαρέσκων κατεδικάζοντο μὲν εἰς τὰ δερμάτινα μαῖρα ὑποδήματα, ἀλλὰ παρήγγελλον νὰ τοὺς τὰ κάμνον μὲ λευκὰς ραφὰς, ὥστε νὰ ἐπιδεικνύουν κάποια παρήγορα σχέδια.

Ἡ δύναμις τῶν ἰδιοτροπιῶν τοῦ Βασιλέως ἢ τῆς Βασιλίσσης εἰς τὴν ῥύθμισιν τῆς ἐθιμοτυπίας ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐτῇ, γίνεται καταφανῆς ἀπὸ τὴν τόλμην Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, θελήσαντος νὰ ἀνακηρύξῃ ἁγίαν Ζωὴν τὴν Πορφυρογέννητον, ἢ ὅποια μὲ τὰ ὄργια τῆς εἶχε σκανδαλίσει τὴν χριστιανοσύνην ὀλόκληρον. Εἰς τὰς τριόδους τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπαυλαμβάνετο τότε τὸ δικτικὸν χαριτολόγημα, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐξελάμβανεν ὡς θαύματα, ὅλα τὰ μανιτάρια ποῦ ἐφύτρωναν γύρω ἀπὸ τὸν τάφον τῆς βασιλίσσης, ἢ ὅποια κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τῆς, εἶχε συνυπογράψει συμβόλαιον μὲ τὴν ἐρωμένην του Σκλήραιναν, ὅπως ἀπὸ κοινῆς νέμονται τὰς αὐτοκρατορικὰς θοπείας καὶ ἐκρυφοκύνταξεν ἀπὸ τὴν κλειδαρόδουρα τοῦ βασιλικῶν κοιτῶνος διὰ νὰ βεβαιωθῇ προηγουμένως ὅτι δὲν ἦτο μέσα ἢ ἀντίζηλος, ὅπως κρούσῃ τὴν θύραν.

Αἱ γυναῖκες τῶν θρησκολήπτων ἐκεῖνων χρόνων, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυον νὰ γνωρίζουν τὰς συγκινήσεις τῆς ὥραιας τῆς Σπάρτης προγόνου των. Ἡ ἄφρονος αἰσθηματικότης τῆς Βυζαντινῆς γυναίκος καταδεικνύεται ἢ μᾶλλον ἐξηγεῖται ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἀφοσιώσεώς της πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ἐφ' ὅσον δὲ τὰ περσικὰ ἔθιμα, δὲν εἶχον εἰσέτι ἐπιβάλλει διὰ τὰ πρόσωπά των τὴν χρῆσιν τῆς καλύπτρας τῶν θηλειῶν τοῦ Ἰσλάμ, ἠμποροῦμεν νὰ φαντασθώμεν ὅτι εἰς τοὺς στίλβοντας κίονας τῶν ναρθῆκων τῶν βασιλικῶν, θὰ εὐρίσκατο ἀκουμβισμένον τὸ πικνόμαλλο κεφαλάκι νεαροῦ Σπαθαρίου ἀναμένοντος νὰ ἴδῃ καταφθάνουσιν εἰς τὸν ναὸν τὴν νύμφην τῶν ὀνείρων του. Ἔπειτα πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς τὸ Βυζάντιον ἐσύχναζε τὸ ἄνθος τῆς ἀριστοκρατικῆς νεολαίας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, γαλανόφθαλμοι Γενσερίχοι καὶ μελανόφρουδες Μουζούλ ὡς Ὀμηροὶ, ὡς ἀκόλουθοι πρεσβειῶν, ὡς ξῆνοι τοῦ Αὐτοκράτορος, ὡς σπουδασταί, εἴτε καὶ ὡς νεανίαί θέλοντες νὰ ἐξοδεύσουν μὲ ἄνεσιν τὰ χρυσὰ νομίσματα τῶν ορηγῶν των. Ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν στοιχεῖα σχέσεων ἀκινδύνων διὰ τὰς βυζαντινὰς πατρικίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπεφάσιζον ἀφόβως νὰ ἀκουμβήσουν τὸ χρωματιστὸν σανδάλιον αὐτῶν εἰς ἓνα αἰσθηματικὸν κατήφορον. Διότι ἔπειτα ἀπὸ μερικῶς μῆνας ἢ ἔτος, θὰ ἐπέστρεφον οἱ παρεπίδημοι εἰς τὰς πατρίδας των, καὶ εἰς τοὺς ῥοδῶνας τοῦ Ἰσπαχᾶν ἢ τὰς λιμνοθαλάσσας τῆς Φλάνδρας θὰ ἐσβύνετο καὶ ἡ τελευταία μιᾶς ἐρωτικῆς περιπετείας ἀνάμνησις.

Αἱ Βασίλισσα Ζωὴ καὶ Εὐδοκία, ὅσαι ἔφαλλον τὸ Κύριε ἐλέησον γονατισταί εἰς τὰς λιθίνους πλάκας τῶν μοναστηρίων—φυλακῶν τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, τοῦ Βοσπόρου, τῆς Πριγκίπου ἢ τῆς Μυτιλήνης εἶναι τὰ μεγάλα κεφαλαῖα ψηφία τῶν χειρογράφων ποῦ ἐφιλοτέχνησαν μὲ τὸ καλαμάκι των οἱ χρυσογράφοι, ὡραία σχήματα ἐπάνω εἰς τὰ ὅποια καθηλοῦται τὸ βλέμμα μας, ἀλλὰ τὰ μικρὰ στοιχεῖα τῆς σελίδος τῶν ἀκολουθιῶν εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὅποια συγκροτοῦν τὴν ἀφήγησιν. Καὶ μάτια ἐξωρῶνθησαν καὶ λαμποὶ ἀπεκόπησαν καὶ γλώσσαι ἐσχίσθησαν καὶ ἐγωῖσμοι ἀκόρεστοι ἐτάφησαν ἐφ' ὄρου ζώης, ὅπως ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς πύλας των. Ἄλλ' ἢ τραγικὴ εἰμαρμένη ἢ ὅποια καταδιώκει κάθε ἐξαιρετικὴν ὑπαρξιν, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κανὼν, καὶ οἱ σταυροὶ ὅσοι ὑψοῦντο ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ἀρμονικοὺς τροῦλους τῶν ἐκκλησιῶν των, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐμφανίζονται ὡς βουβοὶ μάρτυρες μυστηριωδῶν θασάνων. Περιβαλλόμενα ἀπὸ τὰς γαλανωτέρας θαλάσσας καὶ ἀπὸ ἀληθινὰ ὄργανα τῆς εὐγενεστέρως βλαστήσεως, εἴτε εἰς τὸν Ἄθω, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Πάμμον, τὸν Ὀλυμπον τῆς Βιθυνίας, εἴτε εἰς αὐτὰ τὰ κράσπεδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠγείροντο τὰ μοναστήρια αὐτά, ἦσαν ὁμοῦ ἀναντιρρητῶς κέντρα προόδου, βιομηχανίας, ἐπιδόσεως εἰς τὴν ζωγραφικὴν, τὴν γλυπτικὴν, τὴν χρυσοχοικὴν, τὴν ταπητουργίαν, τὴν ὑφαντουργικὴν, τὴν κεντητικὴν, ἦσαν ἐστία ἱατρικῶν μελετῶν ἐπὶ τῶν θαυμασίων ἐνεργειῶν τῶν βοτάνων εἰς τὰς διαφόρους παθήσεις, καὶ ἐκεῖ μέσα ἢ χημεία ἐκράτησεν ἄσβεστον τὴν φλόγα τῶν φουρνέλων της, ἂν καὶ ἀνάμικτος μὲ τὴν ἀνοησίαν τῆς ἀστρολογίας. Ἐκεῖ αἱ μουσικαὶ μελέται θὰ κατέληξαν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ πρώτου ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανου, ποῦ υἰοθέτησαν μὲ τὸσον ἔροτα πρὸς τὸ ὡραῖον αἱ ἐκκλησιαὶ τῆς Δύσεως. Τὸ σπουδαιότερον ὁμοῦ πάντων εἶναι ὅτι τὰ μοναστήρια τῆς Ἀνατολῆς ἀνεδείχθησαν οἱ φυλακεῖς ὄλων τῶν βαρῶν κωδίκων ἐκεῖνων, εἰς τὰς ἀπὸ περγαμῆν ἢ σελίδας τῶν ὁποίων, ἢ Ἱταλικὴ Ἀναγέννησις ἐκυψε διὰ τὰ ἀναγοσθῆναι τὴν σοφίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Εἰς τὰ μοναστήρια αὐτὰ ἐμορφοῦντο καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐξήρχοντο οἱ ἀπολογηταί τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τὸ ὅποιον πολὺ γρήγορα ὁ μωαμεθανισμὸς ἤρχισε νὰ διεκδικῆ τὸ ἔδαφος, εἰς αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν βάσιν τῆς δυνάμεώς του. Ἀπὸ τὰ μοναστήρια κατήρχοντο εἰς τὰς πόλεις, οἱ διδάσκαλοι τῶν κλασσικῶν σπουδῶν τῶν τῶσον διαδεδομένων εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν, τὴν δυναμένην ἢ ἀποστηθίζῃ σίχους ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα, καὶ ἀπὸ τὰ ἰδρύματα ὅπου ἤρεμος συνεκεντροῦτο ἢ σκέψις καὶ συνελάμβανεν ὁ νοῦς κάθε μεγάλῃν πρωτοβουλίαν, ἀνεχώρησαν αἱ ἐνθουσιώδεις ἀποστολαὶ τῶν ρασοφόρων προπαγανδιστῶν, ὅσαι ἐμήσαν εἰς

τὸν ἑλληνικὸν χριστιανισμὸν τοὺς βαρβάρους, ἀπὸ τῶν φλεγομένων ἐρήμων τῆς Αἰθιοπίας μέχρι τῶν ἀξένων στεπῶν τοῦ Νοβογορόδ.

Κ. Ν. ΠΑΠΠΑΣ

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΑΣ

ΚΑΙ ΜΙΑ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗ ΝΕΟΖΩΪΣΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Ἡ ὑπερήφανη χαρὰ ποῦ ἦταν ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπα τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀλεξάνδρειας ὄλο τὸν καιρὸ, ποῦ βάστηξε στὴν πόλιν μας ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Βενιζέλου, εἶχε τὴν ἀγνή πηγὴ της στὸ γερὸ συναίσθημα, ποῦ πλημμύριζε τὸ νοῦ καὶ τὶς καρδιές μας πὼς εἶχαμε ἀνάμεσὸ μας τὸν διαλεχτὸ τῆς φυλῆς μας, ἐκεῖνον ποῦ συμβολίζει σήμερα γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τὴν Ἰδέα - Δύναμη, τὴ Δράση - Πραγματώση, ἐκεῖνον ποῦ διαφεντεύει ἀκόμα καὶ σήμερα στὸν καλὸ, τὸν ἴσιο δρόμο τῆς εὐγενικῆς ὁρμῆς τοῦ ἔθνους μας ὀδηγώντας το πάντα στὴν ἐξέλιξή του. Ἐνωμένα στὴ μεγάλη του μορφῇ δύο κύρια χαρακτηριστικὰ γοητεύουν ὄλους μας ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἢ θέληση του γιὰ μιὰν ἀκατάπαυστη δράση καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἢ ἱερὴ ἀγάπη του γιὰ τὴν ἐλεύθερη σκέψη.

Γιατὶ ἐγνώρισε πάντα ὁ Βενιζέλος πὼς νὰ πραγματοποιήσῃ τέλεια μιὰν ἀτράνταχτη κατεύθυνση πρὸς κάθε τι ὑψηλὸ καὶ μεγάλο, χωρὶς καὶ νὰ ζητήσῃ ποτὲ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴ σκέψη ἐκεῖνων ποῦ ὀδήγησε πάντα μπρὸς κάτω ἀπὸ τὰ στενόχωρα δεσμὰ αὐταρχικὰ ἐκδηλωμένης θέλησης. Προνομιοῦχος φύση στολισμένη μὲ τὸ χάρισμα τῆς εὐλικρείας καὶ τῆς πειστικότητος σέρνει θριαμβευτῆς πίσω του ὄλους μας ποῦ βλέπουμε νὰ ζωντανεύουν ἀπὸ τὴ δράση του τὰ ἰδανικὰ ποῦ τόσα χρόνια τώρα ὑποσυνειδητὰ κρυβόντουσαν βαθειὰ στὰ σπλάχνα τῆς φυλῆς μας.

Ὡς τόσο ξεχωρὰ γιὰ μᾶς τὴ Νέα Ζωή, ποῦ νομίζουμε, πὼς στὴν πόλιν τοῦτῃ τοῦ παλαιοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλεξανδρινικοῦ πολιτισμοῦ συντελοῦμε τὸ κατὰ δύναμη στὸ ξάνοιγμα τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντα τῆς πατρίδας μας, ἢ ἐπίσκεψη τοῦ ἀληθινοῦ Κυβερνήτη μας ἔγινεν ἀφορμὴ μιᾶς ἀσύγκριτης ἠθικῆς ἀμοιβῆς γιὰ τὸ ἔργο μας.

Ἦταν γνωστὴ τοὺς κύκλους τῶν διανοούμενων τοῦ ἔθνους μας ἢ θερμὴ στοργὴ ποῦ ἔδειξε πάντα ὁ Βενιζέλος γιὰ τὴ Λογοτεχνία μας καὶ στίς δυσκολότερες ἀκόμα στιγμῆς τοῦ πολιτικοῦ του βίου, καὶ κανενὸς τὴν προσοχὴ δὲν εἶχε διαφύγει ἢ φωτεινὴ του καὶ σωστὴ ἀντίληψη γιὰ τὸ ζωντανὸ ὄργανο τῆς Ἑλληνικῆς σκέψης, ζήτημα ποῦ ἄδικα χωρίζει σὲ ἀντίθετα στρατόπεδα πνευματικῆς δυνάμεις ποῦ θὰ μποροῦσαν—χωρὶς καμμιὰν ἀμφιβολία—ἐνωμένες νὰ συντελέσουν πὺ γλήγορα σὲ μιὰ ἀποκρυσταλλωμένη λύση.

Μὲ τὶς ξάστερες ὁμοῦ καὶ χυπητῆς δηλώσεις του γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ὅταν ἐδέχτηκε τοὺς Νεοζωῖστες σὲ ἰδιαίτερη ἀκρόαση καὶ μὲ τὴν ἐκδήλωση βαθειᾶς ἐχτίμησής γιὰ τὴ δράση τῆς Νέας Ζωῆς νομίζουμε πὼς ξεχωρὰ τιμήθηκε ἡ ἐργασία μας ἀπὸ τὴν κορυφὴ αὐτῆ τῆς φυλῆς μας καὶ μάλιστα στὸν τόπο τοῦτο. Γιατὶ χωρὶς νὰ θέλομε νὰ προσβάλομε κανένα, ὅταν φάνηκεν ἡ Νέα Ζωὴ μὲ τὸ περιοδικὸ της μετρημένοι ἦσαν ἐκεῖνοι ποῦ, σὰν τὸν Καβάφη, τὸν Γκίκα, τὸ Γνευτὸ, ἔδειχναν ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ

νεότερη φιλολογία μας* οί πολλοί, τότε, με μιάν ἐθνική συνείδηση πού τὰ κυανόλευκα χρώματά της είχαν ξεθωριάσει κάτω ἀπό τήν καυστική ἐπίδραση ἑνὸς λεβαντίνικου κοσμοπολιτισμοῦ, δὲν ἤξεραν ἀκόμα καθόλου πὼς ἡ νεοελληνική λογοτεχνία εἶχε κ' αὐτὴ νὰ ἐπιδείξει ἀρκετούς ἐργάτες τοῦ πνεύματος, δίπλα σὲ λιγοστοὺς σταλήθεια Δασκάλους.

Μὰ καὶ ἀπὸ γενικότερη ἄποψη ἡ Νέα Ζωὴ εἶνε ὑπερήφανη γιατί ἔδωσε ἀφορμὴ στὸ Βενιζέλο νὰ φανερώσει μὲ ἀσύγκριτη δύναμη μιὰ τέλεια συγκαίριτη ἰδεολογία, τονίζοντας ἰδιαίτερα, καθὼς θὰ φανεῖ ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες δηλώσεις του τὴ μεγάλη σημασία πού ἔχει ἡ σωστὴ θέσις τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος σχετικὰ μὲ τὰ διδαχτικὰ βιβλία τῆς κατώτερης ἐκπαίδευσης. Καὶ ἔτσι πιά στὶς δηλώσεις αὐτὲς καθρεφτίζεται πλέρια ἡ φαιρινὴ δημοτικὴ ψυχὴ του πού ζητᾶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀνορθωσὴ τῆς φυλῆς μας—ἀνάμεσα στὸν Εὐρωπαϊκὸ κόσμον—μὲ τὸ ξεπέταγμα ἑνὸς νέου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ στηριγμένου σὲ μιάν ἀληθινὰ ζωντανὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Στὶς δεκατέσσερες τοῦ Ἀπριλίου ὁ Βενιζέλος δέχτηκε στὴν ἐλληνικὴ Λέσχῃ τὴ Νεοζωϊστικὴ Ὀμάδα πού πῆγε νὰ χαιρετήσῃ τὸν πρῶτον Ἑλληνα Πολιτικόν, τὸν μεγάλο Διανοητικόν τῆς Φυλῆς μας.

Ὁ Γραμματέας τῆς Ὀμάδας μὲ λίγα μετρημένα λόγια τοῦ ἐξέφρασε τὴν ἀδολὴν χαρὰ τῶν Νεοζωϊστῶν γιὰ τὸ πέρασμά του ἀπὸ τὴν πόλιν μας, τὴ λατρεία καὶ ἀφοσίωσιν τους πρὸς τὴν ὑπέροχην ἐλληνικὴν Διανοητικὴν ὁρμήν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τους γιὰ τὰ τόσον ἐπαινετικὰ λόγια πού εἶχε πεῖ τὴν προηγούμενην μέραν σὲ μιὰ δημόσιαν συνάθροιση, σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς Νεοζωϊστῆς, λόγια πού τοὺς δώσανε καινούργιον θάρρος γιὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου τους.

Ὁ κ. Βενιζέλος μὲ ἐνθουσιασμὸ πού δύσκολα κρυβότανε, εὐχαρίστησε τοὺς Νεοζωϊστῆς, καὶ μὲ εὐλακρῆναια καὶ ἀγάπην εἶπε καὶ πάλιν: «Σεῖς ἐδῶ ἐγίνατε τὸ φιλολογικὸν κέντρον. Ἀπὸ Σᾶς ὅμως τοὺς Ἑλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ, περιμένομε περισσότερα.»

Ἐπειτα μὲ γνώσιν βαθειά, καὶ μὲ φιλοσόφησιν βαθύτερη τοῦ προβλήματος τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας καὶ τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας, ἔρχισε φιλολογικὴ συζήτησιν μὲ τοὺς Νεοζωϊστῆς, πού βάσταξε πάνω ἀπὸ τρία τέταρτα τῆς ὥρας.

Τὴ στάσιν του μπροστὰ στὸ γλωσσικὸν πρόβλημα ὄρισε ὡς ἑξῆς: Ὁρθολογικῶς, θεωρητικῶς, ὁ ἀμιγῆς δημοτικισμὸς εἶνε ἴσως τὸ μακρινὸν τέρμα εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τείνομε. Ὡς πού νὰ φθάσομε ὅμως στὸ εὐχάριστον αὐτὸ σημεῖον, πρέπει μὲ δεξιότητα νὰ παρακάμνομε τοὺς διαφόρους σκοπέλους κἀνοντας γύρος. Γι' αὐτὸ λοιπὸν σήμερον πρέπει νὰ εἴμεθα κάπως ἐφεκτικοί, καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἀποφεύγομε τὰ ἐξέζητα μὲν ἂ καλαίσθητα τὰ ὁποῖα παραξενεύουν καὶ ἡμᾶς ἀκόμη τοὺς δημοτικιστάς. Ἀφοῦ π. χ. ὑπάρχει ἡ λέξις ἐπιφάνεια ἡ ὁποία προσαρμόζεται τέλεια εἰς τὸ τυπικὸν τῆς δημοτικῆς, ποία ἀνάγκη νὰ δημιουργηθῇ ἄλλη λέξις, ἡ ἐπανωσιὰ λόγου χάριν; Τὸ ἐξεζητημένον ἀκριβῶς φαίνεται νὰ ἔκαμε τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν νὰ μὴ διάκειται φιλικῶς πρὸς τὴν γλῶσσαν ἐκεῖνην, πού φυσικώτατα εἶνε ἡ ἰδική του.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ προσκρούομεν εἰς τὸ σημερινόν—διεστραμμένον ἂν θέλετε—γλωσσικὸν αἰσθημα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, αἰσθημα πού στηρίζεται εἰς τὴν παράδοσιν καὶ εἰς ἱστορικὰ δεδομένα. Ἔτσι παραδείγματος χάριν καὶ ὁ Πάλλης δὲν ἔκανε καλὰ καὶ δὲν ὠφέλησε τὸν γλωσσικὸν ἀγῶνα μὲ τὸ νὰ δημοσιεύσῃ τὴ μετάφρασιν τοῦ Εὐαγγελίου σὲ ἡμερησιο φύλλον. Θὰ ἦταν πολὺ σκοπιμώτερον νὰ τὴν ἐβγάζε σὲ βιβλίον πού θὰ κυκλοφοροῦσε μόνον οὐστὺς κύκλους ἐκείνων πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν Λογοτεχνίαν μας.

Διὰ τοῦτο θέλω νὰ σημειώσω πόσον καλὰ τὰ εἶπεν ὁ Ροῖδης καὶ πόσον συμφωνῶ μὲ τὰ συμπεράσματά του. Δὲν θέλω ὅμως καὶ νὰ παρεξηγηθῶ ἀπὸ τοὺς ἄκροισι Δημοτικιστάς καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Ψυχᾶρη τοῦ ὁποῖου τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ φιλολογικὸν ἔργον ἐκτιμῶ ἀπειρώς καὶ θαυμάζω.

Ἄλλως τε κάποια ἐφεκτικότης εἶνε ἀπαραίτητος, διότι ἡ γλῶσσα, ὁ ζωντανὸς αὐτὸς ὄργανισμὸς, ἡμπορεῖ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ καὶ ἐκπλήξῃς.

— Μὲ τὰ λόγια Σας αὐτὰ κύριε Πρόεδρε, αἰσθανόμαστε τὴ συνείδησιν μας ἡσυχὴ πιά, γιατί ἤρθαμε μὲ κάποιο φόβον μήπως Σᾶς ἐκθέσομε. Ἐμᾶς ἐδῶ ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ τύπου μᾶς ὀνόμασε καὶ προδότες ἀκόμη.

— Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ σᾶς τρομάξῃ, ἀπάντησε ὁ Βενιζέλος, γιατί κάθε καινούργια ἰδέα εὐρίσκει ἀντίδρασιν στὴν ἀρχὴν καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβληθῇ μονομιᾶς. Ἄλλως τε, μὴ ξεχνᾶτε πὼς ἕως τώρα τὸ περισσότερο μέρος τῆς ζωῆς μου τὸ πέρασα ἀποκαλούμενος προδότης. Ἐπειτα δὲν θὰ ἤμουν πολιτικῶς τόσο ἀνόητος ὥστε νὰ διακινδυνεύσω τὸ πολιτικὸν ἔργον πού μου ὑπολείπεται νὰ κάμω, ἂν δὲν ἐνόμιζα πὼς ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ πεῖ κανεὶς καθαρὰ στὸν ἐλληνικὸν λαὸν πὼς ἡ δική του καὶ ἀληθινὴ γλῶσσα εἶνε ἡ δημοτικὴ.

Ἐπειτα, ἀπάνω στὴν ὁμιλίαν ἦλθε καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἄρθρων τοῦ Συντάγματος πού ὀρίζουν ἐπίσημην γλῶσσαν τῆς Πολιτείας· μερικοὶ ἐξέφρασαν φόβους μήπως παραβλαφτεῖ ἐξ αἰτίας των τὸ ζήτημα τῆς ἐπικράτησιν τοῦ δημοτικισμοῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν ἴδιαν στιγμὴν ὁ Βενιζέλος διάβασε στὰ μάτια μας σὺν κάποιον παράπονον—μᾶς ἐξήγησε ἀμέσως, πὼς ἡ σύνταξις τοῦ πρώτου ἄρθρου πού ἀναφέρει πὼς ἡ γλῶσσα τῶν νόμων εἶνε ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ κράτους, εἶνε τέτοια πού δὲν θὰ ἐμποδίσῃ καθόλου νὰ χαρακτηρισθῇ μιὰ μέραν καὶ ἡ δημοτικὴ ἐπίσημη γλῶσσα τὴ στιγμὴν πού θὰ ἔχει προχωρήσῃ τόσο τὸ ζήτημά μας ὥστε νὰ γραφτοῦν σ' αὐτὴν οἱ νόμοι τοῦ κράτους. «Δὲν μποροῦσα, ἄλλως τε, νὰ ἐπιμείνω περισσότερον γιατί ἐσκέφθην πὼς ὑπῆρχε φόβος νὰ διακινδυνεύσω ὀλόκληρον τὸ ἀνορθωτικὸν ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως. Ὄταν ὅμως ἦλθε ἡ ὥρα νὰ ψηφισθῇ τὸ ἄλλο ἄρθρον πού ἀφορᾷ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, σηκώθηκα πλέον καὶ ὑπεστήριξα μὲ ὄλον τὸ γόνυ καὶ τὸ κῆρος πού ἐξήσκουν ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, τὴν γνώμην πὼς δὲν πρέπει νὰ τεθοῦν περιορισμοὶ στὴ γλῶσσαν τῶν βιβλίων τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως. Εἶνε καιρὸς νὰ ἐννοήσουν ὅλοι πὼς εἰς τὰ βιβλία τὰ προωρισμένα διὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ πρέπει νὰ τεθῇ κατὰ μέρος ἡ μέχρῃ σήμερον ἐν χρήσει γλῶσσα, τελείως ἀκατάληπτος διὰ τοὺς μικροὺς ἐγκεφάλους. Τὰ βιβλία αὐτὰ πρέπει νὰ εἶνε γραμμένα στὴ μητρικὴν γλῶσσαν τῶν παιδιῶν. Ἐφ' ὅσον εἰς τὰ ἀλφαβητάρια κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα μικροῦ σκύλου δὲν βάλουν τὴν λέξιν «σκυλάκι» ἀντὶ «κυνάριον», τὸ παιδί θὰ πηγαίνει εἰς τὸ σχολεῖον διὰ νὰ χάσῃ τὸν καιρὸν του εἰς τὴν ἐκμάθησιν λεξιδίου.»

Ὄταν πάλι ἔγινε λόγος γιὰ τὴν ἀδιαφορίαν πού δείχνει ἡ ἐλληνικὴ κοι-

νωνία για τή λογοτεχνία, είχε πώς ή έλλειψη συστηματοποιημένης λογοτεχνικής εργασίας, που άρχισε να γίνεται μόνον από δεκαπέντε έτών περίπου, είχε μία από τις άφορμές της αδιαφορίας αυτής. — Γι αυτό εξακολουθείτε την προπαγάνδα σας. Η προπαγάνδα πρέπει πάντα να γίνεται. Και εγώ την κάνω όταν μπορώ. Και όταν σε στιγμές σπουδαιότητας άσχυριών θέλω ν' αναπαυθώ, πάντα κατορθώνω να κάνω την προπαγάνδα. Διαβάζω π. χ. στους φίλους μου, κανένα βιβλίο του Ψυχάρη—τους το διαβάζω σημειώνω—δέν τους δίνω να το διαβάσουν, και όλοι γενικά μένουν εύχαριστημένοι με τη γλώσσα του.»

Πρέπει με ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη να τονίσουμε την ευμένεια, με την οποία δέχτηκε ο Βενιζέλος τους Νεοζωϊστές—και το φλογερό ένθουσιασμό που έδειξε συζητώντας μαζί τους σαν συναγωνιστής κι' αυτός για τ' θρίαμβο μιας κοινής ιδεολογίας, και όμολογώντας πώς έχει βάλει τόν έαυτό του κάτω από τη σημαία του δημοκρατισμού.

Κατευθύνοντας τόν Βενιζέλον οι Νεοζωϊστές είχαν την τιμή να συνωμλήσουν ακόμα μια φορά, κάπου μια ώρα, μαζί του μέσα στο τραίνο. Από τις σοβαρές και πολύ ένδιαφέρουσες συζητήσεις δηλώσεις του αναφέρονται όσες αποβλέπουν αποκλειστικά στο σκοπό μας.

« Είμαι ένθουσιασμένος που παρατηρώ τέτοια πνευματική κίνηση εν Άλεξανδρεία. (Τό είχε τονίσει και στο επίσημο γεύμα που δόθηκε για τιμή του από την ελληνική παροικία.) Όπου υπάρχει κίνηση, υπάρχει ζωή. Ποτέ να μη σάς αποθαρρύνει ή επίκρισις. Άκριβώς να επιζητείτε την επίκριση διά να την κτυπάτε. Είς τ' εκπαιδευτικό ζήτημα να είσθε άμειλικτοι. Είμαι υπέρ της εισαγωγής της άμμογους δημοτικής εις τ' σχολεία. Να μην κάμνετε υποχωρήσεις εις τās αδυναμίας του λαού. Άλλως τε και εγώ εις τόν πολιτικόν μου βίον ούδέποτε έπεδίωξα να κολαρεύσω τās λαϊκάς πλάνας.

Όλοι οι άγωνές μας πρέπει να τείνουν εις την δημιουργίαν νεοελληνικού πολιτισμού. Άν δέν τ' επιτύχουμεν, ματαιώς έκοπιάσαμεν. Τότε και οι άγωνές μας και αι θυσίαι μας εις ούδέν θ' έχουν όφελος. Μας έπιβάλλεται να ιδρύσωμε τόν πολιτισμό μας εις τ' πατρ'ια έδάφη. Θ'ά τ' κατορθώσωμε διά της συμπήξεως μεγάλου κράτους και της συγκεντρώσεως όλων των όμαιμόνων. Ημισυ έκατομμύριον, επί παραδείγματι, Έλλήνων κινδυνεύει να χαθεί εις την Ρωσσίαν. Όλους τους κινδυνεύοντας διεσπαρμένους Έλληνας θ'ά δυνηθώμεν να συγκεντρώσωμε εν Μικρ' Άσί'α, αν ανακτήσωμε την χώραν ταύτην.

Τί είδους πολιτισμός άκριβώς θ'ά προκύψει, κανείς δέν ήμπορεί να προβλέψει. Πάντως όμως θ'ά είναι ένα μεταίχμιον μεταξύ του ευρωπαϊκού και του ασιατικού πολιτισμού.»

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΑΛΚΗΣ ΘΥΛΟΣ

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΒΟΡΙΑ, Η ΟΜΟΡΦΙΑ ΠΟΥ ΣΚΟΤΩΝΕΙ

ΜΟΝΟΠΡΑΧΤΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑΙ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ" 1915, ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 1.50

Δέν είχε ο μόνος έπαινος που θ'ά κάνω στόν Άλκη Θυλό, την τρυφερή ζορασιά, που καθώς μου είπαν κρύβεται κάτω από τ' ποιητικό αυτό ψευδώνυμο που για βέβαια τή συμβολίζει, αν τού ξομολογηθώ πώς δυ-

σκολεύομαι ακόμα να πιστέψω πώς είχε νεαρή κοπέλλα. Γιατί, έχοντας στο νού μου πώς πρόκειται να κρίνω πρωτόλεια, βρίσκω και στα δύο του μονόπραχτα δράματα προτερότερα τέτοια που συνήθως άπαντώνται μόνο σε μεσομένα μυαλά που πέρασαν και τή νεανική ήλικία.

Μου φαίνεται παιδί μελετημένο και με αρκετό ταλέντο' έπρόσεξε πολύ στην έξωτερική μορφή του διάλογου των δραμάτων του. Όχι μονάχα τίποτε δέ βρίσκω περιττό σ' αυτόν, μα και όλα σφιχτοδεμένα. Και ή γλώσσα του, πρόζα καλοντυμένη—ξέχωρα από μερικούς γαλλικισμούς,—και κάθε λέξη και φράση στόν τόπο της και με περίσσια πρωτότυπη και φρέσκια χάρη. Μα και νόημα βαθύ σκορπίζεται από κει μέσα—θαμπό ως τόσο λιγάκι, ίσως και θεληματικά, σύμφωνα με ξενικές επιδράσεις—σαν τ'ο μυστηριώδες φως χρωματισμένου κανδηλιού.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό προτέρημα του Άλκη είχε πώς από τ'ά πρόσωπα των δραμάτων του κανένα δέν χρησιμεύει για παραγέμισμα' όλα είναι στόν ίδιο βαθμό άπαραίτητα για τ' ολοκληρωτικό ζετύλιγμα του έργου. Και ή ιδεολογία των—άγκαλά ιδίως στα παιδιά που μ'ας παρουσιάζει κάμποσο τολμηρά ψυχολογημένη, κι' αυτό του συχωριέται εύκολα για τή νεαρή του ήλικία—άποδίδει επιτυχημένα τις βασικές ιδέες που πάνω των στήριξε ο ποιητής τ'ά δύο του δράματα: με άλλους λόγους στο πρώτο του έργο, τ'ό πώς δέν φτάνει κανένας να ζει δίπλα στους δικούς του για να τούς νοιώσει άναγκαστικά αν δέν έχει και ψυχική συγγένεια μαζί των' και στο δεύτερο τ'ό πώς είναι άνοησία, να μη πιστεύει κανένας πώς ο πόνος είναι ο μεγάλος και μοναχός δάσκαλος για τ'ό βίο και τ'ό πώς οι δυστυχισμένοι θνητοί δέν πρέπει να ζητήσουν ποτέ να άποφύγουν τ'ο σκληρό του άγγιγμα, αν θέλουν να ζήσουν πραγματικά και όχι να πέσουν ξάφνω σκοτωμένοι από τ'ά πρώτα πικρά χάρδια του.

Κ. Ν. ΠΑΠΠΑΣ

Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ-ΤΗΣ Κ. ΠΕΤΡΟΥΛΑΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ.

Συνοπτικά χαρακτηρίζοντας τήν «Άρρωστη Πολιτεία» τής κυρίας Ψηλορείτη, μπορεί να τήν ονομάσει κανείς με πολλούς όμως περιορισμούς και αρκετές έπιφυλάξεις, ένα ρομάντσο έξω τ'ό π'ο υ και χ'ό ρ'ο υ, ρομάντσο θεμελιώδικα διάφορο από τήν παράδοση του ελληνικού ρομάντσου όπως τ'ο δημιουργήσε ο μεγάλος Σκιαθίτης Δάσκαλος Παπαδιαμάντης. Ούτε ο γεωγραφικός τόπος έχει τ'ο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό να άποτελεί ένα άναπόσπαστο μέρος με τ'ο ό'λ'ο ν ούτε ο χρόνος άκόμη. Μπορούσε θαυμάσια ή εξέλιξη του να γινότανε όπουδήποτε άλλοι και οποτεδήποτε άλλοτε γιατί τ'ά πρόσωπα ή καλύτερα οι ψυχές που μ'ας παρουσιάζει ή κ. Ψηλορείτη είναι οι ψυχές με τις θεμελιώδικες ιδιότητές τους που κάτω από οποιοδήποτε ούρανό και σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή είναι σχεδόν οι ίδιες, και έτσι εύκολα ταυτίζονται με τις ίδιές μας και κινούνε τ'ο ένδιαφέρον. Θ'ά τολμήσω να πώ, πώς τ'ά πρόσωπα τής «Άρρωστης Πολιτείας» είναι Ψυχές-Σύμβολα, παρ'όλο τ'ο δυνατό και άδρό ρεαλισμό,—πολλές φορές και άγριο ίσως,— που μ' αυτόν τούς έχει περιγράψει ή συγγραφέας. Γι' αυτό δέ θ'ά διαβαστεί μ' εύχαρίστηση παρά από αναγνώστες διανοητικούς, που τή συγκίνηση που τούς δίνει ένα έργο τή διυλίζουν με τ'ο νού, αντί να τήν αφήσουν να τούς κυριεύσει.

Ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις τοῦ ἔργου κυμαίνεται. Κανένα συμπέρασμα, μὲ θετικὴ τάση, δὲ βγαίνει. Τίποτε ποὺ νὰ ὀδηγήσει εἴτε στὴ θετικὴ εἴτε στὴν ἀρνητικὴ δράση τοῦ ἀτόμου· ὅλα ἐκκρεμῆ καὶ μονάχα παραχωρήσεις στὶς συνθήκες ἐκεῖνες ποὺ συνολικὰ ὀνομάζομε « Ἀνάγκη ».

π.

ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ

ΑΠΟ ΤΑ "ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΣΕΜΗΣ"

ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ ΑΠΟ ΤΑ "ΓΡΑΜΜΑΤΑ"

Τοῦ φίλου Πέτρου Μάγνη ἔχω διαβασμένα σὲ διάφορα περιοδικὰ ὁμορφους στίχους ποὺ τότες μοῦ εἶχαν ἀρέσει. Μερικοὺς μάλιστα τοὺς θυμάμαι ἀκόμα. Καὶ γι' αὐτὸ ἴσα-ἴσα θὰ ἤθελα νὰ εἶχα συγκεντρωμένη ὅλη τὴν ποιητικὴ ἔργασία του γιὰ νὰ μποροῦσα νάλεγα τὴν ἐντύπωσή μου. Σήμερα ὁμως δὲν τολμῶ νὰ γράψω (χωρὶς κίνδυνον νὰ τὸν ἀδικήσω) τί μοῦ λέγει ἡ μικροσκοπικὴ συλλογὴ τοῦ ποιητῆ τῶν «Φθινοποριασμάτων» στέκοντας ποὺ δὲν περιλαμβάνει παρὰ ἓνα μονάχα μέρος μιᾶς κοινοῦργίας σειρᾶς τραγουδιῶν του ποὺ δὲ δημοσιεύτηκε ἀκόμα ὁλόκληρη. Ἐπειτα τυχαίνει τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ λιγοστὰ αὐτὰ τραγούδια νὰ μὴν εἶναι ἀπὸ κείνα ποὺ θεωρῶ ἀπὸ τὰ καλύτερά του.

Β. Ε. Π.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΛΕΞΑΝΤΡΙΝΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Στὸν «Ταχυδρόμον-Ὁμόνοια» ὁ φίλος ποιητὴς κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης ἐδημοσίεψε δύο καλογραμμένα πεζογραφήματα μὲ τὸ γενικὸ τίτλον «Σκίτσα ἀπὸ τὴ Ζωή». Τὰ ξανατυπώνουμε εὐχαρίστως πῶς κάτου. Ἔτσι θὰ φανεῖ πὼς ὁ ἀρμονικὸς λαξευτὴς τῶν «Βαλσάμων» ἐπιτυχαίνει ὄχι μονάχα στὴν Ποίησιν μὰ καὶ στὴν Πρῶσις ἀκόμα. Κι εἶναι ἀλήθεια κρῖμα ποὺ ὁ ἀγαπητὸς ποιητὴς δὲν ἀσχολεῖται περισσότερο καὶ μὲ τὸν πεζὸ λόγον γιὰτι εἴμαστε βέβαιοι πὼς, ἂν καταπιανότανε καὶ στὸ εἶδος αὐτὸ τῆς Λογοτεχνίας, θὰ μᾶς χάριζε ὥραιες ἀπὸ συγκινημένο αἶσθημα καὶ φιλολογικὴ εὐκιρῆεια σελίδες.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Συνωδεύαμε τὸν ἀγαπητό μας φίλον στὸν τάφον.

Μιά εἰκόνα μὲ ὅλους τοὺς χτυπητὰ πένθιμους τόνους. Ἡ μητέρα ἀπὸ τὰ ἴδια σπλάχνα ποῦδσαν τὴν πνοὴν στὸ παιδί της, ἄφηνε τώρα νὰ ξεχύνεται ἓνα σπαραχτικὸ μυρολόι, ρυθμικὰ τονισμένο ἀπὸ τὸν Πόνον.

Συτριμμένος ὁ γέρον· πατέρας, ἀκολουθοῦσε τὴ νεκροφόρον, σκυφτός, ἐκτελώντας κάποια ἀνώτερη προσταγὴ τῆς Μοίρας.

Μπροστά, κόκκινα τριαντάφυλλα προβοδώνανε στὸ ταξίδι τους τὰ εἰκοσιεννέα χρόνια. Κόκκινα, κόκκινα, λὲς κι εἶχαν προσθέσει στὸ χρωμᾶ τους καὶ τὸ χρωμα τῆς γλωμῆς ταξιδευτρῶν Νειότης. Στὴν ἐκκλησίαν ψάλανε τὶς νεκρικὲς ψαλμωδίας οἱ ἴδιοι παπᾶδες ποὺ θάλεγαν ἕστερ' ἀπὸ λίγο τὶς χαρούμενες εὐχὰς σὲ δυὸ ἐρωτευμένους.

Τὰ κρῖνα κερῖα χαρίζανε τὴν στερνήν τους λάμψη στὴ συμπαθητικὰ μορφήν ποὺ δὲ θὰ δοκίμαζε πειὰ τὴ λύπη νὰ θυμηθῆ «τὸ πρῶτον φῶς των».

Καὶ ἡ εἰκόνα ξετυλιγότανε θλιβερή, σὰν κάθε φορὰ ποὺ τὴν πλαϊσιώνει ὁ θρήνος.

Μὰ νά, ποὺ ἦρθε κάτι ξαφνικὰ νὰ δώσῃ μιὰ ξεχωριστὴ κι ἔντονη σφραγίδα στὴ συγκίνηση.

Τὴν ὥραν ποὺ σήκωναν τὸ φέρετρο γιὰ νὰ τ' ὀδηγήσουν στ' ἀνήλιον μοναστήρι τῶν ἀνεκπλήρωτων πόθων, μιὰ κοπέλλα ἐξέσπασε σὲ λυγμούς.

Ποιὰ νᾶταν αὐτή, ἡ λευκοφορεμένη πένθιμα ποὺ ἦρθε νὰ χύσῃ τὰ μῦρα ἀπὸ τὴ λήκυθον τῆς ψυχῆς της;

Μήπως ἦταν ἄρα γε ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ αἰσθαντικὰ πλάσματα, ποὺ στ' ἀντίκρουσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μας νεκροῦ ξυπνήσανε μέσα της πόνοι παλαιοί; Μὰ ἡ κόρη ἀκολούθησε μαζί μας ὡς τὸ νεκροταφεῖον κ' ἔστειλεν, ἀχώριστος συντρόφος στὸν τάφον, φορτωμένους μὲ τὴν εὐωδιὰ τοῦ λιβανιοῦ, τὰ δάκρυά της.

Ἦ εὐλογημένες μυστικὲς ἀγάπες, ποὺ δὲ λογαριάζετε καμμιὰ πρόληψη, μὰ ποὺ δείχνετε σὰν τ' ἀγριολούλουδα ταπεινὸ κι ὥραϊο τ' ἀνθοβόλημά σας!

ΤΟ ΤΑΞΕΙΔΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Ποῦ εἶνε ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ μέγας μας Παπαδιαμάντης, μὲ τὸ μαγικὸ του κοντύλι ποὺ ἐπαιρνεν δλόφωτα χρώματα ἀπὸ τὰ ῥόδι ν' ἀκρογιάλια καὶ τὰ θυμαρόσπαρτα βουνὰ καὶ τὰ ἐσφιχτόδενα μὲ τὴν ἀγνήν Ἑλληνικὴν ψυχὴν, ποὺ εἶνε νὰ μᾶς ζωγραφίσῃ γοητευτικὰ τὸ συγκινητικὸ αὐτὸ ταξίδι τῆς Παναγίας ποὺ ἄφησε τὸν μοσκολιβανισμένο Ναό της, μὲ τὰ πλούσια ἀφιερῶματα—τὰ χρυσομένα αὐτὰ εὐχαριστήρια μιᾶς αὐθόρμητης λατρείας—κ' ἐμπῆκε στὸ Βασιλικὸ πλοῖον μὲ ὅλες τὶς τιμές, προβοδισμένη ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς νησιῶτες! Μὲ πόση συγκίνηση θὰ τρέξανε στὸ λιμανάκι αὐτοὶ ποὺ εἶχαν περισσότερα δικαιώματα στὴν ἀγάπην της, νὰ τὴν παρακαλέσουν νὰ φτάσῃ μιὰν ὥραν ἀρχήτερα στὸ Παλάτι γιὰ νὰ γιάνῃ μὲ τὴν χάριν της, αὐτὴ ἡ Γλυκοφιλοῦσα, ἡ Παρηγορητρεα, τὸ Μεγάλον μας Βασιλιᾶ.

Καὶ θάλεγαν βέβαια ἀναμεταξύ τους οἱ καλοὶ νησιῶτες πὼς μόνο γι' αὐτὸ τὸ χρυσὸ Βασιλιᾶ μας, ἔκαμνεν αὐτὴ τὴ ξεχωριστὴ χάριν ἡ Παναγία, ν' ἀφήσῃ τὸ λατρευτὸ της νησί, γιὰτι ἦταν ὁ ἀγαπημένος της, ποὺ τὸν εἶχε στελεῖ νὰ λευτερώσῃ μὲ τὸ τρισευλογημένο του Σπαθὶ ἐκεῖνους ποὺ τὴν παρακαλοῦσαν τόσα χρόνια. Καὶ θὰ λυτούντανε κατὰβαθα πὼς τόσον καιρὸν ἐκεῖ πέρα στὴν Ἀθήναν δὲν φωνάζανε τὴ Μεγαλόχαρη, μόνον ἄφηναν τὸν καιρὸ νὰ περνᾷ κ' ἐγύρευαν δεξιὰ κι ἀριστερὰ φράγκους γιαιτροὺς, ποὺ ὄχι μόνο δὲ θὰ κύτταζαν μ' ἀφοσίωση τὸν Μεγάλον Ἄρρωστο, μὰ ποὺ μποροῦσαν στὸ κάτω κάτω—φράγκοι καλέ, ἔχουνε πίστη!—νὰ τοῦ κάνουν καὶ κακό.

Ναί, μονάχα ἓνας Παπαδιαμάντης μὲ τὶς πλαστικὲς του εἰκόνες, μὲ τὴν ἀνεπιτήδευτὴν του μυστικοπάθεια, μὲ τὸν ὀρμητικὸν μὰ καθάριον χεῖμαρρον τῆς θρησκοληψίας του, θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς χαρίσῃ μιὰν εὐγενικὰν συγκίνησην, θὰ δημιουργοῦσεν ἓνα ἔργον Τέχνης ἀπὸ τὸ πρωτότυπον ποιητικὸν αὐτὸν ταξίδι τῆς Παναγίας.

Τώρα, ὅσοι ζητοῦν τὴν συγκίνηση ἀποκλειστικὰ μὲς τὰ ἔργα μὲ ὀρισμένες συνταγὰς καὶ καλούπια, καὶ σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀναταράζουσι κάθε στιγμὴν τὰ λιμνασμένα προβλήματα μιᾶς κοινωνίας, αὐτοὶ ἴσως νὰ χομογελοῦσαν ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ τοὺς κλονίζει μιὰ ἐντύπωση αἰσθητικὴ καὶ ζητοῦν κάθε

ευκαιρία για να λούσουν τη ψυχή τους σ' ένα κύμα όμορφιάς, αυτοί θα βρίσκανε πώς είχαν προσθέσει στο ενεργητικό της καλλιτεχνικής τους υπόστασης μιάν ακόμα φωτεινή γραμμή.

Το «Ταξίδι της Παναγιάς» έδωσε αφορμή σε φιλολογική συζήτηση. Ο Ένας έγραψε την ακόλουθη σημείωση στα «Νέα»:

«Θά ήθελα να πω δύο λόγια εις τον φίλον μου ποιητήν κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδην διά την περί τέχνης θεωρίαν του πού επρόσθεσε ως έπilogον εις το πρό ήμερών δημοσιευθέν σημείωμά του, πού είχε ως σκοπόν την έξύμνησιν της μεταφοράς εις Ἀθήνας της εικόνας της Παναγιάς. Ο φίλος ποιητής, καταστρέφων τον ύμνον του, απευθύνεται προς τους άγνωστους εκείνους, οι όποιοι, μη συγκινούμενοι από τοιαύτα θέματα, ως το ίδιο του, γυρεύουν την τέχνην εις ώρισμένα καλούπια. Θά μου επιτρέψη να του εΐπω ότι μεταχειρίζεται τα καλούπια με όλίγην ακριβολοξίαν, διότι μόνον επί υπερβολική έλευθερία και επί επαναστάσει κατά των συνειθισμένων φιλολογικών τύπων ήμπορεί να κατηγορηθῆ εκείνος, πού δεν άρκεΐται εις την υπό του φίλου μου υπερασπιζομένην τέχνην. Όσον δέ διά το «κύμα της όμορφιάς» πού νοιώθει ο κ. Κωνσταντινίδης εις την τέχνην, όπως την αντιλαμβάνεται, τι να γίνῃ, αν υπάρχουν πολλοί πού το εύρισκουν πολύ άϋλον και πολύ μεταφυσικόν;

Ο δέ κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης απάντησε στον «Ταχυδρόμο» με το παρακάτω χρονογράφημά του.

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Ο φίλος μου Ένας, έρχεται υπερασπιστής εκείνων για τους όποιους εξέφρασα την ύπόνοιαν πώς ίσως να χαμογελοῦσαν μπροστά σ' ένα έργο τέχνης, πού θα είχε ως θέμα το ταξίδι της Παναγιάς, γραμμένο από ένα γερό δημιουργό σαν τον Παπαδιαμάντη. Με άλλους λόγους ζητῶ να δικαιολογήσῃ όσους δε θεωροῦν τόσον ύψηλή την τεχνοτροπία του, πού μπορεΐ—κατ' αυτούς—να ζωγραφίξῃ βαθειά την έλληνική φύση και ψυχή, μα δεν κεντρίζει κοινωνικά προβλήματα—τη συζυγική ή απιστία να ποῦμε και άλλα! «Επαναστατοῦν κατά των συνειθισμένων τύπων» όσοι δεν άρκούνται στη τέχνη του Παπαδιαμάντη;

Μα σ' αυτό ακριβώς βρίσκεται ή αξία του μεγάλου διηγηματογράφου μας, ότι ξεπερνῶ τα τετριμμένα, ότι δεν περιορίζεται σε ξερη ήθογραφία, μα πλάττει δικούς του κόσμους, γεμάτους φῶς, δράση, αΐσθημα. Όξυς παρατηρητής και ψυχολόγος όπως είναι, μάς χαρίζει πλούσιες εικόνες πού συχνά! φτάνουν το σύμβολο. Το θρησκευτικόν αΐσθημα δεν το παίρνει για τίθεσε, μα για πηγή από την όποία μαζί με τόσες άλλες πού του δίνει το ελληνικό milieu, περνῶ δυνατή ή έμπνευσή του, και παίρνει τη διαφάνεια και τη δροσερότητα.

«Κανείς επιπόλαιος αναγνώστης, λέει ο Παλαμῆς, θά μπορούσε και μ' αυτά, σιμά στη μεγάλη όμοιαλήθεια πού απλώνεται σ' όλα τα ιστορήματα του Παπαδιαμάντη, να συμπεράνῃ πώς ο άνθρωπος αυτός μνήμη μόνον έχει, και φαντασία σπειρι δεν έχει. Και όμως δεν πιστεύω να βρίσκεται ως την ώρα στη φιλολογία μας τεχνίτης κατέχοντας τόσο ζωηρά τη δύναμη πού οι ψυχολόγοι ονομάζουν συμπαιθητική φαντασία».

Θεωρεΐ ασίγητους συγγραφείς ο φίλος Ένας όσους συγκοινωνοῦν τόσο

στενά με τη ψυχή ενός λαοῦ, όσους «εύρύνουν την ήθική ζωή του έθνους των»;

Μήπως ή θρησκεία μας δεν έχει άφθονα τα ποιητικά στοιχεία, πού μαζεμένα άρμονικά από επιδέξιο χέρι να μπορούν να δώσουν τη συγκίνηση σ' έναν esthete; Η ποιήση του μοναδικού μας Ρωμανοῦ του Μελωδοῦ δεν εΐνε πέρα και πέρα εκκλησιαστική; Εΐνε γι' αυτό άνάξια λόγου; Φτώχη και ή Μοῦσα του μεγάλου Μιστρῶλ πού ψάλλει την Προβηγκιανή ψυχή; Δεν υπάρχουν μεγάλα θέματα. Υπάρχουν μεγάλοι τεχνίτες. Τα θυμάρια εΐνε στη διάθεση του κάθε έντόμου, μα μόνον ή μέλισσα μπορεΐ και κάνει μέλι από τους χυμούς τους.

«Η τεχνική, λέει ο Oscar Wilde, πού πιστεύω να εκτιμῶ ο φίλος μου, εΐνε πραγματικά ή προσωπικότης. Γι' αυτό ο τεχνίτης δε μπορεΐ να τη διδάξῃ, ο μαθητής δε μπορεΐ να τη μάθῃ κι ο κριτικός δε μπορεΐ να την καταλάβῃ. Για το μεγάλο ποιητή δεν υπάρχει παρά μιὰ μέθοδος άρμονίας, —ή δική του. Για το μεγάλο ζωγράφο, δεν υπάρχει παρά ένας τρόπος ζωγραφικής, —αυτός πού μεταχειρίζεται ο ίδιος.

Ο αισθητικός κριτικός και μόνος αυτός, μπορεΐ να εκτιμήσῃ όλες τις φόρμες και όλους τους τρόπους. Αυτόν επικαλεΐται ή Τέχνη».

Όσο για τους πολλούς πού εύρισκουν το κύμα όμορφιάς πολύ άϋλον και μεταφυσικόν, ποιους να έννοη ο αισθαντικός φίλος μου;

Γιατί με το να τον αντιλαμβάνωμαι τέτοιο, δεν παραδέχομαι πώς συγκαταλέγει και τον εαυτό του σ' αυτή την εκλεκτική πλειάδα. Μήπως υπονοεΐ εκείνους πού όλη τους ή ιδεολογία και ή αισθαντικότης περιορίζεται στην άπογευματινή φυσιολατρεία της plage με τα ρεαλιστικά της κύματα; Και ακόμα μπορω να τον έρωτήσω; Ποιοί γάνε άρά γε οι όρισμοί της όμορφιάς; Και με τι ύλικό κατασκευάζει τα χρώματά του ένα ώραϊο δειλινό;

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΜΑΣ ΚΑΙ Ο ΤΥΠΟΣ

Από την εποχήν ακόμα πού ή «Νέα Ζωή» ήτανε ο στόχος κάθε άνίδεης γύρω μας επίθεσης από τον άμύνητορα της καθαρεύουσας τύπο, τιμητικήν εξαίρεση άποτελοῦσεν ή φωτεινή αντίληψη του άγαπητοῦ μας κ. Ν. Καραβία, πού ερχότανε πάντα αυθόρμητα να χτυπήσει την ανούσιαν αυτήν εκμετάλλευση της άγραμματοσύνης ενός όπισθοδρομημένου κοινοῦ. Και τώρα ακόμα με θέρηνη έξύμνησε τις δηλώσεις και τους επαίνους του Βενιζέλου πού ήθεσε με την επιβλητικότητά της γνώμης του να βάλει τα πράγματα στη θέση εκείνη πού οι πολλοί ποτε δεν θα φαντάζονταν πως μπορούσαν να εΐνε. Αντιγράφομε το δυνατό άρθρο του από την «Εφημερίδα» του εκφράζοντας και τις εύχαριστίες μας στον διαλεχτό μας φίλο.

«Με ιδιαίτερον εύχαρίστησιν δημοσιεύομεν κατωτέρω όσα ο κ. Βενιζέλος εΐπε προχθές εις επιστροφήν της «Νέας Ζωής», του γνωστοῦ φιλολογικοῦ κέντρου της πόλεώς μας. Τα όσα εΐπεν άποτελοῦν τιμήν εις το έργο του άλεξανδρινου τούτου κέντρου φιλολογίας και, αναποσπάστως, και του άλλου συναφοῦς και συναγωνιστοῦ, των «Γραμμάτων», διότι μαρτυροῦν φωτεινήν και δογματικήν αναγνώρισιν της επιτελουμένης μεγάλης εις τα γράμματα και την γλώσσαν ύπηρεσίας. Και ή υπέρλαμπρος αὐτή καθιέρωσις έπεβάλλετο, διότι το έργο των νεοϊδεατών της Ἀλεξανδρείας, τόσον γόνιμον δι' ο-

σους τὸ γνωρίζουν, περὶ σχεδὸν ἀπαράτητον εἰς τὴν μακαριὰν πόλιν, ἢ ὁποῖα τὸ ἐξεμαίευσεν ἐν τούτοις.

Ἄλλὰ, ταυτοχρόνως, ἰδιαιτέραν χαρὰν ἐμποιεῖ ἡ στάσις τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, διότι καταδεικνύει αὐτὸν καὶ εἰς ζήτημα ἐκτὸς μὲν τοῦ κύκλου του, ἀλλὰ δυνάμενον νὰ εὕρῃ θεωρητικὴν λύσιν εἰς φοτεινὴν καὶ ἰσοσταθμισμένην διάνοιαν, ἐμφανίζοντα τόλμην παρομοίαν πρὸς τὴν χαρακτηρίσασαν καὶ πᾶσαν πολιτικὴν πράξιν τοῦ ὑπερόχου, ἀληθῶς, ἀνδρός. Ἔως τώρα τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἐχρησίμευσεν εἰς χεῖρας ἐκμεταλλευτῶν ὡς πολιτικὸν ὄργανον, τοῦ ὁποίου τὰς συνεπειὰς ὑπέστη, ὄχι πρὸ πολλῶν ἐτῶν, καὶ αὐτὸς ὁ Βενιζέλος. Ἄλλ' ὁ τῶος πρωθυπουργὸς κατανοῶν τὸ γενόμενον εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὴν γησίαν του γλώσσαν ἀδίκημα, ἐννοεῖ ὅτι ἤλθεν ὁ καιρὸς ν' ἀντιταχθῆ καὶ ἡ πολιτικὴ ἐντιμότης καὶ εἰλικρινὴς ἀντίληψις εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Ὀλιγώτερον εὐσυνείδητος πολιτικὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν συνείδησίν του μὲ τὴν εὐκολὸν σκέψιν ὅτι τὸ γλωσσικὸν ζήτημα δὲν εἶνε ἔργον πολιτικοῦ. Μὲ τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον προμηθεύει ἡ ἀγνότης τῆς προθέσεως καὶ ἡ εὐρύτης τῆς σκέψεως διὰ τὰ καθόλου πράγματα, ὁ κ. Βενιζέλος ἀντιλαμβάνεται καὶ τὸν λογιστικὸν ὡς ἐμπόδιον διὰ τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ. Κ' αἰσθανόμενος τοῦτο καὶ διαβλέπων τὴν λύσιν, ἀναπόφρευτον, ἀλλὰ δυναμένην νὰ ἐπιβραδυνθῆ ὡς ἐκ τῶν παρεμβλλομένων ἐμποδίων, προβάλλει τὸ ἠθικὸν του κύρος, τὴν λιτὴν καὶ ἐλευθέραν παντὸς ὑπολογισμοῦ δυνατὴν σκέψιν του εἰς ὑπεράσπισιν ὑποθέσεως, τῆς ὁποίας τὸ δίκαιον ἀντιλαμβάνεται.

Καὶ εἶνε πράγματι νὰ ἐξαρθῆ ὄχι ἡ εὐθυκρισία τοῦ ἀνδρός ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἢ δυναμένη πάντοτε θεωρητικῶς νὰ ὑπάρχῃ, ἀλλ' ἡ ἐθελουσία προσφορά του πρὸς συνεργασίαν εἰς ζήτημα τοιοῦτον, μὴ ὑποκείμενον εἰς τὸν κύκλον τῶν ἔργων αὐτοῦ, δυνάμενον δὲ ἀσφαλῶς νὰ δημιουργήσῃ ἐπιπροσθέτους δυσκολίας, παρ' ἐκείνων, οἵτινες καὶ ἐπιστημονικὰ ζητήματα καταβιβάζουν μέχρι τῆς εὐτελοῦς πατριδοκαπηλείας.»

Καὶ ὁ διανοούμενος φίλος χρονογράφος τῶν «Νέων» κ. Μ. Περὶδης (Ἕνας) νέος καὶ αὐτὸς καὶ ὁμοιδεάτης, λαβαίνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὶς δηλώσεις τοῦ Βενιζέλου στοὺς Νεοζωϊστὲς καὶ τὴ συνομιλία του μὲ τοὺς Γραμματιστὲς, ἐνθουσιασμὸν ἐχαίρετῆσε τὸ εὐγενικὸν του κίνημα πού μ' αὐτὸ ἐπιβράβευσε τὶς προσπάθειαι καὶ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν Τέχνην τῶν νέων ἐκείνων ἀκριβῶς πού οἱ περίεργοι ἐθεωροῦσαν ἀνάξιους λόγου ματαιοσκόλους.

«... Τὸν βλέπουν νὰ δίδῃ τὸ χεῖρ πρὸς ἐκείνους, ἔγραφε, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἐσυνείδησαν νὰ παραγνωρίζουν, μὲ τὸ νὰ μὴ δύνανται νὰ τοὺς ἐννοήσουν, τὸν βλέπουν νὰ συγκαταλέγεται μὲ ἐκείνους τῶν ὁποίων τὴν πραγματικὴν ἀξίαν οὐδὲ ὑποπεύοντο κἂν αὐτοί. Ὁ Βενιζέλος ἔχει σαγηνεύσῃ ἀμετακλήτως τὸν θαυμασμόν των. Πῶς νὰ ἐξηγήσουν αὐτὸ πού νομίζουν ἀποστασίαν του; Ἡ κατάλληλις εἶνε τὸ μόνον συναίσθημα πού δοκιμάζουν. Αὐτὸ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ μὴ αἰσθανθοῦν τὸν κόλαφον... Ἦτο προφορικῶς ἐκείνου εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ν' ἀποκαλύψῃ ὁ Βενιζέλος τὴν καθαρὰν του ἰδεολογίαν, τὸ βάθος τῆς διανοητικότητός του. Νὰ λάβῃ τὸ θάρρος νὰ κτυπήσῃ τὰς πλέον ριζωμένας προλήψεις. Καὶ νὰ τὰς κτυπήσῃ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτοὶ πού τὰς ἀντιπροσωπεύουν τὸν περιβάλλον μὲ τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἀφοσίωσίν των...»

ΜΙΑ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ-ΑΣΙΑΤΙΚΗ ἢ ΔΥΤΙΚΗ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΑΝΤΑΛΙΤΕ;

ΑΠΙΝΤΗΣΗ ΤΟΥ Κ. Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ ΣΤΟΝ Κ. Π. ΓΝΕΥΤΟ

Πολὺ ἀργὰ δυστυχῶς καταπίσθηκα στὴν ἀπάντησιν αὐτὴν στὸ φίλον μου κ. Γνευτὸ, πού εἶχε τὴν εὐγενικὰ καλωσύνη νὰ κάμῃ μερικὲς παρατηρήσεις στὴ τελευταία μας συζήτησιν μὲ τὸν ἀγαπητὸ μου φίλον Παῦλον Πετριδὴ γιὰ τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει καὶ τὸν δικὸν μας ἐν μέρει, μὲ τὴν πρόθεσιν, ὅπως λέει, ὄχι τόσο νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα, ὅσο νὰ πῆ «μερικὲς ἀμφιβολίας καὶ ὑποβάλλῃ μερικὲς ἐρωτήσεις». Αὐποῦμαι πολὺ πού σήμερα δὲν μοῦ μένει καιρὸς νὰ ἀπαντήσω ἐκτενῶς στὶς ἐρωτήσεις του καὶ ἀναγκαστικὰ θὰ περιορισθῶ γιὰ τὴν ὥρα σὲ λίγα σημεῖα, τὰ σπουδαιότερα, ἐπιφυλασσόμενος στὴν πρώτη εὐκαιρία νὰ τοῦ δώσω περισσότερες ἐξηγήσεις σὲ ὅ,τι θελήσῃ. Ἡ οὐσία τῶν συλλογισμῶν τοῦ φίλου μου μὲ λίγα λόγια εἶνε ἡ ἐξῆς: 1) Ὁ ψυχικὸς, ἠθικὸς καὶ πνευματικὸς πολιτισμὸς δὲν ἔχει καμιὰ ἀμεση σχέση καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικὸ καθεστῶς, φεουδαρχικὸ λ.χ. ἢ ἀστικὸ· αὐτὰ εἶνε ἀπλῆ μόνον στάδια οἰκονομικῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, ἄσχετα μὲ τὸ φαινόμενον τοῦ πολιτισμοῦ. 2) Γιὰ κριτήριον τοῦ πολιτισμοῦ δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ παίρνωμε τὸ ἐκάστοτε στάδιον τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, ἀλλὰ κυρίως τὸν ἠθικὸν πολιτισμὸν, πού ὅπως εἶπαμε παραπάνω, εἶνε ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὰ γύρω φαινόμενα. 3) Ὁ ἠθικὸς καὶ ψυχικὸς πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀνατολῆς εἶνε ἀνώτερος ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκόν, πού εἶνε ὑλιστικὸς καὶ ἐγωϊστικὸς. Καὶ ἐάν πνευματικῶς εἶνε κατώτερος, αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε, εἶνε τυχαῖον ἀποτέλεσμα καλύτερας ἐκεῖ ἀνατροφῆς καὶ σχολικῆς μορφώσεως. Αὐτὰ φρονεῖ ὁ φίλος μου κ. Γνευτὸς. Θὰ πῶ τώρα καὶ ἐγὼ σύντομα τὴν γνώμην μου, ἀπάνω στὰ ἴδια σημεῖα καὶ ὁ ἀναγνώστης, παραβάλλοντας τὶς δυὸ ἀπόψεις, μπορεῖ νὰ παραδεχθῆ ὅποια συμφωνεῖ περισσότερον μὲ τὴν ἀντίληψιν του. Γιὰ μένα εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον, ἀφύσικον καὶ ἀφιλοσόφητον νὰ θελήσῃ κανεὶς νὰ χωρήσῃ τὸν ψυχικόν, ἠθικόν καὶ πνευματικόν πολιτισμὸν ἀπὸ τὸ γύρω οἰκονομικόν, κοινωνικόν καὶ πολιτικόν καθεστῶς· ἢ διαμόρφωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ἀπὸ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὴν νομοθεσίαν, τὰ διάφορα κοινωνικὰ συστήματα κ.τ.λ. πού δὲν εἶνε ἄλλο τίποτε παρὰ ἡ ἐξωτερικὴ μορφή καὶ ἀποκρυστάλλωσιν τῶν βαθυτέρων οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων, δηλαδὴ αὐτοῦ τοῦ πολιτικῶν καθεστώτος. Ὅταν λοιπὸν λέμε: γεωργικὸ-φεουδαρχικὸ καθεστῶς ἢ πάλε βιομηχανικὸ-ἀστικόν, δὲν ἐννοοῦμε ἀπλῆ οἰκονομικὰ στάδια, πού δὲν ἔχουν δῆθεν καμιὰ σχέση μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ πολιτισμοῦ, πού εἶνε δῆθεν μεταφυσικὴ, ἀναλλοίωτη καὶ ἀνεξάρτητη ἀπὸ ἐξωτερικὰς ὑλικὰς συνθήκας, ἀλλὰ ἓνα σύνολον πολιτισμοῦ: οἰκονομικοῦ, ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ ταυτοχρόνως, πολιτισμοῦ πού βάση του καὶ πηγὴ ἔχει τοὺς ἐκάστοτε τεχνικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς ὄρους τῆς ζωῆς, πού προσδιορίζουν ἀναγκαστικὰ καὶ τὶς σχέσεις, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν νοοτροπίαν τῶν πολιτῶν. Καὶ ὅλα αὐτὰ μαζί γεννιῶνται, μαζί ἀλλάζουν καὶ ἐξελίσσονται κυκλωτικῶς, καὶ ὄχι μονομερῶς σὲ ἓνα μόνον σημεῖον καὶ κλάδον τῆς ζωῆς ὅπως φαντάζεται ὁ κ. Γνευτὸς ὅταν λέει: μπορεῖ οἰκονομικῶς καὶ πνευματικῶς ἡ Εὐρώπη νὰ εἶνε προοδευμένη, ἠθικῶς ὅμως καὶ ψυχικῶς μένει πολὺ πίσω ἀπὸ τὴν μεγαλόκαρδην ἀνατολή! Δὲν εἶνε φαίνεται ὁ διχασμὸς αὐτὸς πολὺ ὑποπτος; Πῶς εἶνε δυνατόν ἓνας

πολιτισμός ἄλλου νὰ εἶνε ἐμπρός καὶ ἄλλου πολὺ πίσω : Ἐξάπαντος κάποιο λάθος γίνεται ἐδῶ, κάποια παρεξήγηση, κάποια σύγχυση. Τὸ λάθος εἶνε τὸ ἐξῆς : Ὁ φίλος μου Γνευτὸς γελιέται ἀπὸ κάτι ἐξωτερικὰ φαινόμενα τοῦ φεουδαρχικοῦ καθεστώτος, ποῦ τοῦ φαίνονται πὼς ἔχουν μεγάλη ψυχικὴ ἀξία, ἐνῶ ἀπλούστατα εἶναι κατώτερος τρόπος προσαρμογῆς ἀρχαίου πατριαρχικῆς κοινωνίας ποῦ δὲν κατώρθωσε ἀκόμα νὰ δημιουργήσῃ εὐρύτερους ὄρους ζωῆς καὶ χειραφετήσεως τοῦ ἀτόμου. Ἡ φιλοξενία λ.χ. ἀνθεὶ στὶς ἀπλὲς κοινωνίες, ὅπως εἶνε σὲ ὅλους μας γνωστό.

Καὶ ὅσο πιὸ ἀρχέγονες, τόσο πιὸ ἱερὸ τὸ καθήκον τῆς φιλοξενίας. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ὁ ἄλβανός λ.χ. ὁ τσερκέζος καὶ ἄλλοι ἄγριοι λαοὶ εἶνε πιὸ φιλόξενοι παρὰ ὁ κάτοικος τοῦ Παρισιοῦ, τῆς Λόντρας, τοῦ Βερολίνου κ.τ.λ. Σημαίνει ὅμως αὐτὸ ὅτι ἡ ψυχὴ του εἶνε πιὸ πολιτισμένη ἀπὸ τοῦ εὐρωπαίου ; Ὅχι βέβαια. Διότι ἐνῶ εἶνε ἕτοιμος νὰ κλέψῃ γιὰ νὰ σὲ φιλοξενήσῃ — ἐπειδὴ ἔτσι τοῦ τὸ ὑπαγορεύει τὸ ἔθιμό του — μόλις βγῆς ἀπὸ τὸ σπίτι του μπορεῖ νὰ σὲ σκοτώσῃ γιὰ νὰ σὲ ληστέψῃ. Ποῦ στηρίζεται λοιπὸν τὸ περιβόητο ἔθιμο τῆς φιλοξενίας, ποῦ τὸ ἔχουν ἀνεξαιρέτως ὅλοι οἱ ἀρχέγονοι λαοὶ καὶ χάνεται μοιραίως στὶς ἀνεπτυγμένες κοινωνίες ; Στηρίζεται ἀπλούστατα στὸν ἀπλὸν τρόπο τοῦ βίου, στὴν ἔλλειψη συγκοινωνίας, ξενοδοχείων κ.τ.λ. Εἶνε ἀπλοῦς τὸς ὁ τρόπος προσαρμογῆς, γιατί ὁ ταξειδιωτὴς δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ καὶ νὰ κοιμηθῇ στὸ δρόμο. Μόλις ὅμως ἀναπτυχθῇ ἕνας τὸπος κοινωνικῶς καὶ ἀνοίξουν ξενοδοχεῖα, ἀμέσως καὶ τὸ ἔθιμο τῆς φιλοξενίας χαλαροῦται. Σημαίνει ὅμως αὐτὸ ἔλλειψη αἰσθήματος καὶ πολιτισμοῦ ; Ὅχι βέβαια. Εἶνε ἀπλούστατα ἀνώτερος τρόπος προσαρμογῆς. Ἐὰς πάρωμε ἄλλο παράδειγμα : Ἄλλοτε, λέει ὁ κ. Γνευτὸς, οἱ φελλάχοι μὲ τὸ λόγο τους μόνο ἔκαμαν τὶς δουλειές τους, τώρα ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ συναλλαγμάτων ! Καὶ αὐτὸ εἶνε φεουδαρχικὸ σημάδι ποῦ συμβαίνει ὄχι μόνον μὲ τοὺς φελλάχους ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀρχέγονους λαοὺς. Ὅταν ἡ κοινωνία εἶνε ἀπλὴ καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα πατριαρχικὰ καὶ οἱ δεσμοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ των εἶνε στενωτέρω, ἡ ἐξέλεξις καὶ κοινωνικὴ ἐπιβολὴ πιὸ ἄμεση, ἐπομένως καὶ ὁ φόβος μεγαλειότερος καὶ καθένας μπορεῖ νὰ στηριχθῇ στὸν λόγο τοῦ ἄλλου, γιατί ὁ ἄνθρωπος ποῦ θὰ παραβῇ τὸν λόγο του δὲν μπορεῖ πιά νὰ σταθῇ καὶ νὰ ζήσῃ σὲ τέτοια μικρὴ κοινωνία, ποῦ ὅλοι τὸν ξέρουν ἀπὸ κοντά. Ὅταν ὅμως ἡ κοινωνία γινῆ πολὺπλοκὴ καὶ πολυσύνθετη τότε ἡ ἐξέλεξις καταστὰ δυσκολώτερη καὶ ἐπομένως μόνον ὁ λόγος δὲν εἶνε ἀρκετὸς δεσμὸς καὶ ἀναγκαστικὰ δημιουργοῦνται νέοι νομικοὶ τρόποι συναλλαγῆς. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ἀτιμία καὶ ἔλλειψη συναισθήσεως καθήκοντος, ἀλλὰ ἀνώτερο τρόπο προσαρμογῆς, σύμφωνα μὲ τὶς νέες πολυπλοκότερες συνθήκες τοῦ βίου. Τὸ ὅτι ὅμως σήμερον ὁ ἀράπης καὶ οἱ διάφοροι ἀνατολίτες καὶ λεβαντῖνοι ποῦ ζοῦν στὶς μεγαλουπόλεις δὲ βαστοῦν τὸ λόγο τους, ὅπως τὸ βαστοῦσαν στὸ χωριό τους, σαυτὸ δὲν φταῖν καθόλου οἱ Εὐρωπαῖοι, ἀλλὰ ἀκριβῶς ὁ σάπιος πολιτισμὸς ποῦ ἔχουν μέσα τους. Στὸ χωριὸ τους ἀναγκαστικὰ ἔκαμαν τὸν τίμιον, γιατί ἐφοβούτανε τὴν μικρὴ ἐκεῖ κοινωνία. Μόλις ὅμως ἦρθαν στὴ μεγαλούπολη, ποῦ κανεὶς δὲν τοὺς ξέρει, ἔδειξαν ὅλη τους τὴν ἐσωτερικὴ σαπίλα. Τί σημαίνει αὐτό ; θὰ πῇ ἀπλούστατα πὼς ὁ πολιτισμὸς ποῦ ἔφεραν ἀπὸ τὸ χωριὸ τους ἦταν ζούφιος, δὲν εἶχε σοβαρὴ βάση, δὲν ἦταν γνήσιος, προσερχόμενος ἀπὸ ἕνα ἐσωτερικὸ συνειδητὸ αἰσθημα καθήκοντος, ποῦ ὅπου καὶ νὰ πάγῃ μένει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ μὴ ἀναγκαστικὴ ἠθικὴ, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν τρομοκρατία τῆς μικρῆς κοι-

νωνίας τους, ἀποτέλεσμα μικρῆς κοινωνικῆς προσαρμογῆς. Τὸ ἴδιον καὶ ἡ περιβόητη ἔννοια τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἠθικῆς. Στὸ χωριὸ τους ἀπὸ τὸ φόβον τοῦ γείτονα κάνουν τὸν ἠθικὸν καὶ τίμιον, μόλις ὅμως φθάσουν στὴ μεγαλούπολη, μὴ ἔχοντας μέσα τους κανένα ἠθικὸν χαλινὸν καὶ καμιά ἠθικὴ πειθαρχία καὶ κανένα φόβον πιά, ἀμέσως τὸ ρίχνουν ἔξω σὲ ὅλες τὶς ἀνηθικότητες καὶ ἀτιμίες. Γιατί ὅμως ὁ γνήσιος εὐρωπαῖος ὅπου καὶ νὰ πάῃ δὲν ξιπάζεται καὶ δὲν διαφθείρεται καὶ σὲ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου φέρεται ὅπως καὶ στὸ σπίτι του ; Διότι ἔχει γνήσιον, βαθύ, πειθαρχημένον πολιτισμὸν, ποῦ τοῦ τὸν ἔδωκε ὁ ἀνώτερος πολιτισμὸς τοῦ τόπου του. Στὴν ἀνατολὴ οἱ λαοὶ δὲν ἔχαν ἀκόμη προφθάσει μόνον τους νὰ δημιουργήσουν δικὸν τους πολιτισμὸν δυνατόν, οἰκονομικὸν καὶ ψυχικὸν καὶ ἦρθαν οἱ εὐρωπαῖοι καὶ τοὺς ἔχτισαν μεγαλουπόλεις μπάζοντας καὶ τὸν ἀνώτερον οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν πολιτισμὸν τους, μέσα στὸν ὅποιον μπαίνοντας ὁ ἀνατολίτης ποῦ δὲν ἔχει μέσα του τίποτε γνήσιον καὶ στερεόν, ἀμέσως ξιπάζεται, διαφθείρεται καὶ κυριολεκτικῶς πελαγώνει. Ἀλλὰ ποῖος φταίει σαυτό ; Ὁ εὐρωπαῖος γιὰ λόγους οἰκονομικῶς, τοῦ ἔφερε τὸν πολιτισμὸν του, ἢ ὁ ἀνατολίτης ποῦ ἀπὸ ἔλλειψιν ἀναλόγου πολιτισμοῦ δὲν μπόρεσε νὰ προσαρμοσθῇ σαυτό ; Φταίει βέβαια ἡ ξεροκεφαλιά καὶ ὁ ψευτοπολιτισμὸς τοῦ ἀσιατικῆ καὶ ὄχι ὁ εὐρωπαῖος, ποῦ στὸν τόπον του εἶνε καλὸς καὶ ὅλα τάχει τίμια, καλὰ, λογικὰ καὶ πειθαρχικὰ.

Ἐὰς ἔρθωμε τώρα σᾶλλον σημεῖο : στὴν περιβόητη οἰκονομικὴ ἀλλαγῆς τῆς ἀνατολῆς ! Ἄλλο πάλε φεουδαρχικὸν φαινόμενον, ποῦ ἀπαντᾷ ἀνεξαιρέτως σὲ ὅλες τὶς ἀρχέγονες πατριαρχικῆς κοινωνίες μὲ κατώτερον τρόπο προσαρμογῆς, καὶ ποῦ στηρίζεται στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ φαινόμενον ποῦ στὶς ἀνεπτυγμένες οἰκονομικὰ καὶ βιομηχανικὰ κοινωνίες ἡμέρον μὲ τὴν ἡμέραν πέφτει, γιατί ἡ γυναῖκα καὶ ὅλοι ἀνεξαιρέτως θεωροῦν πρώτη τους δουλειὰ νὰ χειραφετηθῶν οἰκονομικῶς, δηλαδὴ κοινωνικῶς διότι βάση κάθε χειραφετήσεως εἶνε ἡ οἰκονομικὴ. Τώρα ἂν ὁ κ. Γνευτὸς προτιμᾷ τὸ πατριαρχικὸν σύστημα, ὅπου ἕνας ἀδελφὸς ἢ πατέρας τρομοκρατεῖ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφούς, γιουὺς καὶ θυγατέρες μόνον καὶ μόνον διότι τοὺς τρέφει καὶ ὅπου ὅλοι τοῦ ὑποτάσσονται, ὄχι τόσο ἀπὸ ἀγάπην στὸ ἄτομον του καὶ στὴ σκλαβιά, ὅσο ἀπὸ φόβον γιὰ τὴν βιοπάλη καὶ τὴν δουλειά, ποῦ θεωρεῖται μάλιστα καὶ ἐντροπή, αὐτὸ πιά εἶνε ἀτομικὸ γούστο τοῦ κ. Γνευτοῦ. Δὲν θὰ μᾶς ἀρνηθῇ ὅμως ὅτι τὸ σύστημα ποῦ στηρίζεται στὴ σκλαβιά, οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀντιπροσωπεύῃ κατ'ὄψιν τῆς ἠθικῆς, παρὰ, ἄλλο ὅπου καθένας εἶνε ἐλεύθερος, ἐργατικὸς, δουλεύοντας γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐπομένως καὶ χειραφετημένος ὄχι μόνον οἰκονομικῶς, ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς. Γιατί μόνον μέσα σὲ ἐλεύθερον ἄνθρωπον μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ πραγματικὴ ἠθικὴ, εὐλικρινὴς καὶ γνήσια, ἐνῶ στὸ σκλάβον ὅλα εἶνε φαινομενικὰ, ὑποκριτικὰ καὶ ψεύτικα. Μὰ διασπᾶται ἡ οἰκογένεια, οἱ ἀδελφοὶ κατοικοῦν χωριστά, οἱ ἀδελφὸς κάνουν ὅ,τι θέλουν ! Αὐτὸ μπορεῖ νὰ τρομάξῃ ἕνα ποῦ εἶνε ὑπνωτισμένος μὲ τὰ παλαιὰ πατριαρχικὰ σχήματα τῆς ζωῆς, νομίζοντας τα ἀπόλυτα, ἀναλλοίωτα καὶ ἱερὰ. Ἡ οὐσία τοῦ πράγματος μὲ τὴν διαρκὴ ἀλλαγὴν κερδίζει, καὶ ἀπόδειξις ὅτι ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἐνῶ ἐξωτερικῶς φαίνεται στὸν ἀνατολίτην τραγελαφικῶς καὶ διεφθαρμένως ὡς τόσο ὡς πολὺ ἀνώτερος τοῦ ἐπιβάλλεται καὶ τὸν ἀναγκάζει ὅλα νὰ τὸν μιμηθῇ, πρᾶγμα ποῦ δὲν εἶνε καθόλου τυχαῖον,

ἀλλά ἡ καλύτερη ἀπόδειξις τῆς ὑπεροχῆς του. Γιατί ποτὲς ἕνας ἀνώτερος πολιτισμὸς δὲν θὰ αἰσθανθῆ τὴν ἀνάγκη νὰ μιμηθῆ ἕνα κατώτερο. Μιμοῦνται σήμερον οἱ εὐρωπαῖοι τοὺς ἀσιάτες σὲ τίποτε; ὄχι βέβαια! Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διπλωματικὴ ἀνηθικότητα τῶν εὐρωπαίων, ποὺ τὴ δεῖχνουν στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ των, τῶν κατακτήσεων καὶ τῶν πολέμων, δὲν πιστεύω νὰ μιλάη σοβαρὰ ὁ κ. Γενυτός. Αὐτὸ εἶνε γενικὸς νόμος τῆς ζωῆς, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀποφύγῃ κανεὶς ἀπολύτως, καὶ τοῦ κάκου ὁ φίλος μου μοῦ φέρνει τοὺς ἠθικοὺς λόγους τῶν Ἀθηναίων περὶ πολιτικῆς δικαιοσύνης κ.τ.λ. Ἄς θυμηθῆ καλύτερα τὸ μεγάλο ἀποικιακὸ ἱμπεριαλιστικὸ κράτος των καὶ τὸ πῶς μὲ τὴν ἴδια εὐκολία ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ ἔσφαζαν καὶ ἔσερναν στὴ σκλαβιά τοὺς ἐχθροὺς καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐπαναστατημένους, ἀπὸ τὴν τυραννία τους, συμμάχους των, καὶ τὸ πῶς ἂν δὲν τοὺς ἐγονάτιζε ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος καὶ ἡ δύναμη τῶν Σπαρτιατῶν θὰ ἔκαμναν ἀκόμη μεγαλύτερο ἀποικιακὸ κράτος μὲ μεγαλύτερες ἀδικίες, δηλαδὴ κατακτήσεις, γιατί ὡς γνωστὸ: «L'appétit vient en mangeant». Ἀπόδειξις ἡ ἐκστρατεία των τῆς Σικελίας ποὺ τὴν κάνανε γιὰ τὰ φανταστικὰ πλοῦτή της καὶ ὡς ἕνα σταθμὸ γιὰ ἀπώτερες κατακτήσεις στὴ Μεσόγειο, ἴσαμε τὶς στήλες τοῦ Ἡρακλέους. Κανεὶς δὲν τοὺς κατηγορεῖ. Αὐτὸς εἶνε ὁ γενικὸς νόμος τῆς ζωῆς ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀποφύγῃ κανεὶς. Ἄλλοτε ὅταν οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ εἶχαν τὴ δύναμη, ἔκαμναν αὐτοὶ τὶς κατακτήσεις, τὶς ἀρπαγές, τὶς ἀδικίες, τὶς σφαγές. Τώρα τὴ δύναμη τὴν ἔχουν οἱ Εὐρωπαῖοι. Εἶνε ἡ σειρὰ τους νὰ τὰ κάνουν. Δὲν σημαίνει ὅμως ἐπειδὴ οἱ ἀσιατὲς κάθονται ἡσυχὰ τὸ κάνουν δῆθεν ἀπὸ ψυχοπονία καὶ πολιτισμὸ! Τὸ κάνουν ἀπλούστατα ἀπὸ ἀδυναμία. Δόστους καμπόσα ντρέτνωτ καὶ μερικὰ ἐκατομμύρια λογῶν καὶ τότες βλέπουμε. (Ὅρα καὶ Τουρκία μὲ τὰ δυὸ ψωφωτρέτνωτ της νὰ ἀπειλῆ τὸν κόσμον!) Ὁ πολιτισμὸς λοιπὸν ἐνὸς λαοῦ δὲν πρέπει νὰ κριθῆ ἀπὸ τὴ φυσικὴ του τάση σὲ κατακτήσεις καὶ ξάπλωμα τῆς δυνάμεις τοῦ πολιτισμοῦ του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὑπόστασι καὶ τὴν οὐσία τοῦ πολιτισμοῦ του, στὴν ὁμαλὴ εἰρηνικὴ ἐποχὴ τοῦ βίου του.

Καὶ τελευταῖα γιὰ τὸν «ἀνώτερο ἐσωτερικὸ πολιτισμὸ» τοῦ Ἑλληνοῦ, ὅπως τὸν ὀνομάζει ὁ κ. Γενυτός, ποῦ ἀφίνει τὰ χρώματά του καὶ θυσιάζει τὰ νιάτα του γιὰ τοὺς σπιτικούς του.

Κι' αὐτὸ πάλιν δὲν εἶνε εἰδικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ρωμηοῦ, ἀλλὰ ὅλων τῶν πατριαρχικῶν κοινωνιῶν ποῦ ἔχουν τὸ σύστημα νὰ θυσιάζονται οἱ λίγοι γιὰ τοὺς πολλούς, ποῦ ἐπειδὴ δὲν εἶνε χειραφετημένοι οἰκονομικὰ εἶνε ἀναγκασμένοι νὰ παρασιτοῦν. Καὶ δὲν εἶνε μόνον οἱ ρωμηοὶ ποῦ στέλλουν ἐκατομμύρια ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἰταλοὶ, σλαῦοι, ἱρλανδοὶ κ.τ.λ. ὅλοι ὅσοι ἄφισαν στὸ σπῆτι τοὺς πατριαρχικὰς ἀπροσάτευτες οἰκονομίας. Αὐτὸ δὲν εἶνε σημάδι ἀνώτερο πολιτισμοῦ καὶ μεγάλης καρδιάς, ὅπως νομίζει ὁ φίλος μου κ. Γενυτός, ἀλλὰ ἀναγκαστικὸ κακὸ σύστημα, κατώτερης κακομοιρασμένης κοινωνίας. Ὁ πολιτισμὸς δυνατὰ δὲν ἔχει ἀνάγκη οὔτε στὴν Ἀμερικὴ νὰ πηγαίη, οὔτε χρέμιστα νὰ στέλνη. Καὶ τελειώνοντας:

Τὰ γνήσια σημάδια τοῦ πολιτισμοῦ δὲν πρέπει νὰ τὰ γυρεῖδουμε σὲ μερικὰ ἀναγκαστικά, ἐξωτερικῶς, μόνον ἰδεαλιστικά, σημεῖα, κατώτερου τρόπου κοινωνικῆς προσαρμογῆς, ἀλλὰ στὸ σύνολο τῶν οἰκονομικῶν, ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ἐκφάνσεων μιανῆς κοινωνίας, στὸ γενικὸ ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ της καὶ στὸ ποσοδὸ τῆς ἀτομικῆς χειραφετήσεως, οἰκονομικῶς, ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς, τῆς ἀτομικῆς ἠθικῆς, τιμιότητος, ἀξιοπρε-

πείας καὶ συναισθησεως γενικωτέρων κοινωνικῶν καθηζόντων καὶ ὄχι μόνον οἰκογενειακῶν, ποῦ ὅπως εἶπαμε παραπάνω, στηρίζονται συνήθως στὴ δεσποτία τοῦ ἐνὸς καὶ στὴ σκλαβιά καὶ τὸν παρασιτισμὸν τῶν ἄλλων, καὶ εἶνε ἀκριβῶς γνήσιο σημάδι ἀρχέγονης στενοκέφαλης καὶ στενόκαρδης πατριαρχικῆς κοινωνίας.

Αὐτὰ τὰ λίγα προφθάνω νὰ πῶ σήμερα, βιαστικά καὶ ἐντελῶς ἀμέθοδα. Θάρτελα νὰ πῶ περισσότερα καὶ νὰ ἀναλύσω καλύτερα τὸ θέμα μου, ἀλλὰ δυστυχῶς μοῦ λείπει ὁ ἀπαιτούμενος καιρὸς. Ἄς μοῦ συγχωρήσει ὁ ἀναγνώστης τὸ ἀναγκαστικὰ βιαστικὸ καὶ ἀτημέλητο ὕφος μου. Σήμερα θέλησα νὰ δώσω μερικὰς μόνον νύξεις γιὰ τὸ πραγματικὰ ἐνδιαφέρον αὐτὸ ζήτημα, ἀπάνω στὸ ὅποιο γίνονται τόσες πολλὲς παρεξηγήσεις.

Ἄν θελήσῃ ὁ φίλος μου κ. Γενυτός καὶ οἱ ἀναγνώστες εἶμαι πρόθυμος ἄλλες φορὲς νὰ δώσω περισσότερες καὶ συστηματικώτερες ἐξηγήσεις.

ΚΑΪΡΟ 8 VI 1915.

Γ. ΣΚΛΗΡΟΣ

Ο MAURICE MAGRE

Ὁ ποιητὴς ποῦ δημοσιεύομε σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος τ' ὄρατο στ' ἀληθινὰ ποιήμα του «Σὰν θὰ πεθάνω» (ἀπὸ τὴ Συλλογὴ «τοῦ Τραγουδιοῦ τῆς Νειότης») μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδη, ἔχει διαλεκτὴ θέση στὴ σύγχρονη Γαλλικὴ ποίηση. Εἶνε ἀκόμα νέος 38 χρονῶ. Οἱ στίχοι του εἶνε γεμάτοι παρατηρητικότητα, συγκίνηση καὶ εἰλικρίνεια. Οἱ κυριώτερες συλλογές του εἶνε: «Τὸ Τραγοῦδι τῆς Νειότης» καὶ «Τὰ χεῖλια καὶ τὸ Μυστικόν.»

ΖΩΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΓΙΑ ΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

Ἡ «Νέα Ζωὴ» χύνει ἕνα θερμὸ δάκρυ στὸν τάφο τοῦ ἀγαπητοῦ της ἐταίρου Μιχάλη Ν. Παπᾶ, ποῦ τὴν ἀποχαιρέτησε πάνω στὸν ἀνθὸ τῆς νεότητος του. Ὁ καλὸς μας φίλος γεννήθηκε στὴν Κάρυστο, στὰ 1882 καὶ πέθανε στὴν Ἀλεξάνδρεια στὶς 4 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1914. Ἦταν διπλωματοῦχος μηχανικὸς τῆς École Centrale τοῦ Παρισιοῦ.

Ἔχει ἐνώσει τόσο σφιχτὰ τοὺς ἐταίρους της ὁ εὐγενικὸς σκοπὸς τῆς «Νέας Ζωῆς» ποῦ ἡ φιλία τους, — γιὰ τοὺς πρὸ πολλοὺς ἀρχίζει ἀπὸ τὰ μαθητικὰ ἀκόμα χρόνια, — ἔχει πάρει τὸ ξεχωριστὸ ἐκεῖνο σημάδι ποῦ βάνει ἀπάνω της ἡ σφραγίδα τῆς ἀγάπης. Γι' αὐτὸ ὁ χαμὸς ἐνὸς συντρόφου μας μᾶς ἀφαιρεῖ κάτι πολὺτιμο ἀπὸ τὸ χαρούμενον ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς, μᾶς κλέβει μιὰ συμπαθητικὰ φωνὴ ἀπὸ τὸ ἀρμονικὸ μας ταίριασμα. Οἱ καρδιές μας ὅμως ξεύρουν πάντα νὰ φυλάγουν ἕνα χρυσὸ θρόνι γιὰ τὴ μνήμη τῶν ἀγαπημένων τους.

Ὅχι λιγώτερη λύπη δοκιμάζομε γιὰ τὸν πρόωγο θάνατο τοῦ καλοῦ μας φίλου Στέλιου Περδιγάκη—ἔσβυσε μόλις 29 χρονῶ—ποῦ γιὰ πολὺν καιρὸν ἦταν ἐταῖρος τῆς «Νέας Ζωῆς».

ΟΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΤΕΤΑΡΤΕΣ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ"

Ἀπὸ τὸν περασμένο χειμῶνα ἡ «Νέα Ζωή» καθιέρωσε σύστημα πρὸ στενῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας τῶν μελῶν καὶ τῶν φίλων τῆς μιᾶ φορὰ τὴν ἑβδομάδα, τὸ ἀπόγευμα.

Στὶς συγκεντρώσεις αὐτές, τὶς «Φιλολογικὰς Τετάρτας», ποὺ γινόντανε στὸ κέντρο τῆς, ἔδινε περισσότερὴ ζωηρότητα ἢ παρουσία καὶ τῶν διαλεχτῶν συνεργατῶν καὶ φίλων τῆς «Νέας Ζωῆς» ποὺ ἀπὸ τοὺς πρὸ ταχτικοὺς ἦτανε ὁ ἀγαπητὸς ποιητὴς κ. Κ. Π. Καβάφης.

Διαβαζότανε κατὰ δημιουργικὸ ἢ ἀπὸ μελέτες, γινότανε κάποια ἀνακοίνωση ἢ ριχνότανε μιὰ γνώμη πάντα γιὰ πράγματα σχετικὰ μὲ τοὺς κύκλους τῆς σκέψης. Πάνω σ' αὐτὰ εὐρυνότανε ἡ συζήτηση ποὺ μὲ τὴν ὄχι σπάνια σύγκρουση τῶν γνωμῶν ἔπαιρνε ἕνα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον.

ΟΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ"

Ἐξέχωρα ἀπὸ τὶς «Φιλολογικὰς Τετάρτας» ὁ Σύλλογός μας διοργάνωσε καὶ μιὰ σειρά ἀπὸ διαλέξεις, ποὺ γίνηκαν ὅλες μπροστὰ σὲ λίγο μὰ διαλεχτὸ καλεσμένο κόσμο, τὸν κόσμο ποὺ ἐνδιαφέρεται πραγματικὰ γιὰ τὰ γράμματα καὶ ποὺ δίνει πάντα ἕνα ξεχωριστὸ τόνο σὲ μιὰ φιλολογικὴ αἴθουσα.

Γιὰ τὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς ὀμιλίαις αὐτές, ποὺ ἄρσαν πολὺ, γιὰτὶ ὅλες ἦσαν καὶ εὐσυνείδητα δουλεμένες καὶ μὲ περισσὴ φροντίδα παρουσιασμένες, γίνεται λόγος πρὸ μπροστὰ. Ἐδῶ ἀναφέρουμε μονάχα πὼς ἡ Εἰσαγωγή στὸ «Κοινωνικὸ μας ζήτημα» ποὺ εἶνε τυπωμένη σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος, χρησίμεψε στὸ συγγραφέα, τὸ φίλο μας κ. Γ. Σκληρό, γιὰ θέμα μιᾶς ἐπιτυχημένης διάλεξης.

ΔΗΛΩΣΗ

Τὸ διπλὸ αὐτὸ φυλλάδιο κανονικὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε κυκλοφορήσει ἀπὸ τὸν περασμένο Γεννάρη. Ὡς τόσο ἡ κατάστασις ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν μεγάλον Πόλεμον καὶ ποὺ εἶχε τόσο δυνατὸ ἀντίκτυπον καὶ στὴν πνευματικὴ ἀκόμα κίνησιν τῆς Εὐρώπης δὲν μᾶς ἄφησε κ' ἐμᾶς ἀνεπηρέαστους. Ἐταί κυριευμένοι κ' ἐμεῖς ἀπὸ μιᾶν εὐλογὴ ἀνησυχίαν καὶ νευρικότηταν, ἀναγκασθήκαμε νὰργοπορήσουμε τὴν ἔκδοσιν τοῦ Περιδικίου μας.

ΤΟ ΤΥΠΩΜΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΑΥΤΟΥ ΤΕΛΕΙΩΘΗ ΣΤΙΣ 11/14 ΙΟΥΝΙΟΥ 1915.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΑΚΡΟΑΤΗ	Σελ.	73
Μουσικὴ		
ΔΗΜ. Ν. ΒΟΥΤΥΡΑ	»	54
Γιὰ θυμῆσόν	»	167
Χωρὶς Δεσμὰ	»	269
Οἱ Ἀλανάρηδες		
ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ	»	334
Ἐμᾶρ Καγιάμ		
Κ. Δ.		
Διηγήματα τοῦ Σαμουιέραμου :		
Στὸ Φλάμ,	»	11
Στὸ φῶς τῆς Καντήλας	»	»
Τοῦ Διπλοχρηυάμενου	»	233
Ἡ πατινάδα τοῦ Δὸν Χουάν	»	234
Nel Camia	»	»
I. ΖΕΡΒΟΥ		
Δεύτεροι μῦθοι τῆς Ζωῆς : Ἡ προσευχὴ τοῦ Λύκου	»	249
Κ.		
Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ Τραγοῦδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου	»	322
Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ		
Λυσίου Γραμματικοῦ Τάφος	»	6
Ἐδρίωνος Τάφος	»	»
Πολυέλαιος	»	97
Ὁ Θεόδοτος	»	225
ΜΗΤΣΗ ΚΑΛΑΜΑ		
Σονέττον	»	237
ΑΡ. ΚΑΜΠΑΝΗ		
Προσφορὰ στὸν Ἡφαίστον.— Ποιήματα	»	43
» » » »	»	145
Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ		
ΑΠΟ ΤΑ ΒΑΣΙΣΜΑ :		
Ἐλπίδες	»	65
Ἀπριλιάτινον	»	»
Κισσοστέφανον	»	102
Δροσιές	»	»
Σάν Παραμύθον	»	103
Χαμένο ταξιδιον	»	229
Κατακόμβες	»	»

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ	
Βραδυνά πένθη	Σελ. 98
ΤΑΚΗ ΜΠΑΡΛΑ	
ΑΠΟ ΤΙΣ ΡΑΦΩΔΙΕΣ	
Αἰὲν ἀρίστεύειν	» 160
Λέκτρα δ' ἀνδρῶν πόθῳ πίμπλαντα δακρῦμασιν...	» »
Προσευχή στή σκιά Πίπη Σολάτση	» 162
Ἄττικὲς ἡμέρες. — Καισαριανή	» 310
ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ	
Δύο κομμάτια ἀπὸ τοὺς «Βαμοὺς»	» 3
Σήμερα τὰ λούλουδα	» 221
Δουλεῦτρες ἀσπρομαντυλοῦσες	» 222
Λύγη	» »
Ἄπὸ τοὺς «Καινούργιους ἱαμβοὺς καὶ ἀνάπαιστους»	» 224
ΛΕΑΝΤΡΟΥ ΠΑΛΑΜΑ	
Μιστράς	» 61
Γορτυνία	» »
Ρωμανὸς Διογένης	» 62
Τραγοῦδι στὸν Ὑμηττὸ	» 235
Σὲ Ἄττικὴ παιδούλα	» 236
ΛΑΜΠΡΟΥ ΠΟΡΦΥΡΑ	
Ταξίδι	» 97
ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ	
Ζωηφόρος	» 227
Σπαρτιάτης	» »
Τρεχαντήρα	» 228
Πετώντας	» »
ΠΙΠΗ ΣΟΛΑΤΣΗ	
Στροφές	» 164
Ξεχασμὸς	» 165
Σαπφικὸ	» »
Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ	
Εἰσαγωγή εἰς τὸ «Κοινωνικὸ μας ζήτημα»	» 343
Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ	
Ποιητικὴ Τέχνη	» 71
» »	» 174
» »	» 317
ΠΕΤΡΟΥΛΑΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ	
ΣΟΝΕΤΤΑ	
Μνηστῆρες	» 7
Δὸν Κιῶτης	» 8
Ἐταίρα	» »
Σειρήνες	» 9
Παρίπονο	» »

Μοναχὸς	Σελ. 10
Κολόμβος	» »
Ἡ Ἄρρωστη Πολιτεία	» 104
Ἄρχοντας καὶ ἡ μικρὴ Γυναίκα του	» 257

II ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ

HENRI ALBERT	
Μερικὲς ιδέες τοῦ κ. Γεωργίου Μπραντές. Μετάφραση Β. Ε. Παυλίδη	» 32
CHARLES BAUDELAIRE	
Συλλογισμὸς. Μετάφραση Κ. Ν. Κωνσταντινίδη	» 316
PAUL CLAUDEL	
Ἡ Παναγία μας ἡ Παρηγορήτρα. Μεταφρ. δοκιμὴ * *	» 143
WASSEF BEY GHALI	
Ἡ Ἀραβικὴ Ποίηση. Μετάφρ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδη	» 177
PAUL FORT	
Ἄπ' τις Νυχτερινὲς Μπαλλάντες	» 144
Ἄπὸ τις Μπαλλάντες τοῦ Χωριού Μετάφρ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδη	» 316
GCETHE	
Ἄ Διαβάτης	» 22
Γανυμήδης	» 27
Τραγοῦδι τοῦ Μωάμεθ	» »
Σύνορα τῆς ἀνθρωπότητος	» 29
Τὸ στοιχίῳ	» 30
Μετάφρ. Κ. Χατζοπούλου	
Ταξίδι. Μετάφρ. Ι. Ν. Γρυπάρη	» 100
FRANCIS JAMMES	
Ἄ Ποιητὴς καὶ τὸ Πουλί. Μετάφρ. Κ. Ν. Παπᾶ	» 238
OMAR KAGIAM	
Ἄπὸ τὰ Ρουπαιγιὰτ. Μετάφρ. Παύλου Γνευτοῦ	» 336
JULES LEMAITRE	
Ἡ Δάφνη. Μετάφρ. Κ. Ν. Παπᾶ	» 63
MAURICE MAGRE	
Σὰν θά πεθάνω. Μετάφρ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδη	» 314
Dr VICTOR MEYER	
Rabindranath Tagore. Μετάφρ. Γ. Χαριτάκη	» 66
JEAN MORÉAS	
Στροφές. Μετάφρ. Μ. Μαλακάση	» 230
MAURICE MURET	
Paul Heyse. Μεταφρ. περικοπὲς Γ. Χαριτάκη	» 186

III ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ

Μιά ὀμιλία γιὰ τὸν Ἄττα Τρόλλ τοῦ Χάινε	»	88
Μιά ἰδεολογικὴ συζήτηση	»	210

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

ΣΚΙΤΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ

Μνημόσυνο	»	384
Τὸ Τάξειδι τῆς Παναγίας	»	385
Γύρω ἀπὸ τὴν Τέχνη	»	386

ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

Οἱ Νέοι	»	215
---------	---	-----

ΛΕΑΝΤΡΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Γ. Βλαχογιάννη: Ὁ Πετεινός	»	363
----------------------------	---	-----

Κ. Ν. ΠΑΠΠΑ

Δ. Ταγκόπουλου: Οἱ ἀπόγονοι	»	85
Ἴδα: Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς	»	195
Π. Ροδοκανάκη: Ἡ Αὐγούστα καὶ αἱ Βυζαντιναὶ Ἀρχόντισσαι	»	370
Ἄλκης Θρούλος: Ὁ χορὸς τοῦ Βοριά, ἡ Ὀμορφιά ποὺ σκοτώνει	»	382

Β. Ε. ΠΑΥΛΙΔΗ

Ἡ Μαρίκα Κοτοπούλη στὴ Ν. Ζωή	»	96
Πέτρον Μάγνη: Ἄπ' τὰ Τραγούδια τῆς Σέμης	»	384

Π. Α. ΠΕΤΡΙΔΗ

Μιά ἰδεολογικὴ συζήτηση	»	75
Ἡ Ἔρευνα τῶν «Γραμμάτων»	»	82
Ὁ νεομυστικισμὸς στὴ Γαλλία	»	199
Οἱ Ἐπιφυλλίδες τοῦ κ. Ἄρ. Καμπάνη	»	205
Μ. Τριανταφυλλίδη: Ἡ ὀρθογραφία μας	»	209
Τὰ προστατευτικὰ ἔνζυμα τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ	»	360
Παπαδιαμάντης	»	365
Πετρούλας Ψηλορείτη: Ἡ Ἄρρωστη Πολιτεία	»	383

Γ. Α. ΣΚΛΗΡΟΥ

Μιά ἰδεολογικὴ συζήτηση	»	77
Ἀπάντηση στὸν κ. Π. Γνευτό	»	389

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗ

Ἐθνικὸ Θέατρο	»	88
Ἄπ' τὰ ξένα	»	92
Κ. Π. Καβάφης	»	201

ΝΕΑ ΖΩΗ

Τὸ πέρασμα τοῦ Βενιζέλου ἀπὸ τὴν πόλιν μας	»	379
Σύντομα σημειώματα	Σελ. 215, 359, 386, 388, 393, 394	
Ζωὴ τοῦ Συλλόγου	»	96, 217 - 220, 393